De contractibus et usuris.

Bernardino da Siena.

Strassburg

1474.

Mich. Schyrensis.

f. A. Schyrensium

¶Sermo.xxxvi.

¶ Sermo xliiii

¶ Feria scda post dn̄icā d passione q̄ntū vsura aduersetur deo et vsurariū ydolatre facit et q3 gnis blaspemia dei ac fidei sue sit vsurariis fenerandi libertatem p̄stare.

Incipit tractatus de contractibus et usuris. secundum sanctum Bernhardinum de Senis. ordinis fratrum minorum. Et primo ponitur ordo dicendorum in materia dictorum contractuum et usurarum. Sabbato post terciam dominicam in quadragesima. De origine dominiorum et rerum translacione. Sermo. xxxii.

Vade et noli amplius peccare. Jo. viii. c. Et in evangelio hodierno. Recitate quidem labitur mundus/et per viciorum deficit incrementa: partim ex ignorancia ruens: partim ex fragilitate fluens: partimque ex malicia in cupiditatibus se immergens: proinde optimum imo necessarium putavi/de contractibus et usuris (in quibus fere totus mundus periclitatur) tractatum posteris tradere. non tantum verbo presentibus predicare ut habeant minus docti et sibi et aliis in talibus materiam fideliter consulendi. Prouer. cap. xv. ca. sapiens ait Sermo optimus optimus est. Tractaturi igitur de ipsis contractibus et usuris hunc ordinem servare intendimus. Sabbato post terciam dominicam in quadragesima de origine dominiorum primo dicturi sumus. ubi tractabimus de varietate contractuum et unde originem habent. Simulque agemus de multiplici varietate translacionum atque prescripcionum. ser. xxxii. Dominica quarta in quadragesima in mane de mercatoribus et artificibus in generali et de condicionibus licitis et illicitis eorundem. ser. xxxiii. Dominica quarta in quadragesima infra diem in quibus casibus liceat vendere tempus et in quibus non. ser. xxxiiii. Feria secunda de empcionibus et vendicionibus. et quo precio res et obsequia taxanda sunt. Et quam gravis sit culpa vendere res maculatas. ser. xxxv. Feria tercia de voragine usurarum. et quid sit. et in quibus omittatur usura. Et quomodo quidam usurarii nituntur defensare usuram: ac rationes eorum quomodo efficaciter refellantur: ser. xxxvi. Feria quarta de mutuo. et quando homo obligatur mutuum dare. Et quomodo tenetur id dare gratis

sermo.xxxviii. Feria quinta de prohibicione vsure. Et quod ab omni lege prohibeat. ser.xxxviii. Feria sexta de contractibus vsurariis. Et qui dubium seu periculum contractum ab vsura excusat. Nec de societatibus ac multiplici cambiorum ac securitatum varietate. ser.xxxix. Sabbato de secundis aialium. ac de multiplici varietate eorum. ser.xl. Dominica de passione in mane. de in pstitis seu mote vel locis que freqntantur maxime apud venetos ianuen. et florentinos. ser. xli. Dominica de passione infra diem de interesse. Et qui licet accipere vltra sortem. Ubi plurimi declarantur casus in quibus videtur vsura et non est. ser.xlii. Feria secunda de impietate vsure. Et quantum aduerset deo. Quantaque blasphemia eius sit publicis vsurariis fenorandi libertatem prestare. ser.xliii. Feria tercia de xii iniquitatibus ipsius vsure quibus primo pniciosa est. ser.xliiii. Feria quarta quot prauitatibus depravetur homo per prauitatem vsure. ser.xlv. Licet enim secundum ordinem supra dictum tractatus hic pordietur: attamen predicator discretus et doctus predictum ordinem variabit: anponendo inter ponendo variando abbreuiando et dilatando: et iuxta qualitatem ac necessitatem auditorum congrue adaptando. Nam et ego ipse qui presentes tractatus dicxi et ordinaui ipsum talem ordinaui: diuersa occurrente vtilitate ac necessitate. postponam ordino talem ordinem obseruare teo quod viii. q.i. in. c. oportet. scriptum est. Oportet eum qui docet et instruit aias rudes esse talem ut pro ingenio discentium semetipsum possit aptare. et verbi ordinem pro audientium capacitate dirigere. Tu igitur qui per supradicta a via iusticie declinasti/per caritatem iam resipisce iamque desine pgredi per abrupta. Iuxta illud ecc. xi. Fili peccasti ne adicias iterum. Sed iuxta propositam domini monicoem vade et amplius noli peccare. reuerte ad emendam. Et sicut dicit ysa. lviii. Dissolue colligaciones impietatis. solue fasciculos te pumentes. dimitte eos qui confracti sunt liberos.

.et om̄e on̄us disrūpe. Q̄d ut efficē posses disce quid in
ꝯtractibus liceat. et qd n̄. Nā sicut puer. xxvii. c. scriptū
est. Qui euitat discē incidet i mala. Et ꝯtra in. .iie. ait.
Si scia sc3 boꝝ aīe tue placuerit. ꝯsiliū te custodiet/ et
prudēcia seruabit te ut eruaris a via mala. Et fūdamēto
ꝗ omium ꝯtractuū exordiū assumētes: de origine dn̄ioꝝ
primo tractādū est. Proinde circa dn̄ia reꝝ ſm scotū in
.iiii. di. xv. q. ii. tria pn̄cipalit̄ ꝯsiderāda sunt. Primo eoꝝ
inicicō variata. Scd̄o eoꝝ trāslacō q̄ fit auc̄te publica.
Tercio eoꝝ trāslacō q̄ fit auc̄te priuata.

Articul9 prim9 vn̄ dn̄ia reꝝ originē habuerūt

Primo em̄ ꝯsiderāda ē dn̄ioꝝ reꝝ iniciacō va-
riata. triplex em̄ varietas fuit dn̄ioꝝ tēpaliū
reꝝ. ꝑrimo fuerūt ꝯıter cōcessa: scd̄o gn̄alit̄
reuccata: tercio ꝑticularit̄ aꝑpriata

Q̄d in statu innocēcie oīa erāt ꝯıa. Ca. primū.

Prima quidē varietas dn̄ioꝝ reꝝ fuit q2 extite-
rūt ꝯıt ꝯcessa. nā i statu inocēcie oīa ꝯıa erāt.
vn̄ di. viii. c. i. scriptū ē. Iure nat̄e oīa sunt ꝯıa
oībus: et. e. di. i. ii. c. Aug9 sup io. ait. Quo iure defēdas
villas ecclesie. dıuo an hūano: dıuū in scripturis dıuis
hēmus: hūanū in legibus regū. vnde quisqz possidet qd
possidet nonne iure hūano. Nā iure dıuo dn̄i est terra et
plenitudo eius. paupes et diuites dn̄s de vno limo fecit
Et paupes et diuites vna terra supportat. Iure igit̄ hu-
mano dicit̄ hec villa est mea/ hec dom9 mea est/ hic seru9
me9 est. Iura hūana iura impatoꝝ sunt quare ipa iura
hūana p impatores et reges seculi deus distribuit gn̄i
hūano: et addit tolle iura impatoris et q̄s audet dicere
hec villa mea ē/ me9 ē iste s3uus/ mea ē hec dom9: et sub-
dit p iura regū possident̄ possessiones: et c. xii. q. i. in c. di-
lectissimis iteꝝ clemēs ait: ꝯıis em̄ vsus oīm q̄ sunt in

h mūdo oibus eē hoibus debuit. Ad hoc aūt ſm ſcotū. rō dari pōt. qꝛ vſus reꝝ ſm rectā rōꝫ ſic hominibus cpetē dꝫ ſicut ad pacificā ↄuerſacōꝫ et neceſſariā ſuſtētacōꝫ cō grue neceſſe eſt. In ſtatu aūt innocēcie ↄūis vſus ſine di ſtinctōe dñioꝝ ad vtiūqꝫ iſtoꝝ amplius valuiſſet qꝫ di ſtinctō dñioꝝ.qꝛ nullus tūc occupaſſet qd alteri neceſſa riū extitiſſet. nec inſup fuiſſet cptuiū illud ab eo p vio lenciā extorqri.ſꝫ qlibet hoc qd primo poccupaſſet vtiqꝫ occupaſſet ad neceſſariū vſum Sic quoqꝫ ad ſuſtētacōꝫ magis ſufficiēs extitiſſet qꝫ ſi alicui pcluderet alicuius vſus p appriacōꝫ illꝰ alteri factā

Qd pceptū legis naťe de bōdo oia ↄūia poſt lapſum re uocatū eſt et maxime ꝓpter tria Ca. ſcdm.

Ecūda varietas dñioꝝ fuit qꝛ fuerūt gñaliť re uocata. Nā ipm pceptū legis naťe de bōdo oia ↄūia poſt lapſum reuocatū eſt. Et hoc rōnabili ter ꝓpť tria excludēda. primo ꝓpť excluſiōem negligēcie ſcdo ꝓpť excluſiōꝫ malicie. tercio ꝓpť excluſiōꝫ inimicicie.

Primo ꝓpť excluſiōꝫ negligēcie. eo qꝫ terre in ſolitudinē verterenť. et p ↄñs eſſet ↄtra neceſſariā hoim ſuſtētacōꝫ Nā ſi agri omibus ↄēnt ↄūes. ſic etiā ↄūe eēt agros colē et ſemiare. Ex patēti expimēto cernimꝰ qꝫ de ↄūibus qſi nullus vel modicū curat. Scdo ꝓpť excluſiōꝫ malicie eo qꝫ aliť via fraudibus atqꝫ maliciis apireťqꝛ aut oēs ſi mul colerēt et ſemiarēt. et hoc inouenies atqꝫ impoſſibi le eſſe videť. aut tm̄ aliq. Sed cū fructꝰ deberēt eē ↄūes nullus repireť qui cū ↄūitate fructuū vellet ſibi appriare laborē: p inde forciores plus debito de bonis ↄūibus oc cuparēt. Malicioſi quoqꝫ ruſtici et aſtuti punir nō poſ ſent cū allegarēt. ſe nō accipe alienū/atqꝫ ſe talibus inti gere. Ex hoc aūt ſeqreť qꝫ ſemp mali hrent meliꝰ/et bo ni paucus. qꝛ mali multa ſupflua ſibi ↄgregarēt. et boni nō

ānsi necessaria sibi accipere vellēt. Tercio ꝑpt exclusiōꝫ inimicicie qđ sequit ex p̄dictis. qꝛ eēt efficax occasio q₇ pax int homies nūquā haberet. Nam sepe ɔtingeret q₇ eadē re eodē equo eadē domo eodē agro ꝛc. plures vellēt simul vti. Sꝫ cū quilibꝫ fungeret equali iure cū res eēt cōmunis q̇libet obtinere vellet. malus quoqꝫ et cupidus occuparet vltra ea q̄ sibi necessaria essent. Et hoc violenciā inferēdo hijs q̇ vellēt secū rebus ɔ̄ībus vti ad solam necessitatē. sicut gen̄. x. cet. vii. dimici. legit de nēbroth. vbi dꝛ. Cepit nembrot esse robostus venatoꝛ. i. oppssoꝛ et extinctoꝛ coꝛā dn̄o hoc ē pmittēte dn̄o. sꝫm scotū et glo. Ex hiis pꝫ q₇ talis ɔ̄uitas nullo mō expedit rei publice. Erronidē pollicia aristo. ii. polli. q₇ nō sunt oīa ɔ̄ia ꝑ re publica pstācioꝛ est q̄ pollicia socratis et platoīs q₇ aristo. ipe reph̄edit de ɔ̄ībus omibus. vn̄ .viij. di. ꝑ ca. scriptū est. Apud platonē illa ciuitas iustissime oꝛdiata tradit in qua q̇sqꝫ ꝑprios nescit effectus. qꝛ scꝫ oia ɔ̄ia sunt. qđ in re publica ꝑpt p̄dicta rep̄hēsibile est scꝫ in statu nāe lapse. Circa hoc aūt Henricus de gādauo iiij. quolibet. q. iii. distinguit dicēs. Duplicē fuisse statū hoīs in p̄ncipio. et triplicē modū possidēdi bona q̄ ptinēt ad hoīs vsum. Prim9 eīn fuit status quidē huāne nāe instituete in innocēcia et in iusticia oꝛiginali. Scđs est status nāe huāne p pc̄tm̄ lapse atqꝫ ab oꝛiginali iusticia obliquate. Et iteꝝ est pꝛimo possessio q̄dā bonoꝝ ɔ̄ūs siue in ɔ̄ūi nichil oīno quo ad vsum et possessiōem quocūqꝫ mō appꝛiādo. Scđo est q̄dā possessio pꝛiuata oia sibi appꝛiādo et nichil in ɔ̄uem vsum deducēdo. Tercio est q̄dā media aliqua scꝫ sꝫm vsum ꝑpꝛia habendo. sꝫ ea sꝫm q₇ rō dictat pro loco et tēpe ɔ̄ui vsui exponēdo. Prima possessio est inutilis qꝛ nō est mansiua. Scđa est iniqua qꝛ scꝫ est solitaria et appꝛiat. et iō neutra

ciuitati bñ dispositę ɔgrua est. Tercia vo est rõnalis et inter vtrãq; media q̃ ciuitati bñ institute idonea merito reputatur q; ex instinctu recte rõis puenit. que quodãmõ natũa dr. ideo dicit esse de iure nate. sicut pz. di. i. in. c. ius naturale. vbi dr ius naturale dñe est eim naconũ. eo q; vbi; q; instinctu nate nõ ɔstitucõe aliqua habet: ut viri et femine ciũctõ: liberor̃ successiõ: et puerorum educacõ. cõis oim possessio. et oĩum vna libertas. acqsicõ eorum q̃ celo mari terraq; capiunt ¶De rerũ diuisiõe. et q; p legẽ positiuã iustã et autẽticã distincta sunt dñia re; rũ ut hoc de iure sit meũ et illud sit tuũ. ¶Ca. terciũ

Tercia quoq; varietas dñiorum rerum tpaliũ extitit q; fuerũt pticulariť appriata. ut hoc dicat meũ et illud tuũ. hoc eĩm est fundamẽtũ oĩs iniusti; cie in ɔtractãdo rẽ alienã. et p ɔseqñs oĩs iusticie in re; stituẽdo eã. ¶Circa hoc aduertẽdũ est q; tria fecerũt hãc appriacõe; licitã. primo lex pcsitiua. scdo lex iusta. tercio lex autẽtica. ¶Primo lex positiua qd hoc mõ pbat. nam remoto hoc pcepto legis nãte de hñdo omia dñia. et p ɔñs cõcessa licẽcia appriãdi et distinguẽdi cõia nõ fie; bat actualis distinctiõ et appriacõ p legẽ nate nec p le; gem diuã. Primo nõ p legẽ nate qd pbabile eẽ videt nõ eĩm appet q; illa dictãret ad opposita ipa dictmiet in natũa huãna hoc q; oĩa dñia eẽnt. Nec dicat q; illa ppo sicõ instit. de rer̃ di. ɔ fere bestie. vbi dr q; qd nulli9 ẽ oc cupãti ocedit. sit de lege nate. Et licz quasi statim post apphẽsiõe naťalẽ de eo qd est res eẽ diuidẽdas occur; rat ista tãquã pbabilis valde et manifesta. Tamẽ rõna bilius dici põt q; ipa nõ sit de lege nate sz positiua. Se; cũdo eciã nõ p legẽ diuã. qd pbat p illud Aug9. s̃ posi tũ in pñcipio primi capti vbi dr. quo iure zc. Per locũ g a diuisiõe exquo dñia sunt distincta pz q; nõ iure nate.

nec dnio. sequit q a lege positiua facta e prima distin ctio et appriaco dnioꝝ. Scdo aut vt talis appriaco licita ee dicat vide necesse e quo talis lex positiua sit iusta. Talis aut lex tuc eqdez iusta est. qn in legislatore sunt maxime ista duo scz prudetia et autoritas. Primo prudencia vt scz sm recta practica et roem dicIet qd fane dum vel statuendu sit p ipsa ciuitate. Scdo autoritas qz lex dr a ligado sz non qcuqz snia prudetis ligat coitatem. nec aliqe si nulli psideat. Quo aut prudencia in se vel in osiliariis suis a cdrnetibus leges possit bn ad excogitadas leges iustas satis apte ex se pz. Sz de auctre nuc dicedu est. Tercio aut fecit licita hac appriacoez lex autetica .i. autoritas. Et circa hoc aduertedu est sm an sto. primo polli. q duplex est pncipatus seu duplex autoritas dici pot. prima est iconomica .i. pterna. Scda e pol litica. Prima in qua est ptna. et hec siqdem iusta est ex lege nate qua oms filii tenent pentibus obedire. qz qui dedit natale esse videt hre natale auctem in ipis ppagatis. Nec autoritas hec p aliqua lege positiua mosaicam vel euagelica reuocata est/ sz magis amplius ofirmata. Scda autoritas e pollitica q sup extneos e. et dr hec ee duplex. Prima residet in vna psona. ut in rege francoꝝ. Scda residet in vna coitate sicut pz in italia vbi ciuitates ut plurimu pncipant sicut pz in veneciis in florecia et in senis. Et pot esse vtraqz iusta ex oiu osensu et electione ipius coitatis. prima siqdem autoritas respicit naturale descensum. scz filioꝝ a pre qzqua sint ciuilit cohabitates. Scda respicit cohitantes quantucuqz nulla osanguinitate vel ppinqtate oiuctos. vt puta. si ad aliqz ciuitate edificada aut inhitanda aliq extnei ocurrerent q osiderates se no bene posse regi absqz aliqua autoritate supioris possent ocordit puenire ut vel vni persone/ aut

cōitati cōmitterēt illā autoritatē/et vni vel pro se tm̄. et successor eligerēt sicut et ipe. sicut fuit in re publica romanorū. vel p se vel p tota sua potestate. Utraq; aūt ista autoritas pollitica merito iusta ē/qr iuste pōt se qs submittere dn̄io alicui9 singularis psone/vel alicui9 cōitatis in hiis q̄ nō sunt ɔtra diuinā legē: in qbus melius pōt dirigi p illū cui se submittit q̄ȝ p seipm̄. Justū eq̄dem est ut qui se bn̄ regē nesciūt vel nō pn̄t sine directiōe vel auxilio alicui9 psone siue alicui9 cōitatis q; illi se subiciāt quo ad regimē tpale Ex p̄dictis habet plene quō licite ista tp̄alia dn̄ia a lege positiua a lege iusta et a lege autentica fuerūt appriata Patȝ etiā q; talis diuisio prima dn̄ioȝ fuit iusta a lege positiua. qr fuit vel a p̄re diuidente. sicut forte post diluuiū fecit Noe filiis suis q̄ eis distinxit terras quas singuli occuparēt p se et filiis suis et posteris/aut ipi de cōcordia oīm diuiserūt int̄ se. vel fuit a p̄ncipe hoc statuēte in quē oēs ɔsensus p̄ri trāstulerūt hmōi ptātem. vel fuit a oīm ɔsensu eoȝ q̄ cōiter possidebāt. Sicut gen̄. xiii. legit̄ de lot et sanctissimo abrahā/qr abrahā dedit electōȝ ipi loth quā ptē eligēt vel let et ipe reliquā acciperet. Vel pōt dici alit̄ scȝ q; aliqua lex ab ipo noe pmulgata fuit/aut ab aliquo electo a filiis suis in p̄ncipē eoȝ. vel aliqua cōitate cui ipamet cōitas hāc auctem cōmisit. q̄ in quā lex fuit vel potuit eē q; res tūc nō occupata esset primo occupātis eā. Et sic p9 diuiserūt se sup faciē orbis terraȝ. et tūc vnus occupauit vnā et alt̄ aliā plagā. Hec sm̄ scotū i. iiij. di. xv. q. iii.

¶ Articul9 scd's de reȝ trāslacōe q̄ fit auctē publica scȝ p̄ncipis seu legis/vbi etiā dicēdū est de p̄scriptiōe et vsucapiōe.

Ecūdo ɔn̄e ɔsiderāda est reȝ trāslacō q̄ fit autoritate publica. Nēpe post p̄dictā dn̄ioȝ

diuisiões ꝑpt varias causas occurrẽtes tam in vita q̃ʒ in hoīm morte necesse fuit eē dñioꝝ et reꝝ translacō ꝑpt: ca quō licite potuit fieri et nūc possit breuit subiūgam⁹ dupliciť cū ſʒm ſco. vbi ō fit iusta trāslacō reꝝ pͥo qn tū ad dñium. ſcdo q̄ntū ad vsum. primo fit q̄ntū ad do miniū vt si res a dñio vnius in dñium altius transeat. Scdo aūt fit quātū ad vsum siue ius vtēdi. tñ apud eū dem tradētē dñio remanēte. Et de hac scda trāslacōne ad pñs tm̄ hāc regulā gñalē scire sufficit q̄ talis ē. Re gula Justicia vel iniusticia trāslacōis vsus dñii easdē regulas hʒ iuste trāslacōis dñii. De prima igiť ad pñs hoc est d ipa trāslacōe dñij lacius disseramus. hoc aūt dupliciť fieri pōt. primo scʒ auc̄te publica. scdo autori tate priuata. De prima aūt q̄ fit auc̄te publica scʒ pñci pis vel legis tm̄ in hoc articulo tractādū est. de qua ta lis regula est notāda. Regula. Trāslacō dñij auc̄te le gis iuste iusta ē. Hec qdem regula pʒ. nā si lex iusta po tuit iuste determiare dñia prima. sicut in p̄cedēti articulo declaratū ē. et nō mior est auc̄tas pñcipis siue legis qd hic habeo ꝑ eodē. post dñioꝝ diuisioꝫ sicut ante. Igiť ꝑpt eādē cām atqꝫ eūdē finē dñiū iuste trāsferri pt post quā alicui fuerit appriatū. Ex hac regula sequiť q̄ p̄scri pcio in immobilē et vsucapio in mobilē iusta trāslacō ē. p̄scripcō qdem i immobilē est ut in domo in agro in vi nea et similibus rebus. Insup in incorpalibus rebus hʒ locū. ut i seruitutibus i electōibus et actōibus et hmōi cp̄ de p̄scrip. c. ad'. et de cā pos. et ꝓprie. cū ecclesia. xvi. q. iii. placuit. ꝯ. quas actōes. Vsucapio vero in mobilē est. Dijs igiť iā p̄missis tria ad pñs de p̄scripcōe ꝯsiderem⁹ reliqua relinquētes peritis in iure. Primo ꝯsiderem⁹ in p̄ scripcōne iuriū auc̄tem. Scdo iuriū ꝯformitatē. Tercio iuriū varietatē. Capl̄m primū.

Quod ab omni iure p̄scripcō et vsucapio originē hīc et īplicationo circa ipam p̄scripcōz ɔsiderem9 iuriū au ctoē toritatē: bz em̄ p̄scripcō autoritatē a quolibz iure et a iure natali et iure ciuili. īsup et a iure canonico et fideli: p̄mo de s̄im. sco. vbi s̄ triplici rōne p̄scripcō licita ē. pzio rōne pacifice ɔuersacōis. scdo rōne publice offēsionis. tercō rōne autētice iurisdcōnis. Primo qdē licita ē rōne pacifice ɔuersacōis, iuste qdē statui pōt a legislatore qd necīum ē ad subditoꝝ pacificā ɔuersacōz: sz dñium neglecte rei sicut ɔtingit eē in p̄scripcōe et vsucapione trāsferri in occupantē necessariū ē ad pacificā ɔuersacōz ciuiliā. si nō trāsferret dñium ī occupantē. sz apd primū p9 q̄tūcunqz tpus ɔtinue remaneret. orirent̄ inde imortales lites eo q' posz ille q̄ rē illā neglexit vel eius heredes p9 quātūcūqz tps repetē rē illā neglectā ab alio vel ab aliis q̄ntocūqz tpe occupatā. ac p hoc tales orirent̄ lites q' impossibile eēt decidē eas. qz pbacōz sufficientē hr̄e nō posset. atqz ex talibus litib9 ppetuis crīrentur ɔtēciones odia atqz rixe int̄ ipos litigātes. et sic necessario eēt tota pax rei pu. pturbata. Scdo aūt licita ē rōe publice offensiōis. nā legislator iuste p legē punire pōt etiā corpali pena q̄libz trāsgressorē c9 transgressio pergit in rei pu. detmentū: multo amplius pecuniaria pena et hoc illā applicādo fisco. igit̄ pari rōe pt eū tali pena punire applicādo illud in quo punit̄ alicui qd ī hoc minister ē legis. sz negligēs tāto tpe rem suā trāsgredit̄ ita q' trāsgressio eius ē in rei pu. detmentū cū impediat pacē. ıḡ iuste lex pōt rē sic neglectā applicare fisco et sic ad maiorē pacē trāsferre illā in eū q̄ tāto tpe occupauit sc; tanqz in ministrū legis sicut p̄dictū ē. et ex hoc pz quō intelligi dz illa p̄scripcō iuris et de iure: ɔt̄ q̄z pbacō nō admittit̄ in ɔtrariū vt qn̄ mulier dat dotē qd p̄sumit̄ viciū

stipulatū de ea reddēda:et obligasse ł cena in casu restitu
ende dotis.dł i.C.de rei vxoria actione:et ex. de spon.c.
is qui fidem.in tex.et glo:et sic etiam psumit q7 sic ne:
gligens rem suam p derelicta habuerit eā et si etiā hoc
nō sit vm in re.attn̄ legislator punit eum ac si eā habuis
set p derelicta:et illud in quo delinquēti assimilat iu:
ste requirit consimilem penam. Tercio insup licita esse
videtur rōne autentice iurisdictōis. Nam si quilibet pōt
suū dominiū transferre in aliū.tota cōmunitas pōt cui:
libet de cōmunitate trāsferre in q3libet:q2 in facto cōita:
tis consensum cuiuslibet psuppono includi:igitur cōmu:
nitas illa habens illum csensum quasi iam obligatū in
hoc q7 quilibet csensit in leges iustas cōdendas a cōmu:
nitate vel a principe:potest per legem iustam in quemli
bet cuiuslibet transferre dominiū. Et ex hiis patet s3m
gerardum obdonem q7 possidens aliquid modo pscrip:
cionis iuste possidet.quia autoritate legis iuste. ppterea
rem legitime prescriptam vel vsucaptam restituere po:
cius ē pfectōis et superogacōis quam debite necessi:
tatis et obligacōis. Ex hiis igit̄ que dicta sunt pt3 q7
pscripcō optime sic describit̄ a mgro gerardo de senis
ordinis heremitarum. Prescripcō est qddam ius ex tē:
pore congruēs.autoritate legum vim capiēs/inferēs ne
gligētibus penam.et litibus finem imponēs/ in hac aūt
descripcōe ponūt̄ tria. pzimo congruum tpus lege vtiq3
limitatū sine q limitacōne negligēcia inexcusabilis non
fuisset. scdo legū autoritas ex tali negligēcia pscripcōe3
inducēs. tercio tāgit̄ cā finalis ppt̄ q3 pscripcō est iuēta
sc3 vt penā negligētibus inferat et litib2 finē imponēt
quēadmod et vsucapio.vt.ff.de vsuca.l.i.dr̄ eñ ibi.q7
vsucapio introducta est p bono publico.scilicet ne qua
rundam rerum dominia diu et fere semp incerta essent

Hec descripcõ concordat cũ declaracõe papie q̃ p̄scripcõz declarãs. inquit q̃ p̄scribẽ est p̄dicere cõdicere et diffini re. p̄dicit enim cũ tps statuit. Cõtradicit repetẽti qd̃ p̄sci ptũ est. diffinit deniq̃ lites/et sic tria q̃ dicit corñdent tribus q̃ in p̄fata descripcõne posita sunt Ca.ii.

Quõ et in quo concordãt in p̄scripcõne et vsucapione ius nače et ius ciuile

Ecũdo cõsiderem9 circa ipam p̄scripcõem iuriũ cõformitatẽ. miro et enim mõ concordant in p̄scripcõne ista tria iura. scz ius nače. ius ciuile. et ius canonicũ. primo aũt in p̄nti c. ostẽdamus quõ in ea concordãt ius nače et ius ciuile. scđo mõstrabim9 in c. se. quõ et in quo in ea concordãt atq̃ di scordãt ius canonicũ atq̃ ciuile. p̄io inquã oñdam9 cõ cordiã iuris nače et iuris ciuilis/nõ vtiq̃ ẽ talis p̄scripcõ cõtra ius nače q̃admodũ dicẽ videt. i. glo. ff. de vsuca. l. i et. xxvi. q. iii. etiã i p̄ma glo. p̄io cui9 intelligẽciã aduer tendũ s̄m geraldũ de senis ordĩs heremitaꝝ. sic recitat io. an. in mercurialib9 in regula possessor. q̃ duo sunt circa hoc cõsiderãda. primo qd̃ sit ius nače. scđo qd̃ sit ius lega le. p̄inde notandũ ẽ q̃ qdlibz ius cõsistit in rectitudine q̃ dã. cõptea ius dictũ ẽ vt hẽtur. di. i. in c. ius gñale. iusti cia aũt nichil aliud ẽ q̃z q̃dã rectitudo. Oĩe igit̃ ius si ue načale siue legale in q̃dã rectitudine cõsistẽ hz. et licz ius načale et ius legale distincta sint/non tñ eoꝝ rectitu do diuersa ẽ/sz eadẽ alit̃ tñ et alit̃ sumpta. nã ius legale nõ addit sup ius načale aliã rectitudinẽ sz eandẽ specificat ita ut p̄m sit dicẽ q̃ ius legale ẽ q̃dam specificacõ et ex p̄ssio rectitudĩs načalis. et hoc tplici mõ. q̃nq̃z detmina do. q̃nq̃z applicãdo. q̃nq̃z declarãdo. Prio mõ detmiã do. scz p cõgruos mõs. vbi gr̃a načale ius vult delinq̃n tẽ puniri sz punicõis nõ detminat mõs. qd̃ quidẽ facit le gale ius vtẽdo rectitudĩe načal̃ iuris/videlz puniendo

ſm q̄litatē delicti. Sc'do ſpecificat ſcȝ applicādo ad varios act9. vbi gr̄a. rectitudo natalis iuris vult nemini ſubt̄bi qd̄ ſuū ē. ius vo legale diſtinguit act9 ab illa rectitudīe deuiātes/videlicȝ actus furādi/rapiēdi/et fenozandi et ɔſimiles. atqȝ vlt̄ hec oñdit quō vnus illoꝝ actuū plus q̄ȝ ali9 deuiat a rectitudīe natalis iuris/et ſm illd̄ inſti tuit maiores vel mīores penas ac p penaꝝ metū p̄ſuat in hoībus rectitudinē natalis iuris. Ex quo pȝ qꝫ nō ad dit rectitudinē ſȝ ſpecificat et declarat. Tercō ſpecificat declarādo ſcȝ p quoſdā euentus/vbi gr̄a a iure natali aſ ſumit qd̄ rectū ē. ſcȝ locupletari nō cȝ q̄s cū alteius iiuri a uel iactura q̄ eſt regula iuris in li. vj. nō tñ hñ pōt ab hoc dicto iure nate vtꝝ poſſibilis ſit aliquis euētus uel cāſ9 i quo q̄s locupletari poſſit et ſine iiuria alt̄i9/p̄inde ſpecificat p̄dicte regule intellectū i q̄bus dā cāib9 i qb9 hō locupletari pōt cū alteius detrīmēto et ſine iniuria ei9/ ſicut pȝ in p̄ſcripcōib9 eo qꝫ in eis infert alicui dānum/ et tñ ei iiuria minīe irrogat. pȝ eñ qꝫ ille ɔt̄ q̄ȝ p̄ſcripcō currit/licȝ patiat dānum. nō tñ patit iniuriā. qꝫ ip̄e ꝓp̄t negligēciaȝ ſuā illud meret dānum. Ex hiis pȝ qꝫ licȝ in tali cāu recedi videat ab intellectu q̄ȝ ſm lr̄aȝ regula ſo nat. nō tñ recedit ab intellectu q̄ȝ regula ip̄a portat. nā ſi ea in omī caſu ad lr̄aȝ ſuaret a duob9 aliis q̄ ſunt d̄ iu re nate expſſe recederet. et qꝫ ita ſit pȝ/nō eñ pōt regu la añ dicta in quolibȝ cāu ſuari ad lr̄aȝ/niſi p̄ſcripcō et vſucapio de medio auferant/qꝫ ſi ſit pctm̄ negligēcie qd̄ ē ɔtra bonū publicū/vtiqȝ nō punit et p ɔñs recedit ab illa regula natalis iuris/q̄ dicit qꝫ rectū eſt pctm̄ puniri/ et maxime pctm̄ ɔtra publicū bonū/qd̄ ſcȝ dat matiaȝ liti um et rixaꝝ. ꝓptea ſi p̄ſcripcō et vſucapio tollerent rece derent ab alia regula naturalis iuris que dicit qꝫ bonum publicū et ɔñe cuicūqȝ bono ꝓprio et ſpēali p̄ferendū eſt

In reieccione aut prescripcōis et vsucapionis totū ɔtrariū fit cū pēligat bonū ppriū illius q negligit recipere sua et dat materiā litiū et iurgiorū et penās perpetrat cōe bonū qd ɔsistit in pacifico ciuitatis ɔuictu. per hec oia aduertendū est q; naturale ius diuersas regulas h;q tn sic sp intelli: gende sunt q; vna alteri non aduersetur/atq; ita seruande sunt,q; cū seruat vna nō ɔt aliā nō eat. Possunt quoq; circa pdicta alia adduci exempla. Cōstat em̄ q; d iure nature re ctū est qd depositū reddatur sicut p;. di. i. in. c. ius natura le; et tn gladi9 furioso reddi nō d;. q; p hoc viciaret re gula de nō occidendo: et de pace int̄ hoīes ɔseruāda quo rū vtr;q; ex gladij restitucōe in seipo atq; in alio poss; vtiq; violari. xxii. q. iii. ne q̄s arbitretur. Ex quo p; q; ppt rectitudinē legis nature recedit a lra naturalis iuris quā se quendo incideret in culpā et hoc superuenies circūstācia fa cit. Ex his & q̄ dicta sunt p; q; ius legale non addit sup ius naturale aliq; rectitudinē speālē et nouā/s; specificat illā eandē p quosdā speciales cās9 in q̄bus et si non seruet rectitudo naturalis iuris s;m vnā regulā. seruat tn̄ s;m aliā sicut pdictū est. vel etiā dici pōt q; in talib9 casib9 lic; nō seruetur sensus quē lra sonat. seruatur tn̄ sensus q̄; regula se ruat et portat s;m intelligenciā vnā Claret etiā ex pdictis q; rectitudo naturalis iuris atq; legalis n̄ est alia et alia s; est vna et eadem/aliter tn̄ et aliter sumpta.

¶ In quo et q̄re in pscripcōne et vsucapione discordant ius canonicū et ius ciuile ¶ Ca. iii

Ercio aūt circa ipa; pscripcō; ɔsiderem9 iurium varietatē. Ad intelligendū aūt quare pscripcō ca nonica iuris distincta sit a pscripcōe iuris ciuilis Notandū aduertendū ē q; circa ea q̄ dicunt in pnti c. ali: qd ē certū. aliqd vo dubiū. Primo eq̄dem certū est q; p scripcō q̄ currit s;m ius canonicū in pscribēte bonā fidē

reqrit sicut patz de reg. iudicu. in reg. possessor. vbi d'r possessor male fidei nullo tpe pscribit cū cocor. suis/et csi milit pz q7 pscripcō q currit sm ciuile ius nō reqrit bonā fidē in pscribēte sic pz. C. de pscrip. xxx. vel. xl. an. l. v et. l. omēs/et. l. cū notissima. Secūo aūt ē dubiū scz vtrum pscripcōis diuersitas int pdicta iura rōnabilis seu irrō nabilis sit cēsendatnā si pscripcō male fidei zcordat eqtati natalis iuris. videt q7 statuēdo ambo pdicta iura drbuerūt i cā sif scordare. si vo dicta pscripcō ē iniq. i. dt eqtatē natalis iuris. videt q7 nullū legale ius debue rit illā statuē. Sz aduertendū ē q7 dicta pscripcō osidata mēte ciuilis iuris illā statuētis iusta vtiqz ē et equa. qz dcordat eqtati iuris natalis. Sed alio mō osidata pscribētis mēte pfecta iniqua iudicāda ē. qz a iuris natalis e qtate recedit/et q7 ita sit pz. nā intēdit ciuile ius p pscri pcōz male fidei duplicē finē. primo negligētes punire. Scdo vo litib9 finē dare/et vterqz finiū pdictorum cōtrarius natali iuri sicut i prio. c. pntis ar. dictū ē. Ex hac g pte talis pscripcō iusta et equa merito dici dz. Sz qz ipe pscri bēs p eā pscripcōz intēdit vsurpare alienā rē. iō ex hac pte merito iniusta et iniqua dicenda ē. qz discordat ab illa regula natalis iuris/q videlicz ait qd tibi n vis fieri alteri nō feceris. insti. de iusti. et iure. § iuris pcepta. et Ex hoc manifeste pz que cā fuerit q7 pscripcō male fidei a iure ciuili inducta est. Vertn adhuc remanet dubiū qre canonicū ius in pfata pscripcōne a iure ciuili discordat. Quapp̄t aduertendū est q7 pscripcō male fidei ptim ē a iure ciuili inducta sicut pdictū ē. ptim pmissa scz osidērata pscribētis iniqtate quo respectu ē iusta sicut etiaz dictū ē. nec siquidem est sm illud a ciuili iure inducta sz tm pmissa. qz ius ciuile et qdlibet aliud ius licz nō vale at aliqd iniustū atqz iniquū inducē: pōt tn illud qnqz

pmittē ꝑpt̄ aliqđ bonū et iustū qđ elicit inde/ad qđ tale ius magis spectat intēdē sicut p3 infra sermone.viii.ar. iii.c.iii.in pn̄. Sic in ꝓposito q̄dē est.nā pmittit q̄ pscri ptio illius ex mala fide et iniq̄tate ꝓcedat vt p eā dupli cē pfatū finē eliciat. Hoc aūt ꝓpt̄ea facit.q2 cū ius ciuile intēdat p vltimo fine ꝯseruare ciuilē societatē cui fini de seruit maxime necesse esse negligētes punire et litigia tmi nare.ꝓpt̄ea magis intendē dz ad h̄ tanq̄3 ad cōe bonū q̄3 vt iniq̄tatē remoueat vel corrigat pscribētis/cū sit bo nū pticulare. Ecōtra magis ad ipm spectat illi9 duplicis finis cq̄tas ꝯseq̄nda/q̄3 ipsius pscribētis iniq̄tas corrigē da;et sic p3 q̄re in pscripcōne male fidei ius canonicū a iure ciuili discordat. Ampli9 cū enī illa duo iura fūdata sint sup eod natāli iure/mutuo sibi subuenire ꝯuemēs ē. nā si vnū alii nō subueniret seq̄ret̄ q̄ vnū eoꝝ in oībus sufficiēs eēt et p ꝯns alteꝝ supfluū foret:sepe q̄dē ꝯtin git q̄ ad vnū et eūdē effectū vnū sine alio minie sufficē pōt. Vbi gr̄a in puniēdo clericū/aut mcetri iuste tradend absq3 iure canonico nō sufficit ius ciuile:q2 eū degdare n̄ pōt.nec etiā ius canonicū sine ciuili iure sufficiēs ē:q2 ca nonic9 iudex illū minie occidē pt̄.ꝓpt̄ea p̄dicta iura mu tuo sibi subueniūt in dicto cāu.q2 qđlibet eoꝝ exeq̄tur qđ ad ipm ptinē vidēt. Sic igit̄ suo mō in pscripcōe ma le fidei euenire ꝯtingit:nā in ea ē aliq̄d iustū ad ꝯseq̄nd et aliq̄d iniustū ad pseq̄nd:que q̄dē duo ex supioribus patēt.Hec siq̄dē duo p idē ius minie fieri pn̄t.ꝓpt̄ea ne cesse ē q̄ sit aliq̄d ius q̄ dictā pscripcō3 ꝓpt̄ p̄dictū du plicē finē instituat.et aliud ius qđ eād pscripcō3 ꝓpt̄ ma lā fidē pscribētis ibibeat:et h̄ mō dicta iura sibi mutuo subuenire ꝓbantur:nec quidē est contradictō inter ea sicut diceretur infra plenius sermone.xxxviii.vltimo:c. vbi ꝓbabit̄ q̄ vnū ius nō pōt alii obuiare p ꝯtradicōne3

sꝫ tm̄ ꝑ obmissionē. qꝛ illud qđ obmittit̄ ab vno sepe ab altero sumi solet/sic in ꝓposito nr̄o est: nā q̄ mala fides debeat p̄scripcōꝫ infringere hoc a ciuili iure obmittitur. qꝛ ꝓpter cāꝫ añdictam/ad ip̄m nō spectat infringē illam sꝫ iure canoīco assumit̄ qꝛ ad ip̄m merito spectat infringē eam: nec tñ est ɔtradictō si ciuile ius dicit talē p̄scripcōꝫ eēꝫ et iustā/ac pon̄s instituendā. Jus v̄o canonicū dicit p̄scripcōꝫ eē iniquā et iniustā et pon̄s ꝓhibēdam: qꝛ sic dicēdo nō intendūt ad eādē cāꝫ/nec ad eūd finē. vbi aūt v̄a ɔtradictō est necesse ē q̄ ſm eūnd respectū accipiat̄. Preterea ciuile ius intēdit ſuare iusticiā/ꝓpt̄ litigia t̄minare. Canonicū v̄o ius intēdit t̄minare litigia ꝓpt̄ iusticiā ɔſuare: nā p̄ncipalis finis iuris ciuilis ē ɔſuare ciuilē societatē q̄ minie ɔſuat̄ nisi litigia t̄mīent̄. Juris aūt canonici finis p̄ncipalis ē aīas ordinare in deū et in euangelicā legē. ut scꝫ hō et̄nam gloriā ɔseq̄tur. hic qđ ordo ī deū h̄ri nō pōt n̄ ɔſuet̄ iusticia/ut scꝫ ꝑ eā inteꝛior actus quo ordinat̄ in deū ſm iusticiā reguleť: ꝓinde de regulis iuris in. vi. q̄ scandalizauerit: regula iuris ait. vtilius scandalū nasci ꝑmittit̄ q̄ȝ vitas relinq̄tur. ꝓpterea canonicū ius seq̄tur euāgelicā legē/et ei subalt̄nat̄ que lex euāgelica a ciuili lege discordat ī rectificādo actū inteꝛiorem. sicut pꝫ mat. v. vbi dn̄s ait. q̄ vident mulierē ad cōcupiscēdam eā iam mechatus ē in corde suo. Jus aūt ciuile solū intendit rectificare actū exterioꝛē qui ē adulteriū ꝑ qđ posset ciuilis societas impediri. Ex quo pꝫ q̄ canonicū ius p̄scripcōꝫ male fidei dꝫ penitus ꝓhibere ꝑ quā act9 inteꝛioꝛ obliquat̄; et sic ī hoc a iure ciuili discordare necesse ē. Tria q̄o ɔ̄ȝ q̄ri pōt an ille q̄ ɔpleta p̄scripcōe seu vsucapione incipit h̄re malā fidē rē possessaꝫ restituē teneat̄. Ad qđ dicendū ſm iuristas q̄ nō et hoc triplici rōe. ꝑmo rōe autoritatis. scđo rōe ꝓprietatis. t̄cio rōe īculpa

bilitatis. Primo rõne auctoritatis. nã si bona fide durante pscripcõ et vsucapio opleat tut9 videt eẽ pscribẽs/nõ tm̃ sm ius ciuile sz etiã sm canones sacros. sicut pz ex. ᵭ pscrip. in c. de qrta. et. c. ad aures. xvi. q. iii. c. i. ii. et. iii. et. c. dilecto. et ex. e. c. ii li. vi. ppterea iura faciũt hoc meũ illud tuũ. viii. di. quo iure. Scdo rõne ꝓprietatis. nã si pscripcõ opleat bona fide durãte. iã factũ est tuũ vtriusqz iuris auctoritate qd erat alienũ. non obstãte quacũqz mala fide postea subseqnte: quaꝓpt talis restitue non tenet. Tercio rõe inculpabilitatis. qz null9 tenet restitue id qd iuste et bñ possidet ꝓbat: sz talis pscribẽs possidet rẽ pscriptã iuste et bñ/nõ obstante mala fide supuenien te. g eam restitue non tenet. maior ẽ euidẽs/et minor ꝓbat. nã id qd ᵭ iure hẽtur iuste et bñ ex pte iuris vtiqz possidet. ac p ons alienũ nõ ẽ sicut pz. xiiii. q. iiii. c. qd dicãt. dr eñ ibi certe alienũ nõ est qd iure possidet. hoc aũt iure qd iuste. et hoc iuste qd bñ. hec ibi. Ipe eñ pscribẽs hz et possidet rẽ pscriptã de iure. g iuste: et si iuste g bñ: et sic nõ videt possidẽ rẽ alienã sz suã. et p ons restituere nõ tenet. Quidã tñ dicũt talẽ ad restitucõez teneri. sz hãc opionem host. deridet. nichilomi9 tenet qz si ᵭ hoc oscia remorderet. nec osilio pitoꝝ reformari valeret seqnda ẽ/licet erronea sit. ex. de sen. ex. inqsicõi. de simo. p tuas. ii. Asserit tñ talẽ scrupulosaz osciaz esse. ac timẽ vbi nõ est timend. de simo. et si qstiones cũ ocorr diciqz se in hoc nõ eẽ de illis. pensato qz pscribẽs iuris autoritate dñium ẽ adeptus. Dui9 snie appet fuisse sco. sicut ex dictis s ar. i. et in seqntibus pz. Itẽ tho. in xiii. quolib. ar. xii. licz de hoc breuit dicatur. ẽ tenet. io. glo. xiiii. q. vi. si res id ẽ tan. et vm. xxxiiii. q. ii. in. c. vigilãti et in. c. vlt. ᵭ pscrip. et gof. hos sequit. io. an. in mer curialibus in regula possessor vbi in fi. illius regule ait

q ad roboratioꝫ pdictoꝝ notād ē q modi acqrendi dnia de iure positio sunt. et si dnia sint d iure natali vl gētiū Cū igit iste sit vn9 mod9 dnium transferendi/scꝫ p pscri ptioꝫ licit9 est exquo fit bona fide. Quare § q pscripse rit sicut et q emerit nō erit tut9. Si em̄ p ius positiuū il le tutus ē qre non similit et iste. Ex his appet q expssa ocorcū scoi et hec ē oīs snia iuristaꝝ. Secda qstio Se cūdo etiā circa pscripcoēꝫ qri pōt que culpa dici possit cmitti ab illo q mala fide rē possidens pscribit. dicend ē q licꝫ ppie et directe nō possit dici fur vel raptor. intp tatiue tn̄ et indirecte pōt et dꝫ cū vtroqꝫ censerico q tā qꝫ fur vsurpat alienā rem/et tanqꝫ raptor eā publice ra pit. ptea et si rē publicā nō ledit sicut fur vel raptor qn tū ad actū extiorē. tn̄ osciēciā suā nō min9 inficit corā deo. inā veracit fur ē et raptor qntū ad intiorē affectū/licꝫ n̄ qntū ad actū extiorē. et scꝫm hūc sensum loq videt. c. illd .xiiij.q.v.i.c. si qd vbi dr si qd inuenisti/et nō reddidisti/ rapuisti. Ille nēpe qui rem alienā repit et eā nō reddit licꝫ non sit raptor directe et ppie qntū ad actū extiorem qꝫ alienā nō videt p violēciaꝫ vsurpare: tn̄ intptatiue et indirecte ē raptor qntū ad actum intiorē. qꝫ rem alienā ad modū raptoris et furis sibi appetit vendicare. ptea corā deo īfectā hꝫ osciēciaꝫ sicut fur et raptor cū de9 pl9 respiciat ad affectū qꝫ ad ipm actū. et hoc ē qd dr in c. c q alienū negat. si posset etiā tolleret. de9 em̄ cor interro gat non manū. Ex his etiā patꝫ q mala fide pscribens qntū ad osciēcie culpā eqpollet raptori et furi. ac p ons indiget osciēciaꝫ suā purgare atqꝫ rectificare sicut et illi sꝫ pdicti nō pñt hoc agē nisi p ddignam restitucoꝫ. iux re gulā iuris i li. vj. vbi dr pcm̄ non dimittit nisi restitua tur ablatū. ergo eodem mō pscribēs mala fide nō potit osciaꝫ suā purgare et rectificare nisi p ddignā restitucoꝫ

sicut etiā fur et raptor ¶Articulus terci9

De rerū trāslacōne q̄ fit autoritate p̄uata ·

Ercio etiā tractādū est de trāslacōe rex̄ que fit autoritate priuata.i.p actū p̄sone priuate immediate hn̄tis dn̄iū rei. Hoc aūt s̄m scotū vbi supra dupliciť pōt fieri. primo p actū mere liberalē. scd̄o p actū s̄m q̄d liberalem. Primus fit qn̄ trāsferēs nullā expectat reddicōz. Scd̄s v̄o fit qn̄ p̄ eo q̄d trāsferť expectat aliq̄d sibi reddi.

De rex̄ trāslacōe q̄ fit in donacōe. ¶Ca.primū.

Rima quidē trāslacō fit aucte priuata p actum mere liberalē/in qua trāsferēs nullam expectat reddicōz. sicut in donacōe ɔtingit et etiā in cō‑modato. Et p̄ hoc talis datť regula ·Regula· Dn̄s ali‑cui9 rei (nisi p̄hibeatť a iure vel a suo supiore a cui9 vo‑lūtate dep̄ēdet in dādo) donare pōt rem suā alii volēti illā recipe. Hoc quidē p̄batur q2 ex quo p actū volūtatis sue fuit dn̄s/ꝙ p volūtatē suā cessare pōt eē dn̄s et alius vult incipe/ꝙ pōt incipe esse dn̄s/et non p̄hibet alia cā supior istū desinē et istū vel illū incipe esse dn̄m/ꝙ p ta‑lem donacōz trāslacō dn̄ii fit vere et iuste. Et ex hoc p3 q9 de rōne liberalis donacōis sunt tria. Primū sc3 libe‑ralis et volūtaria trāslacō ex p̄te donacōis. Scd̄m volū‑tas recipiēdi ex p̄te illi9 cui donatť. Terciū liberalitas ambox̄ hui9 donandi et illius recipiēdi.i.q9 nulla lege supiore p̄hibeatť iste donare vel ille acceptare: nec per actū alťius a quo depēdeat in ista trāslacōe vel donacō‑ne. Ex quo p3 q9 monachus vel filius vel famulus non pōt aliq̄d dare sine assensu vel saltē ɔtra assensum exp̄s‑sum seu intp̄retatū abbatis vel p̄ris. Cui9 rō est q9 do‑nare p̄hibiti sunt a lege supiore. Itē q2 donacō eox̄ de‑pendet a ɔsensu exp̄sso vel interp̄tato abbatis uel p̄ris.

Similit clericus donare nō pōt in aliquo cāu sine volūtate vel saltē ɔtra volūtatē pape. sicut p; ex̄ de censi. in. c. romana. vbi pcipit greg. q visitātes a visitatis nulla recipiāt munuscula. et si recepit tenent restituē duplū. et nō absoluant a maledictōe q; ipo facto icurrūt. Nouertendū ē aūt q i donacōe iusticia mime pōt eē si donās nō liberalit donat vel ɔt volūtatē alicus a quo depēdet i donādo donat. sic p; in cāu q ponit ex̄. de cens. exigit. li. vi. vbi pcipit visitātibus munera nō recipe. q si recepit duplū eius qd receptū fuerit ecclesie a q recepint infra mēsem reddē teneant. et talia nō seruātibus ibi graui pena subdunt. Nō insup mere liberalit donat si deceptus vel quasi necessitate coactus aliqd donat. q; ignorancia et equalis coactō excludit volūtariū. sicut p; in. iij. ethi. Et ex hoc sequit q deceptus de eo cui donat qntū ad illā rōem ppt quā donat nō simpliciē donat. Et iō si alicui donat tanq; ppinquo q tñ nō est ppinquus. nō simpliciē donat. Cōsimilit si alicui ut egeno q nō ē egenus. Proinde videāt illi truffatores si q diuites exn̄tes tanquā egeni recipiūt elemosinas ne iniuste oīa hmōi recipiāt. q; nō est ibi in donāte volūtariū ppt ɔdicōis ignoranciā q; in dādo respicit donās. Idē quoq; ē si artatus aliqua necitate. ut in vsuris dādis vel dimittēdis uel indulgēdis nō ē mere donacō liberalis. Hec sm sco. vbi s. sz de hoc plenius i tractatu de restit. in qdragesimali de xpiana religiōe ser. xl. ar. iii. et. c. iij. dictū ē. Insup ppt quādā similitudinē et corrn̄denciā ipius trāslacōis liberalis vsus que fit in ɔmodato: cū illa scz q fit p actū mere liberalē i donacōe. de ipo comodato nūc aliqd dissēramus. hz eni similes leges comodatū cū trāslacōe liberal vsus ad hoc. s. q sit iustū. nā pmo reqrit i ɔmodāte liberā volūtatē Scdo reqrit in recipiēte q rē ɔmodatā

recipe velit ad suū vsum. Tercio q̄ nō sit aliq̄ volūtas legis seu pñcipis obsistēs illi comodacōi. Est etiā aduertēdū q̄ in comodato simili mō iiusticia cadit sicut i donacōe de qua s̄ dictū est licz i comodato nō sit eq̄lis defect⁹ qn̄ eq̄le viciū: q₂ trāslacō vsus ad tp̄us nō reqrit tantā liberalitatē q̄ntā trāslacō dnīi liberalis. Hec s̄m Scotū vbi supra

Unde otract⁹ originē hñt. et de multiplici distinctōe et varietate eo₄ Ca. scdm

Ecūda aūt trāslacō re₄ fit p actū s̄m qd liberalē: qn̄ p eo qd q̄s trāsfert expectat aliqd sibi reddi equiuolēs ei qd trāsfert: et talis trāslacō p̄prie otractus denoīat. q₂ ibi trahunt p̄cū volūtates. Trahit em̄ iste ad trāsferēdū in illū cū comodo qd expectat ab illo. Proinde a quib⁹dā sic diffinit. Contract⁹ est duo₄ vel plurīū in idē osensus. Contract⁹ g̃ in quibus dnīa trāsferunt in triplici dr̄a sunt. prim⁹ dr̄ rerū pmutacō. scd̄s empcō et vēdicō. terci⁹ mutui donacio vel accepcō. Primo sunt qdā otract⁹ rei vtilis p re vtili imediate sicut vinū p blado ordeū p frumēto et osimilia: et talis otractus dr̄ re₄ pmutacō do ut des ut do si das: et de hoc infra i. c. iii. subiūgem⁹. Scdo sunt qdā otract⁹ rei vtilis p nuīsmate vel couerso. q₂ em̄ qnz difficile erat res vsuales omutare imediate: ideo remediū reptū ē p qd talis omutacō facilit fieri possz qd vocat numisma. l. i. ff. de otrahē. emp. et tūc omutacō numismatis p re utili uel vsuali empcō nūcupat. Cotra aūt vendicō dicta est: et de hiis dicem⁹ in ser. xxxiiii. et. xxxv. Tercio vo sunt alii otract⁹. s. numismatis p numismate et talis otractus mutuū noiat. i. mutui dacio et mutui accepcō: et d̄ hoc in ser. xxxvii. dictum sumus. Et iterum de hoc aliquid dicet in ser. xxxix. et ar. iii. Insup aduertendū est q̄ sex sunt otractus in quib⁹ trāsfert dnīum.

prim⁹ ē liberalis donacō. scd̄s rex̄ pmutacō. tercı⁹ emptio. qrtus vēdicō. qntus mutui dacō. sextus mutui acceptio. Sūt et alii ɔtc̄tus in q̄bus trāsfert̄ vsus vel ius vtēdi retēto dn̄io. Et hij corrn̄dent sex mōis trāslacōis dn̄ii. Primo em̄ liberali donacōi dn̄ii corrn̄dt vsus rei ɔmodacō. Scd̄o rex̄ pmutacōi corrn̄det mutua uel pmutua ɔmodacō. Tercio ēpcōi corrn̄det ɔductō. Quarto vēdicōi locacō Qn̄to aūt mutui accepcōi nō corrn̄dz aliqd̄ ꝓpriē ī trāslacōe vsus rei. Ex p̄dictis pz qb⁹ mōis pn̄t rex̄ dn̄ia atqz vsus eox̄ trāsferri ī multiplici actu. Et itex̄ aduertēdū ē qꝫ iux̄ p̄mā regulā positā ī pn̄cipio p̄ce. ar. ɔtract⁹ in q̄bus trāsfert̄ vsus uel ius vtēdi retēto dn̄io. regulant̄ insti sunt uel iniusti. iux̄ regulas dn̄ii.

¶ De rex̄ pmutacōe et q̄ reqrunt̄ ad hoc qꝫ iusta sit ¶ Ca. terciū. hec s̄zm scotū.

Ercio addi p̄ōt trāslacō q̄dā pticularis q̄ ad p̄sens sit de rex̄ pmutacōe. qꝫ de ea ī iiii. p̄cedēti ī distictōe hic p̄io posita. Vn̄ s̄zm scō. vbi s̄. circa iustā rerū pmutacōz talis regula dat̄. Dn̄i rex̄ iuste eas pmutāt si sine fraude seruēt eq̄litatē valoris ī ɔmutatis s̄zm rectā rōem. ¶ Circa quā regulā notādū ē qꝫ vlt̄ ɔdicōes q̄ necīe sunt ad iustā donacōez de q̄bus dictū ē s̄. ar. iii. c. iii. Tres ettā alie ī p̄dicta regula describūt̄ q̄ ꝓprie sunt ad iustā pmutacōz. Primo em̄ dicēs sine fraude triplicē fraudē ɔuenient̄ excludit. p̄imā in substācia. scd̄am in quātitate. terciā ī qualitate. Primā inquā ī substācia ut nō ɔmutet̄ auricalcū p auro. nec aqua p vino scꝫ ī vino limfato. Scd̄ā aꝫ ī q̄ntitate. ut siue q̄ntitas mēsuret̄ p pōdus siue p virgā seu p aliū modū. utputa p modū sextanū vel hmōi. siue in aliqd̄ liquidū siue in ardis iustū pondus et iusta mensura seruetur. Terciā in qualitate. qꝫ non commutetur vinum corruptum pro puro et sano,

hec omia pbant ex p̄o iniu et dā da e c. si culpa. vbi dicit c. qui occasioē dāni dat dānū dedisse videt Sz defraudās in substācia illū q̄ pmutādo putat accipe aliā substāciā. vel in q̄ntitate q̄ putat accipe aliud q̄ntū vel in q̄litate q̄ putat accipe aliud q̄le dat dāni occasioē. qz ille nō pmutaret nisi credēt illā substāciā aliā q̄ntitatē et aliā q̄litatē accipe. Ergo videt d̄ psumpcōe iuris et s̄m vitatē dedisse damnū. Si aūt inaduertent aliq̄s p̄dictorū defectuū i re vendēda reptus ē. vēditor nō peccat. tñ cū puenerit ad noticiā eius recōpensare tenet dānū emptori illatū Ad hoc etiā vide i ser. xxxvi ar. iii p totū. Secūdo dicit regula q̄ seruēt eq̄litatē valoris i cōmutatis. Qd̄ aūt eq̄tas valoris seruāda sit. pbat p aug. xiii. d̄ trini. c. iii. vbi ait. vile velle emē et care vendē reuera viciū est. qd̄ intelligit de re vili et cara q̄uātū ad vsum. nā freq̄nt res q̄ in se nobilior ē in eē nate vsui hoīm min9 vtilis ē ac p hoc minus p̄ciosa. sicut p3 p Aug9. de ci. dei vbi ait. q̄ melior est in domo panis q̄3 mus. cū tñ oīe viuū nobilius est ipō nō viuo simplicit. Sz de hoc dicet plen9 in ser. xxxvi ar. ii Tercio quoq3 p̄ter p̄dicta addit s̄m rectā racōem attēdentē sc3 naturam rei in opacōe ad vsum huānū. p̄pt quē ista pmutacō fit. Talis aūt equalitas s̄m rectā rōem nō c̄sistit in indiuisibili medio. imo in tali medio qd̄ respicit ipa iusticia incōmutatiua. magna est latitudo. et vltra illā latitudinē non attingēdo in diuisibilē punctū equalente rei et rei. quia quo ad hoc impossibile esset c̄mutantes attingē in quocūq3 gradu citra extrema fiat fit vtiq3 iuste. Que aūt sit illa latitudo et ad quātū se extēdat. qz idē est i pmutacōib9 sic i empcōib9 et vēdicōib9. iō dicet in ser. xxxvi ar. iic. iii. et etiā pla alia ad pmutacō3 ptinēcia. ibi ponunt. Vlt ea q̄ dicta sunt notant aduertēdū est q̄ cū istis c̄tractibus

supra dictis scz donaconu empconu pmutaconu et ven diconu. sicut pdictu est: ouenuit mutua omodaco odu - ctio et locaco: ptea quatu ad odicones de illis s posi - tas seruada e in eis iusticia ostidando i biis ad vsum si cut in illis ad dniu. Iniusticia aut i pmutacoe pz ex tri bus cais: primo ex decepcoe. scdo ex inuolutario. tercio ex phibicoe supioris cui pmutas subest in pmutado. sic laci2 ar. ii. c. iii. de donacoibus dictu est. Et ex hoc dici pot iniusta pmutaco q fit i alear ludis et hmoi: iuxt illo ff. de alea. l. vlt. ex. de vi. et ho. cle. clerici officia. hec sco. Ceterz qz qz putabam2 lōgior fuit sermo: si multa q vlte rius in pnti matia explorare vellem2 verēdu ne aut ser mo grata breuitate careat aut larga excellesqz maties ex festinācia debita diligēcia frauderet. Pausem2 pin - de hodie ia si placet atqz taqua aialia muda rumimem2 q hodierno sermōe tota auiditate glutiuim2. atqz ppe - mus vigiles metes nras ad ea q de hac matia dicenda sunt: et maxie die crastina ad dirigēdu mercates et arti fices i via rectā: ne opibus et mercimoniis suis ampli2 peccare velit. hoc misericordit largiēte agno imacula - to dno nro ihesu xpo q cu pre et spu. s. gloriosus regnat in secula seculorz. amen ¶ Sermo. xxxiiii.

¶ Dnica qrta in. xl. in mane de mercatoribus et artificib2 in gnali. Et de odicoibus licitis et illicitis earude.

Dice ancillā et filiu eius. ad gal. iiii. c. et in epla hodierna. dictu e in p. ser. de ori gine dnior atqz de rer diuisioe et tras lacoe: et de ocīduu distictoe: necno pti cularit subiūctu est de pmutacoe rer. Nūc aut dicēdu e de mercatorib2 et ar - tificibus in gnali: cum pns materia magna sit ianua ad multa q in seqntibus tractada sunt. Ad hor aut intelli

gñeã aduertẽdũ ẽ ſcʒm·alex.de alis.q̃ tria ſunt gña opũ
huãnoꝝ.primo em̃ ſunt q̃dã q̃ mime pñt eẽ mala.ſcdo
ſunt alia q̃ nõ pñt eẽ bona:tercio quoqꝫ alia repire ↄtin:
git q̃ pñt eẽ bona et mala.Primo inqꝫ ſunt opa q̃dã q̃
mala eẽ nõ pñt.ſicut diligẽ deũ ex toto corde et ex tota
mẽte:atqꝫ diligẽ ꝓximũ ſicut ſeipm.iux̃ ſniam ſaluato:
ris. math.xxii.Scdo ſunt opa alia q̃ pñt mĩme bñ fieri.
cũ ex ipa act9 mordiacõe ſcʒm ſe oĩno mala eſſe ꝓhibeãt
hmõi ſunt blaſphemare deũ.odire ꝓximũ.vſurã et cetã
ↄſiſia.Tercio inſup ſunt alia q̃dã q̃ pñt male et bñ fie:
ri:q̃zadmodũ dare elemoſinã ieiunare et orare.et ſimilia
inĩt q̃ mercacõ ↄputat:q2 nõ de ſe mala ẽ ſʒ ex circũſtãcia
tpis ſeu loci et ſimiliũ põt illicite exerceri.ꝓinde Aug9.
i li.de q̃onibus no:et ve.teſtamẽti ſic ait.Fornicari ho
minibus ſp nõ licʒ.negociari aũt aliq̃n nõ licʒ.ſic ſi emã
tur merces ĩ dei tẽplis.qd abhorrẽ ſe dñs oñdit.math.
xxi.q̃n d2 zelo armat9 intrauit tẽplũ dei et eiciebat oẽs
ven.et emẽ.d tẽplo:ut miſtice demõſtraret q2 ĩ empcõi
bus et vẽdicõib9 d corde hoĩs qd ẽ tẽplũ dei auaricia ei
ci d3:q̃ vtiqꝫ eſt ancilla:teſte ap̃lo ad gal.iiii.q̃ ait.aua
ricia q̃ eſt idoloꝝ ſeruit9.ipa em̃ ſeruit theſauris ↄgre:
gandis.q2 ſcʒ ſeruire facit nũmis cũ filiis ſuis qui ſunt
oms ↄtract9 illiciti.Sed quid dicit ſcripta diuinit9 in
ſpirata.Eice ancillã id eſt auariciã añ dictã.et filiũ ei9
ſcʒ p̃ncipalẽ q̃ eſt amor tpaliũ reꝝ.Nã ſi in mercãcis et
artibus talẽ ancillã dñari cõtigerit.mercator et artifex
relictis diuiciis ↄgregatis in eternum pibit.Proinde ꝓ
uer.iii.c.ſcriptũ eſt.Per tria mouet terra et quartũ qd
ſuſtinẽ nõ põt ꝑ ſeruũ cũ regnauerit.ꝑ ſtultum ſcʒ cum
ſaciatus fuerit cibo.Per odioſam mulierem cum in ma:
trimonio fuerit aſſumpta. Et ꝑ ancillã cũ fuerit heres
dñe ſue.Seru9 regnãs eſt corpus ſpũi p̃dñans.Stult9

saturatus cibo est affect⁹ replet⁹ carnali desiderio. Mulier odiosa i m̄rimonio diūcta/est mēs elata odiosa deo et demoni copulata. Ancilla heres dn̄e sue/est itelligencia a solū terrenis ac trāsitoriis diuiciis dedicata: cui caro dn̄at de terra formata et in puluerē reuersura, cuius tūc terrena intelligēcia efficit heres: cū ad tātā puenit cecitatē q̄ in et̄nū nō credit relinq̄re dicias ɔgregatas Hii sunt de q̄bus ꝓpheta ait. Oculos suos statuerūt declinare i terrā. Et hoc est quartū qd̄ terra sustinē nō pōt Quia sicut alibi idē ꝓpheta inq̄t. Dormierūt somnū suū et nichil inuenerūt om̄s viri diuiciarū in manibus suis. Eice ḡ tu mercator et artifex hāc ancillā et filiū eius de corde tuo: quos tūc vere eicies cū sḿ rectitudinē et iusticiā illa pficies: ne tibi ɔtingat qd̄ ꝓpheta ī psal. ait. tota die cogitauit ligua tua iniusticiā. sicut nouacula acuta fecisti dolū. vbi oñdit triplex studiū iniusti mercātis et artificis ad iniusticias exercēdas. primū ē studiū cordis ibi tota die iniusticiā cogitauit. Scd̄m studiū oris ibi ligua tua. tercīu est studiū opis ibi sicut nouacula acuta fecisti dolū. Et pōt eē thema i p̄nti sermōe. et taci⁹ exponit infra ser. xliiii. ar. i. c. iii. Igit de mercatoribus et artificibus et q̄buscūq̄ emptoibus et vēdicoib⁹ gn̄alē et vtilē doctrinā tradē cupiētes: tria de illis ad p̄ns cōsiderem⁹. primo eorū scʒ licitā exercitacoē. Scd̄o eorū impiā abusiōē: tercio eorū debitā informacoē

Articul⁹ prim⁹ q̄ triplici via oñdit licitā eē mercacōez

Prima aūt ɔsideracō circa mercacōe ē de eius licita exercitacōe. Triplici eīm via ꝓbari pōt q̄ mercācia possit licite exerceri. pmo via nature. Scd̄o via scripture. tercio via gr̄e scʒ sancte ecclesie.

Quod ex lege nature oñdit licitā esse mercacōem. et maxime ꝑ̄ tria. Ca. primū.

Primo q̄dem pbat̄ p viā nāle licitā ēe merca-
cionē. qd q̄dem mōstrari pōt ex triplici vtilitate
q̄ solet seq̄ ex illa. prima ē vtilitas gn̄alis. scd'a
spālis. tercia pticularis. Prima in quā est vtilitas gn̄a
lis. qd s̄m scotū in. iiii. di. xv. q. ii. p3 ex maifestis neces-
sitatibus et cōmodis puenientibus cīuitati hoīm ex officio
et exercicio ipo mercādi. Cōstat em̄ q multa desunt vni
prie seu vrbi q̄ in alia supabūdāt. Illi quoq3 q̄ in colē
dis agris et ceteris artibus mechanicis occupant̄ aut re-
gimie rei publice seu iuste milicie opā pstant emēde et
cptune adire nō pnt terras. et ad res q̄bus egēt emen
das et defendendas. Nec insup ad hoc industriā et pici
am hn̄t omēs. ppt qd rei publice expedit q huic officio
aliq̄ ad hoc idonei mācipent̄. quib3 vtiq3 merito aliqd
lucri emolumētū debet̄. Iux illud apli. i. cori. ix. Nemo
militat suis stipēdiis vnquā. nec repirent̄ q̄ absq3 lucro
huic opi inseruire vellēt. Et merito q̄dem cū dn̄s dicit
math. x. dignus ē opari9 mercede sua. Insup aduertēdū
est q in mercacōe occurrūt multa p rei publice seruicio
et vtilitate q̄ iuste p̄miū pmerent̄. primo occurrit mer
catoris industria. scd'o sollicitudo. tercio occurrūt labo-
res. quarto picula. Primo em̄ occurrit industria. nā si
mercatores nō ēent industrii i rerū valorib3 et p̄ciis et
expēsis piculis et cōmoditatibus subtilit̄ extimādis pfe
cto ad hoc idonei nequaq3 ēent. Scd'o occurrit vigilancia
atq3 sollicitudo circa p̄dicta q̄ in tali exercicio plurimū
necessaria ē. Tercio occurrūt labores. sepe em̄ tales mul
tis laboribus hoc exercēt mare et aridā circūeūtes. et i
illis multa incōmoda sustinētes. Quarto in talib3 occur
rūt picula multa. cū suas pecunias atq3 merces ex illis
emptas. necnō et pprias psonas multis piclis cōtingent̄
exponūt. Quito insup addi pt q cū an̄ dictis in. t. x. l. rās-

sollicitudibus laboribus et periculis non semper lucrosis hoc exercent. Et quia ex hijs omnibus rei publice sunt utiles et oportunum patet quod merito lucrum predictis circumstanciis operentes et discretum inde possunt et debent ronabiliter reportare. Ex quo ulterius sequitur quod usque ad aliquam mensuram comodam et discretam possunt iusto modo precium suarum merciu augere. Secunda utilitas ex mercacione proveniens dicitur specialis. omnes nempe a quibus mercatores emunt et quibus revendunt salvo eorum raconabili lucro possunt ronabiliter lucrum operentes inde habere. sicut assidua experiencia docet. quia quod in una terra est habundans et vile/in alia terra et patria est necessarium rarum et carum. Sed postquam agricole et artifices de suis artificiis vendendo lucrum comodum habuerunt: possunt etiam mercatores cum aliorum comodis inde operentes habere lucrum. Tercia utilitas ex ipsa mercacione proveniens particularis est. Nempe sicut ars et industria artificis sibi licite fit lucrosa. sic industria mercatoris in rerum precio et valore prudenter examinando et ad subtiliores minucias iustum precium producendo possunt sibi particulariter licite valere ad lucrum. Et maxime cum ad hec salua latitudine iusti precii communiter presit: cum per hoc etiam discant subtilius pensare rerum precia et valores. Preterea ex hoc varie opportunitates et occasiones ad res comodius vendendas atque emendas habent in temporalibus et civilibus locum suum: quod quidem manat ab ordine providentie dei sicut et cetera temporalia bona. Proinde si ex hoc mercatores lucrantur ex dono dei proveniunt potius quam ex aliorum dummodo ipsarum mercaconum lucrum mensuram debitam non excedat. ac debitis modis et circumstanciis fiat.

¶Quod mercacio scripture testimonio licita comprobatur. ¶Ca. ii.

Ecundo quidem via scripture sacre probatur licitam esse mercacionem. quod sic patere potest. Nam si hec esset de se ideo est de sui natura peccatum semper mortale expresse ipsa sacra scriptura hoc in aliquo loco prohibuisset.

et maxime cū totus mūdus (sicut experiēcia pz) in hoc se i publico occupet. hoc aūt nūquā facit nisi solū aliqn rōe circūstācie viciose. sicut est mercari i sabbato vel i tēplo in quo actū ipm in se videt̄ otemnē. Proinde esdre.ii.c. vlti. q7 nullus inferet onus in die sabbati: et q7 negociatores nō venderēt venalia i sabbato. vn̄ psupponē et cōcedē videt̄ q7 ceteris diebus ebdomade hoc eis liceret.

Per gre statū etiā ostēdit̄ licitā esse mercacōz ¶Ca.iii.

Tercio quoq3 cn̄ditur licitā eē mercacōz via gre nā tpe gre autoritas vniuersalis ecclesie mercatores sub ogrua mensura lucrātes nusquā damnatiimo in statu salutis iudicat: nisi aliqua crimīa subsint. No hoc ex de dona. int vir et vx. p nras. Sed otra pdicta satis obstare videt̄ Criso. sup illud math. xxi. Eiciebat ihesus oīs emētes et vendētes de tēplo. Et ponitur .lxxxviii. di. eiciēs. licet plerīq3 decretoꝝ tex. c. illud nō habeāt. q2 pallea ē. Ibi em̄ crisosto. ait q7 p hoc xps designauit q7 mercator nūquā pōt deo placē. et iō nullus xpianus d3 esse mercator. aut si voluerit esse pi ciat ex de ecclesia. Et paulo post. Qui emit et vēdit nō pōt sine piurio esse. No qō dicēdū q7 crisosto. ibi exagerative locut9 est: p eo q7 pauci sunt mercatores q̄ debitā mensurā iusticie intendāt i suis mercacōib9 et obseruent. et q̄ i multis alijs vicijs ibi nō peccēt. Et absq3 dubio nō est in hoc dicto sequēdus. cū nullā hēat p se rōez cogentē seu scripte auctem. Nā ex illo sacre scripte loco hoc nō pōt trahi. q2 xps ibi gnālit̄ irruit otra oīs vendentes et emētes i templo. nō em̄ optet oīs fuisse mercantes loqndo de eis iuxta cōem formā. de quo tn̄ mercatore pprie criso. ibi loquit̄ patebit vlt. c. artic. subseqn̄tis. Aduertēdū tn̄ est q7 sunt negocia q̄dā q̄ vix sine peccato pn̄t fieri. sicut pz de pe. di. v. negociū. Et a doctori

bus numerant septē. Primū est cura rei familiaris. Secūdū est milicia. Terciū est pcuracō. Quartū admistracio. Quītū est mercacō. de quo de pe. di. v. c. falsam. et in. c. qualitas. scriptū est Qualitas lucri negociantē aut accusat aut arguit: q2 aut ē honestus q̄stus aut turpis vel ex pemitēcia vilius ē dispēdiū pati q̄3 piculis negociacōis astringi: q2 difficile est int vendentis emētisq3 omerciū nō inuenire pctm̄. hec qnq3 picula posuit. rap. Sextū qdē piculosi9 hijs omibus est aduocacō. Septimū aūt nō obmittas sc3 epatus officiū: quo nichil miserabili9 et piculosi9 est si pfūctorie res agat. sicut p3. xl. di. an̄ oīa. hec duo vltima addit hosti. et simili babet in. c. negociū. e. di. q2 ut dicit glo. i dicto. c. qualitas. naturale est otrahētibus ad inuicē se decipe.

Articulus scds de septē circūstācijs ex q̄bus mercacō illicita efficit.

Secūda aūt osideracō circa mercacō3 ē de ei9 impia abusiōe Licet aūt (sicut iā ex p̄cedētib9 p3) mercācia possit licite exerceri tn̄ plurimū difficile est. Proinde ecc. xxvij. c. scriptū ē. Qui q̄rit locupletari auertit oculū suū a iusticia et a deo: qd̄ pbās siue declarās subdit. q2 sicut in medio opaginis lapidū palus figit. sic int mediū vendicōis et empcōis angustiabit pctis qui q̄rit locupletari. Fit autē ex septēplici circūstācia illicita mercācia. primo ex circūstācia psone. scdo ex circūstācia cāe. tercio ex circūstācia tpis. quarto ex circūstācia loci. qnto ex circūstācia osorcij. sexto ex circūstācia oīs damni. septimo ex circūstācia modi. sexta circūstācia est scoti. reliq vo alex. de alis.

Qd̄ n̄ liceat ecclesiasticis viris se mercacōib9 implicare

Primo quidē fit mercacō illicita Ca. primū ex circūstācia psone: minime em̄ licet clericis et

ecclesiasticis viris mercacõi vacare.ꝓinde·thi.ii.apl'us ait. Nemo militãs deo implicat se negociis secularib9. ·lxxxviii.di.negociatorē.Ihero9.ait.Negociatorē cleri cũ/ex inope diuitē/ex ignobili gloriosum/quasi quasdã pestes fuge. Et aug9 in scic.ait.Ante eñ quã ecclesia sticus q̃s sit licet ei negociari:facto/iam nõ licet:ex ne cle.vel mo.se.ne.se.im.p totũ.Pena aũt clericoꝝ q̃ ne gocio seculari se immiscẽt est q̄ si se ñ correxerint debẽt deponi.xci.di.clericus.ex ne cle.vel mo.s; nec.ita tñ q̄ religiosi stricti9 q̃z alij ꝑmaneãt in dicto.c.s; nec.nã decet clericis sancte viuē.et nõ cupiditatibus seculi seu mercaciõibus vel lucris s; deo adherē qui summũ bonũ est. Vñ greg. in exposicõe.xlviii.di.c.bonoꝝ.vbi dr.Bonoꝝ opũ inherē nõ aliē valeam9 nisi cupiditatē a nobis q̃ oim maloꝝ radix est abscindam9.radix eñ oim maloꝝ est cupiditas.i.thi.vi.et de pe.di.ij.si q̃s semel. q2 radixret ē tex.aug9.cme.viij. Ca.ii.

Nõ nisi ex necitate et pietate nõ licet etiã secularibus exercē mercacõz. Et cũdo fit illicita mercãcia ex circũstãcia cause. Scdm eñ alex.de alis.etiã laico mercari nõ licet nisi ꝓpt duo.primo ꝓpt necessitatē.scdo ꝓpt pietatē.Primo ꝓpt necessitatē ut sc; satisfacē possit sibi et familie s;m decẽciam stat9 sui. Scdo ꝓpt pietatē sc; ut lucret ad distribuẽdũ paupib9 et in alias pias cãs p̄dictũ lucrũ.vtputa.s;m tho.scda scde.q.lxxvij.intẽdit aliq̃s negociari ꝓpt publicã vtilitatē:ne sc; res necessarie ad vitã p̄rie desint:et lucꝝ petit nõ quasi ꝑ fine s; quasi stipẽdiũ sui laboris. Et hoc etiã mõ licet q2 pietas dici põt.S; illicita ē s;m tho.vbi mercãdi finē p̄ncipalit in lucro ponit. Mercari eñ ꝓpt substãciã cumulãdam.et ꝓpt imꝓbã diuiciaꝝ cupiditatē et curiositatē seu ꝓpter aliũ finē malũ illicitũ est culpa

mortalis. qz hec phibita sunt omibus. sicut pz di. xlvij. omnes. et c. sicut bii. Dijs concordat etia rap. Ex hijs q apparet q mercari ut ex lucro cumulent et fraquent seculi vanitates et pompe in se aut in uxore et familia illicitissimu est et ad culpa culpa. Tales itaqz expese immoderate insaciabilis sunt abissus: q insaciabile reqrut abissum lucror etia iniquor. Sicut ppheta inquit. abissus abissum inuocat. Ex hijs etia colligi pot q mercas licz nullu medaciu nulla fraude nullu piuriu nichilqz aliud iniustu qd omitte solet hoc hoim genus in mercacoibus suis omittat: nichilominus n eximit a mortali si ppt iniusta cam. licet alias iuste exerceat mercacias. De hmoi ecc. iiij. c. Unus est et scdm no hz no filiu no fratre et tn laborare no cessat sz in mercaciis: nec tn saciant oculi eius diuiciis. nec recogitat dicens cui laboro et fraudo aiam mea bonis. Sz et hoc mirabile e q cu plurimi de talibus repiant. nullus q de hoc osciam sibi faciat inuenit. Proinde scdm Frem aluar i libro de plactu eccle vende carius qz emat cupiditatis ca est pctm et iure e lucr. xiiij q iiij. qcuqz. pptea tale lucr est paupibus dispesandu. Et iter. tale lucr turpe a doctoribus reputat sine necessitate eme res tpe quo minus valet. et seruare ad tps ut cariori foro vendant. Ad hoc facit. c. pdictu qcuqz. vbi tex. de hoc expsse habet Ca. tercium

Qd diebus festiuis mercari no licet

Tercio illicita fit mercacia ex circustacia tpis. scz cu fit diebus festiuis oracoi et deuocoi ac sacris exerciciis deputatis. sicut pz de mercatorib q vadut ad nudias atqz mercata et emut et vendut i eis. et omiter dimissis officiis sacris et verbo dei: et nulla i tali die audita missa: insaciabilit inhiat ad tpalia lucra: pptea insensibiles effecti ad spualia et eterna: nulla eis sapiut nisi

terrena et trāsitoria. ꝓptea Baruth. iij. c. de talibus ait. Exq̄sierūt prudēciā q̄ d terra ē negociatores tre themā Themā interptaƚ auster: est aūt auster ventus meridionalis q̄ est humidus et calidus. et signat cupiditatē et auariciā. q̄ quidē dn̄t int̄ se. Nā cupiditas immodate ꝯcupiscit nō hita. ꝫ auaricia iniuste retinet acq̄sita. ꝑrimū em̄ ī humiditate. scdm ī caliditate signaƚ Cont̄ tales clamat terciū ꝑceptū dei Exo. xx. Memēto o mercator ut diē sabbati sanctifices. i. sanctis opibus nō mercacōibus vaccs. Itē in eodē loco dr. Sex diebus opaberis etiā opa tua. Leuit. xxiij. dr. om̄e opus seruile n̄ facies in ea.

¶Qd in locis deo dicatis et sacris illicitū ē mercari. ¶Capl̄m. quartū.

q Uarto illicite mercacō exerceƚ ex circūstācia loci videlicꝫ cū fit ī loco dīuo cultui dedicato: cōtales dn̄s (sicut math. xxi. scribiƚ) ardētissimū zelū ostēdit. Nā intrauit tēplū dei et eiciebat om̄s ven. et emen. de tēplo. In quo q̄dem feruido actu zeli aduertēdū est qꝫ nō tm̄ vendētes ꝫ etiā emētes intencō eiecit: eo qꝫ et vendētibus et emētibꝰ mali ꝑstabāt occasiōꝫ: necnō hec faciebāt ī indebito loco. atqꝫ mō ꝑturbatiuo orōis et diuini cultꝰ. Quāta aūt veneracōe et reuerēcia digna sint tēpla dei et loca deo dicata. ondiƚ ex̄ de immuni. ec. decet. li. vi: vbi scriptū ē. Decet domū dei sanctitudo. decet vt cuiꝰ factus ē in pace locus / eius cultꝰ sit debita veneracōe pacificus. sitqꝫ ad ecclesias humilis et deuotus ingressus. sit in eis q̄eta ꝯuersacō. deo grata inspiciētibus placita. q̄ ꝯsiderātes nō solū instruat / ꝫ et reficiat ꝯuenientes ibidē. qꝫ ut dicit tex. lxxxviij. di. i. c. ꝯseq̄ns. domus mea domus orōis est ꝛc. Itē ī ecclesia nil inhonestū nil incōgruū fieri dꝫ: xlij. di. c. nō optet. ī duobus. c. se. Et itez: xvi: q. vii: in: c. Et hec. ꝓhibeƚ qꝫ in sacro loco vbi

ora cōibus vacādū est mercacões fieri nō debēt
¶Non licet cari9 vendē merces forēsibus et pegrinis q̄m vendant ciuibus ī cōi foro. ¶Ca. v.
Quinto nō lic; mercari cōsidata circūstācia cōsorcii videl; cū res vendit̄ carius trāseūtib9 q̄; merca toribus atq; māsuris aut viris discretis. aut plus rusti cis et ignaris q̄; ciuibus et expertis. plus simplicibus q̄; astutis. Contra qd ex̄ de emp. et ven. c. placuit. Statuit cōsiliū sacr̄ q̄ p̄sbiteri moneāt plebes suas ut hospita les sint: atq; nō carius trāseūtibus vendāt q̄; in merca to vendē possent. Et s̄m bernardū in p̄. c. placuit. ad hoc p excōicacōe; cōpelli pn̄t. xii. di. c. hinc etiā. qd ver̄ ē s̄m inno. si hoc notoriū eēt. et moniti se emēdare nollēt
¶Nō mercari nō licet cū rei publice damno. Et quō cōdemnant̄ et multis rōibus refellunt̄ retrāgulatorū siue stramatorū cōtractus. ¶Ca. sextū.
Sexto est illicita mercācia ex circūstācia cōis dā ni. Pro hui9 intelligēciā notādū est s̄m scotū in iiii. di. xv. q̄ tria sunt hoim gn̄a q̄ cū vtilitate et cōmodo rei publice ī mercacōib9 exercent̄. primi sunt mercāciarū apportatores. Scdi mercāciarū cōseruatores. tcii sunt mer cāciarū immitatores et melioratores. Primi sunt inquā mercāciarū apportatores. q̄ portāt illas d p̄ria q̄ illis ha būdat/ad p̄riā cui ille vtiles seu necñe sunt. Ex quo se quit̄ q̄ mercator talis q̄ res aufert d p̄ria vbi habūdat et trāsfert ad p̄riam q̄ indiget illis h; actū vtiq; rei pu. vtilē et honestū. Scdi sunt mercāciarū cōseruatores qui quātitatē q̄n; magnā mercāciarū emūt ut apcī9 suo tpe ab emptoribus mercācie repiant̄ venales. Sepe mercā cias de lōginquo portātes. nō sine graui incōmodo pos sent sp vendē illas. nec insup q̄libet indigēs illis posset stati currē ad emēdū eas Ex hijs p; q̄ tales mercāciarū

cōseruatores sunt ad magnā rei publice vtilitatē. Tercii sunt mercātiaꝝ imitatores seu meliorATORES q̄ videlꝫ in dustria sua labore et arte aut txis varietate. vel sꝫ res carior facta ē apportatas et ōseruatas mercātias varie meliorāt. sicut faciēdo de lana pannū. de corio scarpas de cera cādelas et ōsitia. et tales rei publice etiā vtiles iudicant. Omīs ꝑ supra dicti q̄ rei publice vtiles sunt cō siderratis q̄nqꝫ q̄ in .c.i. ar.i. p̄ntis sermōis dicta sunt. lu crū et ōmodū qd merito rn̄deat ad q̄nqꝫ q̄ dicta sunt re portare licite pnt. Ab ijs ē m casibus vidrī lucꝝ q̄situ ex ope et artificio qd licitū est. xv.di. clericus. Tamē sꝫm scotū vbi s̄.i trāslacōe hmōi negociatiua tūc siq̄dem in iusticia ē cū officit rei publice actus eius. vel si immedi ate recipit a re publica vltra industriā diligēciā sollicitu dinē et picula. Ex his igit iā p̄missis clarescē pōt q̄ sunt rei publice mercatores p̄niciosi deo et hoībus merito odiosi. hij videlꝫ q̄ (sicut p̄dictū est) nec mercātias trās ferūt nec ōseruāt nec labore eoꝝ et industria res vena les meliorāt. hmōi q̄dem sunt q̄dā p̄niciosissimos ōtra ctus freq̄ntātes. quos ōtractus q̄dā noīant scochos. q̄ multos impia crudelitate trāsfigūt. Ab alijs noīantur stromagi. eo q̄ retrorsum ruē faciūt diuicias alioꝝ. A q̄ busdā bistracu q̄ bis deuorādo substāciā alioꝝ niuste trahūt. A q̄busdā retrāgule eo q̄ substācias alioꝝ retra hēdo plures strāgulāt. Ab alijs barochula eo q̄ ōsumūt more baratarie. Et forte hec sunt noīa demonū a q̄bus hmōi ōtractus repti sunt. sꝫ ut dr ex. de v.sig. in c. intel ligēcia. Intelligēcia vboꝝ ex causis est assumēda dicen diqꝫ nō sermoni res sꝫ rei est sermo subiect⁹. et q̄ dispo sicō nō cognoscat ex noīe sꝫ ex effectu. p3 in l. cū p̄cario. ff. de p̄cario. Quātū aūt tales rei publice p̄niciosi sint ex tribus p3 sꝫm scotū q̄ tres corruptele noīari pnt. Prima

corruptela est p̄cii incerti: tales em̄ p̄dones ut veri⁹ di cam q̄ mercatores otractibus s̄ dictis effi ciūt. qd̄ sim plices certificari nō p̄nt de ipo valore rei emēde: q2 mō emūt vt sine p̄dictis pbor mercatorꝝ odicōibus vēdāt mō etiā vendūt ut simili mō emant. Tales em̄ rigatier gallice noiant: eo q̄ phibeāt immediatā omutacōꝫ volē ciū iconomice omutare. Scd̄a corruptela est p̄cii iniu- sti: q2 hij xp̄i omodū atq3 xp̄iū lucrū faciūt qd̄libet ve nale vel vsuale carius emēti et vili⁹ vendēti q̄ iusticia et rō poscat: ex quo dāmificāt vtrāq3 p̄tē: et p ōns toti rei publice p̄nciosi sunt. Tercia corruptela est p̄cii picu losi. Nā xp̄i corruptelas p̄dictas quasi cogunt̄ mercan- tes si nō sunt cauti et timētes deum: vel in piculo aias suas ponē. si s3m has corruptelas lucrari volūt: aut si se saluare desiderāt in licito mō mercādi ad paupiē deueni re. Ex q̄bus oibus clarius p3 q̄ rei publice magnū seq̄t damnū. Proinde otra tales loquit̄ Criso. lxxxvij. di. i .c. eiciēs. sicut in ar. p. et. iii. c. dictū est. Tales em̄ s3m criso. et scotū de p̄ria debēt extimari atq3 repelli et i exi liū dari: q2 duo vel tres i vna ciuitate magna corrūpūt totā multitudinē mercatorꝝ. Nec tñ alii mercātes in cor ruptelis p̄dictis otaminati excusari p̄nt: maxime si añ di ctis maliciis p prudētes puisiōes atq3 statuta obuiare negligūt et obstare. Ad aūt remediū otra s̄ dictos sit dandū mercātib⁹ q̄ aias suas saluare volūt. patebit cir ca finē seq̄ntis sermōis. ¶ De multis illicitis modis et abusiōib⁹ q̄bus vtunt̄ mercātes et artifices. qui i tres septenarios abusionū distincti sunt: qd̄ i tres ptes distinctū est. ¶ Ca. vii.

Eptimo mercari non licet ex circūstācia modi. m̄ltis em̄ illicitis et iniustis mōis plerq3 merca cōes et artes exercēt: quos p tres abusionū septenarios

distinguemus. licet etiã plures alii modi addi põt.

Prima particula septi capti otinẽs septẽ abusiões artifi- cũ et mercatoꝝ.

Rimũ abusionũ septenariũ subiũgamus: nẽpe plerique exercẽt mercacões et artes hiis vii. mõis. pmo mẽdaciis. scdo piuriis. tcio duplicata tibus. qrto sophisticis vbis. qnto malicosis circũuẽcõibus sexto sitatis occultacõibus. septimo damnosis mixturis.

Primo enim qdã artifices et mercãtes emũt et vẽdũt mẽdaciis multis. qd nichil aliud ẽ q̃ʒ more iude p pecũia vendẽ xpm. sicut pz. xi. q. iii. abijt. Tãta nẽpe int vendẽtes et emẽtes maĩfesta abusio regnat q nec vendẽ nec emẽ sciũt sine decepcõe mẽdacioꝝ. vbi dicit tex. pfecto q vitatẽ p pecunia negãt deũ p pecuĩa vendũt. Vñ de talibus pphete ait. Nõ est in ore eoꝝ vitas. linguis suis dolose agebũt et otinue agũt. scʒ ipi vendẽtes Et de emptoribus. puer. ii. Malũ est dicit ois emptor et ñ recessit glabit scʒ primũ decipisse Nẽpe iã instare videt tps pessimi anxpi. d quo apoc. iij. Jo ait q faciet ne q̃s emẽ ut vendẽ possit ñ hẽat ĩ dextra vel ĩ frõte caracterẽ nõis bestie. p hunc caracterẽ mẽdaciũ designat eo q anxps hõ mẽdax erit. et ĩcarnate oĩno aduersabit vitati et caritati. eiqʒ oẽs q corde et ope mẽdaces erũt vniuersalit adhẽbũt: qd ĩ caracte frõtis et dextre dnotat. Dijs nẽpe dñs p ysa. v. c. etnã dãnacõẽ pnũciat dicẽs. ve vobis q scʒ mẽdacit dicitis bonũ malũ et malũ bonũ supple vẽdendo et emẽdo. Aduertãt ꝙ tales q sm tho. et rich. de media villa. Qui sciẽt et cũ intẽcõe decipiẽdi primũ menciunt mortalit peccãt. Quia sm aug. tale est mẽdaciũ pnicõsum. sic ipe ait. xxii. q. ii. primũ. Et vltra hoc etiã si decepũt p pdicta mẽdacia restituẽ obligant Si aũt nocẽ primo nõ intendãt sʒ se seruare indemnes tũc sm eos veniale est mẽdaciũ nisi hoc ex assiduitate

et mala ɔsuetudine fiat:q2 tūc scɜm hostiē. mortale ē. sicut ebrietas. q cū assidua ē mortalis ē culpa. sic p3. xxv. di. § alias. Proinde ecc. ii. c. scriptū ē. potior ē fur q3 assiduitas viri mēdacis. Scdo mō vēdūt piuriis et multiplicibus iuramētis. vn. lxxxviii. di. eiciēs. Criso. ait. mercator sine mēdacō et piurio eē nō pōt. i. difficulē eē pōt. magnē pē abusio ē nescire vendē mercācias etiā cui2libɜ vilis mercis absq3 multiplicib2 iuramentis imo et piuriis multis. Aiūt em̄ freqncı2 p fidē meā tm̄ ɔstitit michi. p deū tm̄ de hoc hre potui. ita saluet deus aīam meā sicut vitatē dico. p corp2 xpi tm̄dē huic ɔsimile vēditū est. et ɔsilia piuria multa. q iō ab aliqbus freqntant. q2 sic pzpheta ait. Nō ē timor dei añ oculos eoꝝ. O insania rabies mūdane cupiditatis absq3 aliquo lucro qd sepe ɔtingit tociēs neqt peccare. ɔt tales mercātes. lxxxviii. di. qd aliud. Cassio. ait. negociatores illi abhoīabiles extimant q iusticiā dei mīme ɔsiderātes p immodatū pecunie ambitū polluunt. merces suas plus piuriis onerando q3 pciis. Tale qdem piuriū si intēcōe fallēdi pximū dictū ē mortale est crimē. si etiā nō decipiēdi cā s3 ex corruptela ɔsuetudīs hō piurat/ idē dicēdū est. Merito g psis antiqssimū fuit ut filios suos va dicē assuefacēnt. Foꝝ mercatē nō apud ipos eē instituerūt; qm̄ mēciēdi et piurādi locū sibi eē psuasissent. Tercio quoq3 sunt multi q vendūt rē duplicitatib2. utputa oñdētes res sanas et tribuūt corruptas. oñdentes res bonas et tribuūt malas. vel saltē min2 bonas et ɔsimilia. sicut p3 p vendētes pānos integros in qbus semp caput seu pncipiū pon2ē Hoc quoq3 vicio duplicitatis plurimū laborare solent ipi mercatores psenete seu sensales q pt lucꝝ ɔtra iusticiā vtriq3 pti sc3 emēciū et vēdenciū placē ɔcupiscēres qnq3 vendētē qnq3 emētē aliqn vtrūq3 decipe n verent

Sicut euenit cuidā sensali q̄ ut emētib9 vel vendenti-
bus vel saltē vni illoꝝ pti se mendacit reddet gratū. ꝑ
firmādo paū int eos psonalit astans clā ictu oculi vel
actu pedis vendētu et ementi piter innuebat ut mercatū
int eos ocluderet: tādēq; post ofirmatā int eos vēdicō
nē si alt eoꝝ de cara empcōe uel de vili vēdicōe lamēta
bat respōdē solebat ꝓtea clā innuebā tibi. Quarto qui
dā sunt mercātes sophisticis verbis Sūt nāq; plerıq; q̄
tā astute sua vba ordināt et oponūt in mercando q̄ ad
plures etiā qn̄q; otrarios sensus aplicari pnt. hmōi enī
expiētia teste nō tm̄ corā deo vexetiā corā hoibus odi-
biles sunt et fiūt. sicut ecc. xxxvii. attestat ꝺ. Qui sophi
stice loquit odibilis est. Quinto sunt qdā qui mercant
circūuencōibus maliciosis et inuclucōibus pricōsis. vi
debis qn̄q; quosdā q̄ de apoteca sua maxime simplicib9
hoibus insidiant. sicut insidiat aranea muscis de forami
ne muri. Cont quos apo. paulus. i. thes. iiii. Nemo circū
ueniat in negocio fratrē suū qm̄ iudex est dns. Et iteꝝ
osee. ii. in psona decepti. Circūuenit me effraim i nego-
ciacōe sua et in dolo dom9 sue: effraim intptat crescēs
et signat impios mercatores q̄ p circūuencōes in diui-
ciis malicōsis crescūt. s; iusto iudicio dei sepe euenit eis
qd p oseā. c. i. dns ait. De mercede meretricis. i. auaricie
et rapie seu vsure ogregate sunt et vsq; ad mercedē me
retricis reuertent. Int has quoq; circūuencōes maxime
onumerādi sunt oms mercatores qui int se ouēcōes do-
losas et pricōsas efficiūt: int se statuēdo q̄ nullus de
tali mercācia vendāt uel emat nisi tm̄mō tales. seu insi-
mul paciscunt q̄ vno pcio vendat ut inde amplius lucri
possint: et tales monopoli nūcupant Aduertēdū est tn̄
q̄ repit monopolō in neutro gn̄e. et monopolis in gn̄e
masculino. Monopolō enī mercacō est quā aliqui soli ex

odito exercēt et impetrāt q ipi soli emē uel vendē possint aut docē / et dr monopolon a monos qd est vnus et polos qd est vēditor qsi vnus venditor: uel dr a polis qd est ciuitas qsi vnus in ciuitate sit vēdens. Monopolus vo dr ille q impetrat qd sibi soli liceat vēdē certas merces et hz penultimā lōgā. Qui em̄ hoc exercent ppetuo exilio odēnant bonis pprijs expoliati. C. de monopolis .l. vnica. Sexto mercant̄ qdam occultacōibus simulatis utpote occultādo defectū equi aut nauis uel cuiuscunq rei. Questio pinde merito qri pōt vtrū peccēt hij qui vendendo equos osueuert dicē ipi emptori: ego vēdo tibi hūc equū p vmbroso / p infirmo / p schincoso. et sic de alijs defectibus q solēt eē in equis: mō equus suus venalis hz vnū de defectibus illis / cz si vere sciret emptor nō daret illius pcij meoietatē: nūquid talis venditor excusat. eo qd in gnē dixit defectum equi. Dicēdum q talis venditor tenet̄ talem defectum ei dicere in spēali: qz aliter rem maculatam vendit cū drēmēto pximi sui: qd qdem otra caritatem est. et licet venditor exp̄sserit talem defectum in generali: non sufficit tamē. quia sic dicendo dixit plura mendacia: dicendo q equus habeat multos defectos quos non habebat. pinde talis consuetudo in fraudem fieri solet ne scilicet emptores credant defectū esse in equo de hiis qui a venditore onumerant̄. Idem quoq de illis mercatoribus dicendum est qui vendunt pannos uel alias res i quibus defectus est talis q si emptor sciret non emeret eas. pterea tales venditores non excusantur in tali casu: dicendo respice rem diligenter: oculus pascat te: quia hec omnia fraudulenta sunt verba cum ipi sciant certitudinaliter defectū vendende rei. Ex hmōi em̄ empcōibus sepe incurrit magnū piculum ipse

emptori:quia tñ piculū imminet venditori:cū et ī aīa falsitatis crimine maculeť:et ad omē dānum restituendū qd̄ exinde incurrit emptor venditor obligať.sicut pz ex.de iniur.et dā:dat si culpa.vbi dr q̄ occasiōz dām̄ dat dānū dedisse vider.Jdē quoqz dicēdū est qñ res plꝰ iusto p̄cio vendiť ꝓpť latentē defectū:etiā si talē defectū ignorauerit ipē venditor eo q̄ emptor dāmificari nō dz ex ignorācia venditoris.¶Septimo vo mercať qdam cū dāno suis mixturis.vbi grā miscēdo aquā cū vino et osimilia iq̄ rei valorē minuūt et oīno sunt otrā ꝓprias et oīes in tēcōes eptoꝝ:Cōtra tales isa.c.i.clamat.argētū tuū ē versum in scoriā.vinū tuū mixtū est aqua:alia lr̄a ibi hz caupones tui/et tabernarii tui miscēt vinū aqua:ait em̄ argentū tuū versum ē in scoriā scz p mixtiōez stagni vel plūbi:ꝓptea paulo post subdit et excoquā ad purū scoriam tuā et auferā omē stagnū ¶Secōa pticula septimi capituli otinēs septē alias abusiones vēdēciū et emēciū

Secūdum septenariū abusionū subiūgamꝰ.primo sunt qdam qui variant pondera et mēsuras.scdo quidam qui vendūt tēpus nōn suū:tercio qdam q̄ nō soluūt in tmio ostituto:qrto sunt qdā q̄ ꝓmissaz frāgūt fidē:qnto sunt aliī q̄ minꝰ debito emūt et carius debito vēdūt:sexto qdā q̄ diffamāt alioꝝ merces:septimo sunt q̄ humectāt mercācias.¶Primo em̄ sunt qdā qui pōdera variant et mēsuras otra quos.ex.d empᵗ.et ven.in.c.ut mēsure.¶Questio d pōderibꝰ et mēsuris Circa hoc aūt q̄ri pt an vtēs corruptis pōderibꝰ vel mēsuris nō p supiorē.s; p plebeos ī tota vrbe oūiť itroductis mortalr peccet Rñ qd dicēd ſm quosdā/q; si ex hmōi corrupcōe aliq̄ a iusto pcio fraudāť ꝓ eo q; credūt mēsuras et pōda esse vas et iustas sicut prꝰ erāt:tūc fraudator mortalr̄ peccat:et dānū fraudis restitue obligať.si vo a iusto

pcio nō defraudant: nec vtēs eis vtit ad fraudē pcij insti. nō tenet aliqd restituē q̄uis peccet nō reuelando mensurarū corrupcōz. hiis quos credit eā latē. s3 forte n̄ mortali t peccat qn̄ corrupcō est oīūis: q2 satis ex hoc data ē rō q2 hmoi corrupcō oibus innotescat. si aūt oms tā domestici q3 forenses oīiter sciūt ponderū q̄ntitatē et mensurarū q nūc p9 factā corrupcōz vtunt: tūc non cadit falsitas siue fraus in p̄dictis mēsuris. s3 sic se h3 sicut prius duplū vocaret libra: nunc aūt media uel q̄rta ps libra denominat si tn̄ corrupcō talis esset q2 vnā mēsurā ad emēdū teneret et altam ad vendēdū: tūc nisi alt cū quo mercat hoc sciat ē sp mortalis culpa. phibet em̄ hoc deutro. xxv. vbi hētur nō hēbis in sacculo tuo diuersa pondera maius et mi9: nec erit in domo tua modius maior et minor. pondus hēbis iustū et verum et modius equalis et verus erit tibi. hec tn̄ nō sunt multū populo p̄dicāda. s3 p ōsiliis dandis et cōfessionibus audiēdis valde necessaria sunt: ad hoc facit qd hētur. xxiiii. q. i. in c. nō auferam9. Scdm aūt tho. mēsuras venaliū rez necesse ē esse diuersas in diuersis locis ppt diuersitatē copie vel inopie rerū: q2 vbi res habūdāt maiores mēsure eē ōsueuerūt. et eouerso. In quolib3 tn̄ loco ad rectores ciuitatis uel loci dētmiare ptinet que sint mēsure venaliū rerū pēsatis ōdicōibus locoz et rerū: ppt hoc has mēsuras publica autoritate uel antiqua ōsuetuīe apbatas p̄terire nō licz: et idē videt de pōderibus iudicādū. Scdo insup sunt qdā q vēdūt tpus nō suū sc3 ppt dilacōnez solucōis et in mercibus p̄ciūm augmentantes: qd expsse phibetur. ex̄ de vsuris. c. consuluit. Nō aūt sit ibi vsura. eciā rōe p3. Prīūt em̄ tūc ibi duo ōtc9 prī9 ē ōtc9 vēdicōis. et rōe h9 nō cadit ibi vsura. scdo ē ibi mutuum q2 ex tmio dato in mercācia p̄ciū auget: qd nichil ē q3 ipi ementi mutuare p̄ciū mercancie ab eo empte atq3 ex tali

mutuo accipe lucr̄. Sȝ de hoc lacius dicet̄ in ser.se.ar.ii.
et.c.ii. Et nichilominꝰ aduertendū q̄ si absq̄ omi dilacōe
et expectacōne solucōis bō alicui vendet rē ꝑ p̄cio adhuc
ampliori q̄ fuerit p̄ciū p̄ncipale cū supadiūcta usura nōn
eēt ibi pctm̄ vsure. s̄ȝ solū iniusti p̄cij seu iniuste vendicōis
culpa. Tercō sunt q̄dam q̄ nō soluūt in t̄mino cōstituto ad
qd̄ q̄d obligauerūt se scripta seu ꝓmissiōe et q̄nq̄ iuramē
to. cōtra quos est textꝰ in.c. significāte.ex̄.de pigno. Quō
aūt tales obligent̄ ad interesse dicet̄ infra ser.xliii. ar.i.c.
i. Quidā q̄d maliciose expectant monete mutacōȝ. ꝓpt ea
in t̄mio sibi dato nō soluūt. ꝓinde ex hac malicia vel ex q̄
cūq̄ alia sua culpa debitor creditori nō soluēdo in t̄mino
ꝑstat dām̄ occasiōȝ oīno ad cōdignā satisfactōȝ et restitū
cōȝ obligatꝰ est. sicut pȝ ex̄. de iniur. et dā. da. si culpa.
Quarto sunt q̄dā q̄ frāgūt ꝓmissaȝ fidē et ꝑstita iuramē
ta q̄ fecerūt in societatibꝰ suis. vn̄ q̄dāmō fides nec eis sēr
uāda ē ex̄ d̄ iur. iur. c. iiii. Quīto insup q̄dā sunt q̄ mīꝰ de
bito emūt. et circa hoc ponamꝰ aliquos cāꝰ. Primus cāꝰ
pone q̄ q̄dam simplex h̄ȝ lapidē p̄ciosum q̄ȝ vitreū eē cre
dit. lapidiarius v̄o cognoscēs eū emit eū ꝑ vili p̄cio q̄d
iuris. dicēd̄ q̄ illicitū ē. q̄ȝ sciēnt̄ decipit ꝓximū suū q̄ de il
lo cōfisus est. vn̄ vsq̄ ad iustū p̄ciū restituē obligat̄. Secus
aūt si ille qui emit credebat eciā illū vitreū eē. q̄ȝ tūc s̄ȝm
quosdā restituē nō tenet̄. eo q̄ p emptcōȝ bona fide factā
lapidē acq̄siuit. s̄ȝ cōsulēd̄ ē ei q̄ de lapidis lucro ꝓuidea t
venditori plꝰ uel minus s̄ȝm indigēciā eius. Secūdus cāus
idē dicēdū est de illo q̄ vendit cāpsori auȝ ꝑ metallo et
argētū ꝑ stagno et sic de aliis. Tercius cāus pone q̄ q̄dā
vidēs thesauȝ in agro meo venit ad me et emit agȝ illū
ꝑ p̄cio q̄d valebat. si sine illo thesauro extitisset q̄d iuris.
Dicēdum q̄ emptor restituere obligatur. q̄ȝ dolose egit
Pretea rem magni p̄cij emit scienter ꝑ modico precio

et hoc venditore ignorante ·pinde decipit eum. Si aūt emptor tunc de hoc nichil sciuisset licite retinere posse t
¶Circa hoc notādū est q₇ licz ciuili iure cautū sit q₇ si emptor seu venditor vlt̄ medietatē iusti p̄cij defraudet̄ otractus sit nullus et sit p iudices irritandus: nichilominꝰ in oscie foro. licet fraudacio minor sit si pcedit ex vno vel ex pluribus istoꝝ q̄tuor: odigna restitucō fieri deb; vbi grā si pcedit ex ignorācia aut ex mēte leuitate apta siue p̄sumpta· seu ex q̄cūq; magna egestate. siue ex q̄cunq; alia magna necessitate ad hoc opellente: ex q̄bus cō p̄hendi pōt q₇ talis otractus nō pcedit ex mere grā et gtuita volūtate: talis defraudacō i minꝰemendo aut plꝰ vendendo nō solū ot̄ iusticiaꝫ ē. s; eciā otra caritatē et ot̄ naturalē hois pitatē. licet ex vtriusq; ptis osensu talis cō tractus pcedē videat̄: nā eciā sm aristo. in·iii·ethi. ignorācia et equalis coacciō excludit volūtariū: rō hoc tū pleniꝰ dicet̄ in ser. se; ar. iii; et. c. iiii. nt̄ hos tales pncipatū tenent q̄ scodoꝝ seu bistractoꝝ aut stramacoꝝ siue re trangulaꝝ et osimiliū otractꝰ efficiūt ¶Questio. Si aūt q̄rat̄ qd sit iustū p̄ciū rei vendēde seu emēde: dicēdū q₇ iustū p̄ciū est qd est sm extimacōeꝫ fori occurrētis. sm q₇ tūc res q̄ vēdit̄ in loco illo oīt̄ valere pōt: q; sm. hostien. et. rai. iustū p̄ciū osiderat̄ respectu tpis otractus. neq; oz attendi qd plurimū sit emptū et minori vēdat̄ · aut eouerso. q₇ plꝰ offerat̄. s; de hoc dicet̄ pleniꝰ infra ser. xxxv. ar. ii. c. iii. Itē qn et quō qs intelligat̄ decipi at̄ dimidiū iusti p̄cij eciā dicet̄ in seqnti ser. ar. iii; et. c. i. Ex p̄dictis colligi pt q₇ licite qs lucri v; trāsferēdo merces d vno loco ad aliū vēdēdo tāto p̄cio q̄to i illo loco oīter estimāt̄: et si ibi n̄ sunt tales res o; inde sumi moda tū lucꝝ pēsatis sūptibꝰ idustria sollicitudie picul̄ et la; bore. Sexto sup q̄dā iiuste diffamāt alioꝝ merces ut suas

carius vendātꝗꝺ quidem pīcosum ī ꝺ̄ēꝺiciū ē ac mortale.xxii. q.ii.pzimū.Et tales de illato dāno satisfacere obligant.ex̄ de iniur.et dā.da.si culpa.Septimo quoqꝫ sunt qꝺam q̄ ad decipienꝺ humectāt mercācias.sicut qñqꝫ fit in pipe ꝫiꝫibero croco et lana et osimilibꝰ q̄ pōdere mēsurant.Et hii etiā tale dānum restituē obligāt

Tercia pticula septimi capituli otinēs alias septē abusiones emenciū atꝫ vendenciū.

Eciaus abusionū septenarius subiūgat.pzio sunt qꝺaꝫ q̄ in lōginq̄s ptibus sine vxore lōgā trahunt morā.scꝺo sunt alii q̄ missam negligūt atꝫ alia sacra.tcō insup qꝺaꝫ sunt ꝓximi ꝓditozes.qrto eciā sunt qꝺaꝫ falsi oputatozes.quīto monete diminutozes.sexto malicio se nocentes.septīo ꝓxi pemptozes.Primo inqꝫ sunt plerīqꝫ q̄ in lōginq̄s ptibus sine vxore lōgam trahūt morā eciā qñqꝫ int infideles nacōnes.tales aūt q̄ntis carnalitatibꝰ et spurcicijs.tā cū fidelibus.qꝫ cū infidelibꝰ inquinent.qs exprime posset.Iuīm quoqꝫ ꝓpriis vxoribus violandi sacrū matrimoniū cās multiplices p̄stant.et ad h̄ facit qꝺ hētur ex̄ de spon.in pñia.ꝗīde.xxvii.q.iiie.n ꝓ descripcōne mrīmonij.dictū ē.Matrimoniū ē viri mulierisqꝫ oiūctō indiuiduā vite osuetudinē retinens.qꝫ scꝫm gcff.hac intencōne in mrīmonio iūgi debēt ut ppetuo simul remancāt.qꝫuis post otractū mrīmonij et añ carnalē copulā possit alt inuito altero religionē intrare.sꝫ pꝰ osūmacōꝫ mrīmonij nō.nisi volēte.et plexꝫqꝫ nō nisi se similit ouertente.sicut pꝫ ex̄.de ouer.oiu.in c. vxoratus. Et hētur ex̄ de ꝓscripullud quoqꝫ.nō vnus alīi obligat primo coz.vii.mulier ptātem suis non habꝫ sꝫ vir.vnde extra de oiu.lepꝛoso.c.i.dicit textus.cum vir et vxor vna caro sunt.non debꝫ tñ esse alter altero esse diucius

Scꝺo sunt qꝺem qui ut amplius lucrēt missas negligūt

et alia sacra. o deus quot int infideles atq3 fideles lōgā tbentes mora3: cōmmō tpalib9 inhiātes lucris tanq3 aīa lia viuūt absq3 ↄfessione et ↄūione et absq3 alio signo xpi anitatis. ꝑinde.l.xxxviii. di. i c. qm̄ nō cognoui. Aug9. ait merito dictū ē negociū q3 negat ociū qd malū ē. nō q̄rit vam qetem q̄ est de9. Et item. ecc. xxvi. c. ait. Difficiliter erui ē negociās a negligēcia. sc3 dmo3. et caupo a pctīs labio3. Tercō sunt qde3 vendētes ꝑmi pditores sunt nāq3 pleni bone fidei possessores q̄ tāta qñq3 fiducia cō fidūt de venditore cū aliqñ sit bone fame q3 et mercis ꝑciū et illius pondera et mēsuras ponūt in iudicio et ar bitrio ei9. at ille nō vereē nequit decipe eos. ꝑinde rō nabilit dici pōt q3 si venditor talis extimacōis sit aut fame ī populo aut tā pfecti status q3 vbo eius pl9 staē aut nō min9 q3 alio3 iuramēto. tūc vix ē qn mortalit pec cet rei venalis ꝑciū mendacit in altando / aut mendose dicendo. tm̄ ↄstitit michi aut tm̄ potui hr̄e de illo. q3 ꝑ inde est ac si emptor ↄmittēt se fidei vēditoris. et hoc vē ditor acceptaret et tandē ↄt fidē acceptā et datā infi delit rendēt ei suam in quo qdem cāu fraudē restitue ob liga ē et vlt̄ hoc mortalit peccat tanq3 ↄtra pactū date fi dei agens. Quarto insup sunt qdam falsi ↄputatores / et maxime cū rusticis et simplicibus psōis denarios nume rāt sicut ↄtingit cuidā rustico dieb9 nr̄is cui cū campsor numeraret florem monetā cepit numerādo dicē cāpsor. Al. non. de. dien. et. deli. sancti. sex. sep. octo. nouē. decē. zc. vsq3 ad finē. Rustic9 aūt dū abiret decepcō3 suspicās a seipo sedens iterū numerauit inuenta q3 fraude rediēs eum idem campsor eodem modo iterū numeraret dicēs. Al. non. de. dien. et. deli. sancti. sex. sep. octo. nouē. zc. et item sic antea mēdacit repiret. ait rustic9 ille. nūera ec denuo et ñ nōies nec deū nec eciā sanctos qd cū coact9

egisset falsitas numeri cum rubore caupōis detecta est
¶Quito sunt qdā monete diminutores seu ecīā electores
Sūt nāqꝫ pleri q̄ grossos argenteos vlt̄ debitū quiores
diminuūt vsqꝫ ad iusti ponderis q̄ntitatē aut maiori p̄ :
cio alienāt ¶Circa qd aduertēd est sm tho.q7 si talis sum
matim emisset grossos et aliq̄ deficēnt a debito pondē
vel mēsura tūc qdem illicitū eēt peiores dūi p̄cio et me :
liores maiori p̄cio alienare vnā qd deficit peioribꝰ in me
lioribꝰ suphabūdat ꝓptea emētes peiores iniuste damni
ficant̄ .qꝛ nō hn̄t debitā suā mēsurā. Si tn̄ deteriores gros
si iusti ponderis sunt piculū nō videt̄ si emptor de q̄uio :
ribꝰ et melioribꝰ lucraret̄ qd tn̄ raro repire ɔtigit ¶Sex
to sunt qdā maliciose nocentes sicut ɔtingit cauponi cui
dam q̄ fingens sollicite mīstrare in suoꝝ hospitū mensa
iā venditū vinū i mēsa vt illi iterꝝ aliud emēnt maliciose
fundebat·atqꝫ fingens hoc casualit̄ factū et talē fortuitā
vini effusionē futā abūdanciā figurare/alta voce effu
so vino clamabat.habūdancia habūdancia habūdancia
tcuiꝰ ɔmētum cū q̄dam hospes ītellexisset cauponē ī aliis
occupato.e uegete extracta cānella totū vinū vegetis
illi effudit cūqꝫ caupo a ceteris hospitibus q̄reret q̄s il :
lud egisset rn̄dit q̄ vinū effudit.habūdancia habūdācia
habūdancia demqꝫ accusatus a caupone cū officiali api :
ret ɔmentū ꝓditoris eius immunis euasit nō cū modico
cauponis rubore ¶Septimo sunt qdam ꝓximi ꝑ ēptores
corrupta ꝓ sanis ex auaricia p̄cio vendūdātes ut puta car
nes pisces oua butirum lac et ɔsimilia cruda uel cocta
ab hac corrupcōne non fiunt immunes qui vendunt car :
nes que a carnificibus decoriant̄ auxilio corrupti flatus
Maximū quoqꝫ piculū immet aromatarijs et pigmēta :
riis illis q̄ i siruppis et medicinis iponūt ea q̄ intelligūt
eē corrupta siue nociua vel nō ꝓficua cū ꝓpt vetustatē

iam pdiderit v̄tutē suā. et ex hoc necessario h₃ seq vel ḡuiorē egri infirmitatē vel mortē atq₃ p hoc medici infamiā atq₃ culpā si in talib₉ debitā aīaduersiōe₃ negligēt adhibē. Omnibus ḡ emētibus atq₃ vendentib₉ q̄ p̄dictis rbus septenarijs abusionū aut aliq̄ eax̄ vtunt vtiq₃ cōtingit qd criso. lxxxviii. d. m. e. dicēs. ait. quēadmod em̄ triticū aut aliqd tale cernis in cribro dum huc et illuc iactat et oīa ḡna paulatim deorsum cadūt et tandē in cribro nil remanet nisi stercus. Sic de substācia negociatorū nouissime nil remanet nisi solū pctm̄. hec ille. Pro cōclusione oīm p̄dictoȝ. isa. xxiiii. c. inqt. erit sicut popul₉ sic sacerdos. et sicut seruus sic dn̄s eius. sicut ancilla sic dn̄a eius. sicut emens sic illi q̄ vendit. sicut fenerator sic ille q̄ mutuū accipit. sicut q̄ repetit sic q̄ d₃. sc₃ q₂ dūiter om̄es tales periclitant Primū De moribus et vita recti et veri mercantis.

Ercia vo ꝯsideracō circa mercacōe₃ est de eius debita reformacōne. vtq em̄ ꝯsideraticē mercator rectus et ver₉ toto conamie nitat p̄dictas septem circūstancias repēsare. et q̄si septē specula ꝯtemplarique oīno sciat/velit/et conet abstinē ab eis. Primo ꝯsideret si tūc est in clericali statu aut in futuꝝ esse intendit. Secūdo inspiciat ne in mercacōibus occupet nisi tm̄ ex sui et suoꝝ necessitate aut quacūq₃ honesta seu miserabili pietate. nō ex effrenata et insaciabili cupiditate. Tercō caueat atq₃ oīno desistat in festiuis diebus a quocūq₃ mercandi actu. nec tunc ad mercata accedat. Quarto oīno abstineat in locis sacris atq₃ deo dicatis vtpote in ecclesijs et cimiterijs et ꝯsimilib₉ quocūq₃ mō mercari et quecunq₃ secularia opari. Quinto videat q₃ iuste vēdat tam transeuntibus q̄₃ cōmorantibus. tam ignorantibus et simplicibus quam intelligentibus et discretis.

Sexto mercari abhorreat cū dāno rei publice nullo mō
·sibi suū ꝓpriū ɔmodū ꝑponēdo et ɔ̄ freq̄ntantes strama
cos aut retrangulas siue bistractos et ɔsimiles fenerati
cos ɔtractus tanq̄ȝ ɔ̄ rei publice destructores toto co=
namie suo insurgat agendo fidelit̄ et opando efficaciter
iux̄ posse ne hm̄oi ɔtractus in ciuitate vel patria freq̄n=
tent. Septimo quoqȝ studeat in mercacōib⁊ nullo vti
mēdacō:nec etiā iuramēto abhorreat oīno ꝑiuria nul=
la duplicitate vtat̄:nec etiā dupliciib⁊ et sophisticis ver
bis. Sit deniqȝ v̄bū suū rectū et v̄m in ozo suo nō circū=
ueiat q̄ȝq̄ȝ aliquo mō:nec quoqȝ mercāciaꝝ suaꝝ pnicō
se occultat viciū vel defectū:nullā falsitatis mixtam ī ve
nalib⁊ suis apponat·vendendo atqȝ emēdo vtat̄ iustis
ponderib⁊ et mensuris:nō vendat rē carius ꝓpt̄ solucōis
ꝑcij ɔcessum ex̄us studeat s̄uare ꝓmissa et soluē ī tpe in
stituto:cū socijs suis nō faciat irritā fidem. Caueat etiā ꝓ=
stita iuramenta:in plus vendendo et min⁊ emendo ɔtra
iusticiā nō excedat:mercācias alienas nō diffamet ɔtra
ꝓxi caritatē:nō falsificet merces suas quocūqȝ modoꝝ
absqȝ vxore ꝓpria nō diu moret̄:tpe debito nō dimittat
freq̄ntare ecclesias/audire missas:et absultare deuote
atqȝ attēte dīna officia/et maxie v̄bū dei:ad min⁊ semel
ī āno ɔfessori perito ac timēti deū ꝑuio ɔsciēcie sue examie
facto integre ɔfiteat̄ peccata sua/atqȝ cū ꝯtricōne multa
semel in pascate suscipiat deuotissime corpus xp̄ianum a
tum ad min⁊ cū socijs suis reuideat rōnes:testamētū et
suā vltimā volūtatē in scriptis autētice sp tencat ꝑpati
si mercator reputat̄ fidelis et rectus summope caueat
ne hij q̄ ꝓpt̄ ꝑdicta de merce et ꝑcio eius libere in eo ɔfi
dūt defraudatos se iueniāt et deceptos:moneta aliquo
mō nō abutat̄:dādo ac recipiēdo solucōnes fidelit̄ num
ret atqȝ scribat:res pernicōsas et nocuas ut se seruet

indenem. nullo mō tradat vel vendat et maxime si sunt cū piculo vite vel etiā sanitatis. demꝙ q̇ septē sr pdicta diligenciꝰobsuabit cū dei adiutorio efficiet mercator lucrosus/famosus deo et hoībus grāꝰ. exemplar et speculū cupienciū iuste mercari: cfusio oīm infideliū mercatoꝝ. nā sicut prio de aīa scriptū ē. rectū est index sui et obliq̄ in talibꝰ qdem vificabit qd isa. xxiii. c. ait. erūt negociacōes eius et mercedes eiꝰ sanctificate dño. Seqtur qꝛ hiis q̇ habitauerūt corā dño erit negociacio eius/loquitur de iusta mercacōne vel de ciuitate vbi mercacio exercitatur iuste. p ea igit̄ q̄ in pñti smone pdicta sunt pꝫ licitā esse mercacōēs/et qbus circūstancijs deprauat̄ et eorum patꝫ. ac breui oclusione p rectitudis viā direximꝰ mercatorē atꝙ artificē ad eligendū supradictaꝫ ancillā et filiū eius vt in pñti ośuēt osciēciaꝫ purā et vitā imaculatā/et in futo oseqntur gloriā sempitnā. quā nobis oībus largiat̄ triūphator mortis dñs ihesus xpus q̇ cū pr̄e et sancto spū regnat gloriosus in secula seculoꝝ. amē.

¶Dominica qrta in xl. infra diē ō tpis vedicōe/et qñ hec liceat. smo. xxiiii.

Dixit ihesus io. vi. c. et in euāgelio hodier noi nichil cōpellit et effugat miscōiaꝫ dei qntū crudelitas crimiosi. hinc puer. iii. c. scriptū est longe ē dñs ab impiis. nō tā valet in futuro sꝫ etiā in pñti/at cotra de pietate i. thi. iiii. c. apostolus ait pietas ad omia valꝫ pmissioꝫ hñs vite q̄ nunc est et future. Ceteꝝ cū dīna pietas xpē pietatē ad nos miseri cordit reuertat̄ teste dño q mat. v. c. ait. beati miseri cordes qm̄ ipi miscōiaꝫ oseqnt̄ ad pietatē: q̄ ꝫ idigētibꝰ in mercacōnibus exercēda est. dirigamus smonē nr̄e pdictū euāgelicū vbū it mercātes vificet̄ qꝛ irreuocabilit̄

ab eis abiit ihesus. pmo de viso in precedentibus de mercā
cijs et artibus in generali videndū est nūc de eis aliquid
in speāli. Sz qz sepe otingē solet q) dat impie in talib9
otractibus t'mi9 solucōis. Ideo d' ipo t'mino et vendi-
cōne eius impia aliqd disseramus et p hoc clarius ino-
tescet q) vere abijt ihesus qz pietas eius erga primū in
tm̄ recessit ut tpus ppriū hoīs sibijpi in mercācijs ex cu
piditate vendat in sclucōnis t'mio sibi dato. Quāobrē
opus est q) circa hec tplicē t'minū distinguamus. prim9
dr t'minus grē. scdus dr t'minus vite. tercius dr t'minus
culpe et neqcie seu auaricie. Pro hijs aūt tribus t'minis
pphā ait in ps. ciij. t'minū posuisti: et hoc quo ad primū
qz nō trāsgrediēt: et hoc quo ad scdm: nec ouertent opi
re terā: et hoc quo ad tciū. qd vbum pōt eē aliud thema i
pñti matia ¶ Ar. i. De t'mino seu dilacōne solucōnis
ex grā ocesso indigēti emptori. et q) tplicē vtuosum est.
et in qbus cāibus liceat vendē tpus p tplicē regulā de-
monstrat.

Terminus t'mi9 dr grē. qz ex ipa lege grē ori-
ginē h3. et de hoc pphēta ait ad deū. t'minū
posuisti. i. pom ostituisti. Talis t'mi9 fit cū
expectacō solucōnis rei empte vsqz ad certū tpus p grā
vēditoris libere ocedit emptori. Et hic t'mi9 n̄ solū oī
crimīe caret vm etiā ē opus primo piū. scdo iustū. tercō
meritoriū. Primo inqz p'dicto modo t'minū solucōis dare
ē opus piū. videl3 cū fit indigenti q statim solue diffcili
ter uel minime posset. Tradit eī tūc ipi emptori nō tm̄
ipa res empta vmeāā eidē de mutuo subuenit. nā p tpe
illi dato dilacōis ad solucōz quodāmō mutuat vēditor
ipi emptori pciū mercādie. qd p eod est ac si vēditor ex-
bursaret sibi denarios illos et mutuaret emptori vt in-
de prouidere posset necessitatibus seu indigencijs suis.

Nempe opus magne pietatis ē artifici indigenti q̄ mini: bꝫ vnde artē exerceat et familiā suā nutriat vendē ac tē: dere mercātiā atqꝫ benigne ab impotēte expectare solu cōꝫ. Est nēpe hoc q̄si totā illius familiā pascē et sustēta: re et q̄si p elemosinā enutriē: fac qdāmodo plura miseri cordie opa exercē. vestit nudos: salit famelicos: potat sitibūdos. visitat egrotos. suscipit vagos: educit incar: ceratos: et iuuenes et puellas sepe sustinet ruituras: ac p h ōīnū facē dici p̄nt q̄ ēmīnū vendūt. Sicut pꝫ in .c. csu luit t / et .c. in ciuitate: ex̄. d vsuris. Scdo est opus iustū ſm iustā nāe legē: qꝫ declarās dn̄s luce c. vi. ait. q̄cūqꝫ vul tis vt faciāt vobis hoīes ead et uos facite illis: et hētur ad hoc ter. d. i. c. i. ex q̄ qdem lege nō solū tenet hō iux facultatē suā ac iux emētis indigēciā p loco et tpe p di: lacōꝫ solucōis mutuū dare: īm et prīcipalit mutuare licꝫ indigens nihil emeret ab eo sicut latiꝰ infra patebit ser mone. xxxvii. ar. ii. et sic vificat vbum pphete dicētis. ē: mīnū posuisti. scꝫ tu summe deꝰ in lege nate: q̄n̄qꝫ neces sario eē dādū videlꝫ indigētī. Tercō quoqꝫ p ōn̄s ē opꝰ meritoriū iux vendentis et ēmīnū facientis intencōeꝫ et caritatē: iux qꝫ scribit. xxv. q. i. in ꝑ ex eo. in fi. vbi dꝫ qꝫ q̄libet p suoꝝ actuū volūtate et q̄litate recipiet aut pe nā aut gloriā. Ad hūc quoqꝫ intellectū pōt exponi pphe. vbum q̄ ad deū ait: dn̄e q̄s habitabit ī tabernaculo tuo aut q̄s reqescit in monte sancto tuo: et seqtur q̄ pecuniā suā nō dedit ad vsurā: sꝫ dedit ēmīnū solucōis grē. Eze xviii. etiā inqt vir si ad vsurā nō accomodauerit et am: plius nō accepit: scꝫ ppt ocessum tpus solucōis vita vi uet et n̄ morieē. i. hēbit p̄miū sempitnū: et hoc etiā maiꝰ vel minꝰ ſm latitudinē caritatis et sinceritatē intēcio: nis et affectōis q̄ a deo mēsurātur in corde. sicut luce xxi de vidua q̄ teste dn̄ico ore mittēs in oblacōeꝫ duo erea

minuta plus q̄z omes alij misit, et ad hoc facit. c. si qd. inuenisti. xiiii. q. v. vbi dr q deus intuetur cor scz principalit nō manū. Est michilominus aduertendū q in aliquibus casibus etiā tempus licet nō sit mō pdicto mentoriū, tñ inculpabilit pōt vendi. Et ut hec veritas clarius pateat tres regule circa hoc notande sunt ¶Ca. i. ¶Qn̄ ꝓpriū venditoris tempus licite pōt vendi et qn̄ nō.

p Rima regula hec est. Tps ꝓpriū venditoris ab eo licite pt vēdi qn̄ tpalē vtilitatē tpali pcio appciabilē in se includit. Ad hui regule declaracōez aduertendū est sm gerardū obdonē q tps dupliciť osiderari pōt. Primo mō ut ē qdaz duracō q osequitur primū motū, et hoc mō tpus ē qd oīe oīm et nullo mō vendi pōt. cuius rō poniť in c. qui maūmittiť. xii. q. ii. vbi dr q oīe ē nō est peculiare singulorū. Secdo ut ē qdam duracō applicabilis alicui rei q duracō atqz vsus ē alicui ocessus ad eius opa exercēda, et hoc mō tpus ē ꝓpriū alicuius, qzad modū ānus eq michi accomodati dr eē meus et hmoi tpus licite vendi pōt. Ex hoc ꝑz q licz tpus currens ꝓ receptore mutui, ut tpus mutuacōis nō possit vendi ipius mutui receptori, qn a vendente omittaťibi vsura ꝓ eo q ex natura mutui tpus illud nō est pstitoris, s; pocius receptoris. Ex hoc tñ non sequiť q nullū tpus possit absqz vsura licite vendi, qnimo p locū ab oppositis seqtur pocius regula supradicta, s. q tps ꝓpriū venditoris vendi licet. Pateat itm pfata regula p exemplū. Sit q tibi soluē debeat p tres ānos. c. ducatos, ita q antea minie obligeť pōt tibi vendē tps illud paciscēdo tecū q mox ibuat tibi lxx. vel lxxx. ac ꝑpt incurrēs tpus triū ānorū. xx. sibi retineat et acqrat cū tres āni pecuie q̄z illi tibi teneť sunt quo ad hoc sui iuris ꝑpt qd pōt vendē valorē illius. Facit ad hoc. c. si ostāte. de quo. acus. li. solu. ma. qd tñ ē intelligendum de

debito facto ex mutuo gratis dato si enim tempus illud nichil valeret non amplius esset teneri ad mox soluendum quam teneri ad soluendum post tres annos et nunc anno ¶Si autem obiicias primo quod quia ratione pecunia mutuata nichil valet se valoris vendibilis habet eadem ratione nec pecunia ad tres annos soluenda (et ideo vendens tempus xv florenis videtur vsura· Dicendum quod hic non venditur pecunia sed solucionis ipius tempus quod vtique (vt est patuit) est vendentis sed tempus pecunie mutuate non est possidentis sed receptoris vsque scilicet ad terminum sibi prefixum propterea sibi vendi minime potest quin omittatur vsura. Si vero is qui post tres annos tenetur soluere mutuaret tibi lxxxv; et ex hoc vellet relinquere vel dare xv. tunc indubitanter usura foret eo quod venderet tibi tempus pecunie mutuate quamuis enim pecunia ex se non valeat plus se ipsa tamen ex vtentis industria et facultate aliquem valorem acquirit seu acquirere potest propterea ille vsus seu facultas vendi potest ab eo cuius ille vsus est legitime vendi. Si item secundo obstes quod cum habens c florenos facultatem habeat vtendi eis vel possidendi eos non solum pro tribus annis sed etiam pro toto tempore futuro ergo eque bene poterit vendere hanc facultatem futuri temporis sicut prefatus debitor facit qui non tenetur eos soluere ante tres annos. Ad hoc dicendum quod hic et ibi non est eadem ratio nec assimilis nam habens pecuniam non potest ea in quantum ratione preciis seu numismatis vti nisi mutando vel pro re altera commutando vtrobique autem currit futurum tempus tam pro eo qui pecuniam tradit sed pro eo cui mutuatur vel in emendo commutatur seu appreciatur ultra simplicem vim precii sui. Sed debitor prefatus nichil mutuat dum soluit lxxxv. sed potius debitum suum soluit et de hoc quod ante tempus debitum soluit vult aliquod precium quod quidem mutui precium minime dici potest cum (ut patet) nichil mutet. Sed solum dici potest precium anteriorationis ipsius solucionis sed quia anterioratio hec precio extimabilis est ideo licite potest vendi ¶Ca. iii. ¶Quod iura rerum pro futuro tempore licite possunt

m inus emi q̄z si res om̄es ille emptori p̄ñcialit̄ traderent̄

Secūda regula talis ē. ius rerū p̄ futō tp̄e p̄t lici te min9 emi q̄z si om̄es ille res ipi emptori p̄ñcia lit̄ traderent̄. et s3m hanc regulā q̄nto ius futoꝝ ptendit̄ i lōgiora tp̄a stāto cetis p̄ib9 p̄t miori p̄cio emi. Rō aūt huius ē. q2 in hiis in qb9 ius rei seu sup rem dif fert ab ip̄a re aut ab actuali possessiōe ip̄ius rei p̄ōt ip̄m ius emi q̄uis res ip̄a nō sit aut actualit̄ n̄ tradat̄. sicut exempli gr̄a p3 de iure molendinoꝝ et pedagioꝝ et cō similiū fructuū futoꝝ. qd̄ eq̄d emi p̄ōt nō ēpto agro. nec fructibus ip̄ius adhuc existētib9 actu. Cōstat aūt q7 ius et actualis possessio rei p̄ñtis cetis p̄ibus amplius val3 q̄z solū ius rei future aut q7 solū ius absq3 actuali posses sione nō statim tradita vel tradēda. Tuci9 ē eīn incūbē pignori q7 agē in p̄sonā: et m̄s sup securi9 ē rē hr̄e et possidē q7 solū ius rei. Itā certitudo rei p̄ñtis et p̄ñcialis ei9 pos sessiōis eq̄dem maior et p̄stancior ē q7 certitudo rei fu ture. aut q7 certitudo fute possessiōis rei p̄ñtis. ip̄inde n̄ imerito pōt prima plus vendi et scd̄a min9 emi. Sz ad uertend̄ est q7 p̄cīū d3 esse rei vendite iuste p̄porcionatū. talis aūt iusticia attendi d3 a tp̄e ↄtractus. ut sc3 tm̄ det̄ quātū res valet tp̄e ip̄ius ↄtractus. nō aūt quātū vali tā est toto tp̄e ↄseq̄nti. cū realit̄ res s3m qd̄ valet tp̄e ↄtra ctus debeat extimari. sicut i fine. xxxviii. ser. lacius appe bit. Et ex hoc p3 q7 lic3 plus pcipiat emēs tp̄e ↄseq̄nti quā dederit. tñ illud qd̄ recipit est de forte p̄t̄ vam ven dicōis et iuste factā tp̄e ip̄ius ↄtract9. Viciū etem̄ et vsu ra est qñ min9 p̄cīū dat̄ q7 res valeat tp̄e ip̄ius ↄtractus a quo tp̄e iustū p̄cīū iudicandū est. Nō aūt ē viciū si mi9 p̄cīū det̄ q7 in futō daret̄. Et hīc ē q7 emens ānuos red ditus mille ducatoꝝ ad decē ānos p̄ septingentis du catis mox soluēdis. nō ē ex ābsoluta vi ↄtract9 vsurari9

Et nichilominus eēt si nūc mutuaret septingentos du-
catos vsq; ad decē ānos sic q; quolib; āno redderēt sibi
.c. aut q; vltimo āno redderent sibi multiplicati hoc est
mille ducati. Huius aūt rō est: q; in pmo cāu nō est cō
tractus mutui s; empcōnis q vere tūc emit et tradit ius
futuꝝ redditū decēnaliū ꝫ ꝑptea nō est ibi aucterioracō
solucōnis hūs mutui rōz. s; pocius est ibi solucō actualis
rei seu iurisdictōis actualit empte et tradite. In hmōi
eni ꝯtractu q̄ꝫtū est de absoluta vi et forma ꝯtractus nō
plus ē ibi vsura q̄ꝫ in eo q emit equū vel agꝝ .c. ducato
rū ꝑ .c. ducatis quos eciā ꝯfestim soluit/sicut et ꝯfestim
recipit agrū vel equū: nec insup est pcīm iiusti pcij si ꝓ-
uentus redditū certi nō sunt oīno s; ꝓbabilit pñt picli-
tari. sicut vtiq; pñt ꝓuentus et fruct9 agroꝝ. īmo etiā
posito q; sint certi eo mō quo rē p ñc futuri redditus cer
ciores. ad hoc eciā pñt intīn minori pcio emi q̄ꝫ ius red-
dituū mille ducatoꝝ pmo āno habendoꝝ in q̄ꝫtū plus
valet ius primoꝝ redditū mille ducatoꝝ q; ius remo
torū. hus. ꝯcor. io. an. in addicōnibus ad speculum: nec
obstat .c. in ciuitate tua. et in .c. nauiganti. eꝫ. de vsu. vbi
dr q; qui plus vendit merces suas q; venditurus fuerat
tpe ꝯtractꝰ ꝓpt tpis expectacōz et eo q; nō statim sol-
uit pcīū peccat. Et qd eod mō videat peccare q minus p
ciū soluit q; sit pecunia recipienda in tmino ꝑtacato ꝓpt
tpis expectacōz: q; in cāu pdictaꝝ decretaliū nō ius sed
res ipa vendit q statim tradit et pcīū differt. In hoc
aūt cāu statim tradit pcīū et ius recupandi rem ipam .
et nō ipa res dat et stat ipa pecunia piculo emptoris
iuriū pdictoꝝ. Est nichilominus aduertēdū q; si hac in-
tencōne vsura fieret et in fraudē vsurarū esset ibi nō ex
vi ꝯtractus. s; rōne talis intēcōis vsura. hmōi aūt fraus
in esse p̄sumit p tria signa. pmū signū est quādo hmōi

redditus et sub forma pfata vendunt loge minori pcio quam deberet aut q3 venderent si iustus emptor et iusti p cij repentinus solutor tuc reperiret et maxime qn redditus iuriu pdictorum qsi sine piculo sunt psumit cum tunc q n solu sit ro iniusti pcij. s3 etia ibi sit mutuu indirectu et etiam frudalenta intencio quasi anteriorationis solucois vendito ri egenti ut ex hoc loge p minori pcio habeat q alias hretur ad hoc facit c. ad nra3. ex de emp: et ven· Secdo quoq3 signu est et maximu qn talis emptor solitus est exerce vsuras aut tales otractus impios et iniustos ·ex· de pigno· c· illo nos· Ex tercio signo dici pot q si iste emit tm min9 qntu ve est intesse suu cuiit extimadu siue timendu ne ille debitor soluat aut qntus est futur9 labor retrahedi no est vsura alit sic. Si vero alias vult di minue pciu solu ppt hoc qd no soluit. s3 i futo rehabebit plus manifesta vsura e Insup est notand q emptio iu rium psertim qn immet de hoc litigiu si p minori pcio fiat nec valet otractus nec iste emptor potit plus pete ab il lo debitore q3 in vitate soluentur et si residuu sit ei dona tu· C. madati p diuersas et l. ab anastasio qd p oui bo no sanccitu est ne litigia ement et mouent Questio· Circa ppositā regulā vltius qri pot si cāus otingat q qdā ciuitas ex guerra multu angustiata vedat redditus suos et qdam emat p vili pcio et demu facta pace emptor de redditibus lucrat p pvno. qrit an aliqd restitue obliget Dicend q nō ter hoc rone dubii ac piculi· Cōsulendu est tn illi q largas tn elemosinas faciat de redditib9 illis.

Qd licet ppt tpus re plus vende et min9 emere q tuc valeat qn no ex malicia otrahenciu. s3 ex ppria natura otract9 id pcedit et de hoc ponut aliq cāus. Ca. iii.

Tercia regula est hec. licet ppter tpus rem plus vende et eme mi9 q tuc valeat qn n ex malicia

otrahenciū.ſ; ex ꝓpria natā otractus id ꝓcedit. Et ꝑ h9 regule declaracōne ponant̄ aliq̄ cāus. Prim9 cāus ē qn̄ quis ex grā ſpēali ꝑſtat uel vendit blaudum in tpe quo · oūit min9 valet: qd tñ ꝓponebat firmit̄ ſuare et vendere in tpe oūi t̄ et ꝓbabilit̄ magis caro. pōt idē pciū exigere qd in hora ꝑſtacōnis uel vendicōnis ꝓbabilit̄ credit̄ af futurꝫ in illo tpe magis caro. ſic tñ q7 aliq; certū diem illius tpis dētminate ꝑſigat: q; ipe nō erat illud vendi turus niſi in aliquo vno die: et eciā q; ipe d vno mēſe uel ebdomoda poſſet expoſt facto ſibi eligē diē in quo pl9 valuiſſet nimis pīguis fieret ſors illius alias taxādū erit pciū ſ;m q7 diucius et oūi9 valuit in menſe illo aut pcio medioeri int̄ carius et min9 carū illius mēſis. Hoc aūt mō ꝓprie loq̄ndo nō ꝓpt̄ tpus accipit̄ illud plus. ſ; ꝓpt̄ na turā rei q̄ plus valet in vno tpe q̄7 in alio. Cauſa aūt q̄re ſub tali pcio pōt vendē illud aut omutare: duplex ē. pria q; is cui ꝑſtat uel vēdit tenet̄ ſibi ad ꝓbabilit̄ equalēs · ſeu ad ꝑſeruand eū a dāno ꝓbabilis lucri. ſcda ē q; illd q7 in firmo ꝓpoſito dñi ſui eſt ordinatū ad aliqd ꝓbabi le lucrū: nō ſolū h; rō; ſimplicis pecuīe ſiue rei. ſ; eciā vlt̄ hoc q̄ndam ſemīalem rō; lucroſi q̄; oūit̄ capitalē voca mus: ꝓpterea nō ſolū reddi h; ſimplex valor ipius. ſ; eci am valor ſupadiūctus. Supdictus aūt cāus hētur ex pd vſu; in. c. in ciuitate: et c. nauigantī: cū hoc cocordat. alex. de. al. Scotus aūt in. iiii. in hoc cāu diſtinguit dicēs. ſe ſtu ſancti. ioh. bap. dicatꝰ a. feſtū vo natiuitatis dicatꝰ b. tūc ſi iſte vendens frumētū vel pellicias tradit eas in. a. tūc diſtinguend eſt: q; aut erat tūc rē ſuā vendit̄us: aut non ſ; in. b. ſi primo mō tūc aut dētminat ſibi pciū qd tūc currit ꝑ. a. et ſic miſcdiam facit: q; ſui ꝓximi indigenciā ſupplet anteq; teneat̄ illā ſupple: et inſup ſolucōis tps · vſq; ad. b. expectat: aut ſtatuit pciū magis q̄; ſit iuſtum

p.a. et tūc vsurarius ē eo q᷑ vendat tps ɔtra id qđ sciu bit ex̄ de vsu. c. ɔsuluit. si aūt venditur⁹ nō erit in .a. sȝ ali as qñ scȝ sm̄ tpis sui cursum res melius vendibilis eēt et amplius lucrari posset: utputa in .b: et tūc aut qñ ven dit ponit pciū certū/aut nō. sȝ in suspenso dimittit certifi cacōȝ pcij pendentē ex aliquo futo. si pmo mō/si pciū ponit sm̄ q᷑ res valet certū est qđ ectiā misceriam facit. si aūt magis q̄ȝ tūc valeat non tñ ita imoderatū pciū qñ tpe solucōnis visimilit̄ qñqȝ plus qñqȝ min⁹ res vendi ta valeat: tūc rōne dubij excusat̄. sicut pȝ et notat̄ in .c. in ciuitate: et in .c. nauigāti. ex̄. de vsuris. Si aūt obicit̄ ɔt̄ hoc p illud: c. in ciuitate tua. ex̄. de vsu. Dicend̄ q᷑ ibi cō tinet̄ mōcio vtilitatis nō pceptū necessitatis. si aūt de tminacōȝ pcij ex futo valore pendē relinquat: aut ꝙ p tpe detminato solucōnis: aut in alio in quo nō ɔsueuit res plus valeri regulariť alias q̄ȝ tpe solucōis: et ī vtro qȝ casu eciā misceriam facit. vbi grā: ɔcedo tibi has pel liceas p pcio qđ valebūt in .b. uel alio tpe ɔtra: cū tñ in .b. ɔsueuerint plus valē q̄ȝ in alio tpe ɔtra .b. si aūt velit pciū detminare p tpe indetminato hoc mō ut ponat se in lucro tuto ut in pluribus ɔtingē solet/et aliū in dāno puta volo q᷑ tm̄ soluas michi p pellicijs istis qntū vale būt in quocūqȝ tpe usqȝ in .b. qñ cari⁹ vendent: et tūc usu ra est. Cuius rō euident̄ pȝ: qȝ ponit se uel ptē suā ut in pluribus in tuto/et illū cū quo ɔtrahit ut in pluribus in piculo dāni/et tūc p se hȝ illud q᷑ euenit ut in pluribus et ɔtra se illud qđ euenit in paucioꝛib⁹. Est eciā ibi alia iniusticia: qȝ si rē suā uendē deberet expectaret aliquo tpe detminato eā exponē ad uendend̄ illā/et nō in tpe pti culari uago: et hoc mō ɔtingē posset q᷑ min⁹ carū uen deret̄ q̄ȝ ī die carissimo int̄ .a. et .b: et p ɔñs ī tali pacto facit se certū de lucro ultra q̄ȝ hūana industria ptingere

possset. Cū hijs ꝯcoꝛ. hosti: et iohānes et archidiaconꝰ ꝟ sura. ·xiiii·q·iii: ¶Secūdus casus est de eo q̄ venditurꝰ nō erat merces suas in loco illo: utputa. erāt poma ḡnata q̄ q̄s hēbat in riparia ianuēsi. vbi multū habūdāt. ꝓposuerat em̄ illa vendē pisius vbi satis care vendunt. Scdm em̄ Inno. et alios q̄ in hoc sequunt eū. licet illa vendē tm̄ quātū pisius intēdebat vendē. q2 quo iure pōt vendere carius ꝓpt tpis dubietatē. sicut p3 ex̄ de vsu. c. i civitate et. c. fi. eodē iure id posse videt ꝓpt dubietatē loci. Cōtrarie tn̄ opiniōis ē hosti. reprobās hoc simile et. d. q7 verisimile nō est q7 aliq̄s talē emptoꝛ facēt nisi ex indigēcia multa. Ex quo p3 q7 s3m talē opiniō3 apparēt q̄dam mō vsuraꝝ baractarie. et paret vsurariis via figmētis. Addit etiā q7 expēsaꝝ laboꝝ et piculoꝝ itineris rō ē habēda. ex̄ de voto. magne. et. c. quāto. de diuoꝛ. Hāc aūt opi. seq̄t rap. in ti. de vsu. Jo. an. hāc ꝯtrietatē ꝯcoꝛdat. ·d. q7 si statim ille emptoꝛ p̄ciū soluit putat opi. inno. eē vam. s3 si solucō p̄cii differat put hosti. foꝛsitan itellerit tūc videt ꝓcedē rō sua: q2 in dubio tpis pōt emptoꝛi et venditoꝛi ꝯmodū ꝓuenire. s3 hic nullū ꝯmodū fit ēptoꝛi Hāc distinctiō3 approbat io. cal. ex̄ de vsu. c. fi. Iste tn̄ casus nō ē multū p̄dicabilis ne lata via daret vsuris. Tercius casus ē econuerso a p2io: utputa. si res minus emit q̄m v3 tpe ēpcōis. recipiēda tn̄ in aliquo tpe i quo dubitat vtꝝ plus uel minus valitura sit q̄3 tpe quo empta ē. nō cōmittit ibi vsura. vbi ḡra. in mēse maii q̄n frumētū ē caꝝ eo q7 minꝰ de illo repiat tpe illo. emit petrꝰ modiū frumēti tribꝰ floꝛenis cū tn̄ tūc valeat q̄tuoꝛ floꝛenos: recepturꝰ nichilominus frumētū in mense Augusti q̄n frumēti solet esse copia magna: et speratur q7 tūc tres floꝛenos valebit: talis casus non reputatur vsura. sicut p3 extra de vsuris. in. c. nauiganti. Et racō huius est· quia

tacō huiꝰ dubii ponit extimacōez in rebus ex ipa natu
rez que in tali tpe minꝰ valere pñt. sicut in pñdicto. ca.
patz. x. r. de nō minus daē cā tpis. sz ppt naturaz rei q̄ minꝰ
valet in vno tpe q̄z in alio: et sic dicēdū ē couerso i cāu
primo. cū hoc occ. Alex. de al. et host. qd si res emi
tur minus ppt tpis puencōz. vbi grā. emit frumētū i her
ba p. v. qd tpe messis vsimilit valet octo. Dicēdū q2 ta
lis vsurariꝰ est. ut pz in c. in ciuitate. ex. de vsu. Tam̄ sm
hal. C. de vsu. li. dicēdū ē q2 aut pñs numeraco ē cā dā
ni ipius vendēns. et tūc est vsura: aut sola cuencō ē cā
damni qn̄ de pñti nō soluit pcūe: et tūc otractꝰ licitus ē.
aut neutrū est cā damni. q2 frumētū qd est in herba nō
plus valet tpe otractꝰ: et tūc similit nō est vsurariꝰ. ut
ff. de otra. emp. l. stipulas. ꝯ frumēta et. l. si debitor. ꝯ. ve
risimile et de v. sig. l. mē stipulātē. ꝯ. sacrā. Cōuenē etiā
nūquid cōmittat vsurā q̄ vendēdo credit cminū ut hat
emptores ad suā apotecā. nō tñ res p hoc carius vēdit.
Dicūt qdā q2 si ex hoc emptores incurrūt aliqd dānū.
puta rōe qualitatis mercās. q2 nō hz tā bonas merces cō
mittit vsurā. et restitue obligaē. ex. de vsu. osuluit. In q̄
bus aūt cāibus rō dubii uel piculi excusec vsurā. dicec
in ser. xxxix. ar. i. p totū. vbi rō dictoz in pñti. c. diffu
sius tractāda est. Articulus scōus de tribus ca
sibus dubiis circa empcōes ad tps. i. ad hois vitā.

Ecūdus t minus denoīari pōt tminꝰ vite. Et
de hoc pphcta subdit. quē nō trāsgredient scz
diu se viuē arbitrātes. Quia em in arti. pce.
dictū est de vendicōe tpis ex pte vēditoris.
merito etiā tractādū ē de empcōe ipius tpis ex pte em
ptoris. p inde ēca otractꝰ empcōnū ad vitā p triplici c.
ad pñs q̄rant tria . Pn̄ et quō liceat vendē ad
vitā redditus pdiales. et osimiles otctus mire. Ca. i.

Primo autē q̄ri pōt vtr̄ absq̧ vsure vicio licitū sit emē ad vitā redditꝰ ꝑ̄oiales. Ad qd̄ dicēdū ſm alex. lom. q̄ talis ɔtractꝰ licite fieri pōt. et hoc triplici rōe. primo rōe veri dn̄ii. scd̄o rōe dubii seu piculi. tercio rōe iusti p̄cii. Primo aūt hoc licꝫ rōe dn̄ii veri. Quepe qui dn̄s est alicuiꝰ rei etiā dn̄s ē vsus illius Manifestū est eīn q̄ dn̄s verus alicuiꝰ rei sicut eā in alterū trāsferre pōt. sic etiā pōt trāsferre ī alterū vsumfructū illiꝰ. retēta sibi rei ꝓprietate. sicut patꝫ maīfestius in locatis. Videt̄ īsup ꝓbari posse ex dn̄o vo q̄ sicut dn̄s rei eā trāsferre pōt simplicit̄ dādo uel vendēdo eā uel retinēdo ꝓprietatē rei et trāsferēdo vsum. sic p̄t dare seu vendē quo ad t̄minatū tps seu pticulare. Ex quo pꝫ q̄ licite vendi p̄nt atq̧ emi redditꝰ ipi ad vitā racōe dn̄ii. Scd̄o hoc etiā licet rōe dubii seu piculi: nā sicut pꝫ ex de vsu. c. nauigāti. Si q̄s panē vinū oleū et ɔsimilia vendit ut ampliꝰ q̄ꝫ valeāt ꝓ eis in certo tpe recipiat. Si tn̄ ea ɔtractus tpe nō fuerat vēditurus rōe dubij q̇ plꝰ accipit q̄ꝫ dedit excusat̄ in tali cāu. sicut pleniꝰ dictū ē s̄ in. c. pcc. Sꝫ si ī empcōe vel vendicōe redditū ad vitam dubiū ē vtr̄ vendēs plꝰ det q̄ꝫ accipiat. qꝛ scꝫ emēs cito mori pōt et nō pcepta sorte. et vtr̄ emēs plus accipiat q̄m det. qꝛ multū pōt viuē et cito mori. pꝫ q̄ talis cāus rōe dubii qd̄ inde ꝓuenit ex pte vēdentis atq̧ emētis licitꝰ ē cēsendꝰ. Tercio talis ɔt̄ctus licitꝰ ē rōe iusti p̄cii. Debꝫ eīn seruari ī tali ɔtractu eq̄tas naturalis iuris. scꝫ inter vendentē et ementē ad hoc ut licitus sit. qd̄ fiet si p̄ciū qd̄ dat̄ ab emēte ꝓporcōnet̄ rei date ab ipo vendente. vn̄ qn̄ est in eis excessus qui corrūpat hanc ꝓporcionē siue ex pte emētis siue ex pte vendētis: tūc qdem ɔtractus tāquā illicitꝰ rescindi pōt. puta si p̄ciū notabiliter excedat rem uel res p̄ciū eius: notabiliter dico. qꝛ

ꝓt puū excessum pcii vltra rem uel rei vltra pciū. talis
otractus non viciat. ſ; ꝓt excessum notabilē atq; clarꝝ.
ꝓptea statutū est ex de empꝛet vendi.c.cū cā. q ſi qs de
ceptus est vltra dimidiū iusti pcii pōt recedē a otractu
uel agē ad pcii supplemētū in quo.c.glo.ait q dimidia
ps iusti pcii sic bʒ intelligi. vbi grā. res valet.x.et p q;
tuoꝛ daṫ.in hoc appet q vendēs in sex decept9 estq;
ſ sex sunt plus q; qtuoꝛ.patet q vlt dimidiū iusti pcii
vēditoꝛ deceptus est. Patet etiā ipsa decepcō ex pte ipi
us ementis.vbi grā. pono q res ualet.x.et emptoꝛ sol
uit.xvi.deceptus est in sex. q sunt plus q; ps dimidia q
est.v. Et ideo pōt agē ad recupādū pcii qd plus dimi
dio iusti pcii dedit.q; vltra dimidiū iusti pcii deceptus
est. Nō aūt sic si tm in.v.deceptus eēt.q;.v.ipm dimidi
um sunt.ꝓptea otra actoꝛem nō pōt agē in foꝛo iudiciali
De hac maṫia etiā diceṫ in ser.xxxv.arti.iii. Ex hiis
aūt pʒ q ſi in pfato cāu int ementē et vendētē eqlitas
obſeruaṫ licit9 ē otract9 de naṫa sui. Dico aūt ex naṫa
sui q; ex pte otbentis pōt eē viciū in otractu ꝓt ei9 coꝛ
ruptā intencōz.puta.ſi aliqs diues ad sufficiēcia hñs.n
ꝓt vite necitatē ſ; auaricia ductus ut ditioꝛ fiat tales
reddit9 emit.tūc eīn ex pte otbētis est turpe lucꝝ. Si
aūt qraṫ q eqlitas in hoc otctu seruāda ē.dicēdū q tūc
eqlitas obseruaṫ qn pciū tāte qntitatis ē q pēsatis eta
te emētis et sanitate eiusdē ac picculis circa fructus pos
sessiōis sollicitudie et laboꝛe nō appet qs notabiliṫ ha
beat melioꝛē ptē.utꝝ sc; emēs uel uendēs Si aūt talis
eqtas notabiliṫ coꝛrūpaṫ certū ē q otctus tūc oīno lici
tus ē censend9. Cū hiis ocoꝛ.hal.C. de usuris.l.si ea pa
ctione. Cynus etiā idem sentit et De. Sed otra pdicta
tripliciṫ obstāt quidā pꝛimo siquidem dicunt q hoc nō
licet.quia intencō plus accipiēdi usurarium facit.ext.de

vsu. in. c. ꝯsuluit. Sed iste qui tales redditus emit hoc facit intencõe plus accipiẽdi: credẽs tm̃ viuẽ q̄ accipiat plus q̄ȝ dedit. Ad qđ dicẽdũ q̄ hic nõ agit de vicio ex pte ꝯtrahẽtis seu intendẽtis. sȝ de vicio ꝯtract9 in se. vtꝝ scȝ ex forma sua sit viciosus an nõ. et dictũ ẽ supra. q̄ viciosus nõ est si int emencẽ et vendentẽ equalitas seruat: qua seruata etiã si ꝯtingat emẽtẽ accipe plus q̄ȝ dedit. fit vtiq̄ȝ suũ. et hoc ex natã ꝯtractus. Ad cui9 etiã intelligẽciã clariorẽ notãdũ est q̄ triplex ẽ ꝯtractus in quo dr̃ia magna est. primo est ꝯtractus mutui. scđo est ꝯtractus ꝯmodati. tercio est ꝯtractus vendicõis et empcionis et vendicõis. Primo qđem in ꝯtractu mutui tm̃ pensat substãcia rei et ipi9 valor et nõ vsus uel fructus eo q̄ rõne vsus nõ licet ex mutuo accipe vltra sortẽ. sȝ sufficit q̄ tm̃ mutuãti rei valor reddat: et non eadẽ res numero reddi dȝ. cũ in mutuo (sicut plunes supra dictũ est) dñium transferat. Scđo aũt in ꝯmodato eadẽ res in numero reddi debet. quia ĩ eo dñium nõ trãsfert. sȝ p vsu illius nichil recipi debet. q̄ȝ alias accõmodatũ in locatũ trãsiret. Tercio in vendicõe et empcõe pensat substãcia et vsus rei. pinde si emptor iusto pcio emit et contingat q̄ pter possessiõȝ fructus pcipiat plus q̄ȝ dedit fit iuste suũ et totũ de sorte est. Nã in empcõe et vendicione si plus accipit seu accipi sperat q̄ȝ datũ sit viciosum non est. cũ totũ de sorte sit. Et hoc verificat tã in empcõe et vendicõe q̄ simplicit fit q̄ȝ in illa q̄ fit ad tẽ: seu ad vitã. Nam eo iure quo q̄s recipit et fit iuste suũ ĩ possessiõib9 simplicit emptis. eođ iure accipit aliq̄đ pl9 q̄ȝ dedit in possessiõibus uel redditbus ad vitã suã: eo q̄ (sicut dictũ est) totũ qđ plus accipitur est de sorte. cũ substãciã rei atq̄ȝ vsum et fructus illius emat. Scđo etiã obstant quidã inter quos fuit. gofr. in titulo de vsu.

cui aitq̄ q̄ dant pecuniā ecclesiis et recipiunt ab eis certas possessiōes tenēdas toto tp̄e vite sue ut post mor tem coꝝ possessiōes ad ecclesias reuertant: pecuia etiā apud ecclesiā remanēte ɔtractus illicitus est eo q̄ ho mines multū viuē sperātes eo q̄ talit̄ ɔtrahētes credūt se amplius pcepturos de redditibus ipaꝝ possessionū q̄ʒ sit pecunia quā dederūt: cū (sicut p̄dictū est) sola inten cione mētali vsura ɔmitti possit. Ad hoc aūt dicendū ē q̄ vm est q̄ sola spes vsurariū facit in ɔtractu mutui ve ri seu intp̄retati. sicut patʒ ex̄ de vsu. in c. ɔsuluit: q̄ ibi sperat̄ aliq̄d qd̄ nō est de sorte. sʒ sic nō ɔtingit hic vbi vra vendicō est ¶ In hoc ɔtractu pōt etiā dubitari et q̄ ri. quo iure vendēs ad vitā puta possessiōʒ p̄ciū eius re tinē pōt qn̄ emēs post empcōʒ supuixit parū. Ad qd̄ di cendū q̄ illud a venditore licite teneri pōt rōe uel titu lo empcōis iuste. Nā sicut p̄dictū est talis ɔtractus est licitus: q̄ incidit piculū et dubiū ex utraq̄ʒ pte: q̄n enim iste emit ad tpus dubiū ē vtꝝ debeat supuiuē plus uel min9. ꝓpt ea talis incertitudo tpis facit ēq̄litatē in utra q̄ʒ pte. Cū em̄ possessiōʒ q̄s uendit ad vitā emētis. ven dit tpus incertū. q̄ ignorat q̄ntū debeat supuiuē emēs Et cū determinacō tpis pendeat a nat̄a et nō ab homie. ideo est pret̄ homis intencōēʒ. Ex nat̄a ḡ ɔtract9 vere trāsfert̄ res in ementē. Et qn̄ moritur licet parū vixerit ex natura eiusdē ɔtractus reuertit̄ ad vendentē. Nec vi detur hic difficultas maior q̄ʒ in hiis q̄ simplicit̄ vendū tur. Nā si q̄s emēt equū et p̄ eo soluēt. c. libras. Cōstat q̄ si p̄dictus in crastinū moreret̄ nichilomi9 vendēs. c. libras retinēt sibi iuste: q̄ʒuis ex re empta nullā utilita tem ɔsecutus fuisset emptor. hoc q̄dem ɔtingit eo q̄ ip̄e vendēs rē suā iuste trāstulit in ementē. Talis aūt trans lacō iusta stati facit p̄ciū eē vēdētis. ¶ Tercō obiciūt q̄dā

et dicũt q̄ qñ in ꝯtractu tã vnus q̃ȝ alius habet pocõrē ptē ꝯtractus illicitus est. sicut in ꝓposito eē videt. Nam sepe ꝯtingit q̄ viri et mulieres: xxvi. an: redditus emunt ad vitã ꝓ tã puo p̃cio q̄ infra octo annos pcipiũt totã sortē. Et licet mori possint infra octo annos p̃dictos. ꝓbabili9 tñ est q̄ viuē possit i duplo. Ex quo pȝ q̄ emēs hȝ in fauorē suũ illud qd̄ frequēcius accidit. et qd̄ ꝓbabilius est: et vendēs in suũ fauorē hȝ qd̄ rarius euenire solet. Et sic pȝ q̄ est inequalitas in ꝯtractu ꝓptea illicitus esse videt. Ad qd̄ dicēdũ q̄ pȝ solucõ p p̃dicta. q: ꝯtractus iste nõ debet illicit9 iudicari / nisi qñ int̄ ementē et vendentē iuris natalis eq̄tas nõ seruat. In ꝓposito aũt casu nõ videt̄ seruari talis eq̄tas ꝓpt̄ emētis etatē: q: verisimile est q̄ tm̄ supuiuē debeat q̄ multũ lucrabit̄. et q̄ infra modicũ tēpus recipiet sortē: et sic pocõr est ꝯdicio emētis q̃ȝ ip̄ius vendētis: nisi forte mulier uel iuuenis emēs tot piculis et infirmitatibus exposit9 eēt q̄ ñ videret̄ apte qd̄ istoꝝ ꝓbabili9 eēt: aut ementē viuē p. tm̄ tpus q̄ ip̄e vendēs ledat̄ notabilit̄ in ꝯtractu: aut ip̄m mori infra p̃dictos annos. Debēt ḡ in tali ꝯtractu ut licitus sit emētis etas et infirmitas ꝯpensare. Sed q̄dam ꝯtradicũt q̄ nõ licet alicui se exponē piculo. sȝ talis est hmõi. ḡ zc̄. Ad qd̄ dicēdũ sm̄ laudulphũ in. iiii. ec. xvi. di. q̄ talis emēs nõ exponit se piculo damnoso ꝓpt̄ ꝯtrouersiã doctoꝝ. vñ si q̄s hr̄et intencõeȝ q̄ nollet aliq̄d facē ꝯtra deũ: et facit aliq̄d de quo ē cõtrouersia int̄ doctores: dato q̄ illud qd̄ facit sit malũ et ꝯtrariũ bono. credit̄ q̄ nõ peccet hec ille. Hec tñ opinio nõ multũ videt̄ tuta. sȝ securior et verior videt̄ illa de qua dictũ ē s̃ ser. xxxiii. ar. i. c. iii. in fine. Sed opinio laudulphi nullo mõ est populo p̃dicãda.

¶ Quõ et qñ liceat hereditarie emē p̃dicales hereditates ¶ Ca. scd̄m.

Ecūdo q̄ritur an liceat emē hereditarie p̄oiales hereditates. Et dicēdū ē s͡ʒm quosdā q̄ sic. dū mō natalis iuris eq̄tas obseruet: qd̄ equidē tūc fit q̄n i tali ɔtractu tāta equalitas obseruat̄ q̄ nō p ali qd̄ appet q̄s ɔtrahēciū hēat meliorē ptē. Si vo appet q̄ p̄ciū min9 sit respectu rei iā empte. tūc ex pte emētis est corrupcō eq̄tatis et tenet̄ emēs ad iusti p̄ci supple mentū Et si p̄ciū eēt ita puū q̄ eēt min9 dimidietate iu sti p̄ci posset vendēs i foro iudiciali recedē a ɔtractu. si aūt res empta pui valoris ē et p̄ciū ita magnū q̄ notabi liter rē venditā supexcedit: tūc ex pte vendētis eq̄tas est corrupta. et in foro ɔsciēcie tenet̄ p̄dictus vendēs re stituē qd̄ accepit vltra p̄ciū iustū. Et si etiā excessus eēt vltra dimidiū iusti p̄ci. pōt emens recedē a ɔtractu. hic tn̄ alit̄ viciū esse posset. puta. si quis decipiēs semetipm credēt q̄ redditus hereditarie p tam puo p̄cio hn̄ pos sent sicut q̄n emunt̄ ad vitā. Si em̄ (sicut supi9 in p̄ce denti caplo dictū est) q̄n reddit9 emunt̄ ad vitā ꝓpt p̄ cii puitatē illicit9 est ɔtract9. multo amplius q̄n heredi tarie emerent̄. Scdm em̄ Alex. lom. q̄n vendicō a pau pere facta ē ꝓpt artā necessitatē. tūc empcō locū mutua cionis tenet: ꝓptea iniusta ē ꝓpter necessitatē vendētis. et maliciā ip̄ius emētis. quaꝓpt qd̄ plus accipit̄ iustū ti tulū possessiōis nō h̄ʒ. Proinde aduertēdū ē q̄ q̄n quis emit possessiōeʒ simplicit̄ vel ad tps. et hoc cā lucri qd̄ tm̄ ex nata tpis expectat̄ nō ex nata rei possesse. tūc est viciū i ɔtractu. et tale i iure dr̄ turpe lucꝝ. Si vo hmōi possessio emat̄ cā lucri: talis empcō ꝓpt vendētis neces sitatē fuerit min9 iusta. cū ei tenet̄ ex caritate subueire gratis. tūc in tali ɔtractu vsure viciū est: nō q̄dem p se s͡ʒ ꝓpt eq̄pollēciā rei. q̄ꝫ lucꝝ qd̄ ex tali ɔtractu dimosat̄ p̄ ue mire militat ɔtra ꝓximi caritatē. Si vo possessiōeʒ q̄s

emat nō cā lucri primo et p se sȝ ad suā et suorū vtilitatem vite atqȝ necessitatē: dūmō in empcōe seruet equitas iuris natalis. si accrescat processu tpis plus qȝ dat. iuste fit illud emēdas: qȝ illud accipit tanqȝ suū ppt otractus ipius natam. et nō rōe tpis. nisi valde p accns. Si qs aūt obstet q si emunt redditus hereditarie pdicto mō necessario otingit fieri excessum notabilē supra sortem ppt hereditariā successiōȝ. qd videt iniustū. Ad qd dicēdū est q nec natale ius/nec ius positiuū dictat q iste qui hereditarie emit rem teneat tm dare p ea quātū pbabile est q debeat recipe ipe p vitā suā et filij et nepotes et tota posteritas eius: qȝ sȝm hoc res q hereditarie emit nime sub iusta extimacōe cadē posset. Sed qn taxat pciū iustū sufficit q habeat respectus ad illū qui emit et ad eius posteritatē vsqȝ ad certū gradū. puta forte vsqȝ ad filiū vel nepotes: nō aūt optet q hēat respectū ad oms q ei succedē pnt vsqȝ ad ome tpus. qȝ sic res q vendit extimari nō posset.

¶ In quo casu liceat emē pecuniarios reddit9 hereditarie seu ad vitā. ¶ Ca. terciū.

Tercio qrit an liceat emē pecuiarios redditus hēditarie seu ad vitā. Ad hoc dicendū sȝm Ale. Lom. q talis otractus licit9 esse pōt. Ad cui9 intelligenciā aduertēdū est q qdruplicit pōt esse viciū in otractu primo ex cā matiali. scdo ex cā efficiēti. tercio ex cā formali: quarto ex cā finali. Primo pōt esse viciū in cā materiali in otractu. i. ex pte rei q emit vel vendit. puta q res minime vendibilis ē. sicut hō liber qui vendi nō pōt. nec spūalia pnt vendi: nec etiā pōt vendi aliena res. et sȝm huc modū otractus hmōi sȝm aliquos viciat qȝ pecunia nō pōt vendi. Et itm sȝm eos talis otractus viciat q ab actu empcōis decliat: et otractū mutui intrat: ex

quo nō licet sperare lucrū. sicut p3 ex. de vsur. in ie. ↄsuluit Sz tñ pōt r̄ndcri ad hoc q2 in rebus nr̄is tria hēmus bo na. primo mobilia. scd̄o immobilia. tercio ius in vtrisq3 Et sicut distinguit mobile et immobile et ius in vtrisq3 ita ip̄m ius vendi pōt sicut mobilia et immobilia. Nō g̃ vendit ip̄a pecunia sz ius pcipiēdi reddit9 ip̄os pecuia les. Quāuis em̄ pecunia vendi nō possit. trāsit aūt cū vendito iure. videm9 em̄ aliqd q2 emi vel vendi nō pōt et tñ cū aliquo alio trāsit qd de iure emi et vendi valet sicut ius pr̄cnatus qd spūali annexū est: et tñ transit cū vendicōe ville uel fūdi q̄ de iure vtq3 vendi pn̄t. Sic i ꝓposito casu ↄtingit. vendit em̄ ius. quo vendito pecuia trāsit. Jus em̄ pcipiēdi quolibet anno talē pecuie quā= titatē sup bonis alicui9 vendentis siue hereditarie siue ad vitā ip̄ius emētis. nō est pecunia sz distinguit vnū ab alio. Verū est tñ q2 alia racōe nō pōt vendi pecunia q̄m ius pr̄onatus. Pecunia em̄ nō pōt vendi. q2 mediū ē in vendicōne. Jus aūt pr̄cnat9 vendi nō pōt q2 spūali an= nexū est ¶ Scd̄o pōt esse viciū in ↄtractu ex cā efficiēte id est ex pte ↄtrahētis. sicut est cū qs fingit se emere id qd in pignus intēdit recipere. et tūc a vicio vsure nō excu= sat. ar. ad hoc ex. de pignoribus illo uos. Et hoc mō posset ali= quis dicē q2 hoc viciū est. q2 tm̄dē est sicut mutuare. c. p. x. quolibet anno. ita q2 sic ↄtrahēs mutuat indirecte. et empcōe3 fingēs mutuū facit. Posset aūt dici q2 argu= mētū nō valet: q2 in tali ↄtractu nō est mutuū directum nec indirectū. Nā ubi mutuū est mutuat9 ip̄i mutuanti in pcio obligat. sz in tali casu pciū trāsit. et ius pcipien= doꝝ redditnū stat in lucro et piculo ip̄ius emptoris. Posset tñ in hoc ↄtractu incidē viciū ex pte ↄtrahētis ꝓpt̄ cupiditatē et auariciā eius. sz hoc nō accidit ↄtractui. et hoc ex ip̄sius ↄtctus natā ¶ Tercio quoq3 poss3 cē viciū

in otractu ex cā formali: id est ex pte pacti appositi rei q̄ trāsigit᷑. hoc est qn̄ apponit᷑ pactū qd̄ repugnat rei que trāsigit᷑: ita q᷒ ipa res n̄ patit᷑ apponi tale pactū: et hoc mō otingit eē viciū in simonia. Alio mō qn̄ pactū repugnat otractui. hoc est qn̄ otractus gratuit⁹ est. et tale viciū vsurā facit. Usura siqdem ē in hoc q᷒ aliqd exigit᷑ ex pacto rōe rei mutuate. Tale aūt viciū nō est i p̄dicto cōtractu. cū ibi nō mutuū s᷒ vā vendicō sit. Quarto quoq᷒ mō pōt eē viciū in otractu ex cā finali. i. ex pte p̄cij et tale viciū excludit᷑ ab isto otractu qn̄ pporcōnat᷑ iuri p̄ciū qd̄ vendit᷑. Regulare siquidē est q᷒ otract⁹ empcōnis et vendicōis illicitus ē. cū in eo iuris natalis eqtas nō seruat᷑. Sꝫ cū talis seruat᷑ eqtas ita q᷒ nō est notabilis excessus p̄cii sup rē venditā. nec econuerso tūc licit⁹ ē otractus. Nō ꝗ negat᷑ q᷒ talis otractus viciari nō possit ex pte p̄cii. s᷒ tn̄ sicut pōt viciari/ita pōt ratificari. Alio quoq᷒ mō pbāt aliq hūc otractū esse licitū: q᷒ licite q̄s pōt emē p̄diū p. c. libris. et prediū emptū posset hereditare dare alicui p se et pro hedibus suis. hoc videlꝫ pacto q᷒ recipiens p̄diū obligaret᷑ p se et suis hedibus dare quolibet anno. c. solidos dāti prediū p se et heredibus. Et sic mediāte empcōe et vendicōe precii talis hꝫ pro. c. libris. x. solidos quolibet anno: et nichil differt in ɔspectu dei vtrꝫ hēat hoc mediate vel immediate. cōtractus licit⁹ esse videt᷑. Fateor tn̄ q᷒ nō est honest⁹ nec decēs. sicut est otractus quo emunt᷑ redditus p̄diales. Sed otra predicta arguūt qdā dicētes hoc iō nō licere q᷒ pecunia ad hoc inuēta est ut mediū sit int᷑ ementē et vendētē. et nō ut emat᷑ et vendat᷑. ppt qd̄ emēs uel vendens pecuniā vtit᷑ ea ad finē ad quē nō est inuēta. et p ɔñs peccat. Et maxime q᷒ talis otract⁹ nō videt᷑ reduci posse nisi ad otractū mutui. Nō hui⁹ est: q᷒ cum pecuia

non possit emi uel vendi.cũ non sit extremũ emptiõis uel vendicõis sed mediũ.sequit̃ q̃ nõ põt ɔtc̃tus iste redu ci ad vendicõez.Certũ etiã est q̃ locacõ nõ possit dici nec etiã ɔmodatũ:ꝫ ad ɔtractũ mutui eũ reducẽ neces se est.sꝫ in eo(sicut ex p̃cedẽtibus pꝫ)nõ licet sperare lu crũ.Ad hoc dicendũ q̃(sicut ex p̃cedẽtibus pꝫ)hic non emit̃ pecunia sꝫ ip̃m ius.ꝓptea mutuũ mĩme põt dici.

¶Item quoqꝫ opponũt et dicunt q̃ hic videt̃ accessus lu cri ad sorte.Talis aũt accessus seu successiuꝰ aut simul factus ɔtc̃tũ variare nõ põt:q: vtrobiqꝫ vnt̃ ip̃a vsura. cũ vsura sit quicq̃d accidit sorti.sicut pꝫ.xiiii.q.iiii.ple riqꝫ.Sed si fiat accessus simul.puta si q̃s dat.c.libras ut recipiat.cxx.i vno anno vsura est.Ergo eodẽ mõ si q̃s dat.c.ut recipiat.cxx.in duobus uel tribus annis vsura ẽ hoc quidẽ ɔtingit qñ emunt̃ pecuniales redditus in cer tis annis.lucꝝ non solũ equat̃ sorti sꝫ etiã excedit sortẽ. Et quãuis talis excessus p̱ successiuã pceptiõꝫ redditũ fiat:tñ hoc ɔtractũ nõ ratificat sꝫ ɔdemnat:q: differt nõ vtꝝ talis excrescẽcia successiue ul' simul recipiat̃.Ad qd̃ dicendũ q̃ hic nõ est accessus lucri ad sortẽ:q: i vendi ciõe(sicut p̃dictũ est)totũ de sorte est.

¶Articulus tercíꝰ de iniusta et vsuraria vendicõne tp̃is. Et de triplici p̃cio mercãciaꝝ.

Ercius est terminus culpe.Et de hoc ꝓpheta subdit.Neqꝫ cõuertent̃ opire terrã scꝫ iusti. videlꝫ sicut faciũt qui insaciabili cupiditate flagrãt.ut sine t̃mino eoꝝ diuicie cumulent̃ vendentes terminũ emptori ipi.q̃ nõ hꝫ statim soluẽ p̃ciũ mercãcie Ad intelligẽciã aũt dicẽdoꝝ põt in re vendenda triplex p̃ciũ ɔsidari.p̱imũ dr̃ iustificatũ et limitatũ.scd̃m aug mentatũ.terciũ minoratũ.

¶De p̃cio iustificato et limitato ꝓpt̃ dilacõem solucõis

precii rei empte. Capitulum primum.

Primū preciū rei vendibilis iustificatū et limitatū dr. Et circa hoc pnotādū est q3 sm scotū in iiij. di. xv. et ponit in ser. xxxii. circa finē et laciꝰ in ser. seqnti. ar. i. c. ix. Pensacō valoris vsualiū rerū. vix aut nūquā pōt a nobis fieri nisi p coiecturalē seu pbabilē opinioē. Et hoc qdem nō pūctalit seu sub rōne et mēsura indiuisibili in plus et minus. s3 sub aliqua latitudine apetēti. Circa quā etiā diuersa hoim capita et iudicia in extimacōe differre pbant: pinde varios gradꝰ et modicā certitudinē multūq3 ambiguitatis iux opinabiliū modū in se includit. q3uis qdā plus et qdā minꝰ cōcordat. tho. Proinde aduertēdū est q3 hmōi primi pcii. s. iustificati et limitati. pōt etiā distingui triplex limitis gradus et etiā iustus. primꝰ pōt noiari pius. scds discretus. tercꝰ rigidus. primꝰ est pcii minoris. scds mediocris tercīꝰ maioris. verbi grā. sint. x. pecie panni. eiusdē videlicet bonitatis laboris et artificii atq3 expense. hax tn x. peciax ppt varia capita et diuersas snias circa illas a variis varia extimacō fiet. Et tandē repient ipi extimatores circa illas tripliciter variari: nt puta qdā extimant quālibet illax pcii qnquaginta ducatox: et hec dici pt pcii limes et gradus pius. Alij qnquaginta cū dimidio et talis pōt dici limes et gradus discretꝰ. Alij vo quinqgintavnū. et hec dici valet limes et gradus rigidꝰ et seuerus: ppt varietatē g emptox et venditox aliq ista rū peciax pāni p pecuia numerata vendent quinqgita ducatis: aliq quinqginta cū dimidio: et aliq dabunt p quinqginta vno. Nūc aūt aliqs euenit q nō hns denarios vn pnciualit soluat. dilacō3 solucōis poscit. Si g tunc venditor nō statim soluēdus ppt hmōi expectacōe3 pcii auget: nō tn vltra vltimū limitē pcii iusti s3 stat i sumo,

·id est in quinquaginta vnde ita q quantumcumq solucionem am
pliori tpe gratis seu ex pacto expectaret·nunquam ob hoc
vltra illum limitem iusti pcii aliqd acciperet:non est ibi ex vi
otractus vsura·sm sniam magnorum doctorum·Ro huius e
q talis no vendit immo nec ppt expectacoz accipit ali-
qd ultra iustu preciu rei qua uendit:quamuis non faciat
gram remissionis precii descendendo ad quinquaginta:qd q
dem libenter facit si soluet statim·nam aliud est no facere
gram aliam p eo q facit gram expectacionis:atq aliud e
ppt hoc·i·ppt expectacoz simpliciter excedere pciu iustum.stat
g talis in limite rigidi gradus:q ex iusticiam ee minime di-
ci pot.sz si ille soluet statim descenderet usq ad limitem
gradus pii et usq ad quiquaginta ¶Ca.scdm

¶De pcio augmetato ppt dilacoz solucois pcii rei empte

Ecundum pciu rei vendende dr augmetatu seu mul
tiplicatu.qd quide fit a venditore quia emptor
de re empta preciu no soluit statim sz eminu pe-
tit ultra debitu iusticie augmetatu.Vbi gra.vult ppter
terminu sex mesiu de qualibz pecia pdicti panni·l·in p·uel
·lv·ducatos et qnqz ultra:qd qdem maifesta vsura e.sic
p ecclesie determinacoz pz ex·de vsuris·c·consuluit.Ro est
vm sm Gal.qn res q venditur osistit in numero pende et
mensura:q in hijs solu vsura comittitur.secus si uendatur
domus seu pdiu:psertim tm cum emptor interim pcipit
rei empte utilitate·ut·C·de act·empt·l·curabit.Sz hoc
theologi n secuntur ubi pciu rei uedite sit taxatu.sm fra.
maronis·qua roe sit ibi usura dictu est in pce:ser.ar.ii:
et in scda pticula·vij·c·Sed q mercates iniusti ad excu
sandas excusacoes in peccatis.p se hre conantur quasda
in hoc defensiones Ideo de eis cu rnsionibus suis aliquas
subiungam.¶Primo quide dicut q mercatori licet lucra
ri ex quo pro cui vtilitate laboribus et expesis et multis

plicibus piculis se exponit. sicut e in pricipio pre. sen. di ctu est. qz iustu est ut inde reportet lucr opetes officio suo. Hoc quide face mime pot n vendedo merces suas sic pciu taxet q pensatis oibus laboribus piculis et ex pensis circa mercas suas factis uel fiendis lucref.x. uel xv. p centenario. Hoc quoqz age no pot nisi p expecta cione solucois usqz ad hoc augeat pciu solucois merciu suaru ut scz pensata hmoi expectacoe cu ceteris circusta ciis lucref finalit ipa.x. uel .xv. Ad qd tripliciter rndet. et primo dicedu est q licet mercator (sicut pdictu e) ppt pdictas cas lucrari possit: no tn mo illicito. sicut otingit in vendedo terminu et obseruado alios illicitos mos. Ite scdo sicut intuetibus pz. seqret ex pdictis q dato q mercator merces valoris .c. ducator p mille ducatis emisset. tuc sm pdicta posicoz posset p quecuqz illicitu modu et otractu eas vende licite. sic q vltra mille duca tos lucraret .x. uel .xv. p .c. qd quide patent irronabile est. Seqret etia tercio q si in terra uel in tpe maxime caristie merces suas precio magno emisset. posset ppter hoc in loco uel tpe in quo merces ille eent viles vende illas etia precio maiori qz emisset salte ppt expectacoez solucois: qd quide absurdissimu manifeste appet atqz iniustu. Scdo etia dicut q no intendut carius ven dere merces suas ppt tps sz ppt recupadu damnu qd ex dilacoe solucois incurrut. qz si pdictos denarios statim post merciu vendicoz hrent possent cu eis multu lucrari qd face no pnt. qz no statim soluunt. Ad qd etia triplici ter pot rnderi. Et primo dicedu q et si talis veditor lu crari posset. possibile etia foret no lucrari. insup et pde re capitale. Nuc aut qz no stat i piculo talis damni no pot stare in certitudie talis lucri. Insup scdo qz hret lu cru de re no sua. i. de mutuo dato i empcoe. Pretea tcio

mercator nō pōt in pactū deducē recōpensacōz dāmni qd ↄsideratꝰ ex hoc qꝛ sua pecunia nō lucretꝰ.cū nō possit vendē qd nōdū est.et ab hmōdo multiplicatꝰ impeditꝰ.ſm thomā ¶Tercio quoqꝫ dicūt hoc facē.qꝛ freqnt̄ appet qꝛ debitores nō soluūt in tmīo assignato. Et circa re- acqsicōz taliū denarioꝝ optꝫ eos facē expēsas magnas Ad hoc dupliciter rñdetꝰ Et primo dicēdū qꝛ licꝫ multi q bus talis terminꝰ ↄcessus est in tmīo nō soluāt. Multi etiā sunt qui in tmīo sibi dato soluūt:et tñ pciū qd ꝓpt tpus mercibus additū est nō minuitꝰ ab hijs q in dato termīo soluūt.qre eque vtriusqꝫ vendē tmīū ineqlitas est et iniusticia. Scdo dicēdū est qꝛ creditꝰ ex de fide- iu.s.in.c.puenit.qꝛ rōne intesse si debitor nō soluit in ter mino sibi dato qꝛ creditor dꝫ seruari in dēpnis. Nec tñ ē ibi vsura.cū vsura sit qd rōe mutui speratꝰ lucꝝ.hic aūt talis excrescēcia nō recipitꝰ nisi rōne damni vitādi et nō lucri hmōi ¶Quarto insup dicūt hoc facē ꝓpt impoten ciā et inopiā ipoꝝ emptoꝝ:nā si vellēt uendē absqꝫ pdi cta termini dilacōe ꝓpt denarioꝝ indigēciā et paupertatē multeꝝ raros possint repire emptores. Ad qd dicēdū. qꝛ dolosa est miscdia ista q sub spē pietatis ac subsidii caritatis cōtra ꝓximū indigentē crudelitꝰ serpit. Et ubi fingit se intendē pietatē solū/pncipalitꝰ intēdit ꝓpriū lu crū et cmoditatē. Scdo dicēdū ē qꝛ hoc nō ē pietas sed impia crudelitas sub spē pietatis addē indigēciā indi- gentꝰ:qd est ei qui nō pōt statim soluē opā dare p pcii augmētatū qꝛ tardius et difficiliꝰ possit soluē qd te- netꝰ.Tercio dicēdū qꝛ tūc nempe opus piū merito dicetꝰ qn absqꝫ spe pcii augmēto solucōi pstaret dilacōz.sicut in pncipio pntis sermōis dictū est. ¶Quinto insup aiūt qꝛ hoc faciūt ut ↄseruare se possint in tali mercacōe:cum multi sint qui etiā post datā dilacōez nūquā pciū soluāt

Talib⁹ vtiq; mūdēd ē q eoꝝ ɔscia p̄t bn̄ stare mento īnq̄e ta cū d̄ tali tmīo dato culpā hēant et aīam cū substācia p̄dāt hoc solū bonū sibi vltio reseruātes q n̄ p̄rio de substācia s; diabulo d̄ aīa satisface obligāt. Notāt aūt aduertēd ē q si q̄s itellige vult q̄ta in quolib; mutuo vo uel īmp̄ta to vsura sit sp̄ recurrēd ē ad ip̄m t̄ps i quo ɔtc⁹ et vsura ria mutuacō facta ē put refert ad tp̄us solucōis p quo fcā ē. vbi grā: tradidi tibi modiū frumēti i natali s;m q valebit i p̄nti: q; tēdicōis tp̄e credit pbabilit i p̄na āpli⁹ valitū tūc q̄cquid vsurario mō accepo satisface teneor. et n̄ pl⁹ neq; mi⁹ et hoc siue pl⁹ q̄z accepo valeat siue mi⁹ in p̄nti valuerit et sic d̄ aliis ¶ De ipsis mercatorib⁹ imo destructorib⁹ ciuitatū q̄ vēdūt merces q̄s stati p miori p̄cio re empti sunt et de remediis dādis artificibus ut cum salute aīe nō obstātibus illis iuste lucrari possint. ¶ Ca. iii.

Etraū. vo p̄ciū rei vēdēde d; miorarū sicut p; i vendēte pānū uel equū p. c. florēis et q̄ sibi mox reuēdit⁹ ē p. x. c. p̄rim⁹ em̄ d̄ns pāni uel eq̄ tēdidit illi x. florenos: et q̄; lxx. ille vo q̄ p̄rio emit nichil tūc soluit p̄rio d̄no rei: patēs ẜ ē q iō sc̄d⁹ reuēdidit p̄rio vēdēti p p̄cio satis miori: q; sub q̄dā mutui rōe poci⁹ q̄ sub reali vitate solucōis tēdidit ille sibi x. uel lxx. ab eo debēs rehre. c. quos q̄d ipi p̄rio vēdēti n̄ soluit: ꝑptea talis ɔtc⁹ vsurari⁹ ē et oī malignitate ac dupliaitate plen⁹ et talis ɔtc̄tus ē ille de quo s̄ i senp̄ce. circa finē scdi ar. plem⁹ dictū ē. Aduertend ē tñ q si q̄s absq; intencōe reemēdi rē a se vēdendā absq; fraude vēdidisset equū p. c. florenis et tñ ab ēpto re simpliat. cuicunq; eme volenti reemeret illū p p̄cio miori nō esset vsura. posset tñ ibi esse pc̄tm̄ iniusti p̄cij. posset eciā hec reempcō talit̄ ɔcūstanciari q nō eēt ibi pc̄tm̄ miorācōis iniste: tñ talis ɔtc̄tus fieri solet in fraudē vsurarū. ꝑptea hoc vltimū nō ē vtile p̄dicare nisi cū ista addicōne: Et; cū p̄dicti emētes p̄cio mioīato sint ɔtcū et legitimaꝝ

mercacōnū insup et ciuitatū p ꝯmodo ꝓprio destructoꝛes: q̄d
remediū dabit̃ lanificibus et aliis mercatoꝛib9 q̄ ob illō p̄
ciū vlt̃ iusticiā minoꝛatū nequnt vendē pānos et merces su
as· qn multū āmittūt de capitali si ad t̄minū pl9 vendē uo
lūt p̄dictas merces: qñqȝ eciā nisi vēdāt ad t̄minū n̄ p̄nt re
pire emptoꝛē: insup talis ē qñqȝ in ciuitate ꝯsuetudo p ꝯūi
bono iā lōgo tp̄e it̄roducta. Ad hoc aūt dicendū ē q̄ si tal̃
ꝯsuetudo de solucōis dilacōne itroducta sit p ꝯūi bono et
nō in fraudē vsurarū; s; p expedicōne mercāciarū: tūc distin
guendū ē: q2 aut mercatoꝛ merces suas vendit ad t̄minū vlt̄
iusti p̄cij q̄ntitatē ꝓpt̄ ip̄az expectacōꝛ: aut s̄m iusti p̄cij q̄tu
tatē. Si p̄mo mō nō est dubiū q̄ (sicut i p̄cc. c. p3) ꝯtract9
vsurari9 ē cū in eo expectacō tp̄is sub p̄cio iiuste cadat ꝯt
·c. ꝯsuluit. ex̄ d̄ vsu. Si aūt s̄cdo mō, q2 s̄m q̄titatē iuste p̄cij
vendit. licȝ t̄minū tradat et p t̄mio p̄cio maioꝛi vēdē videa
tur: tñ nō ē ibi vsura: nec ꝓpio obstat si p minoꝛi p̄cio daret si
stati sibi pecuīe soluent̄: q̄d q̄dē simile p̄t i aliis debitis ap
pare q̄madmodū si alicui aliq̄d debeat̄ ad certū t̄minū· qn de
eo q̄ ē sibi debitū aliq̄d dimittet̄ si reliquū ci9 soluet̄ i cō
stat nēpe q̄ ille dimittē sibi posset et tñ ab vsura imunis
eēt. Cū hoc ꝯcoꝛdat gerar. odo q̄ ꝓptea dicēdū ē q̄ licȝ vsura
sit pl9 accipe ꝓpt̄ tp̄is dilacōꝛ sicut p̄dictū ē: nō tñ ē vsura
q̄n creditoꝛ p̄ciū minuit, s; stati ei soluat̄ ꝓpt̄ tp̄is breuitatē
Nec s̄cdo eciā obstat si q̄s dicat q̄ ad denarios numeratos
illa mercācia tūc nō posset vēdi q̄tū cū p̄dicto t̄mio assig
nato: et q̄ res tm̄ vȝ q̄tū vēdi p̄t ·ff. ad treb. l. ii. § si heres
Itē q̄ licȝ plus ꝯstitūt si cū tali t̄mio plus vendat̄ q̄ȝ cū de
nariis numeratis vēdi posset illud plus p̄cipit̄ vlt̄ soꝛtē. Ad
hoc aūt dicēdū q̄ p̄suppositis hiis q̄ sup9 dicta sunt. Licȝ q̄
nō ex nata ꝯtctus et mercācie s; ex malignoꝝ mercatoꝝ ma
licia in vendendo illicito mō t̄minum in minoꝛādo istū p̄ciū
licet obscuretur iuste mercacōnis via tamē iustis mercatoꝛi
ribus relinquit̃ semita q̄mis obūbꝛata et arta q̄ licito mō

mercari pñt: ꝓpĩn de reb⁹ sic stãtib⁹ ñ lanifex et mercator tm̃ vendit pannos et merces suas ad ĩmmũ ꝓ q̃nto ven dẽt ad denarios numeratos si ꝑdicte ĩpietates cessarẽt nõ sibi edificat ad gehennã: et cũ dicebaẗ q₇ res tm̃ vꝫ q̃tũ vendi pt. dicend̃ q₇ v̾m est si ꝓ tãto q̃to valꝫ pmit tiẗ vendi et nõ obstẽt malicie supradicte. Cũ ꝑdictis cõ cordat tho. in q̃dã suã rñsione cũ foret de hac mat̃ia req̃ situs. Deniqꝫ autem / tp̃is breuitate placeat ĩmiare ser monẽ ut famelia die crastina tempestiue ꝯueniam⁹ ad multa ꝯsiderãda q̃ d̾ ẽpcõibus et vendicõibus vtilime tractanda sunt: ꝑstãte dño ihesu xp̃o q̃ ħ̃itatũ hñs claue. apit et nemo claudit. claudit et nemo apit cui cũ p̃re et sp̃ũ sancto sit honor et gloria in secula seculoꝝ amẽ.

¶Feria scd̃a post q̃rtam dñicam in q̃dragesima quo ꝑo extimari debeãt res venales et de culpa vendenciũ res ĩmaculatas. ¶Sermo xxxv.

Inuenit in templo vẽdẽtes. io. ij. c. et in euãgelio hodier no Porro ad ea q̃ de mercacõib⁹ dicta sunt supius de empcõibus et vẽdicõnibus alia q̃dã hoc loco occurrũt q̃ p̾terin nõ dñt: nõ q₇ iteranda sint q̃ iã supi⁹ dicta sũt ne ad fastidiũ veniãt q₇ absit q̃ ꝓferunẗ ꝓ aiaꝝ salute sꝫ q₇ mat̃ia mercãciaꝝ ampla et vtilima ẽ plura s̄ ĩtacta tractare necesse ẽ. Certũ sũmope cauend̃ est ne inueniat dñs vẽdẽtes aut emẽtes ĩ tẽplo sic̃ in v̾bo ꝓposito de iu deis trãsgressoribus io. h. ait. nempe in tẽplo vendẽ aut emẽ pc̃tm̃ est. vñ mistice designaẗ q₇ in templo ecclesie dei / cũ dei offensione minie mercãdũ sit. Huius q̃dem rei difficultatẽ ꝓpheta in ps. lxx. ait. Qm̃ nõ cognoui nego ciacõꝫ introibo in potẽcias dñi memorabor iusticie tue solius: qd̃ p̃t esse thema ĩ p̃ñti sermõe vbi ꝓpheta oñdit tria necãria mercãti atꝫ negociãti ut nõ offendat ĩ tẽplo ecclesie dei / aut in tẽplo ꝯsc̃ie sue. primũ ẽ itelligẽcia cla ra: et id dic. qm̃ ñ cognoui negociacõꝫ hec lr̃a ẽ cassiod.

Text9aũt nr̃ hʒ qm̃ ñ cognoui lr̃aturã;nõ cognoscẽ aũt
lr̃aťam seu negocia cõʒ est:nõ tm̃ intellectũ hr̃e in negoꝫ
cia cõibus implicatũ q7 sicut fieri solet intelligẽcia sit ĩ
eis oĩno obtuta atʒ submersa et a lumĩe ỽe fidei aliena·
Scd̃o ei necessaria est intencõ recta,scʒ ad ip̃m deũ:et
ỽ hoc subdit:introibo in potẽcias dñi·q̃ scʒ sunt potẽcie
et̃nales ñ deficiẽtes tp̃ales·Tercio ẽ ei nec̃aria memori
a sana·ꝓptea addit.memorabor iusticie tue solius·ii·vl
timi iudicij qñ dei iusticia misc̃diaʒ omitẽ nõ habebit:qñ
adimplebiť q7 ip̃e p ꝓphetã ait·Cũ accepero tp̃us scʒ iu
dicij ego iusticias iudicabo,ʒ q̃d actur9 est c̃tra nequiꝫ
cias qñ ip̃e iusticias iudicabit Hec tria negociator obser
uans minie in templo dei offendet.Ad hoc q̃dem seruan
dũ circa vendicionũ et empcõnũ c̃tract9 talis regula ſʒm
sco·vbi s̃ añ om̃ia p̃notãda ẽ Regula.dñi rerũ iuste eas
vendũt uel emũt si sine fraude seruẽt eq̃litatẽ valoris in
vẽditis et in emptis ſʒm rectã rõʒ:q̃ regula hʒ expoñi in
ẽpcõib9 et vẽdicõibus sicut s̃ in ser·xxxii·ca·ult·de p̃mutaꝫ
cõibus exposita ẽ·Et ultra p̃dicta ꝓ istius regule decla
racõne insup et ꝓ tercõ ar·p̃ntis ser·p ordinẽ q̃ranť tria
Articul9 p̃im9 subtitulo q̃onis vbi q̃riť vtrũ res plus
q̃ʒ valeãt licite vẽdi possint seu eciã min9 emi
Primo q̃rať an res pl9q̃ ualeãt licite possint
uendi seu eciã min9 emi·Ad h9 q̃onis intelliꝫ
gẽciaʒ p̃rio tria p ordinẽ p̃notãda sunt·scd̃o
ỽo q̃oni rñdendũ ẽ·tercio rñdebim9 ad ea q̃ obici possent
circa hec· Ad ad solucõʒ q̃onis tria añ oĩa p̃notanda
Primo inq̃ʒ tria p ordinẽ p̃notanda Sunt ·ci·
sunt.primo aũt p̃notãdũ ẽ q7 ualor rerũ dupliciť
sumi põt ſʒm sco·in·iiii·di·xv·q·ii·prim9 valor
ẽ naťalis.scd̃us ẽ valor usualis·Prim9 em̃ ẽ ualor naťal
·i·ſʒm boĩtatẽ naťe a deo ĩ re creata et h̃ mõ mus seu pu
lex pl9 vʒ q̃ panis:q: illa hñt vitã aĩaʒ et sensum ʒ ñ panis

Secundus valor dr usualis q̄ videlicet sumitur in respectu ad usum nr̄m: et hoc mō q̄nto aliq̄ sunt usibus nr̄is utiliora tāto amplius valēt: et s̄m hoc plus valet panis q̄ bufo uel mus. Q2 aūt vendendi aut emendi actus ad usus hūane vite merito ordinatur; insup sunt q̄dā usus hūane vite ideo in eis valor venaliū rerū s̄cdo mō sumitur et non p̄rio. Scdo quoq3 p̄notandū est q̄ hmōi valor seu usus venaliū rerū etiā tripliciter ɔsiderari pōt. pensatur em̄ in re venali. p̄mo eius v̄tuositas. s̄cdo eius raritas. tercio eius ɔplacibilitas. Primo inq̄ pensatur eius v̄tuositas. videlicet s̄m q̄ res ex suis realibus v̄tutibus et ꝓprietatibus ē nr̄is utilitatibus v̄tuosior et efficacior: et si optimus panis triticeus plus valet ad nr̄m usum q̄ ordeaceus. Fortis equus ad vecturā uel bellū q̄ asinus uel roncinus. Scdo aūt pēsatur rei venalis raritas. i. s̄m q̄ res ex sue inuencōne raritate et difficultate magis nobis necessarie sunt; ꝑ q̄nto videlicet ex eaꝝ penuria maiorē ipaꝝ indigenciā et minorē facultatē habēdi et utendi hēmus: et s̄m hoc idē bladū plus valet tp̄e caristie et penurie seu famis q̄ tēp̄e quo multū apud omēs habūdat. Sic quoq3 q̄tuor elemēta sc3 t̄ra aqua aer et ignis apud nos p̄cij viliorís extimantur ꝓpter eoꝝ copiā q̄3 aurū et balsamū: q̄3uis illa de se sint magis necessaria magisq3 utilia nr̄a vite. Tercio quoq3 pensatur rei venali ɔplacibilitas. i. s̄m q̄ magis et minus bn̄placita est volūtati nr̄e in habēdo illā et uti illā. uti ei. ꝓut hic sumitur est rē in facultatē volūtatis assumē ut habeat: et iō nō modica ps valoris utibiliū reꝝ ex bn̄placito volūtatis pensatur siue plus siue minus ɔplacētis in usu hus uel illius rei ad illā hn̄dam ad nutū: iuxta q̄ unus equus gracior est uni: et alius alteri: et unū ornamentum uni et aliud alteri: et hoc modo unus rem alteri viliorem multū appciatur et sibi reputat p̄ciosā et carā: et econuerso

¶Tercio insup p̄notand̄ est q̄ hm̄oi pensacō valoris vsu; aliū rerū (sicut apparet s̄·ser·xxxii·ar·iiii·c·iii·et ecīa in p̄cedenti ser·ar·iii·et·ii·c·)vix aut nūquā pōt a nobis fieri nisi p ɔiecturalē seu pbabilē opionē et hoc n̄ pūctalit̄ seu sub indiuisibili rōne ac mēsura in plus et min9 s3 sub aliq̄ latitudine ɔpetenti respectu tpum locoꝝ et psona; rū·circa q̄3 sicut ibi p̄dictū est·ecīā diuersi homīes in extimādo pbant̄ differre. ¶Quid r̄ndend̄ est ad p̄suppositā q̄stionē ·et q̄ valor rerū tripliciter innotescat.

Ecūdo aūt q̄stioni r̄ndendū est ¶Ca·ii·

Ad q̄ sic (saluo meliori iudicio p̄notatis p̄cedē; tibus (r̄ndem9 q̄ res nō pñt licite vendi plus q̄3 valeāt·nec ecīā min9 emi pensato eaꝝ valore in respectu ad vsum n̄rm et ad pbabile iudiciū hūane extimacōnis mēsuratis valoré rei·i·limites latitudis ɔpetentis·Que aūt sit latitudo ista et ad q̄d se extendat·tripliciter inno; tescat·p̄rimo iure·scd̄o ɔsuetudine·tercō discrecōne·¶Pri; mo inq̄3 innotescit iure·iura em̄ ɔtractū rescindūt q̄n em ptor vel venditor vltra dimidiū iusti p̄cij defraudat̄·q2 tūc ɔtractus ē nullus et est p iudices irritandus·nichilo min9 si infra illud appareat notabilis fraus ē correspon; dens restitucō facīeda s3m scotū in·iiii·di·xv·q·ii·et po; nit̄ supra ser·xxxii·c·vlt·Hoc aūt intelligo si defraudat9 hm̄oi excessum ignoret·q2 si sciens et aduertēs q̄ntitatē excessus libē ɔsentit i tale p̄ciū et ɔtractū iam nō est de; fraudat9·q̄n sic defraudatus pōt rē suā absq3 omi p̄cio dare sic s3m bn̄placitū suū pōt eā p sua cētesima pte sui iusti p̄cij ɔdonare·nec in hoc fit ei aliq̄ iniusticia·n̄ forte ɔsensus ei9 fiet ex aliq̄ quatuor cāꝝ de q̄bus s̄·ser·xxxiii· ar·ii·et·iii·pticula t̄cij c·dictū ē ꝓpe finē·de hac ecīā ma; teria notat̄ in glo·x·q·ii·hoc ius vbi d̄r q̄ si i·vēdicōe pl9 offerat̄ q̄ res valeat ecclesia recipe n̄ d3 s3 iustū p̄ciū

si p̄dicta glosa recte intelligat̄ s̄m archidia· in c. palle.
iet s̄m bal. in l. cause. § pōpom9. ff. de mino· licz lex dicat
q̄ ɔtrahentes se p̄nt inuicē decipe. io tn̄ s̄uari dz ī nā ec-
clesia in suis ɔtractibus nō dz dolū facē ex. de dona. p
tuas. Nō aūt q̄re lex totalit̄ hāc inequalitatē non ꝓhibz
ē· qz s̄m tho· lex dat̄ populo ī quo sunt multi a v̄tute de
ficientes. vn̄ solūmō ꝓhibet ea q̄ destruūt hūanū ɔuictū
Alia aūt q̄dammō ꝑmittē videt̄. qz nō punit ea. punit
em̄ tm̄mō excessus magnos: ut cū q̄s deceptus ē vlt̄ di-
midiū iusti p̄cij tūc q̄dez ad restituēd̄ cogit. s̄z lex dīna
q̄ nō solū dat̄ populo s̄z etiā oīb9 v̄tuosis nichil īpunitū
relinquit q̄ ɔtrariū sic v̄tuti· ꝓptea s̄m dīnaz legē illici-
tū reputat̄ si emēdo uel vendendo eq̄litas non s̄uat̄ vn̄
tenet̄ q̄ recipit p̄ lus ei recōpensare qui dānificatus est
si sic notabile dānum: ꝓua q̄dem addicō uel diminucio
equalitatē iusticie tollere nō videt̄. hec s̄m tho. ¶ Insup
est notandū q̄ si res min9 dimidia pte iusti p̄cij ɔpat̄
in ptāte emptoris est supplē p̄cū iustū uel recedē a ɔtra
ctu ut patz ex. de emp. et vendi· in c. cū dilecti. de hac ma
tia dicet̄ infra sen. xliar· in c. ii. ¶ Scdo quoqz s̄m scotum
vbi supra h̄moi latitudo ɔsuetudinē innotescit. nā sicut
p experienciā satis patē pōt ɔsuetudinarie relinquit̄ ipis
ꝑmutantibus· q̄ pensata mutua necessitate reputent̄ se
mutuo dare equiualētes. et hinc et inde accipe. Durūm
q̄dem videt̄ inter homīes ɔtractū esse in q̄bus ɔtrahen-
tes nō intendāt aliq̄d de rigore iudiciali sibi mutuo re-
laxare: ut p tāto om̄em ɔtractum commutetur aliqua do
nacio veraset si iste est modus commutancium fundat̄.
quasi sup legem nature dicentis hoc fac alteri q̄ tibi vis
fieri. Satis igitur ꝓbabile est q̄ quando contrahētes
mutuo sunt ɔtenti mutuo sibi remittere volunt si aliquo
mō nō tn̄ enormi deficiūt a iusticia ista. ¶ Tercō quoqz px

discrecōne. vbi s'm s'm tho. scda scde q. lxxvii. Carius vendere et vilius emere rem q̄ȝ valeat est illicitum cum iustum nisi res que venditur in detrimentum cederet vē ditoris qui de re illa magnam indigenciam habet. Pro inde in tali casu iustū p̄ciū erit si nō solū respiciat ad rem q̄ venditur. sȝ eciā ad dānum qd venditor ex vendicōne incurrit/et sic licite potest rem vendere plus quā valeat scdm se q̄uis non vendatur plus quam valeat ipi uen ditori. Aduertendū tamen est q licet emptor multum iuuet ex re q̄ȝ emit si venditor nō dāmficat ex carencia eius nō dȝ tn̄ ꝓpter hoc p̄ciū augeri/quia utilitas q̄ supue nit emptori/nō est ex cōdicōne vendentis. sȝ ipius ementis Et q̄dem iniustū est vendē alteri qd non est suū. seu ven dere emēti qd ipius ementis est. Cū hec concordat scot9 vbi supra addens q idē dicēdum ē de pmutacōnib9. pt eciā addi illud de quo sup̄ ser. xxxiiii. ar. iii. et in scda pti cula capituli septi. dictū est Omnia aūt supradicta de p mutacōnibus sicut de empcōnib9 et vendicōnib9 intelli genda sunt et econuerso. Sicut p3 in ser. xxxvi. ar. iii. et c. iii

Rndet ad tria obiecta q̄ fieri p̄nt in qōne p̄fata

Ercio quoqȝ ad tria q̄ obici possunt rndeamus. Querebat eñ in ppposita que stione an res possint licite pl9 vendi quā valeat vel eciā min9 emi. Et primo obicit q sic. nā licitū mi chi est rei mei statuē p̄cium qd ego volo: nec aliqd ius cpellit me dare aut cōmutare rem meā absqȝ p̄cio michi cplacito. i. a me p̄taxato. sicut econtra nullus cogit rem al tius emē ultra p̄ciū beneplacitū ei. Si igit ctra ct9 vēdē di et emēdi mere volūtarii9 ē. igit taxacō p̄cij venaliū re rū mere uolūtaria erit. ac p oñs forcet ius et forū mere volūtariū. Iuxta illō vulgare ac legale v̄bū/tm̄ res valȝ q̄tū vendi pt. Ad hoc dicend ē q lȝ de iure nō cogar rē

Ca. iii

mea vendere cogor tamen in actu et contractu vendendi formam et regulam iuris et iusticie et equitatis debite observare. Et ideo in effectu vendendi non licet michi rei mee iniustum precium ponere et accipere: quia nunc non impono ut simpliciter mee sed ut in alterum commutande. Huiusmodi autem impositio efficaciter seu commutative includit acceptionem precii preualentis. Accipere autem preualentes est iniustum quia inequalitatem includit: propterea secundum hostiensem licet aliquis ab inicio cogi non possit rem suam vendere vel alienam emere ut patet C. de contra. emp. l. duorum. si tamen exposuerit rem venalem et precium offeratur si pro iusto precio vendere non vult: cogi potest per iudicem quod iusto precio vendat: ff. de offi. pre. urb. l. i. § cura carnis. ¶ Secundo quoque obiicitur. si res non plus potest vendi quam valeant vel etiam minus emi fere tota communitas vendencium et emencium contra iusticiam peccaret: quia fere omnes volunt care vendere et vile emere. Ad hoc dicendum quod hoc non est verum de communitate iustorum. sed de dolosa communitate iniustorum et cupidorum. Iustus nempe non vult contra iustum precium aliquod vendere vel emere. et perfecte iustus nichil penitus iniusticie ibi vult. Imperfecte autem iustus non vult ibi iniusticiam iusticie preponantem: et pro quanto aliquid iniusti precii ibi indebite vult pro tanto aliquid de vicio iniusticie in se habet. ¶ Tercio insuper obiicitur quod secundum ordinem iuris et iusticie et caritatis commune bonum preferri debet et preferetur ipsi bono priuato. ut autem. res que C. commu. de leg. et in c. bone. i. de postu. plato. sed communi saluti hominum post lapsum expedit quod taxatio precii venalium rerum non sit punctalis. nec secundum absolutum valorem rerum. sed potius ex communi consensu vtriusque partis vendencium scilicet et emencium libere perageretur. hec enim minora pericula peccati fraudum includit: illo vero vix posset fieri sine peccato: quia punctalis et absolutus valor rerum vix certitudinaliter patet et ad plenum. sicut predictum est expedit quod taxatio etc. et de hoc etiam supra sermo. xxxiii. et vi. c. i: dictum est

Ad hoc dicendū est q̃ si ɔsensus vtriusq̃ ptis in tale p̃ciū vel taxacōẽ nō posset censeri īvolūtarius rōne ignorāciē et impiaciē aut rōne levitatis mētis apte vel p̃lum pte: aut rōne cuiuscūq̃ magne egestatis: seu rōne cuiuscūq̃ magne necessitatis ad hoc qdammō ɔpellētis: tūc rō p̃dicta bene pcedit vnq̃ tūc ɔcludit alias non. Licet em̄ extimacō nr̃a in taxando rei p̃ciū seu valorem nō sit pūctualis: nichilominꝰ pōt et dz illud sub ɔgruis limitibus mēsurari/alias excederet ɔgruā et pbabilē mēsuram et regulā rōis ¶Articulꝰ scdus eciā sub titulo q̃stionis in q̃ q̃ritur quis valor in rebus seu q̃ obsequii vtilitas in ɔtractibus taxari dz.

Ecūdo p scdo pricipali articulo q̃ri pōt/an scdm valorē vtilitatis emenciū/vel qr̃cūq̃ obsequiū more ɔducticio recipienciū possit p̃cium taxari: utputa si pocio vel herba mediciñ l' valeat michi liberacōẽ a morte et restitucōẽ impciabilē sanitatis: an dans iuste possit a me exigē p̃ciū sanacōis equalēs seu impciabile. Dicendū q̃ si p̃cium rex nr̃e vite necessariax taxaret̃ scdm equalenciā eius ad qd pticula sint ɔferūtur nobis · qdlibet talium p̃ciū q̃si impciabile esset. Nā aphus aque homi sicienti et nisi aquā habeat moritur. valet in cāu isto infinitā substāciā auri et lōge amplius: nō igit̃ taxari dn̄t res hoc mō: qd pbari pōt triplici rōne. pmo rōne neqcie. scdo rōne iusticie. tercio rōe eminencie ¶Qd p̃t tria neqcia esset taxare p̃ciū rex scdm vtilitatē quā ɔferunt illis q̃ eis vtunt̃ ¶Ca. i.

Rimo inquā p̃ciū venaliū rex nō est taxandū p̃dicto mō rōne nequicie. Tria em̄ mala ex hoc sic pvenirēt pmū q̃ hoc hr̃et inequalitatē. Scdm induceret īportabilem difficultatē. tercium q̃ evacuaret omē pietatem. Primo inq̃ hoc hr̃et ineq̃litatē. Cū em̄ i

ↄtractibus ciuilibus et hūanis/finalis rō sit ↄūe bonum Idcirco taxacōnis p̄cioꝝ equitas fuit et est mēsuranda p respectū ad ↄūe bonū/et put expedit ↄūi bonoꝛqꝫ m̄ chil iniquius est q̄ꝫ ꝑ pticularibus et priuatis ↄmodis ↄūi et vniuersali bono p̄iudicare/qd vtiqꝫ fieret si res taxarent̄ p̄dicto mō. Preterea qd̄cūqꝫ ↄmod̄ qd ex empta re ↄsequit̄ emptor oīno ex ip̄m vendentē est/et illud cō modū qd ↄsequit̄ emptor/oīno ↄsequit̄ ut ex re sua/p̄tea si venditor ex hoc ↄsequit̄ alıam maiorē vtilitatem ↄsequit̄ ut ex re oīno nō sua qd vtiqꝫ meq̄litas eēt atqꝫ iniustū. Secūdo insup eēt malū. qꝛ inducerct iportabilem difficultatē. nā in hoc pticularis dissolucō forā9 et dif fusius ↄtinet̄ et importabile onus qd et in pposito specia lius declarari pt. vbi grā. si ꝑ pugillo aque uel ignis mi chi summe necessarii teneor tibi dare q̄ꝫtū valet vita mea ad quā michi ↄfert/tūc eadē rōne in ↄsimili cāu tu ꝑ pu gillo aque tibi similit̄ necessario tātūdē tenebens michi dare q7 vtiqꝫ iniquū esset et intollerabile onus. Tercio quoqꝫ malū eēt. qꝛ hoc euacuaret omem pietatē/nā tale eq̄tatis genus miro mō oīs pietatis atꝫ hūanitatis e neruacio et eradicacio esset/et p̄cipue in casib9 ip̄ius ne cessitatis maiori hūanitate et pietate indigentibus. Ab sit aūt q7 v̄tuosa et vera eq̄tas pietate et hūane sociabi litati sic impie aduersēt̄ Ca.ii. Qd eēt in iustū et ↄtra ↄūe bonū taxare res et obsequia ſꝫm vtilita tē quā ↄferūt. et ſꝫm q̄ꝫ modū p̄dicta taxanda sunt

Ecūdo quoqꝫ p̄ciū rerū nō est taxandū p̄dicto mō rōne iusticie. Qui em̄ p̄ciū rerū et obsequioꝝ (sicut p̄dictū est) taxandū est ad ordinē ↄmunis boni. Idcirco in hmōi primo et p̄ncipalit̄ attendenda ē ↄūis taxacō et extimacō a ↄūitatum ciuibus ↄūiter facta/que quidem in hmōi ↄpbat̄ tres circūstancias ↄmuniter

obſuare.primo em̄ obſuat q̄ndam natalem ordinē vti
biliū rerū. Scdo obſuat dūem curſum copie et inopie
Tercō obſeruat piculū et laborē et induſtriā adductōis
rerū ſeu obſequioꝝ. Primo inq̄ obſuat q̄ndā natalem
ordinē vtiliū rerū: nā ſunt q̄daꝫ q̄ vſui nr̄o: primo ſunt
meliora ſeu vtiliora: ſcdo ſunt q̄dā durabiliora: tercō ſunt
q̄dam delectabiliora. Primo inq̄ ſunt q̄dam q̄ nr̄o vſui
ſunt meliora ſeu vtiliora: nā ſunt q̄dam q̄ ſunt q̄ſi matia
et matialia alioꝝ/ſicut ſunt elementa reſpectu mixtoꝝ
ſicut eciā et eoꝝ vſus ē in nobis matialior q̄ ſit ſuorum
notabiliū mixtoꝝ ſicut pꝫ i vſu aque reſpectu vini et in
vſu terre reſpectu panis vel tritici. Scdo ſunt q̄dā nr̄o vſui
durabiliora: ſunt em̄ q̄dam q̄ ſꝫm ſuā natam aliis corru:
ptibiliora ſunt et in nr̄is vſibꝫ ciaꝫ corrūpunt et dſumūt
imo quoꝝdā eoꝝ vſus dſumpcio ē. ſic pꝫ in vſu panis vi
ni cibi et potus: queedā vo durabiliora ſunt in vſu ſuo ſi
cut equus aurū et familia. Tercō quoqꝫ ſunt q̄dam nr̄o
vſui delectabiliora: q2 ſunt natalit̄ aliis pulcriora et gra:
ciosiora: ꝓptea vſui nr̄e volūtatis nr̄oꝝ q2 ſenſuū dūit pla
cabiliora: ſicut pꝫ in coloribꝫ tincturaꝝ veſtiū et gēmaꝝ
et in odore aromatū. et i diuerſis ſonis muſicaliū inſtru:
mentoꝝ. Quia igit̄ in hiis dūis ordo nat̄e ecurrit cū dūi
ordine nr̄i vſus. Hinc eſt q2 dūis extimacō i p̄cijs p̄fert
vltima primis et talis extimacō ſeq̄nda ē. Scdo q̄dem
obſuat in hoc dūem curſum copie et inopie ſeu paucita:
tis et habūdancie: q2 dūe eſt vbum q2 om̄e rarū eſt carū
vn̄ nimia familiaritas et habūdancia parit dtemptū: q̄n
to em̄ rarius et difficilius rē adire poſſimꝰ et habē tan:
to ſupra nr̄am facultatē alcius et mirabilius extimamus
Noua em̄ nobis et inſolita admiramur: et ideo vbi auꝝ
uel triticū dūit multū habūdat nō tanti p̄cij extimāt ſi:
cut q̄n dūit grandis iopia eſt ipoꝝ. et id ē vbi ē magna

copia vel iopia medicoꝝ seu aduocatoꝝ aut pugilū aut fossoꝝ: qꝛ ubi ē taliū penuria pn̄t cari⁹ locare opa sua
¶Tercō ĩsup obſ̄uat laborē ac pic̄lm et ĩdustriā adductō nis rerū uel obseqoꝝ: nā merces seu obseq̄a oposita q̄ cū maiori piculo et labore cōiter adducunt̄ vel fiunt plus in p̄cio cetis pibus ponderant̄. vn̄ et ĩ t̄ns q̄ cōit̄ plus di stant a mercibus francie uel ultramarinis sunt ip̄e mer ces cōit̄ cariores: que eciā maiorē industriā exigūt cete ris pibus maioris p̄cij cōit̄ extimant̄. hinc ē qꝛ plus dat̄ cōit̄ aduocato uel medico q̄ꝫ fossori sassori lapidū: quā: q̄ꝫ plus corpe laboranti nō tm̄ p̄ciū dat̄. sicut archi tecto n q̄ cū maiori picia et industria fossori seu sassori p̄cipit et agenda demōstrat:· ꝓpt̄ hoc eciā bladū est maioris p̄ cij quā herbe siluestres in medicinalibus efficacōres: qꝛ nō cū tāto et tā diutino labore et industria excolunt̄. nec cū tātis expensis eoꝝ sufficiēcia cōit̄ obtinet̄.
¶Qđ p̄cia rerū taxanda sunt s̄m variā rōꝫ iux̄ modū extima cōnis a cōitatibus ciuilibus cōit̄ facte ¶Ca. iiii.
Ercio aūt p̄ciū rerū nō est taxandum p̄dicto mō rōne eminēcie. ſꝫ ā sicut ex p̄cedentib⁹ pꝫ ·p⁹ q̄ꝫ attendēda est p̄ncipalit̄ in rebus taxacō et exti macō p̄cij a cōitatibus ciuilibus cōit̄ facta eod mō ip̄a obſ̄uat om̄eꝫ ḡdum et ordīnē officioꝝ et dignitatū eis ānexaꝝ. vnde et maiora stipendia dant̄ duci q̄ꝫ militi. et militi plus qꝫ scutifero uel pediti. Cuius rō triplex ē. p̄i mo rōne singularitatis: nā sicut ex p̄cedentib⁹ pꝫ si ad al ciora officia debite exeq̄nda exigit̄ maior picia et indu stria et amplior sollicitudo mētalis: ac eciā multo et diu turno studio atqꝫ expiencia et labore/multisqꝫ piculis et expensis acq̄rit̄ picia et industria talis: et eciā qꝛ pauci sunt et ad hoc rari idonei: ideo in maiori p̄cio extimant̄.
¶Scđo vo rōe dignitatis. ad honorē quippe et vtilitatē

ciuilis ciuitatis facit q₇ supiores reuerenci⁹ et cumula-
cius in q̄dam sensibi li superioritate et dignitate sruent-q₃
uis ipi supiores et maxime si sunt in statu pfectōis in se
ipis exemplar et opa hūilitatis et sanctitatis debeāt ex
hibere pocius quā cultus tpalitatis. Tercio quoq₃ rōne
necessitatis et eq̄tatis q̄ā officia supiora ut sepius egēt
pluribus sumptibus; dux em̄ exercitus ad totū exerci-
tum et diuersoꝝ plioꝝ ocursum debite gubernand plu-
ribus eget q₃ quicūq₃ inferioꝝ circūstancijs igit in pce
denti capitulo et in isto obsruatis ciuit taxant et taxāda
sunt rōnabilit pcia iux qd tollerabilius et salubrius ciui-
tati expedit omibus hinc inde et ex omi pte pensatis. Sin
guli aūt in suis singularibus ɔtractibus uel exactōibus
sumptuū sequi debēt formā et regulā ɔmuniū extimacō-
nū et taxacōnū ne ps turpiter et irregularit et inobediē
ter ac indecent dissonet a suo toto et ne q̄libet p libito
iudicet vtilitati ciui. ac p cōis et ciui iusticie et pietati
Articulus terci⁹ insup sub titulo q̄stiois in q̄ q̄ritur an
sit culpa mortalis rē vendē maculatā et de triplici ma-
cula q̄ in re vendibili esse pōt

Pro tercio pncipali articulo queri pōt an mor
talis sit culpa rē vendē in q̄ sit macula aliq̄
q̄ nota a vēdēte ipi ementi minie xpalat. Ad
qd dicēdū est q₇ tripliciť in re vendenda macula esse pt
primo defectōne. scdo āmixtione. tercio corrupcōne.
De triplici defectu q̄ in re vendibili eē pōt et qd dicen
dū sit de vtentibus corruptis ponderibus et mēsuris.

Primo em̄ in re vendenda macula Ca.ii.
esse pōt defectōe. vñ sm tho. scda scde q. lxxvii.
et scō in. iiii. d. xv. q. ii. sciendum est q₇ circa rem
vendendam triplex defectus ɔsiderari pōt. vnus est sm
substanciā. scdus sm q̄ntitatem. tercius est sm qualitatē

De hiis dictũ est sup̃ in ser. xxxiii. ar. iii. c. iiii. q2 sic otin-git in pmutacõne sicut in vẽdicõe et empcõe. et ex hiis q̃ allegata sunt ibi/p3 q7 illicitũ est vendẽ p vo alchimicũ aurũ vel argentũ: q2 nõ est adeo purũ et pfectum, nec easdẽ h3 pprietates sicut vm: nõ eñi h3 pprietatẽ letificãdi aut vtutẽ otra certas infirmitates et hmõi quam h3 aurũ vm: imo õz venenosum est. Si aũt p alchimiã fieret vm aurũ nõ esset illicitũ illud vẽdẽ p vo: q2 nichil phibet artẽ vti aliquibus cãis naturalibus ad pducendũ veros et naturales effectos: q̃3 adm od. aug2. ait in libro de trinitate d hiis q̃ fiũt arte demonioꝝ. Insup qd dictũ est de venditore etiã intelligend de ipo emptore. vt puta qñ venditor crederet rem suã min2 pciose fore q̃3 esset. vbi gra vendit aurum p pcio satis minori q2 esse putat auricalcũ: aut aĩal sanũ qd credit esse infirmũ: qd si emptor cognoscat l3 iniuste emit et iustũ pciũ satisfacẽ obligat̃: d hoc plenius dictũ est supra ser. xxxiii. ar. iii. c. vii in pticula eius scda. Quid dicend sit de hiis q̃ rebus vendibilib2 vtunt̃ mixturis falsis. Ca. iii.

Ecũdo quoq3 in re vendenda põt esse defectus: admixtione videl3 falsas mixtas aut opcificões occulte addendo: sicut faciũt q̃dam aromatarii uel aurifices et osimiles in artibus suis. Circa qd aduertendũ est q7 si tales pp̃t hmõi omixtões vltra extremos limites iusti pcij vendũt totũ illud qd est supra pciũ iustũ satisfacẽ obligant̃. Si vo p hoc nõ intendũt nisi iustũ pciũ citius aut forcius extorquere tũc ad satisfactõe3 nõ obligant̃. Si tñ certitudinalit̃ aut multũ pbabilit̃ sciunt iustũ pciũ nõ excessisse. Si aũt dubitant tũc q̃dẽ tenet̃ p eo q7 de fraude sua certi sunt. Et nichilomin2 aduertẽdũ q7 q̃dam sunt addicões ficte: q̃ in nullo immutant valorẽ venalis rei nec insup augẽtiet q̃dem in talibus ñ

peccatᷓ si fiat sola intencõne iustũ et sobriũ pcᷓiũ extorqri di. Alie vo admixtiones q̄ vtutem et ualorē rerũ notabiliter minuũt et sunt oĩno ɔtra ꝓprias et ɔ̃ues intencões em ptoꝝ/oĩno illicite sunt q̄uis inde nichil ultra iustũ pcᷓiũ haberet. Et puto q̄ taliũ usus saltē in freq̄ntacõne sua mortalis sit culpa sicut ɔtingit eis q̄ i vinũ nebiũ miscēt ut flaueor ex eo elucescat coloricũ ut dr̄ tale nebiũ ivino mirabilit̄ capiti et stomacho sit nociuũ. si tñ vtutis mi⸗nucio modica sit et pcᷓiũ iustũ. tūc non puto nisi venialepctm̄. Sꝫ instant venditores vini et alii plures dicētes. quilibet pōt miscere rei sue qd̄ vult saltē anq̄ eam vena⸗lē exponat. nō aūt post vini pcomisacõꝫ. Sꝫ ɔtra eos ē q̄r ɔstat eis q̄ lex et ɔsuetudo ciuitatis est q̄ vinũ purũ vē-dat̄ sicut q̄ eius admixtio publice exprimat̄ antēcē. etiā et credulitas oĩm emenciũ est emē vinũ purũ et similia ergo ɔtra vtrũq̄ꝫ hoꝝ fraudulent̄ incedũt. licet enã i sua re aliqd ɔmiscere de se licitũ sit nō tñ cũ intencõne et affectũ illã aliis ɔtra ɔ̃ue ius et ɔtra intencõeꝫ eoꝝ ven⸗dendi. alias i vino suo vendendo tc sitũ miscē licite possent. Quid quoqꝫ dicend̄ est de hiis q̄ vendunt res corruptas et maculatas. Ca. iii.

Erao quoqꝫ in re vēdenda macula esse pōt cor⸗rupcõne. Circa qd̄ aduertend̄ est q̄ venditor corrupcões et defectus illos ex q̄bus emptor vlt̄ iustũ pcᷓiũ enormit̄ falleret̄ tenet̄ sibi pandere. si tñ no⸗uerit eos uel de eis vͥsimilit̄ opinat̄. aliter emptori ex hoc ipo dat occasionē. primo dãni. scd̄o piculi. Primo eq̄dem dãni si ꝓpt̄ hoc res satis pcᷓij sit minoris et ipe tñ ꝓpt̄ hoc pcᷓiũ nō diminuit. Secd̄o piculi utpote si nauis q̄ꝫ vendit tale viciũ hꝫ. ex quo emptor cũ ea nauigatur piculũ naufragii incurrē posset. et idem quoqꝫ est de occulto defectu equi ex quo miles illũ emens in fluuio sex

in bello tuere statim et pdictam hre tñdem quoq; est de defectu siruppo et medicinaliũ ɔfectõnũ quas piguen tarii seu apoteca rii vendũt: tũc venditor tenet restitue ome dãnum inde ɔtingens: iux̃ q̄ ex̃ de iniur. et dã. da. in. c. si culpa, scriptũ est q occasiõz dãni dat / dãnũ dedis se videt. vbi vo ista q̃tuor ɔcurrũt. videlz q̄ nullũ piculũ immineat emptori ipi: nec in vẽdendo iustũ p̃ciũ aut saltẽ nõ nimis notabilit excedat et ẽptor cẽseat i emẽdo satis idustri9 et res venalis p libito exãĩnãda sibi expõit diligent: tũc venditor nõ tenet defectus illos sibi manifestare maxime vbi eos nõ celat nisi solũ ut de re habeat iustũ p̃ciũ suũ: nec insup manifestare tenet si viciũ maifestũ est puta cũ equus monoculus ẽ uel cũ vsus rei et si n̄ expectat vni pot tñ ɔpetẽ aliui et vẽditor p hmõi viciũ de p̃cio subtrahat q̃ntũ optet. q2 si manifestaret vicium rei emptor forte nollet et iustũ p̃ciũ sibi dare. ¶In fine notãdũ est q̄ omia q̄ ponũt s. in ser. xxxiv. de donacõibus in ar. ii. et c. iv. et de pmutacõibus ar. iii. et c. iii. intelligenda sunt de emp. et ven. ex p̃cedentibus p; regula supradicta. sc; q̄ dñi rerũ iuste eas vendũt uel emũt sibi sine fraude seruent equalitatẽ valoris in venditis et in emptis sm rectã rõz q̄ omibus vendentibus atq; emẽtibus seruare misericordit largiat iustus dñs q̄ iusticiã dilexit et equitatẽ vidit vultus eius dñs ihesus xps q̄ cũ p̄re et spiritu sancto regnat gloriosus in secula seculo. amẽ.

¶Feria tercia post q̃rtam dñicam in q̃dragesima de vorasgine vsura. vbi declarat q̄d sit vsura. in q̄bus ɔmitti pt et quas excusacões assumũt q̄ defendũt vsurã.

Olite iudicare sm faciẽ. s; sm iustũ iudiciũ iudicate. ioh. vii. c. et euãgelio hodierno. Omis q̄ppe iniuria tãto capitalior ẽ q̃nto qui fallit Ser. xxxvi.

maioris amicicie assimulat vitatem. Ecce vsurarii caritas simulata et crudelitas palliata dū seruire p mucuū se p̄tendit substātiā primi deuorare intendit. hinc sup illud mat. v. c. volenti mutuare a te ne auertaris. Criso. ait. similis est pecunia vsurarii morsui aspidis. Percussus em̄ ab aspide q̄si delectatus vadit in somnū et p suauitatē sa poris moritur q2 tū venenū latēt p omīa mēbra decurrit sic q sub vsura accipit sub tpe q̄si bn̄ficiū sentit s3 vsura p om̄es eius facultates decurrit et totū cōuertit in debitū. Ecce q2 exitus manifestat q2 antea celebatur seruire ostēde bat et deuorare intēdebat. pinde vsurarius ē similimus scorpioni q lingua suauiter lingit et cauda mortifere pun git. Deinde ptea d talibus in vbo pposito dn̄s nos āmonet. di. nolite iudicare s3m faciē. i. s3m apparenciā amiciciā ptēdē tem s3 s3m iustū iudiciū. i. s3m vim iudiciū iudicate. nec q̄dem fallunt in hoc iudicio solū mutuū recipiētes. s3 in opabiliter amplius interdum ipi insup mutuantes: nā dece pti imo decipiētes seipos paupi et inopi seruire se iudi cāt dū eorū substanciā vsq3 ad osump cō3 deuorant nō in telligentes nec intelligē volētes qd dn̄s mat. x. c. diuiti bus pcipit dicēs. Gratis accepistis et gtis date. q̄si di cere velit gtis accepistis diuiciarū donū. et gtis date in digēti mutuū. vnde q2 luce vi. c. inquit mutuū date nichil inde sperantes sicut de hoc lacius dicetur in ser. seqnti. et qdlibet pdictū xpi vbū pōt esse thema in pn̄ti ser. Inter hos quoq3 male diiudicantes onumerari pōt qd da3 ho minū gen9 q et si vsurarii nō sunt manifesti mutuātes tn̄ aliqd inde sperant. hii nempe maifesti vsurarii corā deo lic3 occulti sint mū do. palā faciūt corruptā suā intencōe3 qn̄ si nō remunerantur ad libitū extimāt. et dicūt eos in gratos. Ad iudicandū igitur s3m iustū iudiciū de vsura ne quilibet pdicto3 fallatur de ipa ad pn̄s diligenter tra

osiderem9. primo eius descripcoẽz. scdo eius omissionez
tercio eius excusacionẽ hoc est quomō describat̃ · i quo
omictat̃ / et a quibus dã quō excusat̃ ¶Articul9 pri9

De triplici descripcione usure

Primo aũt osiderem9 usure descripcõz: Tripli
citer em̃ describit̃ ad p̃ns: Pria aũt descripcõ
fit ambrosiũ / secunda aũt hostiẽsis · tercia vo
fit magistralis. ¶Ambrosi9 prio describit usurã. ¶Ca. i.

Primo em̃ usura describit̃ ab ambrosio. xiiii. q. v.
ino. pleriqz vbi dr̃ · Quodcũqz sorti accidit usu-
ra est / et cũ hac descripcõe cocordat c. i. et vlti.
q. eiusdez / et in hac descripcione tan gunt̃ tria primũ cũ
dicit qz usura ẽ qdcũqz in ã sicut pz i p̃allegato c. pleriqz
vnde hec descripcõ sumpta ẽ ambrosius finalit̃ aitz qz
siue sit pecuña siue spẽs / seu fructus uel edi aut ligna. uel
qdcũqz aliud sit si accedit sorti usura ẽ. Scdm tãgit cũ
subdit sorti. licz em̃ sors dicat̃ signũ rerũ distinctiuũ. sic
pz puer. xvi. vbi dr̃ sortes mittũt in signũ: michilom inus
sumit̃ hic sors p re possessa iuste diuisione aliquaꝝ reꝝ
siue possessionũ / et hoc mõ in sacra pagina possessiones
filioꝝ israhel sortes denoĩant̃. hoc eccẽ mõ sumit̃ hic sors
res scz iuste possessa. Vel alit̃ scdm legistas: sors ẽ debita
q̃ntitas mutuate rei in mat̃ia occurrẽtis ¶Tercõ quoqz
subdit accidit qd · q̃dem sicut in sequti ar. c. ii. appebit v-
sura solũ in mutuo cadit. Goff. aũt huic descripcõni eciã
supaddit dicẽs usura ẽ qdcũqz accidit sorti. intencõne
p̃cedente uel pacto / et lz goff. addiderit. hoc tñ tenendũ ẽ
qz et ambrosius et alii in p̃dictis capitulis allegans eũ
dem finẽ extiterũt cũ noscent dñm luce. vi. c. p̃cepisse da
te mutuũ nichil inde sperãtes / scz in intencõne q̃si dr̃. mi
nus eciã paciscẽtes / scz in vsure clara expssione et pactõe

¶Scdo vsura describit̃ ab hostiẽsi. ¶Ca. ii.

Ecũdo aũt vsura sic describit ab hostiense vsura est qcũq3 solucõm rei mutuate accedit ipi9 rei vsus gr̃a pactõe mẽposita·uel hac intencõe habita in otractu vel exactõne habita expost factom q̃ qdem descripcõne sex p ozdinẽ tangit.pzimo aũt diat qdcũq3 sicut supza expositũ est.Scdo subdit solucõm rei mutuate accedit/qd qdem ideo diat/q2 vsu ra sicut in= fra patebit solũ in otractu mutui veri uel inptati locũ h3.tercio addit ipius rei vsus gr̃a/q7 qdem ꝑptea subdit q2 si nõ vsus ipius gr̃a.i.gr̃a osumpcõnis sed loco pe= ne apponeret et absq3 fraude fieret.sec9 vtiq3 esset.ex.d arbi.c.dilecti.xxiiq.iinfra t̃mitas.qrto subnectit pactõe mẽposita.i.mẽuemẽte expssa onemẽcia pacti.q2 tũc ex= pssa vsura est.qnto subiũgit uel hac intencõne habita ĩ otractu.q2 sicut infra patebit si pñcipalis intencõ in otra ctu fuit velle remunerari vsura est.sexto insup addit uł exactõne habita expost facto.nã si vltra pdicta exactio nõ est habita expost facto et debitoz gr̃is aliqd offerat liate recipi põt.tũ cũ odicõmbus q̃ infra in xxxvii.ser. ar.iiii.at3.c.iii.ponent.id pdicta aũt diffinicõe dat̃ vsus Quicqd ꝑdest sozti rõe rei mutuate. Si petat exigat in tendat fit sp vsura.xiiii.q.iii.vsura. Ca.iii.

Tercio vsura describit̃ a mgr̃is

Ercio quoq3 sic describit̃ a mgr̃is. Vsura ẽ lucrũ ex mutuo pñcipalit̃ intentũ.in qua descripcõne ponũt̃ tria.pzimũ q7 diat vsura est lucꝝ. Lucrũ em̃ ꝓpzie suphabũdãcia nũcupat̃ siue illd icremẽtũ q d qs h3 ex volũtaria omutacõne vltra ea q̃ pzius erãt sua.·et vtiq3 est genus·q2 om̃is vsura est lucꝝ s3 nõ ouertit̃ ;q2 nõ om̃e lucꝝ est vsura.pzimũ eqdem p3 ꝗ̃ã si qs tm̃ reci pit q̃ntũ dedit et ñ pl9.tũc sic ut ñ recipit lucꝝ sic neq3 vsuram.Rursus si quis plus recipiat quã mutuauerit et

tale receptū nō est ei lucrū: qꝛ scꝫ alias ipius recipiētis. vbi gr̄a · depositari⁹ raptor uel alias debitor mutuātis. mutuo pri⁹ recepto reddidit cū mutuo depositū uel rē raptā aut alias debitā · et ñ ille mutuasset nō aliť reddi tur⁹ · nō pōt dici vsurā recipe. Ad hoc facit ex̄· d̄ vsu. c. fi: cū hiis q̄ no. ibi in glo. fi. Secūdo etiā pꝫ qꝛ in ɔtractu locacōis vēdicōis conductōis et ɔsimilib⁹ est dare lucrū. nec tn̄ est ibi vsura. Scd̄o in descripcōe subiūgiť ex mu tuo qd̄ est tanq̄ꝫ dr̄ia distinguēs vsurā a lucris q̄ nō ex mutuo acq̄runť · nā illa ꝓprie loq̄ndo nō dn̄r vsure: iuxta notata in. c. ex̄. de vsur i ciuitate. Tercio i descripcōe sub necliť p̄ncipalit intētū · qꝛ si hoc p̄ncipaliť nō intēdebat sꝫ sc̄darioiet debitor aliqd gratis mere offert. sic̄ infra patebit nō ē vsura. Diciť aūt vsura ab vsu rei vel d̄r q̄si vsus eris. i. pecūie. Quare aūt usura solū in ɔt̄ctu mutui ɔmittať. in. ii. ar. c. iii. se. ser. patebit. Articul⁹ scd̄s vbi declarať in quo ɔt̄ctu et i quib⁹ reb⁹ ɔmittať vsura

Ecūdo ɔsideram⁹ vsure ɔmissiōem. Circa qd̄ tres fūdamētales circa dicēda notificem⁹ p ordinē vitates sub ordīe triplicis q̄ōnis. Pri mo q̄riť in quo ɔtractu ɔmittať vsura. Scd̄o in q̄bus rebus. Tercio qualiť ɔmitti solet i trib⁹ gn̄ib⁹

Qd̄ vsura solū in ɔtractu mutui ɔmittať Veritas

Rimo q̄riť in quo ɔtractu ɔmittať vsura. Et sꝫm oms doctores dicēdū est q⁊ ꝓprie nō ɔmittiť nisi in ɔtractu mutui. Mutuū d̄r qꝛ aliqd meū fit ad aliqd̄ tps tuū. Circa qd̄ aduertēdū ē. q⁊ sicut in primo. c. p̄cedētis. ar. pꝫ. vsura est q̄cquid ac ce dit sorti. hoc aūt solū i mutuo cadit. sicut pleni⁹ di cetur i se. ser. ar. iii. c. ii.

Qd̄ vsura ɔmittiť solū in hiis q̄ ɔsistūt in numero ponde re et mēsura Ca. scd̄m.

Ecūdo q̄rit̄ in q̄bus rebus ɔmittat̄ vsura. Et di cendū q̄ p̄suppositō (sicut p̄dictū ē) q̄ vsura so lū in mutuo ɔmittat̄: necesse ē q̄ in illis reb9 in q̄bus mutuū inuenire pōt i eis solū et nō i aliis ɔmitta tur vsura. Hec quidē sc̄m Alex. de al. triplici gn̄e distīg uunt̄: nā q̄dā mutuāt̄ sub certo numero sic pecūia: q̄dā sub certo pondē sic aur̄ argētū et similia: q̄dā sub certa mēsura sic granū vinū oleū et similia. Et in hiis solū vsu ra ɔmittit̄. Rō hui9 ē q̄ sole ille res circa q̄s ɔsistit mu tuū hn̄t a na̅ta uel arte sibi ɔstitutū debitū valorē quē trāscendē mīme pn̄t n̄ ɔtra na̅tam uel artē viciose agat̄ Cū ḡ vsura trāscendē facit rē mutuatā ult̄ suū valorē. reliquit̄ q̄ in eis solū sit possibilis fieri. Res em̄ q̄ hn̄t detmiatū valorē a na̅ta sunt q̄ ponderant̄ ut aur̄ et ar gētū. et q̄ mēsurant̄ ut vinū oleū et silia. Res aūt q̄ hn̄t detmiatū ualorē ab arte sunt q̄ nūmerant̄. et i hiis solū ɔmitti pōt vsura. sicut lac9 dicet̄ i ser. xxxviii. ar. ii. ca. ii. Gof. tn̄ obiciēs ɔtra rap. q̄ p̄dictis ɔsentit usurā posse cō mitti etiā in aliis rebus: utputa si p pecunia mutuata re cipiā uinū equū uel p̄diū aut uestem et similia ultra sor tem usura est. sicut p3. xiiii. q. iii. c. plerūq3. Hec tn̄ obie ctio leuit̄ tolli pōt. Cui rn̄dendū est q̄ distinctō fieri d3 int̄ usurā q̄ ab usurario exigit̄ et rem illā in qua p̄dicta usura ɔmittit̄. Nā vsura q̄ ab vsurario exigit̄ ꝑprie loq̄n do est illud lucr̄ qd̄ exigit̄ ultra sortem seu vltra mutu um datū. Res vō illa in qua dicta vsura ɔmittit̄ est ip̄m mutuū de quo gignit̄ ip̄m lucr̄. Quāuis ḡ quelib3 res fe neratori accedē possit tanquā vsurariū lucrū dictū: tamē lucr̄ nō gignit̄ nisi de solis illis tribus gn̄ibus rer̄: ꝑpt ea recte dicat̄ q̄ vsura in illis solis tribus rebus habeat ꝑpetrari. Potest quoq3 idē breui9 et clari9 declarari et dici videlic3 q̄ si pōderat̄ p̄emiū qd̄ dat̄ illud pōt esse

aliud a p̄dictis. Si vero ponderat̃ illud qđ mutuo dat̃ cui ip̄e et de vsura accedit: illđ sp̄ ɔsistit i p̄dictis trib⁹

¶Rone ɔ̄ndit̃ q̄re solū in hiis q̄ ɔsistūt numero pondē et mensura vsura ɔmittat̃ ¶Ca. iii.

Ercio quoq; q̄ri pōt q̄re in solis p̄dictis gn̄ibus rex̄ vsurariū lucx̄ ɔmitti hēat et nō in aliis. Ad qđ dicēdū q⁊ in mutuo debitor rē mutuatā sub eadē idē p̄tate restituē nō tenet̃/sz sub certitudīe eiusdē valo ris siue equalis valoris si seruari dz vā iusticia int̄ mu tuantē et illū cui mutuū dat̃. Certitudo aūt eq̄lis valo ris ex nat̃a rei nō repit̃ nisi ĩ rebus illis quax̄ valor pē sat̃ ex numero aut pondē uel mēsura: qua p̄pt rō mutui ɔsistē dz solū in illis rebus q̄ ad hn̄dā certitudinē sui va loris p̄nt numerari aut pōderari uel mēsurari. Et hoc re perit̃ in p̄dictis tribus gn̄ibus rex̄ ꝓ̄ptea in illis solū ca dit vsura. Vel s̄m alex. 1om. rō quare ĩ hiis tribus gn̄i bus ɔmittit̃ vsura: q: vsura ē q̄dā suphabūdācia illicita ꝓueniēs ex vsu alicui⁹ rei Suphabūdācia aūt talis est q̄dā excrescēcia respectu alicui⁹ iusti lucri. Sicut ḡ iu stū lucx̄ et equū cui⁹ rōe; tollit talis suphabūdācia de terminat̃ et certificat̃/ita detmiat̃ suphabūdācia ista. sz eq̄tas et iusticia ĩ rebus q̄ veniūt ĩ hoīm vsu ĩ hiis trib⁹ c̄tificari p̄nt sc; numero pōdē et mēsura. Nā res uel sunt actu distincte: et ĩ talib⁹ cognoscit̃ eq̄litas et ineq̄litas. ĩ ip̄o numero: numer⁹ em̄ ē, rō p̄ria discrecōis/iō in dis cretis eq̄litas et ineq̄litas cognosci p̄t p numeros. Vel res sunt indistincte. et ĩ talib⁹ eq̄litas et ineq̄litas cog nosci nō pōt n̄ in duobus Primo p mēsurā aliquā detmi natā ĩ re q̄ hz quātitatē aliquā facilit̃ diuisibilē: sicut vi nū oleū et similia. Scđo p certū et detmīatū pondus. sicut in hiis que non facilit̃ diuisibilia sunt: et quorum eq̄litas ɔsistit in pondē: qualia sunt argentū et aurū es

et ferrū.et osimilia.Sicut ẽ in hiis tribus equū et iustū determinat:ita et ista tria sunt matia superhabūdāciae q3 vocamus vsurā: qz extremorū et mediū.vna d3 eē materia

Articulus tercius de.xvi.defensionibus qbus qdā nituntur excusare vsurā.Et de solucoibus efficacissimis earūdē.

Ercio osideremus vsure excusacōz.i.argumēta et rōes quas ad excusandas excusacōes i peccatis p defensiōe sui vsurarii assumē solēt semetipos miro mō decipiētes.et suas malicias et cupiditates palliātes.Et ut sensibilius et clarius argumēta sua intelligant etiā.xvi.defensiua scuta distinguamus p ordinē.Ad quorū distinctōz ofractōz obustiōz rōnes lucidas et ignitas scuto.i.cuilibz rōi eorū subito apponemus:ut vificet qd de hoc propheta mistice ait:et scuta oburet igni.i.lucidus et feruidus pdicator.

Defensio prima ipius vsure et eius solucō. Ca.primū.

Primū sumūt scutū dicētes. Cōstat nēpe q7 mutuacō atqz res q mutuo dat aliqz omoditatem et vtilitatē ofert illi cui pstat et mutuat:ẽ ſm eqtatē natalē pōt hmōi omoditas et vtilitas pcio extimari et merito recōpēsari.Ad qd scutū ofringēdū et cōburēdū dicēdū est:q7(sicut lacius in ser.xxxviii.ar.i.c.iii.et.vii.dicet)res mutuata ofert ei cui facta ē aliquā cōmoditatē dnte a rei osumpcōe uel alienacōe:et iō non est vēdibilis alio pcio vltra pciū mutuate rei:ppterea cōmoditas eius ē ex sola rōe opacōis eius cui mutuū datū ē:aut ex eius industria uel suorū.Et ideo nō d3 illā emē qsi nō suā:cū maifesta iniusticia sit rē ppriā pcio opare

Defensio scda vsure:et solucō eius. Ca.ii.

Ecūdū quoqz scutū eorū tale est.Licet vnicuiqz in otractibus se seruare indemnē:et hoc maxime si ab illo cui dat mutuū pcibus inducat:qd qdem facē

nō pōt nisi accipiēdo aliqd vltra.et hoc pacto.alias esset incertū.Similit dās voluntarie datq3 nullus ad hoc eū cogit.s3 volūtate sua accipit pecuniā et reddit vltra sortē:et sic pōt trāsferre dñiū suū in alterū.g trāsfert.g alius sc3 vsurarius alienū nō h3 Dicūt etiā.iustū qdem et equū est q damnū creditoris siue pstitoris sibi recōpensetur a sui mutui receptore.Sz pstitor vltra substāciā pecunie mutuate sibi subtrahit pecunie pstite aliq3 vsum.qui esset uel saltē esse posset lucrosus.g vltra sortē pecunie mutuate d3 h3 aliquo alio discrete recōpensari.Ad primū dicēdū sm scotū i.iiii.di.xv.q.ii.q si nō vult dāmnificari pecuniā sibi necessariā reseruet sibi:q3 nullus eū necessitat ad faciēdū talē misericordiam suo pximo.s3 si misericordiā facē vult necessitatur ex dīna lege q eā nō faciat viciatā.Ad scdm icē ait q et si dñiū transferatur/tn recipiēs restituē obligatur.sicut in mutui dacōe trāsfertur dñiū.et tam debitor tenetur tndē restituē creditori.hec Scotus.Ad terciū dicēdū q si pstitor erat prius ex pecunia pstita mercaturus:aut aliqd lucrū ex ea soluendo uel emēdo acqsiturus:aut dānū aliqd imminēs licite saluaturus.et tn hac sola pietate frne necitatis et instācia pcū inductus tradidit suā pecuniā sub tali odicōne q mutuū recipiēs teneatur sibi ad interesse pfati lucri et dāni:tūc licite accipitur et exigitur aliqd vltra pecuniā mutuatā:non tn aliqd pualēs pfate pecunie:in qntū iā qsi hēbat in se vim et valorē pfati interesse.Sz qn pdictis odicōibus exclusis aliqd mutuatur tūc n pōt dici q pstitor ex rōe mutui se damnificet in aliquo preualenti simplici et absoluto pcio pecunie mutuate:ppēea ex hoc amplius exigere minime potest.Ex pdictis g pat3 q dum emere velles merces:et quidā amicus tuus instant te rogaret q sibi mutues denarios cum qbus empturus eras illas:et tu

ex pactibus eius cessas ab illa mercacōe ex sola pietate ei ꝓdictā pecuniā mutuā do. licite q̄dez poteris dicē ei. volo q michi reddas tm̄ quātū biturus essem i tali loco de mercibus illis si illuc deferrē eas dūmō recipias piculū i te qd ocurrit. Ad q̄d eīō licz ſm̄ hosti. et rap. qz tan q̄z ītesse recipiēs lucꝝ inde. Idē quoqz dicēdū eēt ſm hosti. et guil. si volebas emē terrā uel vineā uel domū valentē singulis annis florenos. p. et ad instanciā amici tui cessasti a tali empcōe et mutuasti illi di. ei. volo q soluas michi tm̄ q̄ntū expedire reddēt illa terra uel domus deductis sumptib9 et laboꝛe et etiā piculi si qd eēt Licet ꝗ hoc mō rōe ītesse alit nō. ſz de hoc plen9 i ser. xliii. ar. iii. c. iii.

Tercia defensio vsure cū sua solucōe

Erciū scutū ē hoc. Equū et licitū eē videt̄ seruiciū ꝓ seruicio grām ꝓ grā reddi. Et ꝑ oñs equū et licitū est sub certo pacto firmari q ille teneat̄ ꝑstitoꝛi ad cō similē mutuacōꝫ seu seruiciū uel bñficiū equalēs mutuo datoꝛ ut hētur in. c. cū in officiis. de testa. et. ff. de peti. ſz et si lege. ꝯsuluit. Ad hoc q̄dem dicēdū est sicut pꝫ in. c. si feneraueris. xiiii. q. iii. i glo. fi. q ꝓ grā mutui impēsa minime pōt iuste exigi āplioꝛ grā. Nā si ex debito iusticie grā exigat̄ iā nō ē grā ſz ꝓ cā9 grē vēdicio uel grē ꝯmutacō dici pōt et dꝫ. Licet ꝗ ꝑstitoꝛ possit cū postea eguerit ꝯsilem mutui grāꝫ exigē ꝑ modū grē et gtitudinis q̄ꝫ ꝑ modū venalis iusticie: nō sequit̄ ex hoc q d re mutuata aliqd pciū supabūdās exigē possit. qz ꝗ ad similē ꝯmutacōꝫ ꝑstitoꝛi sub pacto astringi derogat grē que ꝯpetit mutuo ex sua spē. Ideo dicūt q̄dā talē ꝯtctū illicitū eē. Scdm̄ em̄ alex. de alis. Qñ mutuās pōt spare id ad qd accipiēs obligat̄: qz i ꝯsili cāu scꝫ necitatis tenet̄ accipiēs mutuū illi q ei dedit dare. similit̄ etiā si n̄

dedisset prius: ideo pōt mutuās hoc sperāre a recipiēte nō tñ ex vi mutui sꝫ ex caritate accipiētis mutuū. mutua eñ bñficia accēdūt caritatē. Et qꝛ etiā ex pcepto dei dꝫ indigēti mutuū dare: bñ eñ ↄcedi pōt qꝫ mutuās valet mutuū sperare ab eo q̄ recepit in ↄsimili casu: qꝛ ad hoc alius obligatꝰ: tñ si hac intencōe mutuū sibi tradat non est sibi meritoriū. qꝛ non ponit deū finē mutui: ꝑpterea ait dñs Lu. vi. Mutuū date nichil inde sperātes scꝫ ab homine / sꝫ sperate retribucōꝫ a deo. hec alex. de ales. Secūm eñ Bal. de pusio. Obligacō vsuraꝝ ideo ꝓhibita est qꝛ talis obligacō aut dicimꝰ qꝫ ↄtrahit̃ re. aut ↄsensu. Primo si dicimus qꝫ cōtrahit̃ re hoc est falsum. ut: ff. si cer. pe. l. rogasti. §. si tibi. Secūdo si dicimus qꝫ ↄtrahit̃ ↄsensu. hoc est iniustū: qꝛ omīs obligacō relatiua reqrit extremū eq̄pollēs: qđ sic ꝓbari pōt. Debitor qui ꝓmisit vsuras habet dñiū vsus: qꝛ vsura nō ↄsistit nisi ī rebus mutabilibus in q̄bus vsus rei nō distinguit̃ a dñio rei. et sic indebite fit: Et si dicat̃ qꝫ non pstat cā ꝓ re sꝫ ꝓ bñficio: Rñdet̃ qꝫ remuneracō bñficii hmōi a iure natali non est taxata. nec ab aliqua rōe intellectꝰ: quaꝑpt̄ deducē voluntatē ad necessitatē. et obligacōꝫ informē ad obligacōꝫ formē nō est sꝫm iusticie natalis metas. Et licet sit ď debito amicicie nō est tñ ex debito iusticie: ex quo nō inducitur necessitas sꝫ spontanea volūtas. sꝫm tho. Ad hoc facit ep̄ de vsu. in. c. ↄsuluit. vbi dicit tex: qꝫ omīs vsura et suphabūdancia ꝓhibet̃. vnde nō est tm̄ ↄtra caritatē que est virtus theologica sed etiā ↄtra tpanciā que est virtus moralis. Et iō apud Aristo. vsure dicunt̃ natalit̃ ꝓhibita lucra. Hec bal. C. de vsu. in rubrica. Huiꝰ q̄dem snīe fuit etiā tho. scđa scđe. q. lxxviii. vbi ait qꝫ ꝓ pecunia mutuata nichil expectādū uel exigēdū est: nisi bñuolēcie affectꝰ: qđ sub extimacōe pecunie minime cadit.

Ex illo em̄ spōtanea mutuacō pcedē pōt: repugnat em̄ ei obligacō ad faciēdū in posterū: q2 etiā obligacō talis pecunia posset extimari. Et ideo licitū est q7 mutuātū si=milit sibi remutuet. s3 nō licet p pactū obligare debito=rē ad mutuū in posterū faciēdū. Cōcor. cū hoc etiā host. ¶Scd'm pdicta etiā dici pōt q7 nō solū nō licet recōpēsa=cionē mutui sub certo pacto firmare· verū etiā nec spem de hoc pn̄cipalit' hrē: q2 etiā eēt ɔtra euāgelicū tex. Lu. vi. Mutuū date michil inde sperātes. Si tn̄ pn̄cipalis in tencō eēt ex caritate: et tn̄ scdario bō aliqd ibi speraret imminet meritū s3 nō esset peccatū saltē mortale. Scd'm aūt thomā pōt hō ex mutuo sperare rē cui2 vsus sine p cio int' amicos ɔcedi solet. sicut mutuacō libri s3 nō de=mus. Ex hiis p3 q7 sperare possum iniurie remissiō3, vbi grā: Intuli iniurias petro ex quo me psequit' vindictā q̄rens. subeo ex hoc ad mei tutelā expēsas multas imu=tuū ei do ut michi parcat. licet michi vtiq3 s3m quosdā: q2 licet vnicuiq3 suā vexacō3 redimē. ex. de simo. dilecti2 et. c. ad aures: e. ti. Si q̄s aūt obstet q7 edicto cām de=di ɔpterea vexacō3 nō redimo. ar. ex. de eta. et qua. c. i. Di cendū q7 si ego peccaui iniuriādo. et etiā peccat ille vin dictā desiderādo et q̄rendo. Preterea hic nullū lucrū pa=ciscēdo ɔsequor siue spero. s3 tm̄ damnū meū euito. Cre=do tn̄ q7 hoc cauci2 fiet si post pecuniā offensiōis ɔmis=se et q̄sitā ab offenso huilem remissiōem p mutuū talis pax seu remissio q̄reret' si alit' fieri n̄ posset. De hiis etiā lacius dicēdū est in ser: sciar. iij. c. ii. in fine.

¶Quarta defensio vsure cū sua solucōne. ¶Ca. q̄rtū.

Quarto scuto vtunt' dicētes. Recepcō bn̄ficii nō adminuit receptori ptātem dādi: nec p̄stitori li cenciā recipiēdi. imo poci2 augē videt'. Sed añ mutuū datū licebat mutuanti sperare et recipe aliqd

ab altero q̄ multo amplius licet post mutuū datū. Pro hoc dicendū q aliud est recipe ampli9 p modū mē grē et absq3 aliqua fraude et prauitate vsure: et aliud ē recipe illud p modū debiti et cū prauitate vsure. Quātū ad primū nō fit hō impotencior ex mutuo pstito. imo potencior q3 esset pri9. Qd qdem dn̄s insinuare volēs Lu. vi. date mutuū michil inde sperātes. Nec simpliciter inqt michil sperātes/s3 michil inde .i. ex ipo otractu. ut sc3 nulla vsuraria spes nullūq3 vsurariū pactū vē uel interpretatiue seu expsse uel tacite ibi intueniat quoquomō. Qd aūt possit hō recipe tali libero mō etiā post sniam pōicā xpi. hētur ar. ad hoc. xiiii. q. iii. vsura. xviiii. di. de eno logiis. lxxvii. di. in singulis. lix. di. si officia. zet. lxi. di. qd pderit. Quātū aūt ad scdm fit impotencior. q3 pōt talis recepcō ex tripliri respectu effici viciosa. primo respectu mutuātis. scdo respectu recipiētis. Tercio respectu circūstantie. Primo respectu mutuātis: nā qui recipiunt amplius. aut se ppant recepturos. de facili in suis lucris incidūt in intencō3 vsurarii lucri. ac p ons in crimē vsure Pro tale g piculū perit9 pcauēdū plus tenet̄ vitare receptores munusculo3 post mutuū datū q3 si nūquā talibus aliqd pstitisset. Et licet hoc vm sit et secu3. si tñ pura intencōne aliqd suscepit mutuās ab illo qui illō mere gratis offert minime peccat: nā sicut scribit̄ .i. q. iii. i. c. sicut .t. nulla em̄ oblacō suscipiēti culpe maculā ingerit q nō ex ambiētis peticōe pcessit. Scdo respectu suscipientis sc3 mutuū illud: nā psumit̄ q nō mere gratis amplius reddat s3 ut mutuū sibi datū tpe lōgiori retineat. uel ut ite3 in futuro osimile mutuū si eguerit sibi fiat ab illo. Aut q3 veret̄ mutuātis offensam .i. ne reputet eū ingratū si sibi vltra reddicō3 mutui michil impēdat. Tam̄ s3m guil. Creditor tali mō aliquid recipiēs in bona fide

non tenet de bona fide ꝯsumptis. Nec etiā de extātib9 q̄ꝫdiu ꝓbabiliꝰ credit ꝙ ex sola dilectōe dederit ei. In ꝯ ſiꝰ ꝑ ſꝫm quosdā qñ debitor non gratis dat licet creditor gratis mutuū tribuat. ſi debitor hꝫ aliqd de bonis creditoris. et ꝑ retencōꝫ ſibi ꝯſulat de vſura quā illi dedit in foro p̄niali ꝯpelli nō dꝫ ad reſtitucōeꝫ. Tercio reſpectu circūſtātis: qꝛ hꝫ ſpēm mali exempli. et incurrit hō picu lū ꝓprie infamie: nā ſ̄ſitor ampli9 recipiēs de facili creditur vſurarius eſſe: et ſic amplius recipiēdo alios decedi ficat. et ſeipm̄ infamat.

Quinta defenſio vſure: cū ſua ſolucōe Ca. v.

Quintū ſcutū aſſumūt dicētes. Qua rōe licet locare equū uel domū. ſic ꝙ vltra rem locatā recipiā aliqd p̄ciū ꝑ ipa locacōe: eadē rōne (ut videtur) licet locare blatū vinū uel pecuniā ut aliqd p̄mium ꝑ ipam recipe valeā. Ad hoc aūt dici pōt ꝙ in re locata ſiue ꝯducta differt eius vſus et fruct9 a rei alienacione ſiue ꝯſumpcōne. ſicut pꝫ in vectura equi ſeu eqtacione equi aut habitacōe dom9 ꝯducti. Preterea vtilitas talis vſus n ō ꝓuenit ex ſolo actu et induſtria ipius vtentis/ſꝫ etiā et p̄ncipalius ex vtuali efficacia rei vtilis. vñ ſi mutuatis rebus vā rō locacōnis dꝫ et ꝯſimilis vſus rei locate: tūc vtiqꝫ ultra ipām ſicite amplius exigi pōt Vñ ſi qs pecuniā in ſaccis ſigillatā alicui locet ut a viſitātibus ipm̄ credatꝰ diues et ampli9 honoretꝰ et timeatur: ut ſola putacōe aliqd piculū uel detrimentū euitet. tūc ultra ipam aliqd recipitꝰ p̄ciū ſue locacōnis: qꝛ talis locacō mutuacō nō fuit. nec ei9 vſus ē ꝯſumpcō aut alienacō eius. Cōcordat in hoc. tho. et. hoſti. Et habetꝰ. ff. ꝯmo. l. iiii. ꝗ. ſi ut et. l. ſe. xiiii. q. iii. ſi fenerarius. in glo. Sꝫ de hac dr̄ia inꝰ locatū et mutuatū dꝫ lati9 in ar. ii. c. iii. ſequētis ſer. Sexta defenſio vſure et eius ſolucō

Extū scutū insup dicentes. Equidē dare ꝑ grā mutui sibi facta modica munuscula uel ensenia qua in nullo ledit ipm dantē: et est opus et signū gratitudīs: atqȝ ꝓuocat mutuantē et alios ad grāz mutuū libenciꝰ faciendā et exercēdā. Ergo videt̄ qꝫ saltē talia recipe licet ꝓpt̄ mutuū datū. Ad hoc qͥdem ex pcedentibus satis rn̄sum esse videt̄. Qui aūt dicūt qꝫ dare hm̄oi munuscula ꝓuocat creditorē ad ulteriorē grāz iterū mutuandū. Pociꝰ esset dici qꝫ ꝓuocat eū ad talē graciā corrūpendā in distortā intencōz vsure. Nō tn̄ negandū est qn sic gratis et pure possint dari et recipi qꝫ viciū vsure nō sit. Capl̄m septimū

Septima defensio vsure. et eius solucō

Eptimū scutū eoꝝ est cū dicūt qꝫ malū culpe ꝑmittit̄ a deo tanqȝ bonū. sꝫ fenerari. i. ad vsurā pstare in dei ꝑmissiōibus positū ē. Vn̄ deutro. xxviii. bn̄dicet deus cūctis opibus manuū tuaꝝ et feneraberis gentibus multis. et ipe fenus a nullo accipies. Ad hoc dicendū qꝫ in hac ꝑmissiōe sumit̄ fenerari ḡnalit̄ ꝑ mutuare. Et hoc pociꝰ ut sonat etiā habitū seu ptātem mutuādi qȝ put sonat etiā in actū. Est em̄ huiꝰ vbi sensus qꝫ intm̄ habūdabens qꝫ in omibus poteris mutuū dare. et nō egebis qꝫ tibi mutuū tribuat̄. Vel sꝫm alex. de alis. in pdicto vbo deutro. ponit̄ dn̄s ꝑ ante: est em̄ sensus. tantā hēbis habūdāciā qꝫ potis multis gentibus si voluens fenerari. Nō est ḡ hec intencō dn̄i ꝑmittē feneracōz. sꝫ habūdāciā tm̄ ad quā posset uel saltē feneracō ꝯsequi. Ad hoc quoqȝ faciūt multa q̄ in ser. xxxviii. dicētur. et maxime circa finē. Ca. viii.

Octaua defensio vsure. et eius solucō.

Ctauū scutū eoꝝ est hoc. Natale iniustū nulli vtiqȝ debet fieri. sꝫ deutro. xxv. cōcedit̄ fenerari

alieno. dicit cum ibi nō feneraberis fratri tuo ad vsuram pecuniā nec fruges nec aliquā aliā rem. ſ3 alieno: & hoc nō eſt natale iniuſtū ſeu ɔtra ius natale. Ad hoc ꝑm etiā facit vbū qđ habetur. xiiii. q. iiii. c. ab illo. vbi dr. ſ. ab illo exige vſurā cui nocē merito deſideras: cui iure inferunt arma huic legitime auferunt vſure. et tandē infert. vbi ius belli ibi ius vſure. Cōſtat aūt q᷒ iure belli non licet facē ɔtra ius natale. & ideo Ad hoc dicēdū ſ3m alex. de al. et alios theologos. licet alii aliť dicāt: q᷒ nō feneraři fři eſt ibi poſitū ꝑceptorie tanq3 iuſtū natale. Qđ vo ſubditur. ſ3 alieno. eſt ꝑmiſſio ɔpatatet eſt ibi poſitū ꝑmiſſorie ea ſc3 rōe qua ꝑmittunt minora mala ne fiāt peiora. Juxª qđ deutro. xxiiii. ꝑmiſſa fuit in lege repudiacō vxoris. ſc3 dato libello repudii fiat diuoꝛciū. et hoc ad vitādū vxoricidiū. Inſup cū eſſent auari ne ſc3 cēnt fures. aut in ſuos fřes vſurarii. ꝑmiſſū eſt eis vſuras poſſe exigē ab alienis. Vel tā ad hoc q3 ad ſeqñs vbū ſ3m ābroſii dici pōt. q᷒ aliud ē ſub ſpē exterioꝛi vſure nō aliena ſ3 ꝓpꝛia exigē. et q̄ſi redimē atq3 debitā iuſticiā auctē debita exercē. Et aliud ē realiť pactū vſure facē. Lex em̄ ponit primū in deis iuſte ɔcedē ꝺ illis ſolis gentib᷒ quorū terra fuerat iudeis a deo data: aut de q̄buſcūq3 aliis quos iuſte et ſ3m deū poterant expugnare et depaupare. et exterminare. hec etiā poterant vſuris ſicut et aliis iuſtis penis opꝑimē. Et ɔſimiliť hodie fieri poſſ3 ſ3m aliquos vñ ſi q̄s tua vſurpet et nō potes illa rehabē niſi ſub forma vſure: licet tibi ſ3m iura canonica. ſicut ex dicto ambroſii p3. ſub tali forma recupare tua: niſi ex tali ſpecie actiuū ſcādalū aliq̄bus miniſtres. Nam multa de ſe licita ſunt ꝓpť tale ſcādalū euitāda. Hoc q̄dem ex ipa lřa deutro. trahi pť ꝑnā cū ait. Nō feneraberis fratri tuo ſ3 alieno. ꝓ alieno quidē nō ſignificat quēcūq3 hoiem alienū

sed eos alienos tm̄ qui terrā iudeis sicut p̄dictū ē a deo datā detinebāt iniuste. A talibus em̄ sicut iuste poterant iudei ea q̄ possidebāt sicut p̄diximus etiā armis auferre bellū iustū h̄ntes ɔtra eos. sic etiā iuste poterant vsuras accipe. ut sic sua recuparēt ab illis qui eas iniuste possidebāt. Sic etiā hodie fieri posset in similibus casibus nisi cā supra dicta obstaret. Alex. vo de alis ait. si placet exponatur sic dictū ambrosii. Ab illo exige vsuras et quaslibet exactōes. hoc em̄ licz facē ɔtra pagonos: terra em̄ quā ipi possidēt nr̄a debet esse. vnde iuste possum9 eam exigē ab eis quibus iuste nocē desideram9. Insup idem Alex. ait q̄ alii istud ad lrām intelligūt esse dictū, q2 ex quo iustū bellū mouet̄ ex edicto p̄ncipis/ab hostib9 licite vsura exigit̄: dū tm̄ nō fiat cupiditatis vicio s3 caritatis zelo. ut sc3 sic macerent̄ vsuris qui nō p̄nt domari armis. Nā cū eos possum9 occidē etiā omīa eoꝝ bona nr̄a facē sc3 iure belli valemus. Et hec videt̄ fuisse intēcio ambꝛo. Unde post p̄dictū verbū statim sequit̄. quē bello vincē nō potes ab hoc vsurā exige q̄si nō crimē occidere. Tamē ꝓprie loq̄ndo in hoc sensu nomē vsure trahitur a ꝓpria significacōe. q2 nō est vsurpacō aliene rei. Hec Alex. de alis. Ca. ix.

Nona defensio vsure et eius solucō.

Onū q̄dem supaddūt scutū dicētes. Nō em̄ ɔtr̄ caritatē est vsura: cū sc3 vergat in vtriusq3 ptis humilitatē. Ad qd̄ dicēdū q̄ licet q̄nq3 nō sit ɔtra caritatē tanq3 aliq̄d inutile: est tm̄ ɔtra eā tanquā aliq̄d inhonestū viciosum et malo admixtū. Nā sicut in p̄cedēti .c. dictū ē. et in ser. xxxviii. ar. ii. p totū plene dicit̄ vsurarius ɔtract9 est oīno ɔtra legē nat̄e. Ex quo maīfeste necessario ɔcludit̄ q̄ est ɔtra caritatē.

Decima defensio vsure et eius solucō. Ca. x.

Ecimū scutū subdat. dicūt eñ. Licet accipe lu-
crū de re mutuata: q2 vnusquisq3 pōt accipe lu-
crū de re sua. Res aūt mutuata est ipius mutuā
tis: nā quāuis eā trāsferat quātū ad substāciā retinet tñ
sibi possessioz quo ad valorē. Ad hoc dicēdū q vn9quis
q3 licite accipe pōt lucz de re sua: dūmō res illa sit ap-
ta nata lucrifacē ex sui natā. Res aūt mutuata nō ē ex
sui natā apta nata lucrifacē: imo q lucrifaciat est oīno
ɔtra natam suā. sicut lacī9 dicet in ser. xxxviii. ar. ii. c. ii.

Undecima defensio vsure. et solucō eius. Ca. xi.

Undecimū scutū assumūt qdā dicētes. Dom9 qui
dem est qd artificiale. nec ex sui natā est apta
nata facē domū. Et tñ experiēcia teste appet q
p licitū ɔtractū vna domus posset facē plures domos.
Nā posset aliqs p pensiōe vnius domus vsq3 ad certū
tempus recipe aliam domū: et itez ad tpus aliā. et sic
de multis: et sic vna domus facēt plures domos/ & eo-
dē mō ex pecuīa fieri possēt: et p ɔns ɔtractus vsurari9
illicit9 nō videt. Ad qd insup dicēdū ē q cā quare vna
pecunia nō parit pecuniā nō est q sit aliqd artificiale.
s3 h3 sibi pstitutū et determinatū valorē ab ipa arte. sicut
lacius in ser. xxxviii. ar. ii. ca. i. appebit: nō mīme crescē
pōt in suo valore talit q recipiat ex ea vlt sortē nisi ex
cupidie mutuātis. Nō sic aūt dici pt de domo: q2 lic3 sit
qd artificiale: tñ nō sibi h3 pstitutū et determiatū valorē.
ab ipa arte/ quapp̄t excrescē pōt i suo valore. ita q sine
aliquo vicio p ea possit recipi aliqd lucz.

Duodecima defensio vsure. et eius solucō Ca. xii.

Uodecimū scutū sumūt dicētes. Si ɔtract9 ma
lus est ex respectu pstitoris: erit etiā malus re-
spectu mutui receptoris. Et maxime pp̄t duo.
Primo q2 tota vis ɔtractus ex utriusq3 acordi consensu

procedit ac p oñs ex malicia eius. Scdo qz velle q) al-
ter mortalit peccet ut ipe indigētiā suā corpalē supplere
possit. ac tpalē vtilitatē cū illius culpa reportet est pra
uū et impiū. Et maxime si ad hoc illū suis pcibus instā
ter inducit. Ad hoc dicēdū est q) eadē actō respectu a-
gentis pōt esse mala: et respectu pacientis bona: et ɔsulē
tis pōt esse meritoria et bona: qñ videlz ille nō ɔsulit eā
nisi solū inquātū bonū et ꝓpt bonum. Sic recipe mutuū
ad vsurā pōt esse licitū licz sic pstare sit malū: qz recipi
enti pōt p se et absolute displicē illa vsura: et pōt ɔsen
tire in solā eius reddicōz absqz hoc q) ɔsenciat in accep-
cionē vsure inquātū scz vicōsa est. Et tūc licet ɔtractus
mutui vsurarii sit ex vtriusqz ɔsensu: non est tñ a ɔsensu
istius inquātū scz ē viciosus nisi p accñs. Nec dat vsura
rio occasiōz vsuras accipiēdi sz mutuādi: nec placz ei vsu
rax acceptō sz mutuacō q ē bona: qz ē subuēcō sue necita
tis. Scdm em aug9. aliud ē bñ vti malo. aliud male vti
bono Nā bñ vti malo nō ē malū sz bonū. Et iō bñ vti ma
lo vsurario bonū ē. vtit ille bñ q ꝓ sua necitate mutuū q
rēs et absqz vsura hre nō valēs dat illā nō tñ eius vicio
delectatus sz sola necessitate ɔpulsus et inductz. Est tñ
notādū q) mutuū recipiēs in duobus casib9 mortaliter
peccat. Primo si absqz rōnabili necessitate hoc agat. eo
q) tūc malo alteius male vtit. Scdo qñ aliquē nolentē
simplicit mutuū dare nec etiā sub vsura tanqz deū timē-
tem hō ꝓ sua necessitate ad pstandū sub vsura inducit.
qz tūc nō bñ vtitur malo illi9 in eo pexñte. sz poti9 eum
incitat et inducat ad malū qd nōdū hebat. prius em de-
buit se pmittē mori qz aliqz inducē deū mortalit offen
dendū Pretea aliud ē in sua necessitate vsurā accipe ab
eo q ad hoc volūtarius est. uel ad vsurā mutuatur9. Et
aliud ē illā recipe seu suscipe ab eo q ad illā inducēdus

est. Sicut et aliud est recipe iuramētū per ydola factū p ydolatra: alit nolentē iurare. et aliud iuramētū firmū nō reputātē. Et aliud est inducē eū nō solū ut iuret sed etiā p ydola iuret. hoc utiq3 criminosum ē. primū em̄ s3m Aug9. ad plebiculā licitū est. De his tñ laci9 dictū est in li. de xpiana religiōe ser. xxxv. circa pñcipiū.

Tredecima defensio vsure et solucō eius Ca. xiii.

Erciū decimū scutū etiā sumūt et dicūt. Qui mutuū recipit ab vsurario pōt scit et vult rē suā vsurario dare. Dicit q3 ei. Ego do tibi hāc pecuniā pter sortē. Ergo suphabūdācia ista ppie vsurarii est. et iuste: q2 ex dono illius est qui h3 ius dādi. & vsurarius nō sibi pstat rē alienā. Ad hoc dicēdū s3m alex. de alis. q3 ille q̄ accipit mutuū nō h3 ius dandi vsurario: q2 dn̄s oīum otradicit sc3 deus. sicut p3 lu. vi. mutuū date zc. Sicut si aliqs haberet feudū ab aliquo dn̄o tpali: nō posset trāsferre dn̄iū illi9 feudi dn̄o otdicēte. Cū & dn̄s oīum otdicat nullus pōt dare vsurario suphabundāciā.

Decimaqrta defēsio vsure. et eius solucō. pter sortē Ca. xiiii.

Quartūdecimū scutū eo3 tale est. Esto q3 sic fiat otraci9. mutuo tibi pecuniā istā ut des michi tm̄ pter sortē: & s3m hāc formā suphabundācā quā accipit usurarius data est sibi. & est sua. Ad hoc etiā alex. de al. rñdet dicēs: q3 qbuscūq3 vbis otraci9 mutet: michil in otractu mutat: quia semp ē puer sa intencō fenerātis: qua cupit rē alienā manentē alienā facē suā. Proīnde si qs timore q̄ posset cadē in ostante viro dicēt: nō osenciēs aio accipio te in vxorē: iudicaret mrimoniū nullū esse. Similit cū iste necessitate coactus dicat. Ego do tibi tm̄ pter sortē: et aio dissentiret iudicabit donacō nulla esse: & vsurario michil est datū. Tetinet & rem alienā inuito dn̄o

Quindecima defensio usure. et eius solucõ. Ca. xv.
Quindecimũ scutũ sumũt dicentes. Maius pctm̃ ẽ homicidiũ q̃ȝ ad usurã mutuũ dare. Sȝ in ali quo cãu nõ solũ occidẽ licȝ. vm eciã meritoriũ ẽ sicut pȝ in iudice insto q̃ maleficũ iuste dãnat ad morte ergo et simili dare ad usur. i aliquo cãu licitũ erit. Ad qd rñdet. aler. de al. q̃uis occidẽ sit pctm̃ in se non tñ est pctm̃ sm se. qz q̃nqȝ licȝ. Dare aũt ad usurã est pctm̃ i se et sm se. qz nũq̃ aliquo cãu licȝ. sicut pȝ ser. xxxviii. ar. i. p totũ. ergo tea nõ ẽ simile. Ex p̃cedentibus pȝ quõ usura mg̃ralit describat. in qbꝫ eciã omittat. et in qbus falla cit excusat. ut cognita vitate iã resipiscãt q̃ circa usuram tam erronee delirauerũt. et qd eis misericordit largiat miscdia piissimi saluatoris q̃ cũ p̃re et sancto spũ glorio sus regnat in secula seculorum. amen. Ser. xxxviii.

Feria quarta post quartam dñicam in quadragesima de mutuo. quõ et qñ qlibet teneat mutuũ dare gr̃is

Quamdiu in mũdo sum lux mũdi sum. io. ix. c. et in euãgelio hodierno Vt p̃cedẽ ti seq̃ns sermo cohereat tenetis dictum supius ex descripcõe usure solum in cõ tractu mutui inuenire usuram. ꝓinde necessariũ est de ipo mutuo specialem exhibẽ sermonẽ. lumẽ de hac matia sumentes ab illo q̃ in vbo ꝓposito de se ait q̃ȝdiu in mũdo sum lux mũdi sum Hãc eqdem lucẽ nobis admistrauit cum luce vi. c. ait. mutuũ date et nichil inde sperãtes. qd vbũ põt eẽ aliud thema i ser. p̃nti. i quo sacratissimo vbo triplex misteriũ demõstrat. ibi mutuũ. primũ recte mutuacõis. scdm de bite obligacõis. ibi date. teraũ g̃te et pure intecõis. ibi nichil inde sperantes. Articulus primus in quo circa mutuum querant tria.

Rimũ misteriũ qd ↄtinet in hoc sacratissimo vbo est recte mutuacõis.qz dñs inqt. mutuũ dad maiorẽ intelligẽtiã eorũ q̃ d mutuo dicenda sunt ad p̃ns q̃rant tria Ca.i.

Quid est mutuũ et vnde dicat

Primo em̃ q̃rit quid sit mutuũ. Et dicend q mutuũ dr q̃si meũ tuũ.qz illud qd a me tibi mutuo dat ex meo fit tuũ.ethimoligia ẽ eres etem̃ illius vtiqz fit cui mutuo erogat.ff. de reb cre. et si cer.pe.l.mutuũ. §.appellata.Est nichilominus aduertẽd q repit mutuo ad are.actiuũ vbũ et mutuor aris.vbum deponẽs.i differũt tñ.qz mutuo as/dantis ẽ mutuũ.vñ mutuare q̃si mutuo dare.vt mutuo denarios tibi.i.mutuo do tibi.Sz mutuor aris/recipiẽtis ẽ q̃si mutuo recipe.vt mutuor denarios a te.i.mutuo denarios recipio a te.Unde ꝓpheta ait. mutuabit peccator et nõ soluet. Et exo.xii.pcepit dñs filiis israhel.ut mutuarẽt vasa ab amicis et spoliarẽt egiptũ.q̃libet ḡcaueat abuti hiis vbis. Itẽ mutuo ↄmodo et acõmodo.differũt.qz ↄmodam9 uel acomodam9 illas res q̃ in eod eẽ debẽt reddi.scz q̃ nõ transeãt in possessionẽ recipiẽtis.ut equũ/mãtellũ et hmoi.Sz illas res mutuam9 q̃ transeũt in dñium recipientis.ut denarios.vñ acomodo vel ↄmodo tibi equũ.i.nõ ad ꝓprietatẽ sz ad cõmodũ et vtilitatẽ et ad similẽ vsum ad q̃z ego habeo tibi do.i.ad equitand nõ vt sit tuus.vñ et ↄmodare dr q̃si cũ mõ tpis ad aliũ transferre et dare.et ehimologia ẽ sz mutuo denarios cũ sint mei dando fiũt tui.Ex hiis pz q̃ dñia sit it mutuũ et ↄmodatũ.i.d dñia aũt istorũ vborũ tales dãt vsus. Mutuo vult datẽ sz mutuor accipiẽtem et itez mutuo tradẽtis.sz mutuor accipiẽtis.hec est sñia catho. Nõ solũ in ↄtractu mutui vi uel inẽptati ↄmittat vsura.

Secũdo insup q̃ri põt.in quo ↄtractu C.ii.

committatur vsura. Et dicendum sm cmes doc. q vsu ra non pot committi nisi in mutuo vero uel interptato si cut et in pce. ser. ar. i. p totu satis pate pot. Quare aut solu in otractu mutui comittat, ro est sm alex. de alex alex. lob. q cu vsura sit viciu et pctm necesse est q sit in aliquo otractu viciu sortiete. No aut viciu e aliqd acci pere vlt sorte sic in p°io ar. pce. ser. p3. Tale nepe viciu cade no pot primo in otractu empcois et vedicois nec in otractu locacois nec in otractu omodati. Primo vsu ra no pot cade in otractu empcois et vendicois q in tali otractu no accipit aliqd qd accedat sorti. q immo si aliqd accipit vltra de re empta cu vendit illud eqd est de sorte et no accedit sorti. na si qs p.c. emat agr ac in fine am fructus inde pcepti valeat. p. talis excrescia e de sorte. eod mo si qs emat merces q in vno loco habudat p minori pcio et aliqd lucrat du vendit eas in aliquo lo co vbi deficiut. lucru est de sorte et ideo licitu e. Ex hiis p3 q in otractu empcois et vendicois lucru no accedit sorti. s3 e de sorte. Scdo no cadit vsura in otractu locacois et hoc ppt eande ro3. q pinde illud qd dat p re lo cata est vtiq3 merces no vsura. Tercio quoq3 no pot ee vsura in omodato. q si p re omodata aliqd dat omoda tu tuc in locatu trasit et iam ve dicat locatu no omoda tu. Ex his p3 q vsura viciu est alicui9 otract9. s3 ut p3 n empcois nec locacois nec omodati. necesse e g q sit mu tui. Hac ro3 sequit gloa glo. xiiii. q. iiii. in c. qd aut q in quit q sunt duo otract9 q de natu sui gtuiti sunt. sc3 mu tuu et omodatu. mutuu aut si no e gtuitu no e ia mutuu s3 vsura. omodatu vo si no est gtuitu no e vsura. s3 tuc de sinit esse omodatu et trasit in locatu. Illud vo q accipi tur p omodato aut accipit p re illa. aut p vsu illius rei. Item si p re ipa aliqd accipit. aut e pecuia aut alia res

si pecunia iam nō est ꝯmodatū ſ; empcō et vendicio dici
dz. si aūt est alia res tūc pmutacō nomiat̄. si aūt accipi
tur ꝑ vsu rei/ aut est pecunia et tūc est locacō · si aūt erit
alia res tūc est ꝯtractus innomiatus. do vel des.

¶Qd̄ triplici rōne in locacōne et nō in mutuo pōt hō acci
pere vltra sortē ¶Ca. iii.

Ercio querit̄ q̄re plus in locacōis ꝯtractu q̄z in
mutuo pōt hō accipe vltra sortē. licet hoc dubiū
tactū fuerit in pce. ser. ar. vi. et. c. vi sti ad hoc di
ci pōt q̄ mutuū a locacōe differt triplici respectu seu rō
ne. primo rōne caritatis. scd̄o rōne ꝓprietatis, tercio rōe
vtilitatis. ¶Primo q̄dem differt locatū a mutuo rōne cari
tatis nā s̄m alex. lob in mutuo est ꝯtractus gr̄e seu cari
tatis: in locato est ꝯtractus iusticie et equitatis. Mutuū
ẜ de sui natā dz esse ḡtuitū: alias vendit̄ caritas et gr̄a
q̄ in mutuo ꝯmicant̄/ q̄ quidē vendicio nichil aliud ē nisi
abusio caritatis et gr̄e corruptela. in locato vō non sic.
Vñ sicut supius in pce. ser. dictū est in. c. vi. iii. ar. si mu
tuatis rebus vā rō locacōis et ꝯsimilis vsus rei locate
dat̄ tūc vltra ipa; licite amplius exigi pōt: vtpote si flo
rem aurei ex sua inspectōne uel deportacōe valerēt aliq
bus morbis ut faciūt alique gēme: aut si absq; sui ꝯsum
pcōne aliq̄bus obsequiis vtiles essent sicut sunt aurei et
argētei ciphi: tūc vtiq; possent licite locari et cū ipis lo
cacōnis p̄ciū recipi. pbant̄ aūt hec. xiiii. q. iii. c. si fenera
ueris. ibi in glo. ¶Posset quoq; in locato ꝯmitti vsura sic̄
patebit infra ser. xxxix. ar. iii. c. ii. ¶Scd̄o differt mutuū a
locato rōne ꝓprietatis. Scd̄m em̄ io. an. ex de vsu. c. f. in
locato remanet ꝓprietas rei locate apd̄ locātē: ff. loca. l. ñ
em̄ꝑ inde si ad eū et ñ ad aliū rei ꝓpie ꝑueīt lucꝝ eq̄d̄ iu
stū ē cū null9 cogat̄ d̄ ꝓprio bñficiū facē. x. q. ii. c. pcarie i
f. In mutuo vō mutuās nō retinet dñium mutuate rei/ s;

sicut ex p̄cedentibus p3 trāsferet̄ in eū cui mutuū datr. ꝓpt̄ea nimie iustū est q̄ res fructificet ei c9 non ē: ī mutuanti: et nō fructū s3 dānum faciat ei ꝓpt̄ piculū dico ei9 in cui9 dn̄ium trāslata est. Preterea apta q̄dē iniusticia est q̄ tibi vendā rem tuā et ꝓ tpe quo iā apte ē tua qd ap tissime in mutuo otingit. Justicia igit̄ hoc exposcat q̄ vsus rei tibi a me mutuate et oīs vtilitas ex ea ꝓueniens ꝓ toto tpe ꝓ quo tibi a me mutuata est sit oīno tua nō mea Cū hoc ocor. scot. Tercio differt mutuū a locato rōe vtilitatis: q2 de locato hō suscipit fructū. Vn̄ enso. lxxxviii. di. i. c. eiciens. ait. hn̄s agꝝ arando accipit ex eo fructū hn̄s domū vsum mās̄iōis capit ex ea. Et ideo q̄ locat domū uel agrū vsum suū dare videt̄ et q̄dāmodo videt̄ mutuare cū lucro lucꝝ: ex pecuā reposita nullū vsum capis hec ille. Sz obicit̄ nōne hō amplius lucrat̄ et maiorem fructū suscipit ex denariis q̄3 cū agro uel domo. Dicendū ē q̄ de denariis hō suscipit vsum. s3 de domo vel agro suscipit fructū: nā si ex vsu denarioꝝ hō suscipit fructū nō ꝓuenit p̄ncipalit̄ ex denariis. s3 ex ingenio vtenci um eis: at couerso de domo vel agro: nā licet fruct9 p ingeniū hoīs capiant̄ ex eis: p̄ncipalit̄ tn̄ fruct9 at3 vtilitas ex illis cū ingenio hoīs origīnē hn̄t. Preterea dānum et piculū mutuabiliū rerū nō ad mutuū dantē s3 ad mutuum recipientē et ecōtra in q̄buscūq3 locabilib9 euenire ꝓbat̄. Nā oīe dānum at3 piculū et q̄cunq3 deteriorac̄ō rei locate īminet si ex culpa ei9 q̄ locac̄o3 accepit nō supuenit ad locātem deuoluit̄: q2 locatus equ9 vel dom9 vetascūt et osumūt̄ et p vsum deteriorant̄ morit̄ equ9 ruit vł oburit̄ dom9: q̄ oīa ptinēt ad locātis dānū et detrīmētū. Cōtrariū vō in mutuo ex sui nat̄a otingit: q2 omia p̄dicta ptinēt ad mutui receptorē: nec īminet aliqd piculū de pecunia illa in mutuū danti. s3 tm̄ recipienti. Quapꝓpt̄

cui immet piculū rei/iuste fruct9 ei ptingit et nō conuer so.xiiii.q.iiii.c.si feneraueris.cū ibi notatis. Iniustū eq; dem est q? ad eū spectat comodū ad q; nō spectat piculū ut in·c.i.de censiū clei.et·l.sm natā·ff.de regu.iur· Jouī9 snie est.10.an.hostu.goffr.et doc.omes hec tenent. Preterea sm·alex.de al.mutuū ppie nō detiorat p vsum ut pecunia s; locatū sic ut dom9 uel equ9·ad hoc ·lxxxviii.di.in·c.eiciens. Articulus scdus qn qlibet obligat pximo suo mutuū dare gtis

Ecūdū misteriū qd ptinet vbum xpi est debite obligacōnis.q; pceptorie subdit datur.Ad huius pcepti intelligenciā aduertendū est q? ·mat.c.v.pcipit dns dicens.volenti a te mutuari ne auertaris. Preterea natalis lex obligat et pcipit dilige pximū sicut seipm. S; hoc nō tm p affectu.s; eciā p loco et tpe cū ope et effectu.pinde dns·luce vi.c.ppe ppositū vbū hāc natalem legē expssit dicēs.put vultis ut faciāt vobis hoies et vos facite illis.similit nepe ad pximū neq quā dici pōt vus affectus nisi p loco et tpe cdignus subsequat effectus. Hinc.i.io.iii.c.scriptū est p apostolum sanctū. Filioli nō diligamus vbo neq; lingua. tm s; ope et vitate.i.veraci opacōne atq; effectu. Et itex.vii.q.i. ·c·omis·scriptū ē.qui negant miscdia; faciendam indigētib9 et necessitatē pacietibus ipm xpm negāt q est misericordia. S; q; hoc nate pceptū de quo loquit hic xps ē affirmatiuū obligat sp s; nō ad sp.s; p tpe et p loco occurrēti.pinde i debito mutuādi duo pncipalit csidāda sūt.pmo facultas substāciaz hntis.scdo idigēciā mutuū postulātis. Pmo inq; csidanda ē facultas substāciaz hābētis.et circa.hoc tria gnā hoim repire ptingit. Primo enim sunt quidam qui habent facultatum penuriam. Scdo sunt alii qui hnt facultatū sufficienciam. Tercio

insup alii repiunt q hnt facultatu bnoacia ꝫ Scdo quoꝫ ꝯsideranda e indigencia mutuu postulatis. Et circa hec ecia tria gna hoim repiunt. Primo em sunt qda qui hnt necessitate vltima et extrema. Scdo sunt alii q hnt neces sitate arta licꝫ n extrema et vltima· Tercio quoqꝫ sunt q hnt necessitate ꝯuem/sꝫ no arta neqꝫ extrema. Ad repi endu igit viam mutui obligacoꝫ i·, qn et cui et quo qlibꝫ obliget mutuu dare, oia pdicta gna hoim quada igenio sa discrecoe et arte vario mo copulanda sunt ut bn pos sit de hoc vitas repire· Et de hoc subdat exempli ca mo dus cui ꝯcordat alex. de al·. Quibus tenet mutuu dare q facultatu penuria seu indigencia hꝫ. Ca·i·

Primo inqꝫ sunt qda qui hnt facultatu penuria seu indigencia n tn extrema. Et tales (si ipi uel sui n sunt i extrema necessitate) tenent dare mu tuu solumo primis· nbus qui sunt in necessitate extrema clara et manifesta. Cui ro est qr et si ipi penuria paciut no tn deficiut neqꝫ moriut. Hii vero q sunt in necessita te extrema manifesta et arta ·iam moriut nisi eis statim subueniat. Sꝫ qr in extrema necessitate oia ꝯia sunt illi tanqꝫ de suo subueniri oꝫ ·xlvii· di sicut ptꝫ ·xix· q·i· in·c· dilectissim. Sꝫ qd si hii q hnt facultatu penuria no hnt aliqd corpale qd ꝯueniat subuencoi illoꝝ q sunt in necessitate extrema nunqd a subuencone mutui liberati sunt. Dicend qꝫ no, qr adhuc aliqd eis mutuo ꝯicare tenent i na vltra datu seu mutuatu a manu hnt aliquid aliud mutuadu qd triplex mutuu. licet impprie noiati pt: Primu est mutuu opis/Scdm est mutuum oris/Tercium est mutuum cordis· quoꝝ qdlibet p loco et tpe ho ꝯi care tenet si no pot illis de mutuo denarioꝝ alit subue nire. Primu qd mutuu ꝯicd e opis: i· obsequij, qr ecia inimico i extrema ncitate degeti obsequij mutuu pstare

debem9 ei c9misteriū·exo.xxiii.c.pceptū ē.si videns asinū odientis te iacē sub onere nō ptrāsibis.s3 sublenabis cū eo. Quis asinus te odiētis ē n̄ corpus inimici tui·qd tūc qdem sub onere iacet qn̄ in extrema necessitate manet·qd vtiq3 papiente dn̄o ita insensibilit̄ n̄ ptrāsire debem9 qn iux posse mutuū talis subuencōis caritatiue. dūi tem9 Scdm ē mutuū oris qd est dulce vbum ɔsolacio vbi suauitas oris·qd qdem eciā ploco et tpe in tali corpis extremitate.vn̄ visimili est qd eciā tali immineat extremū piculum·aīe oino tale mutuū oris dūicare tenemur sicut sepe ɔtingē solet hīs q ex dn̄o et hūano iudicio ducunt ad mortē uel ppinq sunt morti·faudi ad hoc ecclesiasticū.c.xviii.dicentē.nōne ardorē refrigerabit ros sic et vbū meli9 q3 datū. Terciū ē mutuū cordis nā et si ei q in extreis ē·nec ope nec ore mutuū pstare vales ia adhuc aliqd tibi est qd ei mutuo dūicare teneris·habes cor.habes affectū.habes uel saltē hr̄e teneris animū piū cordis ɔpassiōz tementudiē mētis·et mutuū pbe cordis da ei cor p ɔpassiōz·et uiscera te ipm·recolēs apostoliū vbū i.thimo.iiii.pietas ad oīa valet pmissiōz hn̄s vite q nūc est et fute. Et itez dn̄s mat.v.c.ait. Beati misericordes qm̄ miscdiam ɔseqnt̄. Et itez scriptū ē isa.lviii. Cū effuderis esurienti aīaz tuā.sc3 p cordis ɔpassiōez.·ecce mutuū cordis et aīaz afflictā repleueris.sc3 ɔpassiua pietate·tūc orietr̄ in tenebris·sc3 eciā pctōz tuoz lux tua.i. grā tua ad vam ɔuersiōz illuīans mentē·p qbus oībus mat.v.c.glo.ait. Si deest facultas da affectū obsequm uel vbum.

Quib9 obliganf mutuū dare q hn̄t sufficiēciaz facultatū Ca.iii.

Ecūdo sunt qdā qui hn̄t facultatū sufficienciā et hii aliis duobus generibus hoim ex pcepto mutuū iux posse pstare tenent;·videl3 hīs qui habent

necessitatē extremā: et hiis q̄ hn̄t necessitatē artā et si n̄ extremā. Qd aūt sic intelligendū est. scʒ q̄ si p̄dictus hn̄s facultatū sufficienciā/ hʒ aliqd qd nō sit necessariū susten tacōni nate sue: nec etiā illoꝝ qbus puidē tenet. sicut sunt filii/ vxor/ familia/ serui/ ancille et ceteri osimiles: et tāta sit notabilis necessitas ex pte p̄dictoꝝ duoꝝ gene= rū hoīm. scʒ eoꝝ q̄ hn̄t necessitatē artā et necessitatem extremā q̄ immineāt pbabilia signa extreme necessitatis nec in pmptu appeat q̄ subueniat et mutuū p̄stet: tunc hmōi hn̄s facultatū sufficiēciaʒ ex necessitate p̄cepti tali indigenti subuenire et mutuū p̄stare tenet. nec expectā da est extremitas vltima: qꝛ forte nō posset iuuari natā iā fame uel siti uel frigore seu quocūqʒ alio cruciatu con sumpta. Ad hoc etiā vide infra ser. xxxvii: ar. i: cap.

Quib9 quoqʒ tenent dare mutuū q̄ habūdant in facul= tatibus mūdi ℂ. iii.

Ercio sunt qdā qui hn̄t facultatū habūdāciaʒ et hii tenent ex p̄cepto mutuū dare oībus p̄dictis tribus gn̄ibus hoīm. videlʒ eoꝝ q̄ hn̄t necessita tē extremā et artā et oūem. Qd qdem sic hʒ intelligi. scʒ q̄ hmōi in facultatib9 habūdātes qcquid supfluū hn̄t sustētacōi nate sue et illoꝝ qbus puidē tenent sicut su= pius dictū ēēt qcquid hn̄t supfluū decencie sui' status tenent de illo p̄stare mutuū. cuilibet scʒ p̄dictoꝝ necessi tatē paciēti/ siue necessitas sit extrema/ siue arta seu oūis debeat appellari: qd qdem si talis nō facit/ nec pcoit' bo na sua melius dispensare uel eque bn̄ mortalit peccat. et sic intelligit illud. i. io. iii. Qui habuerit substāciā h9 mūdi et viderit fratrem suum necessitatē hr̄e et clauserit viscera sua ab eo quō caritas dei manet ī eo. Et iteꝝ lx vii: di: c. sicut hii. Ambro. ait. Nō minoris ē criminis hn̄ti tollē qʒ cū possis: et habūdās sis indigentib9 denegare

Si aūt multitudo indigenciū occurrat q̄bus om̄ib2 sub uenirī nō possit tenet hō ceṫis p̄ibus subuenire grauius i digenti: nec tū ɔsiderare opter om̄es euentus q̄ p̄nt acci dere in futurū: q2 hoc esset in crastinū p̄uidē· qd mat. vi c. p̄hibet dn̄s dicēs: nolite esse solliciti i crastinū ad qd p̄ceptū in hoc cāu seculans q̄libet obligat· Hoc aūt sup fluū atq3 necañū diiudicari d3 s3m ea q̄ p̄babilit et in plu ribus occurrē solēt. Sz obiciūt q̄dā dicētes. hec substan cia et hee diuicie mee sunt: egoipse sudoribus et sollicitu dinib2 meis illas michi congregaui: ego michi acq̄siui. et q̄re qd meū est aliis debeo mutuo erogare. si diuiciis egēt multi· sic dānum eoꝝ· acq̄rant sibi laboribus mul tis· sicut et ego feci. Talibus dicend est q̄ sup̄fluū sustē tacōe eoꝝ et si illoꝝ sit p̄priū q̄tū ad sue nate sustētacōꝫ seu autoritatē mīstrandi tñ q̄ntū ad vsum illoꝝ ē in qui bus sunt signa p̄babilia necessitatis extreme nisi subue niat eisdē. Et simili quoq3 aliquo mō dico d sup̄fluitate decencie sui status respectu indigenciū citra p̄dictā ne= cessitatē extremā. Contᵃ illos aūt qui de sup̄fluo p̄dictis mōis nolūt indigentibus subuenire ac sua dicūt esse que habēt di: xlvii. c. sicut hii. Ambro. ait i p̄sona eoꝝ dicēs quid iniustū est si aliena nō inuadā p̄pria diligētibus ser uo. Et exclamādo subdit: o impudens dictū. p̄pria dicis. que et q̄bus recōditis in hūc mūdū detulisti: q̄n in hāc in gressus es lucē: q̄n de ventre m̄ris exisli. Quibus q̄so fa cultatibus q̄busq3 subsidiis stipatus ingressus es: et p2 pauca p̄priū nemo dicat qd ɔīe est: et addit esurientium panis ē q3 tu detines. nudoꝝ indumētū ē qd tu recludis miseroꝝ redempcio ē et absolucō pecuīa quā tū in t̄ra ꝺ fodis. Tantoꝝ te s̄cias nudare bona q̄ntis possis p̄sta re qd velis. Sz solūmō p̄ te ipo: et licz trāsgressores h2 p̄cepti nō sp lege puniant hūana: puniūt nichilomin2 le

ge diuina, Nā ſcḋm ſniaꝫ auguſtini. in li. de libero arbitrio multa impunita iuſte relinquunt lege hūana q̄ tn̄ iuſte iudicant lege diuina. Ex hiis pꝫ in quo caſu intelligit eſſe p̄ceptū de mutuo dando et in quo nō: qꝫ dn̄s ait mutuū date.

¶ Articulus tercius de triplici intencōne q̄ inuenire pōt in mutui dacōne

Erciū quoqꝫ miſteriū ↄtinet in v̄bo xp̄i qd̄ ē pure ſeu ḡte intēcōis: qꝫ ſubdit nichil inde ſperantes: ꝓpt qd̄ talis regula notāda ē ſcḋm ſco. in. iiii. di. xv. q. ii. ¶ Ad iuſte ↄtrahendū mutuū optet ſeruare equalitatē in numero pondere et mēſura / exceptis caſibus de q̄bus pꝫ in ſen. xliii. Ait em̄ dn̄s nichil inde ſperantes. ſcꝫ qd̄ ↄuīter poſſit pecuīa extimari: qꝫ in tencio in mutuo dando dꝫ ſolū ex caritate moueri pōt tamē diſtingui ſcḋm glo. ex̄ de vſu. i c. ↄſuluit. Intencō triplex eſt in mutuo dando. prima videlꝫ caritatis. ſcḋa tepiditatis. tercia aūt cupiditatis: in prima caritas eſt cā mutui: in ſcḋa mutuū eſt cā ſpei: in tercia ſpes eſt cā mutui ſcḋm bal. de puſio ¶ De mutuo dato ex caritate circa qd̄ incidunt q̄runt plura. ¶ Ca. i.

Prima eſt ꝫ intencio caritatis in qua caritas ē cā mutui. hoc quidē eſt qn̄ in mutuo dando hō ſolū ex caritate mouet: nec ex eo intendit hr̄e aliquā tpalē vtilitatē. ſꝫ ex mera grā. et abſqꝫ aliqua impuritate vſure mutuat indigenti. Circa hoc aūt q̄rant plura. ¶ Primo aūt queri pōt an p̄ mutuo tali intencōne tradito ac deinde reaccepto liceat acape poſtmodū aliqd̄ donū. Ad qd̄ dicendū qꝫ ſi pbabilit̄ p̄ſumit illud dari gratis et ex amicicia ꝓpt beneficiū p̄terite mutuacōis ↄtracta tunc licite recipi pōt. Si vo p̄ſumit qꝫ ſolū fit q̄ſi i preciū mutuacōis tūc recipi nō debet: imo ſic receptū debet reſtitui ipi danti. Si aūt qui ip̄m mutuum recipit

exp̄sse dicēt qđ nō dat illud rōne mutui facti uel fiendi siue sperati:tūc satis p̄sumi posset q₇ illud g̃tis donat nisi obstēt aliq̄ue de circūstancijs et respectibus q̄ tacti sunt in p̄cedenti ser. ar. iiii et. v. ¶ Scđo eciā pōt q̄ri an ꝓ deposito pecūie absq₃ intencōe lucri inde hm̄oi tradito ac demū reaccepto liceat postmođ ab eo apud q̄ fuit depositū accipe ꝓ hac deposicōne aliqđ donū puta .c. libras. Ad hoc aūt dicēdū est q₇ cū receptor et custoditor depositi seruiat in hoc ipo depositario potiꝰ q̄₃ econuerso: nō videt̄ q₇ rōne depositi inq̄ntū depositi sibi intendat dare aliqđ donū. vn̄ dr̄ q₇ hoc faciat: q₃ illo deposito ut mutuo vsus ē. Si tn̄ ocurrerēt in tali dono cōdicōnes q̄ in p̄nti q̄ōne posite sunt et vltra hoc depositi custoditor dicēt exp̄sse q₇ nō dat illud rōe mutui vel depositi/facti vel fiendi siue sperati:nec est vsus illo vt mutuo nec sic vti talibus depositis ɔsueuit.tūc p̄sumēdū ē si ē multū fide dignus vt hō verax et rectus qđ dat gratis subseq̄ns donū. Cōmunit̄ tn̄ res suspecta ē et h₃ spēm mali ¶ Terciū quoq₃ dubiū subiūgamꝰ. pono q₇ debitor vsurarij socio suo pecuniā mutuauit:eo videlic₃ pacto q₇ ipe restituēt vsurario sortē et vsuras inde currētes. querit nūc si talis mutuās vsurariꝰ dici possit Jo. cal. i sua repe. c. si. ex. đ vsu. in hoc cāu distinguit dicēs:q₇ aut talis scđo mutuās socio sub dicto pacto:oīno intendebat tūc satisfacē vsurario creditori suo de pecuīa illa sic secūdo dicto suo socio mutuata/aut nō:in primo cāu nec vsurariꝰ ē/nec eciā peccat:q₃ hic nō fit stipulacio vt vsurarius. s₃ vt euitet̄ dānum:nec sibi aliqđ crescat. xiiii. q. iiii. si q̄s oblitus. ibi aliq̄ incremēta. et. c. q̄m. ibi ad q̄stū. Nō eq̄dem tenebat̄ cū suo dāno socio subuenire. xiiii. q. v. si nō licet. ff. de p̄scrip. ver. l. q̄ seruandarū. talis em̄ solum dānum euitat qđ poterat licite euitare:nec in eo pecunia

germinare pbat̃/et sic in eo deficiūt rōnes phibicōnis vsure. Preterea satis mouentes videret̃ q̄ postq̄ʒ vsurari9 q̄ recipit vsuras idē currentes ad restitucōʒ tenet̃ q̄ iste eciā teneret̃ qui id facit solū ut socio psit et sine q̄cunq̄ʒ vtilitate vt dictū est· In scdo aūt cāu qū tūc nō intēde bat hoc scdo mutuās satisfacē dicto suo vsurario credi primitus mutuāti cū tūc cessent rōnes iā dicte talis pec: cabit:et si a socio vsuras recipit tenet̃ restituē eas.ſm·io hā·pdictū.et hec distinctō michi placet cū eqtate sit ple: na ¶Quarto eciā q̄rit pt an liceat mutuū dare ad captā: dū amorē.et beniuolēciaʒ creditoris Dicēdum q̄ sic vbi spes pn̄cipalit̃ nō ptendat vltius:nā si vltra pn̄cipaliter mutuās intendat lucrū vsura esset.vbi gr̄a mutuo impa tori uel pape uel alteri ut captata beniualēcia p dictoꝝ possim ɔsequi aliqd bn̄ficiū siue castrū et similia:tūc vti q̄ʒ vsura foret ſm·io·cal·vbi s̄ de hiis eciā que faciūt ad hoc c.dicet̃ infra de intelle·ser·xliii·c·,vl· ¶Ca.ii.

¶Qd tepeditas siue defectus caritatis licʒ nō sit mortale minuit tn̄ meritū in mutuo dando.

Ecūdo em̄ in mutuo dato pōt esse intencio tepe ditatis in q̄ mutuū est cā spei:qd q̄dem ɔiungit cū mutuās:licʒ pn̄cipalit̃ moueat̃ ex caritate. Se cūdario tn̄ mouet̃ ꝑt aliq̄ʒ tpalē vtilitatē:ita tn̄ q̄ eci am si illa cessaret nichilomin9 mutuasse vellet hec talis intencō nō tollit sʒ minuit meritū plus uel min9.ſm ma iorē uel miorē respectū ad ɔmodū tpale. Quī9 sn̄ie sunt Inno·ber·alan9.sup·c.ɔsuluit.ex·de vsuris. Recepcio tn̄ hm̄oi tpalis ꝑt mutuū datū magis est apta corrūpe hāc intencōʒ tepiditatis q̄ʒ illā q̄ est caritatis: et rō ex se pʒ q̄ fortius obstaculū hʒ. Ex hiis g̃ pʒ q̄ sperare ali: qd secūdario nō est mortale:et forte nūq̄ʒ nec eciā venia le ſm quosdā·ar·ad hoc·lxi·di·qd pderit·lip·disti ɔsficia

Similit nec etiā ex tali secūdaria spe aliqd recipe aliter videt esse pctm̄ q̄z sm q fuit in intencōne mutuū datū ar. i. q. ii. q̄z pro. Et nichilominus aduertendū ē q si ille q mutuū dedit cū intencōe caritatis obseruare debet in oblatis sibi gratis illas circūstātias de qbus in pcedenti. c. fecimus mencōz: q̄ntomagis ille q mutuū dedit cum tepiditate/cū ipe ꝓpinquioꝛ sit cupiditatis corrupcōni q̄z ille sicut pdictū ē. ¶Ad intencio cupiditatis etiā sine expsso pacto remuneracōis in mutuo mentalē vsurariū facit et hoc tripliciter ꝯtingē pōt ¶Ca. iii.

Tercia quoqz intencio est cupiditatis. scz cū sola spe lucri: uel pn̄cipalit ꝓpt aliqd lucrū qs mutuum pstat: licz nō intueniat pactū: et tūc pn̄cipalit spes est cā mutui. Talis inqz in iudicio aīaꝝ ꝑfecto vsurarius est censendus sicut expsse est cāus. ex. de vsu. in. c. ꝯsuluit: qd. c. sup pdicto dn̄ico vbo fūdat: mutuū date nichil inde sperantes: et ibidem subdit si mutuū datis eis a qbus speratis q est vobis grā: et hec vsura piculosioꝛ est q̄z ea q fit cū pactōe expssa: qz i foro ꝯii hoc minime repeti pōt etiā de hoc rō dari. Nā sicut datum qd ponit ex donandi intencōne lucri eoipe amittit rōz gratuiti et sortit rōz mutui vsurarii. Iz sit sola intencō et volūtas faciendi vsuras facit pctm̄ vsure in corde. Sic intencō vsuraria extiori opi iūcta facit hoiem extrinsecus vsurariū qd pz attendēti naturaz vsuraꝝ sm diffinicōes positas in pcedenti ser. et maxime in. c. iii. ar. i. Scdm em alexā. de al. in tercio. Cū diuerse scie habeāt diuersas ꝯsideracōnes a diuersis sciētibus idem diuersimode ꝯsideratur. Inde ē q sm leges hūanas volūtas sola n̄ facit vsurariū. qz lex hūana cohibet manū et nō animū. Scdm vo legē diuinam q animū cohibet sola volūtas vsurariū facit. Ad hāc materiā faciūt q dicta sunt i pcedenti ser. ar. iiii. c. iiii. Sz ut.

plenius huius intencōis vsurarie vitās patefiat q̄dā q̄rā tur ¶Primo q̄rit̄ q̄ cupiditatis intencō in mutuo vsura ria dici valet. Et dicendū q̄ talis cupiditatis intencō i ɔtractu tripliciter ɔtingē pōt nā q̄n̄ ē antecedens·q̄n̄ sub seq̄ns:q̄n̄ ɔn̄s. ¶Primo em̄ q̄n̄ est antecedens. utputa an̄ q̄ mutuū det̄ seu q̄n mutuū dat̄: et tūc in ɔtractu cadit vsura: ut p3 ex dn̄ico vbo. mutuū date ¶Sz q̄d si mutu ans p9 mutuū datū se recognoscēs mutat ꝓpositū et in tencōz rectificat s3m regulā caritatis; nunquid libere et sponte donata restitue obligat̄. Dicend s3m quosdā q̄ licet ab inicio habuerit intencōz corruptā pcstq̄ eā mu tat in bonū pōt libere et ex mera gr̄a oblatū recipe si ne culpa. s3m ea q̄ dicta sunt i p̄cedenti ser.ar.iii. et·c.iiii· De restitucōne aūt intencōnalis vsure satis dixim9 in q̄ dragesimali d xp̄iana religione in tractatu de restitucōi bus ser.xxxvii. ar. ii·et·c. iiii. Scd̄o aūt hec cupiditatis intencō est subseq̄ns q̄ tūc ɔtingit cū q̄s mutuat ꝑrsus g̃tis et absq̄ aliqua intencōne lucri p̄cipiendi: tn̄ lapsu t̄pis cupidine p̄ualente nō tm̄ exigit sortē. vm̄ eciā vult in mēte et ondit ore vel ope ꝓpt̄ mutuū factū aliqd sibi dari: et talis nō tm̄ ɔmittit vsurā et restitue obligat̄ vm̄ eciā q̄cunq̄ in ius talis mutui mutuanti succedit sicut fi lius heres p̄ris et ɔsimiles alii. Et hec est sn̄ia archidi. ·xiiii·q.iii·in·c.i. Tercio cupiditatis intencō q̄n̄ est ɔn̄s seu ɔcomitans: q̄ sc3 ɔsequit̄ seu ɔcomitat̄ q̄n exhibet̄ lucrū. vbi gr̄a. mutuās nullū itēdebat lucrū ex mutuo qd̄ p̄stabat demq̄ ꝓpt̄ mutuū sibi factū debitoz mutuanti a liqd p̄miū donat in recompensacōem mutui iam accepti. atq̄ creditoz ꝓpter eandē cā3 libent̄ acceptat. Hoc equi dem cāu cupiditatis in tencō ɔseq̄ns et ɔcomitās ē et cō mittit̄ tūc vsura. Qd aūt talis intencō ɔcomitās de p̄nti vsurariū faciat: ꝓbat̄: q̄ sc3 talis intencō facit vsurariū.

ꝑ fut o. Ergo et similis intencō ꝑ p̄nti. Nempe ɔsimilis culpe ꝓbat̄ esse velle hr̄e lucrū de mutuo qd̄ nūc facit ꝑ vsu eius futuro. sicut velle hr̄e lucrū de mutuo ꝑ eius vsu p̄terito .i. qd̄ hēn vel añ fecit. Vtrūqꝫ enī velle est velle eiusdē iniuste ɔmutacōis scꝫ qua acceptū p̄ualet dato siue in qua ꝑ minori qd̄ dat̄ maius vel ꝑ pauciori amplius acceptat̄. Cōfirmat̄ eciā hoc: qꝛ oīs rō qua ꝓbat̄ mutuacōꝫ vsurariā de se esse malā. similit̄ ꝓbat siue p̄cedat siue succedat seu eciā ɔcomitet̄ intencio lucri sicut patē pōt diligent̄ hoc ɔsidanti. Itē cū exterior actio nō requirat̄ ad rōꝫ vsurarie culpe qͥmmo absqꝫ omī pactōne exteriori p solā itencōꝫ vsurariā q̄s ɔtbat hāc culpā. sicut ex p̄cedentibꝰ pꝫ: seq̄t̄ qꝫ p solā intencōꝫ p̄ntēꝫ et si nulla talis p̄cessit iudicabit̄ mutuās vsurarius in iudicio aīarū. Seq̄t̄ etiā hoc ex dicto raī. q̄ ait. Qd̄ si creditor tm̄ mō ꝓpt̄ deū. et oīno sine lucri intencōne mutuū tradit debitor tū ꝓpt̄ mutuū acceptū uel vlterius retinendū ei aliqd̄ dederit ip̄e creditor satisfacē obligat̄. Cōstat nempe q̄ si ad hoc tenet̄: nec id obseruat pc̄tm̄ incurrit: et hoc nō ꝓpter aliud nisi qꝛ iam intendit hr̄e lucrū illud ꝑ mutuo a se facto. sicut et ꝓpter mutuū illud debitor lucrū dedit: ergo nō solū lucrū illud ex mutuo vsura est qd̄ exiit p intentū ꝓpt̄ expectacōꝫ. sꝫ eciā illud qd̄ est intentū ꝓpt̄ accepcōꝫ et volicōꝫ p̄ntēꝫ sꝫm p̄missum mod̄. Hec quoqꝫ sn̄ia roborari videt̄ ex v̄bo ieron: qui .xiiii. q. iii. c. putāt. inquit scriptam appellare vsurā omēꝫ superhabundāciaꝫ ꝓpt̄ mutuū susceptā q̄cquid sit illd̄. hec sꝫm greg. de arimino in q̄one de mōte circa diffinicōꝫ vsure. Secūdo insup q̄ri pōt. an sit vsura qū mutuās recipit eandē rem in gn̄e/numero/pondē et mēsura, sumpto gn̄e put sūmit̄ a iuristis: et qꝛ ɔtingit qd̄ solucōis tp̄e res maioris extimacōis est q̄ꝫ esset tp̄e ɔtractus mutui. Dicend̄

s[e]c[un]d[u]m hug. et archidia. post eu[m]. xiiii. q. iiii. si q[ui]s clericus. q[uod] no[n] est usura: p[ro] quo facit lex q[uae] dicit q[uod] restitui d[ebet] res eiusde[m] bonitatis in q[ua]litate sc[ilicet] intrinseca. ff. si cer. pe. l. cu[m] quid. s[ed] necesse no[n] est q[uod] sit eiusde[m] extimaco[n]is: nisi actu[m] fuerit quo t[em]p[or]e redderet[ur] illius te[m]pis ro[ti]o h[ab]ri d[ebet] quo ad extimaco[n]e[m] ei[us]: alit[er] h[ab]et[ur] ro[ti]o t[em]pis quo petita fuerit: ut eo. ti. l. vinu[m]. et no. glo. i dicto. c. si q[ui]s clericus. Si ergo creditor tenet[ur] recipe ea[m] si vilior facta esset quo ad extia co[n]e: ergo no[n] peccabit recipiendo p[re]ciosiore[m] s[ecundu]m eu[m]. Sc[un]d[u]m t[ame]n hug. si in hoc intencio mutua[n]tis praua esset tu[n]c p[e]cc[at]u[m] foret. Quida[m] t[ame]n circa hoc magistralit[er] disting[ue]re solent dice[n]tes q[uod] aut e[st] visibile q[uod] ip[s]a mutuata res p[re]ciosior no[n] erit t[em]p[or]e soluco[n]is. Aut de hoc p[ro]babilit[er] dubitat[ur]. et tunc in hiis duobus ca[su]ibus nullu[m] vicium est. ut probatur in. c. fi. ex. de vsu. Aut visimile est q[uod] p[re]ciosior erit: et tunc aut creditor non erat pecunia[m] seruatus. sed interim consum pturus et tunc est vsura: aut seruaturus et tunc aut creditor debitori aufert libertatem liberandi se: et tunc eciam est vsura. In hiis enim ca[su]ibus exonerare se voluit et onerare debitore[m]: aut tale[m] libertate[m] no[n] aufert debitori et tu[n]c no[n] e[st] vsura. Animo mereri posset si bona intenco[n]e req[ui]reret debitore[m] a[n]te ip[su]m t[er]minu[m] ut soluat ne onararet[ur]. S[ed] si h[ab]ret intenco[n]e[m] corrupta[m]: q[uia] dice[re]t sibi q[uod] poss[et] vsq[ue] ad t[er]minu[m] retine[re] ut se releuaret a da[m]no: s[ed] e[ni]m n[on] auferret facultate[m] se libera[n]di: tu[n]c et si vsura n[on] foret nichil omni[us] p[e]cc[at]u[m] esset. Talis distinctio magne imittit[ur] eq[ui]tati maxime in co[n]scie foro s[ecundu]m q[uod] no. p[er] io. cal. in repe. c. fi. ex de vsu. ¶ Tercio insup po[te]st q[ue]ri. vtr[um] si d[omi]ni mutua[n]t pecuniam rusticis ut possessione[m] eor[um] cola[n]t nichilomin[us] de fructibus possessionu[m] eor[um]de[m] iuste eis de colonis satisfacientes uel aliu[n]de iustu[m] p[re]ciu[m] suar[um] opar[um] tribuentes in co[n]scie foro vsurarii sunt censendi. Dice[n]du[m] s[ecundu]m greg. de arimio

i q̄one supra dicta de mōte q7 triplex p̄ōt esse satisfactiō erga p̄dictoꝝ dn̄oꝝ colonoꝝ ꝓpt mutuū exhibitā a colonis. prima fit ex iusticia. Scd̄a vo ex ne quicia. Pria q̄dē ex iusticia nā et si sic mutuātib9 dn̄is exhibiāt opa a colonis ille tn̄ nō sunt eis ad lucrū cū eas iusto p̄cio emāt sicut ponit i p̄dicto casu. ꝓpterea non est usura. Pateat hoc/exēplo/rōe et autoritate· Primo pateat p exēplum videl q7 dn̄s conducat colonū ad certū temp9 ꝓ precio iusto et p̄ciū tradat anq7 colon9 icipiat opari dicat q7 colonus demū se minie opatuꝝ: nisi dn̄s mutuat ei certam summā· ac dn̄s mutuet ei ut ip̄e opc ei alias eū nō mutuaret nisi colon9 ei opas ꝓ quib9 ei prius solutū fuerat i pēderet. ī hoc dn̄s minie ōmittit usurā cū de mutuo n̄ recipiat lucrū eo q7 nō accipiat nisi suū Et illud q7 eciā nō intuemēte mutuo sibi debitū erat. Vn̄ sic mutuando nō peccat q̄n pocius si pcīm in hoc cāu ex aliq pte ōmittit peccat colonus q debitas opas dn̄o suo detractat et iniuste illū g̃uat ut mutuet. Scd̄o eciā pateat rōne. Nā si in cāu p̄dicti dubii vsurā reciperet tenel ea restitue sicut oīa iura clamāt. Sꝫ hec nullo mō sane mētis sentiret. q2 tūc colon9 duplū iusti p̄cij reciperet et dn̄s duplo iusto p̄cio emeret opas ei9 qd̄ vtiqꝫ impiū eēt. Tercio hoc idē autoritate clarescat. si eīn talis mutuās vsurari9 esset et p ōseq̄ns ad restitucōꝫ obligat9 tūc nō licꝫ alicui mutuare iniuste detinēte suā possessiōꝫ aliq7 pecuie q̄titatem et ip̄aꝫ possessiōeꝫ ipign9 recipe nō ōputādo fructus in sortē· qd̄ tn̄ est falsum sicut patet ex de vsuris ·c·i· Alii quoqꝫ addūt q7 huic simile est vbi g̃ra ocupasti rē meā et p potēciā vim michi facis in rebus meis aut non restituis michi rē q̄ tibi mutuo dedi uel tibi locaui seu comodaui aut michi soluis de opibus cū q̄bus tibi seruiui et desistere nō vis nec uis michi restitue mea n̄ tibi mutue

·mille Quo facto desistis iniuriam et restitues michi mea etc hoc quoq; ex pte mea pfecto nō ē vsura·cū nichil lucer imo pocius pdā lucrū qd forte habuissem ex illis. mille Redimo em vexacōz meā et meū recupo/me quoq; de= fendo. q7 licz. ad hoc ex de simo:c.dilectus ¶Scdā qd satisfactō dño exhibita colōis fit ex neqcia scz dño satis fa ctōz ex mutuo recipientis. Nā si p mutuo dns rethēt aliqd a colono ō iusto pcio opaz eoz: aut si pter opas iuste emptas quedam alia ab eis exigent et coloni im= penderēt. Tūc qdē manifesta esset vsura. Hec ē snia p= fati doctoris. Quidā aūt dicūt qd si ciuis mutuat ciui= tati aut dño vt ex h euitat colectas iniustas nō omittat v suraz Secus si hoc agit ut effugiat iustas:q2 in pmo mu tuās dānum euitat:in scdo mutuās lucz captat. Simili nō omittit vsurā si qs semp mutuū osequtur ut sibi solua tur debitū a quo ā bitor iniuste fuerat absolutus: aut ne a se petat illud de quo iniuste fuerat odemnat9 seu illō qd p fictū instrumētū soluē tenebat. Ex supra dictis lu culent appet intencō xpi pcipiētis: mutuū date nichil inde sperātes:qd seruare largire digne: huius pcepti da tor et illustrator dns nr ihesus xpus q cū pre et spū san cto gloriosus viuit et regnat in secula seculoz.amen·

¶Feria qnta post qrtā dnicam in qdragesima q7 lege na= ture scripte ex sancte ecclesie phibet vsura ¶ser.xxxviii·

Dolescēs tibi dico surge et resedit qui erat mortuus et cepit loqui et dedit il= lū mri sue luce vii.c·et in euāgelio hodi erno Videte pcessum lumis dignacōis q; dñe aduertite gdus·pcessit die ter cio lumen fidei ad ea q de mutuo dicta sunt intelligendū. Hodie merito subsequit speraculum vite ad resurgendum a mortali vsura·qd pficere maxime

pbatur in homine anteq̄ senescat prius q̄ erenorum cupi-
do omnino absurbuerit mentē in senectute anteq̄ fiat hō
inueteratus dierum malorum. hii maxime parēt dn̄o imperanti
ac dicenti adolescēs tibi dico surge et resedit. vnus sc̄ q̄
erat mortuus, q2 resurgit p alienorum satisfactōez et vite
emēdacōz q̄ ante mortuus erat p vsurariā prauitatē ac
incepit loq̄ p v̄am ꝯfessiōz· Porro tria sunt q̄ obsunt ne a
culpa maxime vsure hō resurgat. sc̄ si sit pseuerant seu
ꝯsuetudinarie·publice·et studiose. Et d̄ hiis tribus p or
dinē q̄si aliud thema i re·liiii; ppheta ait; nō defecit ecce
primū; de plateis eius; ecce sc̄m; vsura; ecce terciū Est
eīn vsura ꝯsumatū studiū cupiditatis. p primū fit ne hō
resurgē possit· p sc̄dm ne velit. p terciū ne sciat. Per pri-
mū despicit talis vsurarius legē nat̄e. p sc̄dm legē scrip-
ture. p terciū vo leges ecclesie. Que q̄dam leges omes
militāt ꝯtra vsurā. Sz q̄ p̄dicta tria nō hz facilius /scit/
vult/et pōt/resurgē ab eadē; qd̄ in resurrectōne hui9 ado
lescētis mistice designat. Primo ꝯtra pseuerancia ē ado
lescēcia. Sc̄do ꝯtra publicacōz inuerecūdā ꝯfessio v̄a·q2
cepit loqui. Tercio ꝯtra studiū dat9 est mri sue q̄ ē ec-
clesia. Ad hāc igit̄ spiritualē resurrectōz homis hec tria
inducūt p q̄ exhibet vsura. primo p̄cepto nat̄e. sc̄do p̄ce
pto scripte·tercio p̄cepto ecclesie Articulus pri-
mus vbi p xii. rōnes ondit vsurā esse ꝯtra legē nat̄e

Rimo q̄dem phibet vsura p̄ceptis nat̄e qd̄ q̄
dem ondūt xii. rōnibus p q̄s aptissime inno-
tescit vsurā esse ꝯtra legē nat̄e. et est pcm̄ nō
tm̄ in se sz eciā sm̄ se. prime aūt q̄tuor rōnes
sunt magri Gerardi de senis ordinis herimitarum· quas
tractat a breuitate·io·an. in suis mercu nalibus in regula
pcim Qd̄ vsura ē ꝯtra legē nat̄e; q2 facit rē natalē
supvalere sue nat̄e et rem artificialē sue arti Ca. i.

Primo enim usura est contra legem nature ratione excessus facit enim rem naturalem superualere sue nature: et rem artificialem superualere sue arti: quod quidem est contra legem nature. Ad cuius intelligentiam aduertendum est quod sicut supra sermone xxxvi. ar. ii. c. iii. pertactum est: rerum illarum in quibus usura committi potest quedam sunt naturales quedam artificiales. Naturales sunt aurum et argentum que mutuo dantur sub certo pondere. vel granum vinum et oleum que mutuo dantur sub certa mensura. Artificiales vero sunt que sub certo numero numerantur. Usura igitur in hiis duobus committitur scilicet in naturalibus et artificialibus: quia facit quod res naturales superualeant sue nature. et res artificiales sue arti. Primo quidem committitur usura in rebus naturalibus: quod patet: quia natura dedit prefatis naturalibus rebus quendam determinatum atque taxatum valorem. secundum quem certitudinaliter cognosci potest earum valor. ponderalibus quidem sicut est aurum et argentum dedit deus naturam quod eorum valor in specie sua ex solo pondere pensari potest: ita quod quamdiu sub eodem pondere manent sub eodem precio perseuerant: nec in suo valore quolibet minuuntur nisi in suo pondere adimantur. Et licet quandoque augeri vel minui videantur hoc non contingit ex augmento uel diminucione valoris quod sit in eis. sed tamen propter augmentum et diminucionem aliarum rerum in quas communicande sunt. Et sicut diximus de rebus que consueuerunt ponderari. Ita suo modo dicendum est de rebus que consueuerunt mensurari. sicut frumentum vinum oleum et cetera consimilia. habent enim a natura determinatum valorem in specie sua secundum quam valor earum ex sola mensuratione pensatur: et hoc taliter quod quamdiu manent in eadem mensura manent etiam in eodem valore: nec in eadem mensura augentur et minuuntur. nisi eo modo quo de ponderibus dictum est. Quod autem dicitur de prefatis rebus de quibuscumque aliis naturalibus minime dici potest: eo quod in sua natura non habent aliquod determinatum: ex quo possit eorum valor pensari et certitudina

liter cognosci:cũ valor rerũ nõ pensetur ex aliquo intrinse co et necessario sed ex diuersis extrĩsecis causis ↄtingenti bus:ut vbi grã.valor huius vince uel agri quãq; pensatur ex loco quãq; ex tẽpe quãq; ex ↄdicõibus psonarũ uel ex circũstãciis aliis q pñt multipliciter variari.Et sic de qui buscũq; naturalibus rebus q nõ ponderantur uel mensurantur hoc ideo quidem ↄtingit:q; deus et natura nõ terminãt uel taxant talibus rebus valorẽ sed volũt multipliciter varia ri.iuxta augmẽtũ et diminucõẽ valoris:qui est in aliis rebus sm diuersas circũstãcias extrinsecas et varie ↄtin gentes.Patet igitur ad ppositũ ex pmissis q contractus vsu rarius ↄmittitur in naturalibus rebus:q; facit res naturales que ponderantur et mẽsurantur supuale sue nature seu suo va lori quẽ a natura hñt determinatũ sm certũ põdus et sm certã mensurã Nempe p dictũ ↄtractũ exigit fenerator ultra pondus et ultra mẽsurã ipius mutuate rei:ac per ↄñs facit q dicte res in valore suũ pondus et suã mensu ram trãscendũt:qd quidem(ut pz)ↄtra naturam est:cũ deus p naturã ↄcessent valorẽ tali mutuate rei iuxta suũ põdus quo põderantur et iuxta suã mẽsurã qua mensurantur.Scdo ↄmittitur in rebus artificialibus q numerantur sicut pecunia. cuius valor in numero ↄpensatur:eo q ars suo mõ denariis artificialiter adinuẽtis valorẽ pstat iuxta numeracõẽ eorũ. Proinde sicut ↄtractus viciosus est et ↄtra naturam eo q facit pfatas res naturales trãscendẽ valorẽ suũ quẽ habu it a natura sm certũ pondus atq; mẽsurã.Sic etiã in arti ficialibus est sicut in denariis viciosus erit eo q faciat eos trãscẽdẽ suũ valorẽ q; hũit sibi pstitutũ ab ipa arte Usura est ↄtra legẽ nature q; facit q res mutuata q non gñat fructũ faciat lucrũ. Ca.ii.

Ecundo quidem vsura est ↄtra legem nature racõ ne fructus.Facit enim vsura q res mutuata q nõ

generat fructũ faciat lucꝝ. qđ est ɔtra naturã. In quacũqꝫ em̃ re hoc vniuersale ẽ. qꝫ nõ generat lucꝝ nisi qđ gñat fructũ; qñimo nõ videt̃ aliud esse lucꝝ q̃ꝫ fruct9 ipius rei seu p fructũ aliqđ acq̃situ. Qđ aũt vsura facit rem nõ gñantẽ fructũ gñare lucꝝ maĩfeste appet. Nam sicut ex p̃cedẽti capl̃o pꝫ. res mutuabiles in q̃bus vsura omitti hꝫ bñt a nat̃a uel arte sibi det̃miatũ valorẽ. ac p oñs in eo minime excrescẽ pñt: neqꝫ ex hocipo fructũ gñare valẽt. Naturale itaqꝫ est qꝫ res q̃ gñat fructũ sp crescit in valore cũ ip̃o fructu: atqꝫ maioris valoris est cũ est sub fructu q̃ꝫ qñ pmanet sine fructu. Cũ igit̃ vsura res bñtes det̃miatũ valorẽ et p oñs nõ fructificãtes. facit excrescẽ in valore: relinq̃tur qꝫ faciat rẽ nõ gñantẽ fructũ gñare lucꝝ. Proinde ſm. philo. i. polli. c. vii. Vsura dr̃ a cathos qđ est ptus. qꝛ ɔtra nat̃am rei scꝫ mutuabilis et pecunie. vult em̃ vsura n9 qꝫ pecunia pariat scꝫ lucꝝ vbi nõ generat fructũ. Hoc tñ miraculũ facit vsura qꝛ p eã aũꝝ nascit̃ ex argento: ut ponit̃. xlviii. di. sicut. Ex hac q̃dem rõe ſm Gerardũ p̃dictũ corrigi põt q̃dã racõ quã assignãt pleriqꝫ doctores p quã rõem ꝓbare nitunt̃ qꝫ vsura est ɔtra legẽ nat̃e dicẽtes: qꝫ in ɔtractu vsurario fenerator acq̃rit lucꝝ de re nõ sua: eo qꝫ exigit lucꝝ ex mutuo: qđ q̃dem mutuũ trãsit in dñiũ debitoris qꝛ mutuũ est qđ de meo fit tuũ: ut patꝫ. ff. de rebus cre. et si cer. pet. l. mutuũ. ꝯ appellata est. Hec quidẽ rõ licet pulcherrima videat̃ et apparẽs. tñ p̃fato doctori dubia reputat̃. Nam licet ꝓposicõ maior verissima sit: minor tñ videt̃ oĩno falsa in aliqua pte. Cum em̃ dr̃ qꝫ fenerator lucrũ exigit de re non sua; dici põt qꝫ hoc falsum est in minori: quia pecunia quam mutuo tradit quãuis trãseat in dñium debitoris quantũ ad pꝑmptitatẽ substãcie: eo qꝫ debitor nõ tenetur restituẽ eandẽ pecuniam

ßm subſtãciã; remanet tñ dicta pecuña in dñio fenerato
ris quãtũ ad ꝓꝑetuitatẽ et equalitatẽ valoris. Et hoc
ſufficẽ videtur. Nempe ipſe fenerator de pecunia quã
mutuauit nõ exigit lucrũ inquãtũ talis ſubſtãcia eſt ßm
quẽ modũ ad eũ nõ ꝑtinet nec eã repetere põt. ſꝫ exigit
lucꝝ de ea inquãtũ tãti valoris ẽ. ßm quẽ modũ ad eũ
ꝑtinet et remanet in dñio ſuo: et ſꝑ licite põt repetẽ eã.
Contˀ hoc tñ et bñ Jo: an. in mercu. in regula pctm. in
qt. hic doctor nõ aduertit qꝫ ſi debitor hẽret ſcriniũ du
catoꝝ nõ ẽ dare qꝫ creditor ſit dñs vnius ex illis: ſꝫ aũt
ꝑſonalẽ acciõꝫ ɔtra debitorẽ. Hec ille. Qua ꝓpt dictꝰ mo
dus dicẽdi ßm eũ nichil valet. Vel ſi aliqd valẽ dꝫ hoc
mõ optet corrigẽ rõem ꝑdictã. Nõ eqdem dici dꝫ qꝫ vſu
ra iõ ɔtra natalẽ legẽ ſit: qꝛ vſurariꝰ acqrit lucꝝ de eo
qd nõ eſt ſuũ. ſꝫ qꝛ acqrit lucꝝ de eo qd nõ eſt aptũ na
tũ gñare lucꝝ. eo qꝫ nõ gñet fructũ. Qui aũt ꝑfata rõe
vtunt ɔfirmãt illã dicẽtes: qꝛ pecuia mutuata cũ ſuo pi
culo trãſit i debitorẽ: ꝓptea videt iniuſtũ qꝫ de pluri ul
tra ſortẽ gñet. Sꝫ nec ɔfirmacõ iſta valẽ videt. et maxi
me ꝓpt duo. primo qꝛ ſepe ɔtingit qꝫ nõ tm̃ res mutuata
ſꝫ etiã res ɔmodata qñqꝫ ſtat ad piculũ illiꝰ cui acco
modat. ſicut pꝫ i equo accomodato. qui qdem remanet
ad piculũ illius cui accomodat. Idẽ quoqꝫ eſt de pe
cunia accomodata ad oſtẽtacõeꝫ que remanet ad picu
lum illius cui ɔmodata eſt: et hoc nõ obſtante cõcedit
qꝫ licite exigat lucrũ de rebus ɔmodatis. Contra hoc et
bñ Jo. an. vbi ſ. hic etiã bñ non aduertit: qꝛ pro ɔmoda
to qd de ſui nata optet eſſe gratuitũ nõ recepit merces
tũc eñ locacõ eſſet: ut notat de vſura ɔqueſtus. in glo.
ſcdã vltra medium. Secũdo quia dici poſſet qꝫ ille qui
pecuniã mutuo ſuſcepit de ea põt licite gñari qntũ ad
duo. primo quãtũ ad piculũ. ſcdo quãtũ ad reddẽdũ lu

crū: et hoc ꝓpť aliā et aliā cām. puta: grauabať de ꝑicu lo inquātū efficiť ꝯseruatoꝛ pecunie ad suū ꝓfectū: grauabať etiā de lucro inquātū mutuās d eo exigē pōt be neficiū ꝑ seruicio sibi impenso in diuersis grauamibus. nec hoc erit ꝯtra iusticie eqtatē. Ad hoc tñ. io. an: vbi s̄ videre meo inseparabilia sepat et facit qd sequiť

¶ Qd vsura est ꝯtra legē naťe: qꝛ vsus q vendiť in vsura. nō differt in valoꝛe ab ipa re mutuata. ¶ Ca. iii.

Ercio est vsura ꝯtra legē naťe rōe vsus: qui scꝫ ī valoꝛe nō differt ab ipa re mutuata: qꝛ vsura facit q illa que hñt eūdē valoꝛē vnū eoꝝ ꝑ alteꝝ in valoꝛe excrescit. qd ē ꝯtra naturā. Patꝫ em̄ q qñ aliqua duo sic se hñt q vnū ꝑ alteꝝ in valoꝛe excrescit necesse est qḋlibꝫ eoꝝ hrē suū distinctū valoꝛē. Qd autem vsura faciat qd dictū est patꝫ qꝛ ꝯspicimꝰ q res mutuata circa quā vsura ꝯtingit et vsus eiusdē rei hñt oīno eūdem valoꝛē. Qd quidē ex duobꝰ patere pōt. Primū qꝛ vnū eoꝝ sine altero ꝯcedi seu alienari nō pōt. Scd̄o qꝛ vnū eoꝝ sine altero ꝯsumi nō valet: imo eadē alienacōe et eadē ꝯsummacōe ꝯsumunť. sicut patē pōt discurrēdo ꝑ singulas res mutabiles et eaꝝ vsus. hoc qdem dici nō pōt de aliis localibus rebus in qbus vsus rei et ipe res distinctū valoꝛē sm̄ suā naťam hñt: ꝓpť qd alienari pōt vnū illoꝝ alťo nō alienato. sicut pꝫ in domo uel ī equo uel ꝯsimilibꝰ rebus. Quia ǧ usura facit q res mutuata excrescat ī ualoꝛe ꝑ usum: cū tñ hēat oīno eūdē ualoꝛē cū suo vsu: reliquiť q faciat hñcia eūdē ualoꝛē vnū eoꝝ excrescē ī ualoꝛe ꝑ alteꝝ. qd quidē ꝯtra naťam ē. Alii tñ dicūt q iō usura est ꝯť naťaꝫ: qꝛ vendiť sepatim ab ipa re vsus mutuate rei. q tñ nō differt a rei vtibilis ꝯsumpcōe et alienacōe: qꝛ sic ē inseparabilis a substācia rei qd ē dare uel uendē eius vsum. Sed usus pecuie uel nūmoꝝ

inquãtũ taliũ et vsus bladi vel olei et similiũ q̃ cõsistũt in numero põdere et mẽsura est idẽ q̃ eorũ alienacõ uel cõsumpcõ. Ergo idẽ est hmõi res dare uel vendere q̃z dare uel vendere eorũ vsum et cõuerso. Hec tñ rõ meo vide=ri quo ad aliq̃d vera est: sꝫ quo ad aliq̃d falsa videt. Ve=ra est em̃ cũ dicit q̃ vsus mutuate rei inseparabilis ẽ ab ipa re: q̃z hꝫ eundẽ valorẽ cum ea: nec põt concedi uel cõsu=mi seu alienari sine ea. sicut in p̃cc. rõe õnsum est. Sed quo ad aliquid videt esse falsa: cũ dr̃ q̃ in cõtractu vsu=rario vendat vsus sepatim ab ipa re. Nã eo ipo q̃ hñt eũdẽ valorẽ et insepabilẽ nõ põt vnũ sine altero aliena=ri seu cõcedi. Quapp̃t dicẽdũ ñ est q̃ in cõtractu vsurario vsus alienet sine ipa re. sꝫ q̃ cõtractus vsurarius facit q̃ vsus addat ad valorẽ mutuate rei: cũ tñ nõ habeat ab ea distinctũ valorẽ. sicut p̃cedẽs racõ demõstrat.

Quod vsura cõtra legẽ nãe est: q̃z facit q̃ res mutuata ad aliq̃d finale p̃ abusum trahat ad qd̃ nec p̃ncipalit̃ nec cõseq̃nter ordinata est. Capl̃m quartũ.

Quarto insup est vsura cõtra legẽ nãe rõne fina=lis effectus scꝫ ad quẽ trahit cõtra ipam legem nãe. Facit em̃ vsura q̃ res mutuata ad aliq̃d finale p̃ abusum trahat ad qd̃ nec p̃ncipalit̃ nec cõsnt̃er ordinata est. qd̃ est cõtra natam. Ad cui9 intelligẽciã aduertẽdũ est q̃ res q̃ ab aliquo ẽ possessa absq̃z aliquo vicio ordi=nari põt ad duplicẽ vsum. Primũ ad ppriũ et p̃ncipalẽ q̃ ipi possidẽti cõpetit pp̃t necessitatẽ uel honestatẽ. Se=cũdo ad aliũ scdariũ usum. sicut de calciamẽto ponit p̃ exẽplũ: qd̃ q̃dem sm̃ formã primo ordiat et tanq̃z i ppri=um finẽ i ipaꝝ calciacõz. Scdo ordiat tanq̃z i scdariũ finẽ in cõmutabilẽ alicui9 rei q̃ ipi possidẽti cõgruencior est q̃z ipm calciamẽtũ uel pp̃t subleuãdã eius necessitatẽ: Aut pp̃t sublenãdã ei9 honestatẽ. Ad quẽcũq̃z ḡ dictoꝝ vsuũ

seu finiũ ordinet͛ ipm calciamẽtum fit sine vicio et ab:
usu. Sed si q̃s ꝓpt̃ maliciã aut cupiditatẽ ipm ordiaret
in aliquẽ aliũ usum utpote: qꝫ cum eo cape vellet aĩal
ut furaret͛ illud: tũc eo abuteret͛ et ageret viciose. Sic
in ꝓposito in ɔtractu usurario res in q̃bus ɔmittit͛ usura
non ordĩant͛ in suũ pñcipalẽ usum qui eis debet͛ sm̃ ꝓ
priam formã suã. Nec etiã in aliquẽ scd̃ariũ qui debet͛
eis ꝓpter subleuãdã ipius possidentis necessitatẽ vel ꝓ
pter ɔseruãdã eius debitã honestatẽ: imo distrahunt͛ in
quẽdã aliũ usum qui ꝓprie est abusus: cum originẽ hab:
et cupiditate et malicia possidẽtis. Et q̃ ita sit. patꝫ si dis
curramus p singula gña rerꝫ in q̃bus ɔsueuit ɔmitti usu
ra. scꝫ ɔsiderãdo primo illa q̃ mensurant͛. scd̃o ea q̃ pon
derant͛: tercio ea q̃ numerant͛. Primo eĩ ɔsiderem9 hoc
in rebus q̃ ɔsueuerũt mẽsurari. sicut frumẽtũ vinũ et ole
um: q̃libꝫ eĩ ordiari põt in duplicẽ usum videlꝫ in eũ
qui ɔpetit ei ꝓpt̃ subleuãdã necessitatẽ uel ɔseruãdã ho
nestatẽ ipius possidẽtis. Vbi gr̃a. vinũ ordinat͛ tanq̃ in
ꝓpriũ et pñcipalẽ usum in ipm potũ: qꝫ talis usus ɔpetit
ei sm̃ suã natam. Potest insup ordiari in ɔmutacõꝫ alte
rius rei. q̃ magis necessaria est cui9 illud vinũ est: uel
ꝓpt̃ subleuãdã eius necessitatẽ uel ꝓpt̃ ɔseruãdã eius ho
nestatẽ. Si quis ḡ ordiat vinũ in aliũ usum ꝓpter suam
maliciã seu cupiditatẽ eo abutit͛ et ɔtra natam viñ agit
Hoc siq̃dem usurarius agit: quia ad mutuũ ordinat vi
num. ut de illo recipiat ultra sortẽ: qui q̃dem usus vino
accidit ꝓpter usurarii cupiditatẽ ꝓptea est abusus. Se
cundo idem dicendum est de rebus que ɔsueuerũt pode
rari. sicut aurꝫ et argẽtũ q̃bus hõ uti põt ad cõstruendũ
vasa ad ipius decorẽ domus. uel ecclesie ornamẽtũ. Et
hic videt͛ eorꝫ prim9 usus. Põt quoqꝫ q̃libet eorũ uti
ad ɔmutãdũ i alias res q̃ necessarie sunt ad vitã: et hic

est eorꝫ scd̃s vsus: qui quidē est licitus et honest9. Sꝫ
si q̄s dictis metallis vtit̄ ad mutuū dandū vt ꝑ eis reci
piat ultra sortē sicut facit vsurari9. omnino abutit̄ eis.
¶Tercio quoqꝫ illud idē dici pōt de rebus q̄ ꝯsueuerunt
numerari sicut sunt denarii. pōt em̄ q̄s vti denariis ad
ꝯmutādū in alias res q̄ sunt huic vite necessaria Et hic
videt̄ ꝓprie illorꝫ vsus. qꝫ ꝓpt̄ tales ꝯmutacōnes inuēte
sunt. Pōt etiā illis vti ad ꝯmutacōes fiēdas in denari-
os alios qui magis ꝯgruūt regiōi in qua est ul' ad quā
ire intēdit. Et hic videt̄ eorꝫ scd̃arius vsus: qui (sicut in
fra ser. xxxix. ar. iiii. c. i. et. ix. patebit) ꝯueniēt̄ ꝑmissus
estqꝫ pōt in eo eq̄tas iusticie ꝯseruari. Sed si q̄s vtat̄
denariis ad mutuū. cū ista intencōe scꝫ. q͛ de eis vel pro
eis recipiat vltra sortē. sicut vsurari9 facit. abutit̄ dena
riis ipis: qꝫ facit q͛ denarii pariāt denarios: qd̄ quidem
nō ꝯpetit eis. nec in hiis ꝯpetit eorꝫ vsus. Et videt̄ extu-
tisse intencō aristo. i. polli. c. vi. vbi vocat vsurā sicut s̄
patuit quasi denariorꝫ ꝑtū. ꝓptea dicit eā maxime esse
ꝑter natam: qd̄ quidē ideo est. qꝫ nec a natā nec etiam
ab arte denariis ꝯpetit talis vsus et talis ꝑtus. sꝫ ꝓpria
hoīs cupiditas et malicia adinuenit vtēs eis ad id ad
qd̄ nō sunt ordiati ꝯtra id qd̄ habet̄. xxii. q. iiii. is autē.
et ex. de reli. do. de senodochiis: et itē in cle. de re. do.
qꝫ ꝯtingit. Preterea scꝫm philo. vbi s̄ pecuīa inuēta est vt
ꝑ eam mutacō fiat int̄ vendētē et ementē ꝓpt̄ necessaria
vite et nō ut pecuīa augeat pecuniā: ꝓinde q̄ intēdit pe
cunie augmētū q̄ꝫadmodū vsurari9 ꝯtra natam peccat.
Pōt igit̄ scꝫm philoso. duplex pecunia a nobis distingui
Prima dr̄ iconomica et necessaria q̄ ex terre fructibus et
aīalibus ꝓcurat̄. hac vtiqꝫ iconomicus vtit̄ ꝓpt̄ necessa
ria vite: et qꝫ laudabilis est qꝫ debitū finē hꝫ iconomic9
ī hac pecuīa finē ponit desiderio suo; qꝫ eā nō ꝯcupiscit

nisi pro necessitatibus vite: nec in infinitũ appetit eam. qz ea q̃ sunt ad finẽ appetunt̃ finite. Scd̃a pecunia est trãslatiua et impia: q̃ ut dictũ est attẽdit pecunie pciũ. et merito cõdemnat̃: eo q̃ appetit pecuniã in infinitũ. Ea quippe q̃ sunt ad finẽ appetunt̃ finite. Jz finis appetit̃ in infinitũ, ut et sanitas sz nõ pocio in infinitũ desiderat̃. qz pocio nõ desiderat̃ nisi inqñ inquãtũ est vtilis sanitati. Proinde philo. ait. Hec pecunia iuste vituperabilis est qz nõ est sm naturam: et rõnabilissime odio habeat̃. qz ñ est ad debitũ finẽ: cũ pecunia sit inuẽta ppt necessaria vite. Sz trãslatiua est vtiqz ad illũ finẽ ad quẽ intẽdit auaricia insaciabilis et cupido. Hinc est q̃ philoso. vbi s̃ inquit: q̃ obolostita ẽ odiosa: qz ex nũmismate obolos statuit: dz aũt obolostita qñ obolus: i. puũ pondus pro alio eiusdẽ gñis dat̃ ad augmentũ ipius. Hec quidem oia q̃ phũs dicit cõstat q̃ nõ ex alio instinctu videt̃ sentire nisi ex rõe naturalis eqtatis in ipa cõmutacõe seruãda.

¶Qd̃ vsura cõtra legẽ nat̃e est: qz facit q̃ pecuĩa plus vẽdat̃ q̃z appciabilis sit. ¶Ca. v.

Quinto insup vsura ẽ cõtra legẽ nat̃e rõe appciacionis. Cõstat eñ q̃ pecunia inquãtũ est pciũ venaliũ rerũ nullus vendit uel cambit nisi iuxta pciũ qd̃ illa hz: utpote: nullus vendit. c. ducatos nouos p. c. ducatis nouis. Insup cũ quis soluit alicui. c. ducatos. ex illo quidẽ solucõis actu nichil debet̃ soluẽti. Ergo qua rõe in actu vendẽdi atqz soluẽdi plus seipa nõ valet: eadem rõne nec in actu mutuãdi. Et maxime cũ vsuraria mutuacõ q̃si sit q̃dã vendicõ etc. Siue sit qd̃ hoc duorũ uolueris: aut q̃ mutacõ sit simplex donacõ. sic tñ q̃ p̃fixo tp̃e reddit̃ eq̃ualẽs eius: aut q̃ sit vendicõ et neutro mõ h̃ebis quin sit apte iniustũ ex ea accipe plus q̃z

dubia et incerta sumat lucr፣ securu፣ et certu͂. ·Ca·vi·

Exto insup est ꝯtra legē nate rōe dubitacōis. de lucro quidē dubio atq፣ incerto et varie ꝯtingente cu͂ futuro piculo pdicōis: exigē certu͂ lucru͂ sine omni piculo cuiuscu͂q፣ pdicōis uel dampni. Ppte iniustu͂ et ꝯtra legē nate est. psertim qn lucr፣ illud p se nō puenit ex re tradita p lucro illo. s፣ hoc fit in vsurario ꝯtractu. pinde vsura uocat lucr፣ ultra sortē. xiiii. q. iii. plerıq፣. q2 est ultra capitale et vltra dubiam et fortuitā sortē mercatoris lucri. Qd vsura est ꝯtra legē nate. q2 vendit primo qd suu͂ est ꝓprie. et qd ei dedit natura gratis. ·Ca·vii·

Eptimo est ꝯtra legē nate rōe appriacōis. Qd em̄ gratis nata ꝓpriu͂ dedit illi qui mutuat mutuās sibi vēdit. vendit em̄ illi ꝓpriā industriā ac ꝓprios actus: qd quidē iniustu͂ ē et ꝯtra naturā natalis appriacionis q̄ dedit viro industrio q2 ꝓpria industria illi ꝓsit. Cōstat em̄ q2 pecuia inquātu͂ est p̄ciu͂ venaliu͂ rer፣ nullu͂ ꝯfert lucr፣ nisi p industriā ipius mercātis seu illa vtentis. Hāc vo nō recipit hō cu͂ pecunia ab eo qui ei mutuum p̄bet. Sz uendē utilitatē puenientē ex pecunia p solā mercaturā industriā eius cui mutuata ē nichil aliud est q̄3 uendē sibi ꝓpriā industriā et act2 suos qd ꝯtra naturā est. Et hāc rōe3 tangit scot2 in. iiii. di. xvii. q. ii. Et addit q2 hec est rō q̄re p oppositu͂ fruct2 pignor፣ germinācıu͂ ꝯputant in sortē: s3 q2 nō sunt ex industria recipientis s3 ex natura germinācıu͂ rer፣. ·Ca. viii.

Qd vsura est ꝯtra legē nature. q2 est inuito dn̄o accipe et ꝯtractare rem alienā ut suā.

Ctauo insup est ꝯtra legē nate rōe dn̄acōis: est em̄ vsura ꝯtractō rei aliene manentis aliene. et hoc inuito dn̄o: ut pbet uolu͂tas absoluta n̄ ꝯdicōnata

seu opata. debitor em̄ simpliciter nollet aliq̄d dare vltra sortē: magis tñ vult ultra sortē dare q̄ȝ pecunia illa carē. Sicut em̄ scient̄ cognoscē alienā vxorē manentē alienā est malū in se et s̄m se. sic ex mutuo recipe rē alienā manentē alienā et eā tractare ut suā. ɔtra ius natāle est: q̄ȝ rapinā facit. sicut pȝ xiiii. q. iiii. si q̄s vsurā. vbi Ambro. ait: si q̄s vsurā accipit rapinā facit. Iniustū igitur est ut ille qui nō est dñs rei lucȝ recipiat scient̄ dē re aliena. Et hec est rō alex. de al. et scoti in. iiii. et rich. de media villa: qui tenēt q̄ id qd̄ recipit vltra sortē ex vi mutui nō trāseat in dñiū creditoris recipiētis: quā opi. etiā tenet Bonauē. Sco. in. iiii. di. v. hug. et rap. in ti. de decimis. Predicta tñ rō nō valet apud illos q̄ tenēt q̄ dñiū vsure, in vsurariū trāsit. Vsura est ɔtra legē natē. q̄ȝ pro equali plus exigit q̄ȝ equale. Ca. nonū.

Nono etiā ɔtra legē natē est rōe eq̄tatis. Equitas nēpe natē dictat q̄ pro equali non exigat amplius q̄ȝ equale aut qd̄cūq̄ȝ equalēs illi. sȝ p vsuram plus exigit: q̄ȝ ɔstat q̄ nulla res valeat plus seipa cum sibiipi in augmētacōe et dimiñucōe sit equalis. Ergo ex quo p sextario tritici tāti p̄cii reddit michi sextari9 eq̄lis p̄cii ac mensure nō pōt amplius exigi absq̄ȝ apta eq̄tatis et eq̄litatis lesiōe. Et idē est in oībus dē q̄bus mēsura p̄cii et app̄ciacōis p̄fixa est: qd̄ regulārit ɔtingit i rebus in q̄bus vsura ɔmitti solet: q̄ (sicut ex p̄cedētibus pȝ) ɔsistūt in numero pondē et mēsura. Ca. decimū.

Cont̄ legē natē est vsura: q̄ȝ qui potēs est mutuū dare gratis homi indigēti nō vult dare sicut obligat̄ nisi sub spe mercedis.

Decimo quoq̄ȝ ɔtra legē natē est vsura rōe vnitatis. Scdm̄ em̄ sco. in suo tractatu de ɔtractibus et vsuris. Si q̄s hēat pecuniā p aliquo tpe inutilē

sibi si primus indigēs est et mutuo petit illā si nō mu-
tuat eā sibi et sine omī spe vsurarū lucri mortalit peccat
q2 otra pceptū nate fecit. Sicut em̄ natalit in corpe pa
tere pōt. stomachus de alimēto nō suscipit pter illud qd
sibi necessariū est: reliquū vo cōicat aliis mēbris. sic cū
om̄s sumus vnū corpus i xpo ihesu xpian9 hn̄s sibi pe-
cuniā inutilē illā primo de necessitate dz cōicare q pōt
sibi utilitatē aliquā face. Et ex hoc colligit q9 usura est
otra legē nate. Equidē otra natam pcū natalis corpis
est q9 vnus cōicet aliqd alteri cū spe alicui9 retribucō-
nis ultra sortē. Cū dicat apo. ad ro. xii. Multi vnū cor-
pus sumus in xpo ihesu. hec ille. Ex hiis patz q9 maxime
hoc cāu intelligit esse pceptū vbū xpi dicētis Lu. vi. mu
tuū date nichil inde sperātes. Proinde multū grauādi
sunt in ofessionibus osciētie quorudā cupidorum et auaro-
rū mortuos detinēciū denarios i capsa: aut sub terra ab
scondenciū eas. Contra quos Ambro. xlvii. di. sicut hii·
Miserorum redempcō et absolucō est pecunia quā in ter-
ra defodis: i. fodiēdo abscōdis. Sz de hoc s̄ ser. xxxvii
ar. iii. p totū laci9 dictū est. Ca. xi.

Usura est ot legē nate: q2 p eā liberalitas et gra vēdat
. Secūdo etiā ondit esse otra legē nate rōne li
beralitatis. Est em̄ usura liberalitatis gre ven-
ditiua. Cū em̄ mutuū dare sit ex spē sua gre at-
q3 liberalitatis opus, sicut et simplex donacō: ostat q9 i
usura mutui gra uenūdat et p uendēdi frequēciā i vsu-
et officiū atq3 negociū vertit in abusum. Et sic ve liber
tatis et gre aduersat. Quanto igit vendicō gre magis
aduersaria magis q3 otemptiua liberalitatis et gre: tan
to dedicare se illi maiorē ac duriorē obicē liberalitatis
et gre imprimit i ab utētis affecta et vita. Hinc igit ori
ginē hab3 q9 tm̄ irreuocabilit et impenitent obdurant

corda dedicacõnũ se vsuris. sicut plenius patebit i ser. xliii. Contra legẽ natalẽ est vsura: q2 ptra ar. iii. c. ii. pceptũ fr̃nalis dilectõis est: p qd qlibet obligat subue= nire suo pximo indigẽti. sicut sibi subueniri vellet

Duodecimo et ultimo est ptra legẽ Ca. xii. nate rõne fratne caritatis. Ex lege em̃ nate qli= bet obligat indigẽti pximo subuenire quãtũ cõ dũ vellet subuenri sibi: ac tãto amplius illi xuĩdẽ tene tur qnto indigẽcior est: p̃inde graue pcm̃ est si velit ei vendẽ qd ei obligat liberalit erogare Sz vsurari2 ne= dũ nõ subuenit gratis pximo indigẽti: qnimo pximũ iã penuria et paupertate oppssum p vsurã grauiori pondẽ pmit. Vñ merito Exo. xxii. vsura oppssio pximi nũcupa= tur. Proptea sicut dr ibidẽ. Si pecuniã mutuã dederis populo meo paupi q hitat tecũ non vrgebis eũ qsi exa= ctor. nec vsuris opprimes. Et pheta quoqz dr de messia. Ex vsuris et iniqtate redimet aias eorũ: sicutãquã ab op= pssorib2 impiis et iniustis. Cõstat em̃ q2 impia oppssio paupis legi nate vndiqz aduersat. Cũ etiã soli eius ne cessitati ñ subuenire sit ptra ordinẽ natalis legis et frat ne dilectõis. Hinc io. iii. Qui viderit fratrẽ suũ necessi= tatem paciẽtẽ et clauserit viscera ab eo quõ caritas dei manet i illo.

Articul2 scds q2 vsura pceptis sacre scripte phibita est. Et qdã soluunt opiñ q a iudeis fieri solẽt

Ecũdo phibet vsura pceptis sacre scripte. Et circa hũc articulũ tria ad pñs psi= derem2. primo phibicõz. scdo opposicõz. ter= cio solucõez seu declaracõz.

Qd in multis scripture locis tã veteris qz noui testamti vsura prohibet Caplm primũ.

Primo psiderem2 vsure phibicõz. Primo phibet in veteri testa. Vñ ezech. xviii. anumerat vsura

int horrēda et detestāda scelera eterna morte mulctāda /vbi primo multis scelenbus grauibus numeratis subiūgit ibi. No vsurā nō accomodauerit. et amplius nō accepit. Et subinfert Si vir iustus genuerit latronē filiū homicidā et adultantē et ydolatrē et ad vsurā dantē et amplius accipiētē nūquid viuet/non viuet/cū vniuersa hec detestāda fecerit morte morietur et sanguis eius i ipo erit. Propheta in ps̄. liiii. ait. Vidi iniqtatē et otradictionē in ciuitate et labor in medio eius et iniusticia/et nō defecit de plateis eius vsura et dolus. Et itē ī ps̄. Dñe q̄s hitabit in tabernaculo tuo/aut q̄s req. in mō. san. tuo. Et subdit/q pecuniā suā nō dedit ad vsurā. Et itē puer. xviii. c. Qui ogregat diuicias de vsuris et de fenori liberali i paupes.i.viro misericordi ogreget eas Leuit. xxv. Ne accipias a fratre tuo vsuras nec amplius q̄z dedisti. Et paulo post. pecuniā tuam nō dabis ei ad vsurā et frugū suphabūdāciā nō exiges. Neemias in v. c. suo ait. Increpaui optimates et magrātus et dixi eis. vsuras ne exigatis a frībus vr̄is. Et sequit Cētesimā pecunie frumenti vini et olei quā exigē soletis ab eis date illis/Scdo phibet in nouo testa. Vnde dn̄s Lu. vi. vni co vbo oem̄ vsurā phibuit dicēs. Mutuū date nihil inde sperātes/qd laci9 declaratū est s̄ ser. xxxviii. p totū

Iudei opponūt vsurā non esse phibitā eis in lege nisi solū illā accipe a frībus suis. Ca. ii.

Ecūdo osiderem9 opposicōez. N q̄busdā em ot opponit et maxime a iudeis dicētibus q2 accipe vsurā nō phibet in lege nisi solū a frībus suis. vi. a iudeis/imo de aliis ocedit. Nō fenerabens frī tuo ad vsurā s3 alieno. N qd vbū in se:c. rn̄sum sumus/tū s̄. sermōe. xxxvii. ar. iii. c. viii. satis dictū est Ca. iii.

Nō multiplici rōe soluit p̄dicta opposicō iudeoꝝ.

Ercio osiderem9 solucōꝫ seu declaracōeꝫ vbi scꝫ deutro. ḡ dictū. Quāquā eñ tribus solui pōt oppositiō ḡ dicta Prima est q̄ in plurbus autoritatibus supra positis in.iii.c.pntis ar. absqꝫ aliqua determinacōne et absolute improbant vsure. sicut pꝫ in vbis ezech. psalo. et alioꝝ Secūda aūt q̄ aut sunt p se male. et tunc semp et vbiqꝫ sunt male. Scdo si nō sunt p se male cum qñqꝫ mutuū recipiēti vtile eē possit: tūc phibet sola vtilitas fratris: et maxime cū pauci repiant faciles ad mutuandū absqꝫ spe omodi tpalis Tercia racō est q̄ naturalis pximitas et frātas ad oēs homines est. et hoc multiplici ex respectu. primo respectū oīs rōis. Scdo respectu dine imaginacōis. tercio respectu vniuoce spēi hominū: qrto respectu ppagacōis ex eodem primo. parēte adā: qnto respectu euāgelii xpi Luc. x. i pabola de samaritano Quarta rō est q̄ aut ɔtractus vsurari9 ɔtinet in se absolute iniqtatē aut equitatē. Si iniqtatē ḡ p se et vbiqꝫ apud oēs est malus. Si eqtatē ḡ nō dꝫ phibē a fratre Quinta rō est q̄ hoc pceptū nō est cerimoīale Cerimoniale eqdem est quicqd de se nichil habꝫ boni uel mali seu vtilis uel dānosi sꝫ solū hꝫ aliqd ad signacōeꝫ uel ad determiacōꝫ uel obseruacōꝫ moraliū aliquoꝝ. Cōstat aūt q̄ in mutuo vsurario et nō vsurario est inueīre p se bonū uel malū

Articul9 terci9 in quo ostendit q̄ tota sancta ecclesia detestat vsurā

Ercio detestat vsura pceptis ecclesie. Habꝫ eñ ecclesia catholica tres phibicōes: quib9 psequit crimīa et peccata: et maxime vsurariam prauitatē. prima est decretoꝝ. scdā doctoꝝ. tercia legū. Et oēs suo mō psecunt vsurā.

Qd decreta vsurā impugnāt. Ca. primū

Primā aūt phibicōeꝫ freqntat ecclesia dē vsurā

et hec ē autoritas decretoꝝ scꝫ sacroꝝ ꝯsilioꝝ et summo
rū pontificū.xvi.xiiii.q.iiii. nec hoc. Leo papa inqt. Nec
hoc quoqꝫ ꝑtereūdū diximus eē quosdā lucri turpis cu
piditate captos q̄ vsurariā exercēt pecuniā et fenore vo
lūt ditescere.qd nos ut nō dicam⁹ in eos q̄ sunt in cleri
cali ordie ꝯstituti.sꝫ etiā in laicos cedē q̄ xpianos se di
ci cupiūt adolem⁹ q̄ vindicari acrius in eos qui fuerūt
ꝯfutati.ꝯuicti decernim⁹ ut omis peccandi optunitas
adimat̄. Et iteꝝ ex de vsu.in.c.qꝫ i omibus. Alex. terci⁹
ait. Quia in oībus fere locis ita crimē vsuraꝝ inualuit.
ut multis aliis negociis ꝑtermissis q̄si licite vsuras exer
ceāt. Et qualit̄ vtriusqꝫ testamēti pagina ꝯdemnent̄ ne
quaquā attēdūt. Jdeo statuim⁹ ut vsurarii maifesti nec
ad ꝯiōnē admittant̄ altaris.nec xpianā.si in hoc deces
serint accipiāt sepulturā.sꝫ nec oblacōes coꝝ q̄squā acci
piat. Et iteꝝ in.c.sup eo.idē ait. Cū vsuraꝝ crimē vtri⁹
qꝫ testamēti pagina detestet̄.sup hoc dispēsacōꝫ aliquā
fieri posse nō videm⁹. Quia cū scriptura sacra ꝓhibeat ꝓ
alteri⁹ vita mētiri.multomagis ꝓhibend⁹ est q̄s ne etiā
ꝓ redimēda vita captiui vsuraꝝ crimie inuoluat̄. Et itm
in.c.ꝯsuluit. Vrban⁹ terci⁹.q̄renti an in iudicō aiaꝝ il
le censendus sit vsurari⁹ q̄ ex ꝓposito accipiēdi a mpli⁹.
absqꝫ tn̄ ꝯuencōe mutuat. vel ut q̄ ꝓpt̄ datā solucōis dila
cionē ampli⁹ vendat merces suas:rn̄dit q̄d inqt in hiis
casibus tenēdū sit ex euāgelio luc.vi. maifeste cognosci
tur.in quo dr̄ mutuū date nichil inde sperātes. Et iō ad
talit̄ accepta restituēda i aiaꝝ iudicō supefficacit̄ inducēdi sunt ¶Doctores ecclesie tā antiq̄ q̄ȝ mo dern
vsurā impugnāt. ¶Ca.secdm.

Ecūdā ꝓhibicōeꝫ vsure freq̄ntat ecclesia p doc
ctores et in decretis ponunt̄.xvi.xiiii.q.iiii. si fe
nerauerꝭ. Aug⁹ ait. Si fenerauerꝭ hoiem.i.si de dris

alicui pecuniā tuā a quo plus q̄ȝ dedisti expectes accipe nō pecuniā solū sȝ aliud aliquid plus q̄ȝ dedisti expectes accipe fenorator es; et in hoc iprobandus et nō laudādus. Et i. e. putāt. ibero. ait. putāt q̄daȝ vsuras esse tm̄ in pecunia qd ꝓuidens diuina scriptura oīs rei auffert supha͂būdanciā ut plus q̄ȝ dedisti nō recipias. Itē alii ꝓ pecunia fenorata solent munuscula diuersi gnis accipe et nō intelligūt scripturam vsurā appellare et supbūdanciaȝ Et q̄cquid id ē si ab eo qd dederit plus reacceperit. Et i. e. plerīqȝ. ambro. inquit. Plerīqȝ refugientes p̄cepta legis cū dederint pecuniā negociatoribus nō in pecunia vsuras exigūt. sȝ de mercib9 eoꝝ tanq̄ȝ vsuraria emolimēta accipiūt. Ideoqȝ audiāt qd lex dicat neqȝ inquit vsuras escaꝝ accipies neqȝ oīm reꝝ. Et iteꝝ. xiiii. q. iii. c. quid dicam. Aug9. ad macedoniū dicit. Quid dicā de vsuris quas et ipe leges et iudices reddi iubēt; an crudelior est qui subtrahit aliqd. uel eripit diuiti q̄ȝ qui trucidat paupem fenore. Et i. c. si quis. Ambro. ait. Si quis vsurā accipit rapinā facit vita nō viuit. Et. xiiii. q. v. c. nolite. aug9. d vbis dn̄i ait. Nolite elemosinas facē de vsuris et fenore. ¶ Qd leges impiales nō a͂pbant vsuras eo mō quo q̄daȝ putāt et q̄ rōne lex ciuilis punire vsura͂ Ꝯtraciam ꝓhibicōȝ Ꝯtios nō curat. Ca. iii. quammodo habet ecclesia ꝯtra vsurā saltem nō dando vsure (ut q̄dā putant) fauorem videlicet impiales leges Ad intelligenciam tū in hoc. e. dicendo: tum quatuor notanda sunt. Primo notandum est q̄ omnia iura in lege naturali fundata reperiuntur. et ab ipsa lege nature quodlibet ius suscipit officium suum Primo ipius legis nature est officium prohibere omnia vicia et peccata per solam eorum cognicōnem et detestacionem q̄ȝ docet vicia cognoscē et ad illa detestanda inclinet.

Scd̃o v° ius canonicū a lege naťe officiū hȝ dirigē in cō
mune bonū ſcḋm qȝ ꝯgruit hūane ſocietati q̄ nō ſolū ciuilit̄
ſȝ et regularit̄ viuat ſcḋm fidē in deū tēdendo et vitā aliā
expectando. Nā cū ius canonicū ſit q̄dam explicacō di
uini iuris neceſſe eſt qȝ idē t̄min9 ab eiſdē finalit̄ inten
dat. Tale q̄dem ꝯmūe bonū hoc mō acceptū nō pōt nutri
ri/ꝯſeruari/et ꝓmoueri niſi p̄ q̄ndā celeſtē amiciciā quā
caritatē vocam9/ſine q̄ impoſſibile eſt quēq̄ȝ tendē in vl
timū finē ſcȝ deū. Tercio inſup ius ciuile officiū hȝ a le=
ge naťe dirigē in ꝯmūe bonū ſcḋm qȝ ꝯgruit hūane ſocieta
ti ciuilit̄ viuenti ſcḋm q̄ȝ modȯ ꝯmūe bonū hȝ nutriri ꝯſerua=
ri et ꝓmoueri p̄ legalē iuſticiā/et p̄ ciuilē amiciciā. et hoc
ſolū officiū ſufficit ei. Scd̃o eciā notandū eſt ſcḋm mgr̄m
gerardū de ſenis heremi. q̄ȝ recitat·io·an·in mer·in regu=
la pc̄tm̄. qȝ malū duabus de cāis p̄mitti pōt. Primo ꝑꝑt̄
bonū qd̄ inde oriť. Scd̃o ꝑꝑt̄ maius malū qd inde vitať
Vt aūt maius malū viteť tribus mōis p̄mittiť malū. Pri
mo ut viteť malū ſpūale in aīa qd̄ eſt maius p̄ malū cor
pale in corpe qd̄ eſt min9. Scd̃o ut viteť vnū malū ſpi
rituale qd̄ eſt mai9 p̄ min9 malū ſpūale ſicut ſepe p̄mit
tiť min9 pc̄tm̄. ut ſcȝ viteť maius. Tercio ut viteť vnum
malū corpale maius p̄ aliud corpale qd̄ eſt min9. Et de
hiis no·ne·cle·uel·mo·c·iii·in·i·glo· Tercio quoq̄ȝ notā
dū eſt qȝ triplex conceſſio iuris diſtingui pōt ſcḋm p̄di=
ctū mgr̄m gerardum de ſenis vbi s̄. Prima eſt ꝯceſſio re
mouens punicōez. Scd̃a eſt addens ꝓhibicōez. tercia ſub
dens ſubuencōnem atq̄ȝ fauorem. Prima eſt ꝯceſſio re=
mouens punicōz. ſcȝ et dimittēs penā ſcḋm quē modȯ bea
tus greg. ſcribens angloꝝ epō de obſeruancia ieiunij q̄
dragesimali p̄miſit i ordinatū eſum carniū in die dn̄ico
quadrageſime ſicut patȝ di. iiii. c. denīq̄ȝ vnde ibidem ait
de ipa v° dominica die heſitam9 qd̄ nā dicendum ſit cū

omnes laici et seculares illa die plus solito et ceteris dieb9 accuacius aboes carniu appetant et nisi noua quadam auidita te vsq3 ad medias noctes se ingurgitetur no alit se hui9 sancti tpis obseruacoz suscipe putat, qd vtiq3 no rom sz volup tati imo cuidam cecitati metis asscribendu est. vn nec a tali osuetudine auerti pnt. Et ideo cu venia suo ingenio relin quendi sunt ne forte peiores existat si a tali osuetudine phi beant. Vt em salo. ait. Qui multu emungit elicit sanguine. hec aut indulgencia sm glo. in pdicto c. fuit simplex pmis sio p sola indulgencia penetnec loquit ibi de venia culpe. hoc c qdem mo p simplice pmissioz ocedit ius ciuile otractu vsurariu qr no punit eu. Et hoc videt fuisse itenco aug9 in scdo d libero ar. vbi ait. videt michi lege ista q populo re gendo scribit recte ita pmitte et dmaz puidencia vindica re. Ex hiis pz q ius ciuile phibe hz pmo et p se p pene omi nacoz vicia illa q pnt domestica et ciuile amicicia impedi re. Sz qr in otractu vsurario inuenit a mutuu recipiete vo lutas. scilicz no absoluta tn odiconata. et ex hoc euident non appet pdicta emicicia impediri. ideo p alia phibicoz et pe na tali otractui desinit obuiare cu relinqns dmo iudicio puniend9 sit. vn aug9 in i li de libe ar inquit. Lex ista q re gendis ciuitatibus fert multa ocedit ac impunita relinqt que p dma puidencia vindicat. necessario tn talis otract9 iure canonico phibet eo q ex fine qz intendit hz necessario oia vicia phibe: qr omis mortalis culpa obuiat caritati p q si deliu mentes dirigunt in deu. Inde est q ome pctm qd p hibet a ciuili iure qd manat a iure natali ecia phibet a ca nonico iure. Scda aut est ocessio addens phibicoz q id e qd pmissio colles ipedimtu sm qz mod iudei int nos bitan tes i sui rit9 obseruacia ab ecclesia pmittut. vn greg. xlv. d. i ipis iudeis i. c. q sinceras. circa f. sic ait. oes festiuitates feri asq3 suas sic bacten9 tpa ipi qz pentes eoz p loga coletes rec

ipa tenuerit liberā habeāt obseruandi celebrādi q3 licētiā
hec aūt pmissio q3uis glo. senciat q7 sit similis pme: aliis
tū et nō modicte videt q7 nō sit similis illi: q2 ista nō vide:
tur ita simplex prohibicio sicut illa: imo se habet per addi:
cō3 ad eā: nā illa ocessio pmitebat malū p solā indulgenciā
pene: eo q7 nō fuit facta phibicō dicti mali p omīnacō3 ali:
cui9 pene. S3 hec pmissio scda plus facit: q2 nō solū pmittit
pdictū malū. sc3 obsuanciā ritus iudeo2 subtrahēdo omi:
nacō3 vel inflictō3 pene sicut in pma. S3 eciā remouendo im
pedimēta xpianorū q impedire vellēt obsuanciā dicti rit9
Hāc vo scda3 ocessiō3 nō phibet vsurario otractui ius ciui
le: q2 tūc tolleret impedimēta a volētibus facē vsurā. qd e:
qdem est falsum: q2 īmo sic pmittit fieri pdictū otractū: ita
quoq3 pmittit pstari illa impedimēta q facit ius canonicū.
vel statuta ciuitatū et dño2 ōt pdictū otractū. ¶Tercia ocel
sio pstās fauorē et subuēcō3 atq3 iuuamen s3m q3 modo pmit
tit ecclesia clericū a seculari ptāte qn3 occidi. Et hec ocel:
sio se h3 p addicō3 ad pcedentē scda3. q3 admodo scda ad p:
mā: nā in ista ocessione nō tm subtrahit omīnacō pene sicut
in pma. S3 vltra hoc tollit impedimētū p qd posset occasio
clerici ipediri sicut otingebat in scda. et vlt hoc pstat iuua
men in ista tercia qd nō fiebat in aliq pdicta2: nā clericū q
dignus est morte degdat et punit ecclesia et ipm tradat in
manibus iudicis secularis ut occidatur iux illud. i. ad cori.
v. ego iudicaui hmōi hoīe3 tradē satane in īteritū carnis ut
spūs salu9 sit in die dñi nr̄i ihesu xpi. pdicta patēt ō ver. si
nouim9. et de pe. o. iii. li. vi. nec hāc tciā ocessiō3 dat vsura
riis ius ciuile: q2 iuuamē vel auxiliū minime pstat eis. Si em
ius ciuile pmittet vel ocederet otctū vsurariū scdo mō. sc3
subtrahendo ipedimēta p q ipediri pot: vel eciā tercio mō sc3
pstando auxiliū p q pdictus otractus exercitari posset: ne:
cessario seqret q7 pdictum ius natali iure ac iuri canonico

ɔtrariet. Ad qđ oino iouemes esset cū p̄dictū ciuile ius et canonicū sicut p̄diximus in iure natali fundata sunt ꝓpterea iure natali ɔtrariari nō p̄nt: nec etiā sibi inuicē ad uersari: nec insup ius ciuile aduersat diuino iuri p talē p missionē nō puniendo / cū pmissio talis nō sit p opposi ; coꝝ ꝫ p obmissionē: q2 relinquit talē ɔtractū ꝓhibēd et puniendum iuri canonico et diuino sicut supius dictū est. Quarto insuper notandum est quod impator man ; dauit seruare ea que in niceno consilio facta sunt: quia non vult q illa q̄ in p̄dicto ɔsilio ꝓhibita sunt int q̄ ē vsura. sicut pꝫ di. xlvii c. qm̄ a iure ciuili pmissa sic p du as vltimas ɔcessiones. sc; p āmocōꝫ alicui2 ipedimēti. ul p ɔcessiōꝫ alicui2 auxilii: tn̄ nō ꝓpt hoc intēdit q q̄cūq; ibi ꝓhibita sunt ꝓhibita sint a ciuili iure p pene ɔmiacō nē. Uel p̄t dici q impator mādauit illa seruari p aꝓba cōꝫ: q2 aꝓbauit illa tāq̄ rite ordinata: nō aūt mādauit seruare q̄cūq; ibidē sunt p pene ɔminacōꝫ: q2 ꝓprie nō p tinebat ad eū sicut supius dictū est: q2 lex nate statū se cularē non artat ad tā sp̄ualia opa sicut statū sp̄ualē dū mō opibus sp̄ualib2 nō aduersēt et maxime p duas vlti mas ɔcessiones. Si aūt ɔtingēt q ius ciuile in aliquo cāu uel p aliquo tpe d̄ facto p pene ɔminacōꝫ ɔtractū v surariū ꝓhibēt / hoc facēt in obsequm canonici iuris: ut; pote q2 pena p ius canonicū ɔminata nō sufficēt. vel q2 nō possēt p ecclesiāsticū iudicē sufficient execucōeꝫ man dari. Ex iā dictis appet q ɔtrouersia q̄ int quosdam iuri stas est de pmissione ɔtractus vsurarii rōnabilis non vi; detur. quia vtraq; pars pōt dicere verum: nam qui di ; cūt talis ɔtractus vsurarius est pmissus: et debet pmitti a iure ciuili intelligunt quod permissus sit simplici per ; missiōe ñ ɔmināte neq; infligēte penā. Et vm dicūt. Si ꝯo intelligāt q pmissa sit pmissiōe aliq̄ duaꝝ vltimaꝝ.

ɔcessionū:i. tollente impedimētū a faciente vsuras uel pmissione pstante iuuamē eis·falsum est. Eodq; mō di cendū est de aliis ɔtrie ptis·vn̄ sicut dicit glo:C.d vsu; aut. ad hec et illi q̄ eā sequūt q ɔtci9 vsurari9 nō est p missus in ciuili iure et intelligūt de scdo uel tercio mō p missionis vm dicūt·Si vo intelligūt et q nō sit pmissus sm pimū mod ɔcessionis falsum eē dicūt·hec mgr ge rardus pnomiatus·Sz obicit q lex iustiniana p mittit vsuras. s.c.uel.xl.sic pz.C.d vsu.l.eos.et supponend ē qd bn̄ pmisit·Ad hoc rn̄dend sm·alex·de al.in iii·di. q p misit compatiua permissione vsuras leuissimas ne acci deret peius:qz pni erant hoies ad vsurariū lucz. Judi cās igit mini9 malū sustineri leues vsuras q̄ graues ɔces sit illud. sicut de libello repudii s.ser.xxxvi.ar.iiii.c.viii dictū est. hec alex.de al. q ɔcor.cū hiis q̄ s in pnti.c.di cta sunt·et licz pleriqz docto· iuris ciuilis dicūt qd sm leges vsura pmissa sit·tn̄ hodie p tex.cle.de vsu.in·c.ex gui·qsi hoc teneri phibitū est vbi habet q tenens q da re ad vsuram nō sit pctm̄ tanq de heresi iudicari pt sm an·de buto ex·de vsu.sup rub.in fi. ¶Epilogacio oim doctor. Ex hiis oibus q in pnti ser.·pdicta sunt ɔclu dendo colligi pōt sm pfatū mgrm gerard q nullo mō pmitti pōt vsura:nec ppt aliqd bonū qd inde oriat nec ppt aliqd maius malū qd inde vitet. Primo em̄ ius na turale nō pōt ɔcedē ɔtractū vsurariū:qz illud qd simpli cit ē ɔtra ius nullo mō pōt ɔcedi ab ipo iure·alioqn sic esset ɔt ipm et nō ɔt ipm inqtū ab ipo ɔcessum. sicut pz ex·xiii. roib9 s in·ii ar.·pz ɔtractus vsurari9 simplicit ē ɔt ius natale·Scdo ius diuinū eciā pdictū ɔtcū vsurariū ɔcedē minie pōt. vn̄ sicut pdictū est cū sit simplicit ɔt ius naturale:relinquitur vlteri9 quod simplicit sit ɔtra diuinū ius.·qz ius diuinū a natali deriuatū est. Ergo qcqd

est otra ius natale necessario erit otra ius diuinū. Et hoc maifestāt scripturaꝝ ꝓhibicōnes q̄ s̄ iniuriar. facte sunt. ¶ Tercio ius canonicū ꝓpt̄ p̄dicta eciā p̄dictū otractū oce de neq̄q̄ pōt, q2 ocedet otra vetus et nouū testamētū, et tn, cū sup eo, nā vt ibi d2 sacra scriptura ꝓhibet ꝓ altius vi ta mentiri s ut b'r̄et. xxii. q. iiii ne quis. Ergo multomagis sicut ocludit̄ ibidem. ꝓhibēdus est q̄libet ne ꝓ redimen da vita captiui vsuraꝝ crimie inuoluat̄, cū tn̄ illo videat̄ potissimū bonū qd ex vsuris ꝓuenire possit. Vltius eciā dici n̄ pōt q2 in dicto ōtractu dispēsacō cadat ꝓpt̄ ipm ma ius malū sp̄uale q3 sit illud malū qd incurrit in p̄dicto otractu, Nā malū qd incurrit vsurari2 p p̄dictū otractū q2 maximū sit patebit infra ser. xliii. xliiii. et xlv. p totū. ꝓpt̄ q̄ omia (q2 trabilia sunt) ocludo q2 ius canoicū nullo mō ocedē pōt uel pmittē d3 otractū vsurariū ꝓpt̄ maius malū vitandū, q2 regulari t loq̄ndo n̄ appet aliqd mai2 ipo p qd ipm valeat euitari. ¶ Quarto aūt ius ciuile oce, dit et pōt ocedē p̄fatū otractū ocessione accepta in p̄nti pmo mō, qd idē est q2 simplex pmissio ꝓ indulgēcia pene, scdo vo uel tercio gn̄e pmissionis. Jus ciuile nō p mittit vsuras, q2 nō ꝓhibet impedimēta fieri volentibus fenerari, nec fenerantib2 dat aliq̄ iuuamēta. Jo. an. hic addit ō hoc dicit, nō video posse defēdi n̄ dicant̄ leges vetes p autē esse correctas, Nā certū est leges statuē. mod vsuraꝝ, ut C. de vsu. eos pmittūt illas peti in iu dicio, pmittūt ꝓ illis nō stipulatis pignore retineri. qd pl2 ē statuūt certis cāib2 illas ex mora deberi, et hic sit ita Jgit̄ ocludo ex oibus s̄ dictis vsura oi lege merito ꝓhi beē. Vn̄ s3 m inno. hostien. io. an. si n̄ oi lege ꝓhibēt vsura et fenerari liceret, fere inde seq̄rent̄ inumerabilia mala. Nā si hoies nō intēderēt agculture nisi forte qn̄ aliud agē nō valerēt ꝓinde tāta insurgēt carestia, q2 omēs paupes

fame pirent. Nā et si itam hn̄rent ad colendum: aīalia et alia instra necessaria ad colendū hr̄e nō possent: qꝛ a se paupes nō valerēt hr̄e: nec insup a diuitibus hn̄rent illa qꝛ diuites ꝓpt securitatē et maius lucrū poci9 ponerent pecuniā ad vsurā q̄ȝ ad mīora et mīn9 cauta lucra. Insu p. dato qd aliqs diues aliqd in talib9 ponēt: tn̄ victua lia ita essent cara q paupes nō hn̄rent vn̄ viuē possent. ex quo fidelib9 maximū piculū immineret. Pt3 & ex pdictis qd sic dr̄ eccle. x. auaro sc3 vsurcrio nichil est celesti9 a quo scelere eruat oēs vsurarios misericors et miserator dn̄s illūinans eos luīe vitacis: vngens eos oleo pietatis attrahēs eos munē ptātis ut cū eis oms nos in dn̄o glo riemur. qui in eternitate pfecta gloriosus et laudabilis viuit et regnat in secula seculoꝝ. amē.

Feria sexta p9 q̄rtaȝ dn̄icaȝ in qdragesima de ctractibus vsurariis et de securitatib9 mercātiaȝ. ac de varietate multiplici cambioꝝ.

Sermo xxxix.

Iam fetet. q̄driduanus ē. io. xi. et in euāgelio hodierno. q̄ duplex nempe culpa hoc tpe in ctractibus vsurariis cō mitti solet. prima in eoꝝ csensu. scda in eoꝝ opaccōe. ter cia in eoꝝ ctinuacōne. q̄rta in eoꝝ pseueracōne. Et hec q̄rta ē q̄ p fame corrupcōꝫ seu diffamacōꝫ i hoīe cupido et auaro. iam fetet qꝛ q̄driduanus est. Ad opimendū aūt huīc fetorē circa hāc ctractuū mat̄iā tria ordinate csi de rem9. primo. qn̄ in ctractu ab vsura excusat dubiū uel pi culū. scdo. qn̄ mutuū ē palliatū. tercio qn̄ lic3 cambiū

Articul9 prim9 vbi ondit. qn̄ in ctractu dubiū uel piculū ab vsura excusat et qn̄ nō.

Primo csiderem9 qn̄ in ctractu ab vsura excu sat dubiū uel piculū et qn̄ n̄. Ad cui9 intelligē ciā an̄ omia sunt notande tres regule gn̄ales.

Prima regula est hec in mutuis veris uel interp̄tatis.

spe lucri factis p̄ncipalit̄ dubiū seu piculū a fenore nō ex cusat. Pro huiꝰ regule et duaꝝ seq̄ntiū intelligencia p̄no tandō est q̄ nulla ɔdicō seu circūstancia aliq̄ȝ actū ex na tura sua viciosum excusare valet: nisi s̄m qd ab eo rōȝ vi ciositatis remouere pōt. vbi gr̄a: osee i. c. ait dn̄s ad osee vade et sume tibi vxorē fornicariam et fac tibi filios for nicacōnum. q̄ fornicās fornicabit̄ terrā a dn̄o: ecce qd ꝓpheta licite fornicat̄ nec ob aliā cām sibi licebat nisi q̄ ex p̄cepto dn̄i fornicatus ē. Et iteꝝ cū hebrei in expolia cōe egipcōꝝ. exo. xii. excusent̄ a furto. Ex alia q̄dam cā oino nō est nisi q̄ ex p̄cepto supioris dn̄i dei. q̄ est gn̄al' dn̄s vniuersoꝝ res nō sue facte sunt sue. Sic in ꝓposito si dubiū seu piculū excusare dȝ crimē vsure v̄e uel int̄p̄ta te hoc nō pōt esse nisi q̄n dubiū uel piculū v̄tutē hn̄t tol lendi rōneȝ vsure v̄e uel int̄p̄tate. sȝ q̄ q̄n in mutuis ve ris uel int̄p̄tatis si p̄ncipaliat̄ fiunt spe lucri vsure viciū ānexū est. Ideo dubiū et piculū d̄ sui natā a tali mutuo viciositatē nō tollūt: ut pȝ ex. de vsu. in. c. nauigāti in pn̄. ¶ Scd̄a regula q̄ dubiū uel piculū a fenore nō excusat nisi apud lucrantē includat̄ dn̄iū atq̄ vsus rei piclitātis cum qua lucratur. primo quidem dn̄ium: quia ex re sua homo lucrari debet. scd̄o vsum. quia vsus rei ex quo lu crum peruenit debitum mediate uel immediate ad lu crantē ptinere. Qn̄cūq̄ g̃ in mercādi actu piculū mercīū uel pecunie nullo mō respectu actꝰ mercandi spectat ad ip̄m primū mercantē siue tradentē: sȝ solū cui res tradite sunt. Tūc eo ip̄o eoꝝ vsus et dn̄ium quo ad actū illum mercādi spectat ad solū illū cuꝰ piculo currūt. res em̄ pit̄ dn̄o suo ¶ Tercia regula est hec piculū seu dubiū a fenore non excusat vbi in ɔtractu cā temporis nō ꝓrii aliqd plus sperat̄. Huiꝰ regule rō est q̄ ibi sp p̄sumit̄. rē mutuū v̄m uel int̄p̄tatū cū spe lucri ꝓpt̄ intcurrēs tp̄s.

hec tñ regula satis ex p̄cedentib9 regulis patet ex regula supra dicta in ser xxxviii ar· ii· et c· i· Igit̃ his p̄missis ad uertendũ est q̄ in ɔtractu et in mutuo vo uel inp̄tato q̄dam plex dubiũ seu piculũ ɔtingẽ pot·primũ capitalis et nõ lucri·scdm lucri et nõ capitalis·terciũ nec capital nec lucri·qrtũ capitalis et lucri ¶Qñ in ɔtractu pot ɔtingẽ piculũ capitalis et nõ lucri et qñ est ibi vsura et circa hoc ponunt iiii· ca9 ¶Ca·i·

Primũ dubiũ seu piculũ in ɔtractu ɔtingẽ pot· scz capitalis et nõ lucri·et de hoc ponam9 q̄tuor ca9 ¶Prim9 ca9 ẽ si qs mercatori nauigato p mare tradat·c·ducatos sic q̄ si nauis cũ capitali piclitet̃ nõ teneat̃ mercator sibi reddẽ capitale·si·tñ in mercando amiserit sp̄ sibi totũ capitale reddat·et si lucratus fuerit habeat p̃tẽ lucri·et hoc est vsura sicut ad lraz habet̃ hic cãus ex̃ de vsu· c· nauiganti· Nõ aũt q̄re ibi ẽ vsura·q2 est ɔtra primã et scdaz regulã· Nã licz capitale currat ad piculũ tradentis q̄zdiu ẽ in itinere uel mari et sic p̄ illo tp̄e currat ut suũ·in actu tñ et vsu mercandi et ɔmutandi currit solũ ad piculũ mercatoris cui traditũ est·et ideo respectu illi9 act9 et vsus est ipius mercãtis·apter ea p talẽ actũ ipe lucrat̃ sicut et soli ipi pdit̃· In hoc etiã cãu ut sepius alia rõ vsure ɔtingẽ solet· Nã primus pecuñe traditor nõ acciperet sup se piculũ maris atq3 itineris nisi pbabilit̃ p̄sumeret p̃tẽ suã eaã cũ toto hoc piculo tuciorẽ et vtiliorẽ sibi q̄ mercatori p eo q̄ rari9 in mari uel itinere amittũt̃ q̄ p vsum mercandi et ɔmutandi· ¶Secdũs cãus·scdo addam9 aliũ casum·vbi gr̃a mutuat̃ q̄s·c·i venecijs ut inde·c·xx·recipiat i cipro hac scz ɔdicõne adiũcta q̄ si in mari uel in terra denarij vel mercacões inde empte piclitent̃ debitor nõ teneat̃ reddere vlt̃ medietatẽ·si vo nõ paciat̃ impedimẽtũ teneat̃

ad totũ. Ad hoc dicendũ ſm hoſti· q̄ talis ɔtractus v-ſurarius eſt: q2 ſm eũ aut recipiens nõ expendit pecuniam illã et ſic impiũ eſt q̄ creditor ab eo exigat lucrũ qd nõ habuit: aut expẽdit et ſic ɔſumit̃ pecunia et efficit̃ al tius: res em̃ ẽpta de pecunia illa efficit̃ debitoꝝ· q2 pecunia ſibi mutuata efficit̃ ſua· ꝑtea nõ ɔ3 creditor lucꝝ exigere de re debitoris: q2 vſus eſt et inde lucratus. Si qs aũt obſtet q̄ licitũ eſſe videt̃ hoc q2 creditor in ſe piculũ ſumpſit. Dicendũ· q̄ ſibi imputet̃: q2 ſuſcepcõ talis piculi in nullo eũ excuſat ſicut s̃. in prima et ſcda regula ꝑ3 ·ɔcor: eciã ·tai. hic et ad hoc facit·c. naviganti· de vſu. ¶ Terci9 cãus. addam9 quoq3 terciũ caſum vbi gr̃a Recipit quis pecuniã vlt̃ mare vehẽdã et reddendã ꝓ certo p̃cio ſibi ɔſtituto nũq̃ɔ omittit vſurã· Dicẽd ſm ·ĩno. ex̃ de vſu: c: ſn q̄ nõ omittit vſurã ſiue in ſe recipiat piculũ q̃ portat eã ſiue nõ: q2 opaꝝ ſiue cuſtodie locacio eſt· Idem· eciã ſentit· hoſti. nec eſt ɔtra aliq̄3 regulã ſupra dictã: q2 nullũ eſt lucrũ. Dit nichilomin9 ·inno. q̄ vbi ñ accipit p̃cũ tm̃ vt portat ſ3 negociator mutuo dat eã vt cũ ea negociet̃ tũc eſſet vſura. q2 pecunie nullus eſt fructus ſi teneat̃ in archa: nec deꝑiorat̃ in vſu. ·lxxxviii· di: eiciens. ¶ Quart9 caſus. Quartus cãus eciã addi põt puta cũ in mercando capitalẽ currit ad piculũ ipius tradẽtis: ita q̄ q̄cquid mercando uel alio iculpabili mõ p̃oat̃ p̃oit̃ traditori ipius capitalis: lucrũ aũt eſt fixũ: et in tali cãu certũ eſt q̄ mercator cui capitale traditũ eſt emit totũ futuꝝ lucrũ capitalis p̃oicti tãto p̃cio q̃ntũ ꝓbabilitas futuri lucri cũ vtilitate ꝓpria põt rõnabilit̃ eſtimari. Tal' qd ɔtraci9 ſm quoſdã illicitus ẽ. Tamẽ ſm· gerardũ obdo. licite põt fieri: et hoc multiplici rõe. primo rõe piculi: q2 in tota mercacõne fienda ex hoc capitali/capitale ad piculũ tradentis currit. Scdo rõe lucri: q2 totum

lucrū qd ꝯuenturū existimat̄ ꝓbabilit̄ aliq̄ȝ valorē hȝ q̄ pōt aliquo iusto p̄cio extimari·et ꝑ ꝯn̄s etiā iuste vendi ¶Tercio rōe vitandi dām̄:q̄ȝ iste q̄ dat suū ꝓpriū capita le iuste pōt inde exigē intesse. Idē pȝ a simili:dēt em̄ qd aliq̄s tradit alicui equū suū ad septimanā sub p̄cio dpe tenti ut ducat eū in p̄liis et aliis necessariis suis/tandē ille cui equus traditus est emit totum futuꝝ lucrū ānue ductōis eque. Sicut em̄ hic licite emi pōt ita et ibi. Cre do igit̄ q̄ rōne ɔtractus hic nulla ɔmittat̄ vsura nisi hoc fieret in fraudem vsurarū ita qd illud capitale nō esset ve ſȝm rem traditū ꝑ capitali ſȝ pocius ꝑ mutuo et ad vsu rariū lucrū/q̄ȝ tūc esset ɔtra primā regulā cū esſȝ ibi int̄ ꝑtatū mutuū·et ꝑ ɔn̄s esset ɔtra scdaȝ regulā·q̄ȝ apud lucrantē ꝯueniret lucꝝ de re cui9 nō hr̄et dn̄ium neq̄ȝ v sum ¶Qd q̄nq̄ȝ in ɔtractu cadit ꝑiculū seu du biū lucri et nō capitalis et q̄n est ibi vsura ¶Ca·ii.

Ecūdū dubiū seu ꝑiculū in ɔtractu ɔtingens est lucri et nō capitalis. vn̄ q̄ncūq̄ȝ alicui capitale traditū ē ipi tradenti certū ita q̄ȝ i omēȝ euentū totū sibi reddēdū est:tūc qd nō sufficit incertitudo lucri Et de hoc ponam9 tres cās9. Prim9 cāus:si dicat trado tibi·c. ducatos michi oīno reddendos:et si inde lucrat9 fueris tm̄ dabis michi de lucro uel dabis michi q̄ntū ti bi placebit. Si vo nil lucratus fueris michil michi dabis nisi capitale:maīfesta vsura est q̄ntū ad lucrū illud qd de lucro vltra capitale receptūs est. Nō est q̄ȝ capitale nō currit ad ꝑiculū primi tradentis:q̄ȝ est ɔtra primam et scdaȝ regulā:ꝓptea talis q̄cquid ꝑcipit de lucro ſȝm bal. extenuat sortē. Nō est em̄ hec societas/nec ex forma ɔtractus·nec ex natūa. Nō ex forma q̄ȝ est ɔtractus mutui nō ex natūa/q̄ȝ est ɔtra natūam societatis·q̄ȝ vnus hȝ caput saluū et alius caput fractū. ff. ꝑ socio. l. mini9. Et id qd

le ·ret no·ep̄ de dona·int vi·et vxo·c·p nr̄as·d3 intelligi
·qn̄ pecunia dat ad pte lucri et dāni q3 tūc otractus lici
tus est. hec ille. scd̄m ecīā glo. in c. plerinq3 ·xiiii·q·iii·ta
lis otractus usurarius est. Quidā aūt dicūt esse licitū
et hoc ex vi pacti q3 otractus ex ouencōne legē accipiūt
·e p̄ de reg·iur·ōtctl9·li·vi·Bzo·tū et accursi9 et multi alii
doc·et meli9 otrariū tenēt in d·l·si nō fuerit·ff·p socio·/ q3
talis nō est vra societas cū sit ōt ei9 naturam. Societas ei
ut infra patebit q̄da3 frātas est·ff·p socio·l·vii·in·i·rub.
Quare seq̄tur q3 tale pactū nō sit p̄t s3 otra naturam otra
ctus. vn̄ nō valet ep̄ de pcar·c·vl·ff·omoi cū pcario cum
societas sit q̄dā vis fraternitatis ut in dicta·l·vii rubri·
Et hec est rō specialis q̄re ex vi pacti talis societas vale
re nō pōt q̄3uis in aliis otractibus pactū appositū tene
at. Scd̄m em̄ hosti. lic3 nō de iure societatis. s3 ex vi pa
cti talis otract9 licite dici possit. nichilominu9 nō ē oīno
equus. Jero in aīa3 osilio osuluit q3 si is qui pecuia3 re
cipit ipa3 cāu fortuitu amittet is q̄ illā dedit ei remittat
¶ Insup ponatur scdus cāus utputa vidua q̄dā credit
mercatori·c·ducatos sub pacto cū instro q3 reddat sibi
dimidiū uel duas ptes lucri·absq3 omi piculo capitalis
intendit tn̄ apud se firmē qd̄ q̄cquid de capitali debito
mō mercandi pderet sibi et nō mercatori pdat· s3 ne de
cipiat a mercatore hec ibi nō manifestat. Querit nūc an
talis vidua usuraria dici possit· Ad cui9 qōnis rn̄sionem
tria notanda sunt Primo notādū qd̄ talis vidua tradēs
capitale sub tali forma mortaliter peccat qd̄ pbari pōt
triplici rōne. Prima est q3 seipam corā illo mercatore
diffamat et ecīā corā hominibus sciētibus hoc factū. Et
eo ipō dat eis occasionē scādali/uel exemplū scandalizā
di otra illud apostoli·i·thes·v·Ab omi spē mala abstine
te vos. Scd̄a q3 facit opus ex suo gn̄e criminale·saltem

quo ad hoc·q: exponit illū p̄iculo pdendi et restituēdi ipm capitale: Sicut em̄ aliq: expone articulo mortis u p̄cipicij intendendo ipm p̄ seruare ab ipa morte uel p̄ci: picio: nichilominus q̄uis peccat sic et in p̄posito. Tercia q: dat occasiō: si ipa p̄uenta uel insperata uel subitanea morte decederet: q: sui heri des vellēt q̄ talis p̄tractus in robore maneret: et qd si pderet totū uel p̄s capitalis nollet nec pape tale dānum. Scd̄o insup est notandum q̄ talis mulier salue meliori iudicio nō tenet̄ restituere opetens lucrū inde accepiū: qd q̄dm p̄bat̄: ist a ac: q̄mo tales totā rō: sui moris p̄tibūt a volūtatis actu. a quo videlic: casant̄. vñ si idem actus fieret a bestia uel ab amante seu a quocūq: nō hñte sensum rōnis/nichil pem tis hret de rōne moralis. Quia g̃ ex̄ ior tradicio e. pduca to p̄ manet p̄traria volūtate extior forme p̄tract9 quia vult firmit̄ q̄ capitale nō currat in mercacōibus ad dā num suū sicut ad suū lucq: q̄:nis exitori p̄tractu ad caute lam p̄trariū exprimit: nc scz mercator ille fictiue et inde bite pdat sibi debitum capitale. Idcirco tradicio extior ut a tali volūtate pcedens realit̄ a vicio vsure segregat illā: et capitale sic traditū realit̄ currit ad piculum eius vidue q̄ dedit illud: et ideo realit̄ currit ut suū. Tercio ē notandū q̄ illa mulier p̄cauere tenet̄ ne ex sua repenti: na morte seu subtracōne mercator ille dānif. cet̄ p̄ter pactū uel instr̄m p̄imo p̄fectū. Et ne eciā post casualem et insperatā morte talis p̄tractus appet in scandalū hoc sciencium. Ad hui9 cāus intelligenciā facit distinctō posi: ta in seq̄nti ar· et c.v. in q̄rto cāu. Et eciā alia distinctio posita s. ser. xxxvii·ar. iiii. cāu. Tercia9 quoq: cāus sub dit̄ vbi g̃ra pe· tradit ipi iohāni c. florenos ad fideliter opandū in tali arte seu in tali mercacōne et hoc vsq: ad annum cum tali p̄uencōne. scz q̄ in fine āni si quid inde

lucratus fuerit totã sortẽ ac tres lucri ptes ipi petro debeat osignare. Si vo supuenerit dãnum in ipe petr9 dãnũ tnũ patiet ipe iohã: dãnũ qrte ptis debeat sustinẽ: quid iuris. Dicẽd q9 otractus illicit9 est. Cui9 rõ est: q2 si otigat talẽ pecuniã seu illa q ex ipa sunt empta dño iudicio piclitari: ipe io. debitor qrte ptis senciet dãnum: et q2 qcquid otingat qrta ps sortis ipi petro creditori reddenda ẽ: et ptea qcqd ipe petr9 oseqt de lucro de illa qrta pte q nõ subiacet piculo ei9 usurariũ ẽ: qd aũt recipit de trib9 ptib9 que ptinẽt ad eius piculũ licitũ est. Erit aũt talis otractus licitus si addat in pacto qd si aliqd dãnũ siue piculũ sine illius aut nũcij sui culpa euenerit: qd ad ipm petrũ integlit ptinebit: nichilomin9 tale dãnũ pe: a dicto io: nõ tenebit acceptare nisi io: p tres testes fideles uel alit ſzm regulas iuris de hoc fecerit plenã fidem. Habẽt tñ pdicta intelligi ſzm debitũ eqtatis nã qd deductis estimacõib9 labor ipius debitoris et expẽsis factis de bonis eius: de in illa mercacõe uel arte facta diligenti exaiacõne et oputacõne sup esse repitur diuidendũ est. Qd in otractu qñ nõ cadit dubiũ seu piculũ capitalis: nec eciã lucri: et de securitatibus et depositis q fieri solẽt in mercancijs. Ca. iii.

Ctrariũ dubiũ seu piculũ est in otractu, nec capitalis nec eciã lucri, sicut otingit i manifestis usuris. Insup qdãmõ otingẽ solet hiis q securant mercãcias suas et in depositis: et circa hoc dubiũ seu piculũ distingui pñt qtuor varie securitates. pima ẽ tollerabilis. scda est culpabilis, tercia est variabilis. qrta execrabilis. Prima securitas tollerabilis. Et ut clarius de hoc casu rei vitas innotescat, Sciẽdũ q9 in facto talis ocurrit cãus: mercator qdam mittit p mare seu p trãm aliqs mercacõnes. et nolẽs totalit piculose exponẽ: qrit

aliq̄z qui de p̄dictis mercib⁹ faciat ei securitatē. vide lz q̄ si aliquo casū deꝑdāt̄ de p̄dictis oīb⁹ satisfaciat ei hmōi aūt suscipiētes ī se piculū tale cū mercatore ducit maīaliter recipe certas pecunias ꝑ quolibz cētenario ualoris ipaꝝ mercādiaꝝ. vertit̄ nunc indubiū vtrū talis securās possit inde licite suscipe tale lucrū Et saluo meliori iudicio uidet̄ dicēdū q̄ sic et maxime ꝓpt̄ tria pmo ꝓpt̄ ddicōez locacionis · secūdo ꝓpter cessacōz sortis · tercio ꝓpter experimētacōz cōis vtilitatis · Pmo ꝓpt̄ ddicōz locacōis nā uidet̄ eē dtract⁹ locacōis · quasi illi securatori nocet dductō dictaꝝ mercīū usqz ad talē locū cū suo piculo et cum equa mercede · eqdem q̄ dat̄ ꝑ locato merces ē nō usura · Sed obiciūt q̄dā de · c · nauigāti ex · d usuris · rubi · qz illud cū hoc casū effectualit̄ idem esse uidet̄ · vide oz em̄ q̄ tibi mercāti p̄dictas mutuo merces et ꝑ eo q̄ nō suscipio ī me piculū pcipio aliqd ultra sortē. Ex quo videt̄ q̄ hic sicut ibi committit̄ usura. Ad hoc dicēd q̄ p̄dictū · c · nauigāti loqtur ī casū multū diuerso / nam receptū ultra sortē de qua dicit̄ ibi mutuū directe decernit̄ quo oīno suphūdācia phibet̄ · xiiii · q · iii · c · ii · ꝓtotū et · xi · iii · q · iiii · si quis oblitus · et · c · se · sz ī casū isto nō sic · Nō em̄ ꝓpt̄ mutuū qd ibi nō ē · sz ꝓpt̄ factū · a · ꝓpter securitatē quā facit de mercibus an̄ dictus recipit lucrū · Scdo talis dtract⁹ licitus ē ꝓpter cessacōz sortis / nō em̄ est dt̄ pmā et scdaz regulā · qz ibi nō ē mutuū cū ibi nō sit sors · ꝓpter ea nō p̄ōt dici q̄ assecurās lucrū recipiat ultra sortē · sine fūdamēto nullū edificiū dat̄ · i · q · i · cū paulus / ad esse em̄ usure optet interuenire sortē et ampli⁹ ult̄ sortē sicut ptz s̄ ser · xxxvii · ar · i · et c · sicut ad esse cuiuslibet entis duo necessaria sunt · scz substācia et forma · de spontua nos · Tercio videt̄ esse licitus talis dtract⁹ ꝓpt̄ expimētacōz cōis vtilitatis · eo q̄ inde seqtur rei p̄ · dūe bonum et vtilitas

mercatorum multe ei merceaões fieri pñt et fiũt q̃ cessarẽt si nõ repirẽt tales assecurãtes Scd̃a est scurtas culpabilis q2 illicita est · hec tali mõ ꝯsueuit fieri . Tu mutuo suscipis ab aliquo pecuniã qua tu eges et ego satis do ꝑ te u' ad hoc scripturã securitatis facio creditori tuo cũ hoc sc3 pactu: q7 ego habeã a te vnũ uł duos flor ꝑ cẽtenario õ tali securitate q̃ ꝑ te facio talis ꝗdẽ ꝯtrac.2 duplici rõe illicit2 eẽ videt̃ primo q2 ibi ẽ mutuũ indirectũ · scd̃o q2 ibi cessat piculũ primo q2 ibi cadit mutuũ i directũ eo q7 assecurãs stat ibi loco mutuãtis et sic fit ꝯtra regulã p2ia3 et scd̃a3 Preterea assecurans est ibi ac si mutuãdo ad certũ tp2 cũ addicõe duorum ł triũ ꝑ cẽtenario suã pecuniã rehaberet: paria enĩ videnť creditori satisdari aliquid ꝑ hoc recipiendo a creditore et mutuando aliq̃d vltra sortẽ, Scd̃o aũt hoc nõ lic3. q2 cessat ibi piculũ eo q7 fit sine piculo securãtis: Nam si ꝯstituo me debitorẽ creditoris tui ꝑ hoc accipiendo vnũ vel duos florenos et ꝯtingat me tuo soluẽ creditori tu michi restituẽ obligaris tanq̃3 meus debitor de sortis et sic pt3 q7 sum securus ꝯtra regulas in pñcipio pñtis sermo. iam declaratas: ꝑterea q7 plus das vsura esse videt̃: q2 ut dictũ est idem effectualit̃ eẽ videt̃ ac si tibi antea mutuassem cũ pacto recipiendi p̃dictũ lucrum. Sed si hoc ꝑcedit cũ ꝑ te tuo creditori soluo q̃nto amplius si et non soluo. Nẽpe effectualit̃ idem est eo q7 si tu debitori soluis liberas me q̃d nempe ꝑinde est ac si michi soluenti restitueres et ꝑ eo michi dedisses vnũ vel duos flore: nec rõ dictat q7 melioris debeã eẽ ꝯdicõis cũ nõ soluo q̃3 cũ soluo sicut p̃dictũ ẽ. Sed obstãt q̃dã et dicũt q7 istud nõ recipit̃ mutui rõne s3 talis ꝯtctus ẽ potius vendicio crediti mei ad q̃d acq̃rendũ et ꝯsiderãd subij ac subeo multas expẽsas sicut i mercãtibus quotidie p3. Et q7 nõ sit mutuũ p3 q2

et si p te creditori tuo nō soluo nichilominꝰ teneris michi ad illa. ad qd dicendū q̄ talis vendicio crediti cū hmōi lucro nō pōt fieri cū actu illicite: sicut mutuo indirecto si cut in pdicto cāu ɔtingit fieri. Est igit̄ talis in foro ɔscie simulatus et fictus satisdator et ad satisfactioꝫ singulari ter obligatus: et in foro ecclesie posset ad satisfactioꝫ cō pelli sm quosdā si fictꝰ satisdator et verꝰ creditor pba ret. ¶ Tercia est securitas variabilis sic ptꝫ in depositis. vn̄ pone q̄ deposui pecuiaꝫ apud campsorē sine aliquo pacto: talis aūt campsor negociat̄ cū pecunia mea ac rū det michi decē pcentenario Quid iuris. Dicūt qdā q̄ aut ego deposui sub spe lucri: et tūc est vsura: aut pn̄ci paliter sine vlla spe et tūc secus et d hoc stat̄ dicto meo q̄ hec questio de ɔscia ē ꝯsecūdū Bal. de pusio dicend est q̄ aut deposui in spe Et tūc q̄ illicite usus ē pecunia meā deposita: ciideo omē lucrū inde puemens michi re stituē obligat̄ q̄ ex re mea locupletior factus est. ar. ff. de neg. g. l. q sine vsuris. Aut vsus est licite: q̄ deposue rā ad numerūlet tūc aut dat ex liberalitate: aut ex equi tate: aūt ex necessitate. Primo si dat ex liberalitate sci ens se nō teneri retribuē michi aliqd: et tūc si a pn̄cipio nō habui aīmū fenorandi licite possum retinē. q̄ mera donacio est. Scdo si soluens credit se ex qdam equitate teneri que se ad remunerēdū mercācias mouet: et tunc idem dicēdū est. Tercio si ex necessitate: q̄ scꝫ credebat se vsurarie obligare cū n̄ obliget̄ et tūc licite recape pos sum. si eciā a pn̄cipio nō habui aīmū fenorandi: alias illi citū esset recape qcqꝫ. Nā obligacio antidotoris iustam parit recepcoꝫ p errorē solnti. ut d. ff. de fideius. l. si te stor. § i. nisi esset error factum q̄ putabat psuū pcura torem esse pmissum cū tn̄ nō esset: q̄ tūc nec de iure iu dicali: nec d iure ɔsciēciali illud retinē possum. hec ille.

Sed de deposito aliqd dicetur infra in tercio artic·c·ii·
¶Quarta aūt securitas execrabilis dici pōt: qz scz cum ea
om̄is eciā manifesta vsura execrabilit̄ freqntat̄. vt puta
si qs mutuās ·c· ducatos velit inde aliqd ultra sortē hr̄e
qz non sunt sibi ita securi sicut si illos hr̄et in archa: imo
mutuando multis āmittendi exponit eos nō excusat̄ ꝓpt̄
tale piculū ab vsura. Periculū siqdem huius cāus nichil
a rōne et natā mutui differt vel saltē sibi insepabilit̄ cō
nexū est q nō plus hz de rōne vendibilis q̄z habeat mu-
tuū inqntū mutuū: ꝓptea ꝑ inde est ex piculo hoc lucrari
sicut lucrari ex solo mutui actu. Nā si mutuās tante de-
mencie esset q absqz omī securitate pignoris uel testimo
nij aut scripte mutuū daret cū expssa pactōe vsure: et sic
de rehn̄do sortē: nō tm̄ vltra sortē in piculo remaneret.
tn̄ tale piculū eū ab vsura nō excusaret: qz otra p̄ceptum
dn̄i agit q luce vi·c· inquit mutuū date nil inde sperātes
Pretea ꝑ hoc piculū n̄ tollit̄ ius indemnitatis ipi p̄stitori
qz receptor tenet̄ sibi ad oīmodā indemnitatē et ad red
dendū plene equale. Iniquū aūt est ipm ad reddendum
amplius obligari. Itē maifeste appet q est otra duas
p̄mas regulas positas s̄ in p̄ncipiis ser ¶Ad in otra-
ctu cadit qn̄z piculū seu dubiū capitalis et lucri et eciam
pōt ibi esse vsura ¶Ca·iiii·

Qartū dubiū et piculū est capitalis et lucri: et
tn̄ pōt ibi esse vsura de quo ponantur duo cāus
¶Primus cāus est cū quis mutuat ·c· ad ·x· ānos
ita q si infra decēniū mortuus fuerit alt̄ ipoꝝ liberatus sit
q debitū accepit a mutuo et debito. Si vo supuixerit am
bo: dabit qui mutuū accepit ·cc· ei qui mutuū dedit in ta
li cāu vsus est: qz tale piculū sm̄ alex. lom. nō excusat.
Nā talis otractus nō tendit ad equalitatē iusticie· cum
hoc ex suphabūdācia nō ex labore· nec ex usu rei ꝓpe· nec

recompensacõne alterius rei reducit ad equalitatē iusticie
ꝑiculū aūt nō excusat vbi cā tpis aliquid plus accipit. Sꝫ
vbi nō cā tpis supabūdancia accipit tūc rōne dubii uel
piculi excusare pōt; qñ scꝫ incidit dubiū ex natura rei. qñ
eciā excuset dubiū satis dictū est ĩ ser. xxxiiii. ar. i. q. si p
totū in trib9 regulis et melius i pñ. ar. pcedentis in aliis
tb9 regulis ¶ Secūdus cāus talis est statuit ciuitas p vtili
tatis utilitate qꝫ qcunqꝫ ciuis hñs vel habiturus est filiaꝫ
si infra ānum natiuitatis ipius tradit ciuitati. lxx. duca-
tos cū filia puenerit ad. xv. ānū rehabeat a dicta ciuitate
qngentos ducatos ut nuptui filiā tradat. si vo filia añ
·xv. ānum defuncta fuerit pdictus ciuis añ dictos. lxx. du
catos āmittat. Queritur an rōne talis piculi seu dubii li-
citus sit ɔtractus. dicendū qꝫ nō. qꝫ est ɔtra iusticie equita-
tē. qd pꝫ triplici rōe ¶ Primo qꝫ sicut supius dictū est in
mutuis veris vel interptatis spe lucri pñcipalit factis du
biū seu piculū a fenore nō excusat. sicut pꝫ ex. de usur. in
·c. nauiganti. et in c. in ciuitate tua. Itē sm doctores vsura
est lucrū ex mutuo pñcipalit intentū. Et itē. xiiii. q. iii.
in c. plerique dictū est. vsura est qcquid sorti accedit. Qd
qdem sicut manifeste appet. ɔtingit in pdicto cāu ¶ Pre-
terea si talis mutuasset tali intencōne et pacto alicui pticu
lari psone vsurā vtiqꝫ ɔmisisset multo forcius vsurā ɔmit
tit taliter mutuando ciuitati cū magis teneatur subuenire ei
in necessitatibus suis qꝫ alicui singulari psone. nā cōe bo-
num pferendū est bono pticulari. vnde aug9 ait ɔmia
ppriis et nō ppria ɔmibus anponas et in aut. res q. C. de
leg. et ex. de postu. pla. c. bone ¶ Tercio qꝫ apud tradentē
pdictos denarios nō remanet ipor dniū neqꝫ vsus vnde
iuste lucrari possit. nā sicut ex dictis i pñcipio pñtis ser.
pꝫ dubiū aut piculū a fenore ñ excusat nisi apud lucran
tē includatur dñium atqꝫ vsus rei piclitātis cū qua lucratur

Nempe ex re sua nō ex aliena hō lucrari dꝫ. Insup vsus rei ex quo puenit lucꝝ debet mediate uel immediate p tinere ad ipm lucrantē: que duo nō ocurrūt in pfato ca su. Nam et dñium et vsus dictoꝝ denarioꝝ trāsierūt in dūitatē. Tercio quia cā tpis nō ꝓpii aliquid plus spera tur. Nam sicut ex pcedētibus patet piculū seu dubium ibi ocurrēs nō puenit ex natura rei sꝫ ex tpe tm: qd non est tradētis sꝫ ipius dūitatis. Pretea tale lucꝝ nō pue: nit ipi tradēti ex ipius industria aut ex eius labore: nec insup ex sollercia et sollicitudie eius aut ex recōpensacō ne alteri9 rei. vnde tale lucꝝ possit reduci ad iusticie eq tatē: sed tm puenit ex tēpe qd est ipius dūitatis: ꝓptea talis otractus vsurarius est.

Articulus scdus Qd in variis otractibus p mutuū pal: liatū vsura omitti solet.

Ecūdo osideram9 qn est in otractu vsura per mutuū palliatū. Potest aūt vsurariū mutuū quadruplicit palliari. Primo in otractu emp cionis et omutacōis. Scdo in otractu locacō nis. Tercio in otractu societatis. Quarto in otractu cō: missiōis: et i hiis oibus otcib9 cadē pōt vsurariū crimē Qd in otractu empcōis et omutacōis pōt cadē vsurari: um crimen p mutuū palliatū. Ca. pmū.

Rimo em pōt esse mutuū palliatū et vsurarium in otractu empcōis et omutacōis. cum fit scꝫ in fraudem vsuraꝝ. Circa qd cōsideremus ad pñs sex casus. Primus aūt casus est de empcōe ad redimē dū. vbi gra Emit qs agrū satis miori pcio qꝫ valeat sub tali odicōe q9 post. v. vel sex ānos siue qncūqꝫ placuerit vēditori p eodem pcio illū restituat ei. Circa hūc cāum tenēdū ē q9 si emptor sub specie empcōis pciū agri mu: tuare intēdit: et ꝓpter tale mutuum lucrificare annuos

fructus agri usura est. licet ab ecclesia s3m Archidia. ex hoc cōdemnari nō possit Sed si hoc nō facit in fraudem licitus est ɔtractus s3m eūdē. De hmōi em̄ dolosa intencione p̄sumi pōt p̄ triplicia signa. Primū signū e st qñ p̄ciū qd dat̄ modicū est respectu valoris rei. Scdm est qñ aliquid soluit̄ vltra receptā summā. puta. Vendita fuit res. c. florenis. et ponīt in pacto q̄ si vendicō rescindat̄ soluit̄. c. xxx. Terciū signū est qñ emptor solet exercere vsuras seu vsurarios ɔtractus et maxime cōsimiles vsurarias empcōes. pbat̄ aūt hoc ex. de vendi. et emp. ad nr̄a3. et de pigillo uos. Quidā tñ dicūt q̄ paucora signa reqrunt̄ ad hoc in foro iudiciali. s3m quosdā. Est nichilomin9 aduertēdū q̄ si emptor agri intencōe simplici illū emit. et p̄cio iusto patus semp̄ restitueē illum, si venditor noluerit redime nō est ibi vsura. qr nulla ibi interuenit racō mutui. s3 sola empcō pura et simplex. tp̄ cōtrarias vo circūstācias atq3 signa de simplici intencōe p̄sumi pōt. In iudicō aūt aīe standū ē in hiis ɔscie ɔfitentis se purā et simplicē habuisse intēcō3. Scds cāus ē sc3 cū fit ɔtractus vendicōis cū pacto de reuendēdo infra decēnuū ita q̄ añ quinquēniū instrumētū vendicōis neq̄quā facē teneat̄. In hoc casu s3m Hosti. eo ipo detegit̄ ipa fraus vt ipe notat. Et post eum Jo. an. in c. ad nr̄am de empc. et vēn. in nouella. Et sic patet q̄ ibi est vsura. Tercius casus etiam addi pōt. verbi grā. Emens agrū vel equū seu fructus agri iam seminati minori p̄cio q3 pbabilit̄ valet. vel alit̄ tūc esset empturus seu habitur9 p̄ eo q̄ soluit p̄ciūm antequā recipiat rem emptā ɔmittit vsuram. Racō hui9 est qr emptor p̄ quādam racōem mutui credit p̄cū venditori ante rei empte recepcōem. Constat em̄ q̄ ex natura empcōis et vendicōis seu ɔmutacōis ñ tenet̄ p̄cū rei empte tradē añquā

rem emptã recipiat. Nã oĩs ɔmutacões sibimuicẽ pit et ad pena obligant. Quia ꝗ ꝑtẽ mutui rõe͡ʒ intcedetẽ. quasi ꝑ pcio mutui accipit seu retinet aliquã ptẽ debiti precii rei emptcrio arco intercidit in hoc casu vsura.

Quartus casus est cũ quis sub specie ɔmutacõis bladi ꝑ blado añ messem tradit alteri bladũ vetus ut in messibus recipiat nouũ et pualẽs vsurã ɔmittit. sʒm gof. Jo aũt dico pualẽs: qꝛ si illud aetus seruaꝛ vsqꝫ ad messem tm̃ ꝓbabilit valuisset quãtũ nouũ ꝑ illo receptũ nõ est: ibi vsura. sʒ pocius equalitas dici posset: q̃muis pstitor ex hoc reportaret aliquã vtilitatẽ renouacõis sui bladi ob quã cãm posset diuci9 ɔseruari. Et hoc q̃dm iustũ ẽ. Nã si ego absqꝫ tuo damno et piudicõ aliquã cõsequor vtilitatẽ: non ex hoc sum tibi iniustus aut viciosus. Si tñ añ messem venditur9 erat illud vetus sʒ mutuauit alteri ad pces ei9: tũc dʒ et põt inde hr̃e equalẽs pciũ. qd tũc inde habuisset si illud tũc tpis vendidisset. Ad habendũ aũt intelligẽciã discretã in dicto casu et in ɔsimilibus et distinguẽdũ est: qꝛ aut ẽ visimile qꝫ ipa res mutuata nõ erat p̃ciosior tpe solucõis: aut de hoc ꝓbabiliter dubitaꝛ. Si primo mõ tũc aut mutuãs seruatur9 ñ erat rem quã mutuo tradit sʒ intim ɔsumptur9. et tũc ẽ vsura. Aut erat seruatur9. Et tũc aut creditor aufert debitori libertatẽ se liberãdi. et tũc etiã est vsura. In hiis eñ casib9 se exonerare voluit et onerare debitorẽ. Aut talẽ libertatẽ nõ aufert debitori et tũc nõ est vsura. imo mereri posset. si bona intẽcõe añ tm̃ mũ reqrat debitorẽ. ut soluat ne sc͡ʒ graui9 oneretꝛ. si eñ hʒ intencõe͡ʒ corruptã et dicit debitori qꝫ põt vsqꝫ ad tpus mutuũ retinere. ut sc͡ʒ ne se a damno reuelet. licet eñ non auferat facultatem se liberãdi: tunc et si nõ omittat in hoc vsuram nichilomin9 peccat. Si aũt scdo mõ tũc nullum est ibi vi-

ciuit ꝑbat̄ in.c. fue. de vsuris. Talis distinctiõ maxie in foro pnie magne inniti eqtati. Ad hoc etiã faciũt alia distinctiõ scoti.q̃ copiosior est. Et ponit̃ s ser. xxxiiii. ar. i.c.iii. ¶Quitus casus de eo q̃ vendit frumētũ uel vinum ꝑ p̃cio qd instãti currit cũ hoc si plus valeat vsq; ad pascha. vult q illud plus sibi detur. Si vo valet minus nõ vult q p̃ciũ minuat. Scdm em̃ hosti. talis vsurarius est. C. de solu. l. penul. ff. de dam. infec. q̃ bona ꝯ si quis. Et hoc no. archi. xiiii. q. iiii. c. i. ¶Sextus casus de eo qui tpe messiũ uel vindemiaꝝ emit frumentũ uel vinũ ut tot mẽsure paschali tẽpe sibi reddant̃: talis cõtractꝰ vsurariꝰ est. xiiii. q. iiii. vsura. Scdm em̃ cursum oium regionũ et ꝯ̃uem opi. talia cariora sunt tũc tpis. Talis aũt opinio estimãda et ponderãda est ex. de sepul. certificari. ff. de flu. l. i. i fi. Nec obstat q qñq; cõtrariũ accidit: q: ad hoc nõ aptant̃ iura. ff. de alea. l. nã ad ea. et di. iiii. erit aũt lex. Qui ꝯtra fecerit in foro cõsciẽcie ad satisfactiõꝫ inducẽdus est. ex. de vsu. ꝯsuluit. et c. in ciuitate. Clericis aũt tales ꝯtractꝰ oĩo illiciti sunt. lxxxviii. di. p totũ. ex. ne cle. uel mo. c. i. et. ii. insti. de vi. et ho. cle. c. ab omi. Hec no. hosti. ex. de vsu. c. vlt.

¶Qd in ꝯtractu locacõis inuenire põt mutuũ palliatũ et vsurariũ lucꝝ.

¶Ca. scdm.

Ecũdo em̃ põt esse mutuũ palliatũ et vsurariũ. i ꝯtractu loca cõis: ut puta si locator extimat valorẽ rei locate et locat eã: hac ꝯdicõe adiũcta q qlitcũq; ꝑdat̄ seu deterioret̃ vult eiusdẽ p̃ciũ recupare rẽ suã. hoc q̃dem fit in fraude vsuraꝝ: q: res extimata intꝯdit loco pecuñe. nec vã locacõ ẽ: q: locatorẽ suo piculo tꝯdit ꝑ q̃ ꝯstituit sibi merces: dicit em̃ locator q̃ rebꝰ suis permitto texti domo mea mercede ꝯuenienti: ego dico: permittat aliquẽ vti inuenienti mercede conueniẽti ut si

locator et tu conductor. ex. de loca. et conduc. l. et. c. prefea.. Est nichilominus aduertendum quod locacio aliquando dicitur firma. ex. de loca. et cond. nostra nobis. Fit enim quandoque in perpetuum: quandoque ad certum tempus. Et si moriatur conductor infra certum tempus ei succedet heres: secus autem est in vsufructu qui quidem personalis est et moritur cum persona. Est insuper alius contractus qui secundum glo. ex. de loca. et cond. in. c. potuit. est medius inter locacionem et conductionem qui emphitheosis nominatur. de quo habetur in dicto c. potuit: talis contractus in hoc accedit ad vendicionem: quia quando celebratur aliquid datur: quemadmodum in vendicione datur precium. sed nichilominus differt ab ea: quia per vendicionem dominium ipsum transfertur. sed in hoc contractu dominus retinet dominium sibi: quapropter magis videtur accedere ad naturam vendicionis: quia sicut locator dominium sibi retinet et annis singulis aliquid recipit. ita et hic: quia emphitheoteca singulis annis quenentum canonem. i. censum soluit. Emphitheosis nomen est grecum: et idem est quod melioracio in locato. Nam antiquitus sterilia tantum per hunc contractum concedebantur et melioraciones receptorum erant. Demum permissum est fieri de sterilibus et fructuosis. Consistit autem tamen in rebus solis. Quidam autem hunc contractum vocant dacionem ad liuellum. Sciendum est autem quod possessio ecclesie in emphitheosim de nouo in perpetuum non potest dari. ex. de re. ec. non alie. c. nulli. sed tamen possessio ipsa que prius emphiteotica erat libere ad ecclesiam peruenit potent alteri in perpetuum in emphitheosim dari. hoc tamen cum grano salis. prout habetur ex. de feu. ex parte. Ca. iii.

Quod in contractu societatis potest inuenire mutuum palliatum et vsurarium. Et contractus potest tripliciter variari

Circa quoque potest esse mutuum palliatum et vsurarium in contractu societatis. Est enim societas fraternitas quedam. ff. pro socio. l. verum. propterea impium est quod ibi committatur vsura vel turpe lucrum: quod quidem fit quando inter socios equitas non seruatur

Est aũt circa hoc aduertendũ ſm tho.ſcda ſcde .q.lxx: viii, q7 ille qui in ſocietate cõmittit pecuniã ſuã artifici uel mercatori pecunie dñiũ nõ trãſfert in illũ.ſicut ɔtin git in mutuo ſ3 remanet eius qui dedit illã:ita q7 cũ pi= culo illius cũ ea negociat̃ vel artifex opat̃: ꝓptea licite recipe põt ꝑtẽ lucri inde ꝓuemẽtis vid3 tanquã de re ſua.Hec ille.Inſup eſt notãdũ q7 põt ɔtractus ſocieta tis tripliciť variari.Primo mõ ſic qñ ſunt duo quoꝝ vn9 ponit pecuniã et alť opã corpalẽ.ff.ꝓ ſocio: l.iii.Scdo fieri ſolet qñ vnus ponit pecuniã et opã.et alť pecuniã3 tm̃ aut opã tm̃. Tercio fit qñ ambo in ſocietate pecuniã et opã ponũt.Et in hiis omibus eq̃tas eſt ſeruãda ne aliqd fit in fraudẽ vſuraꝝ:q2 ſ3m goſ.lucra et damna oĩa eſſe debẽt.Cõcor. in hoc hoſti.et no: xiiii.q.iii.ple riq3.Proinde tale pactũ fieri poſſet videlicȝ q7 ego reci perẽ quartã ꝑtẽ lucri et tu tres alias,vel ecuerſo tu q̃r tã et ego tres alias ſ3m cõueniẽciã nr̃am q7 tua vel mea induſtria eſtimari debẽt:ut p3 inſti.de ſocie.§.i.Et ſimi liť ꝓ rata diuidať damnũ.Poſſet inſup fieri nõ expſſa p̃dicta eſtimacõe ꝑſone ɔmittẽdo diſcrecõi ipi9 q pecu niã recipit:ut aſſignet ptẽ lucri et damni quãtũ ſibi vi= detur iuſtũ.Et tandẽ ſi eſſet aliq̃s exceſſus ſeu defect9 ɔcordiť inuicẽ remitterẽt ſibi.Sed notãdũ eſt q7 qñ vť q3 ponit pecuniã et opã et alť coꝝ plus de pecuĩa vel d ope aut de vtroq3 ponit:tũc ſ3m nicho.de ma.lucrũ co rum debet eſſe equale non equalitate quãtitatis ſ3 ꝓpor cionis ſi nichil aliud expſſum eſt.Quõ aũt ɔtractus ſocie tatis in vſurariũ fraudẽ fieri poſſit ponunť aliqui caſus

¶Prim9 caſus eſt talis:q̃dã ponit in ſocietate opã tm̃. alius.xxx.floi:ad terciã ꝑtẽ lucri et dãni hoc ẽ ad lucꝝ et dãnũ.x.flo.xx.florenis ſemp ſaluis remanẽtibus in tali etiã caſu niſi ille qui opam ponit mercedẽ laboris

accipiat quē sustinet p ōmercio .x. floreno: quoꝝ lucrū et damnū spectat ad illū q pecuniā dedit. talis qui dedit eā vsurarius est Racō huiꝰ ē. q2 .xx. flore. mutuauit mercāti p ōmercio .x. floꝝ. ptinēcū ad lucꝝ et damnū illiꝰ tm̄ qui pecuniā dedit: cū recepturꝰ sit .x. flore. qui nō stāt piculo suo. sicut et illius qui opā gerit. ꝫ eque bn̄ debēt stare .xx. ad lucꝝ illiꝰ q opā ponit et ad piculū mutuātis Nā ouemēs est q̄ habeat emolimentū q̄ hꝫ onus. pinde si iste q opā gerit nl bēat p mercede laboris exhibiti in lucro qui accidit et q̄ pecuniā dedit vsura omittit. q2 posito hoc casu ille q pecuniā dedit p .xx. flore. nl hr̄e debeat ad similitudinē mutuātis. qui (sicut supra ser. xxxvii. ar. iiii. c. iii. latius dictū est) nomie mutui vltra sortē nl recipe pōt. Cum ꝫ otrahit societas ita q̄ vnus ponit pecuniā alt opā ut pdixiꝰ est licitū: dū tn̄ seruet eqtas socialis. sed hoc non est in pposito casu. Nam si mercator recipiēs pecuniā et ponēs opā postq̄ merces emēt pdēt eas amittēt vtiq2 .xx. flo. et opā corpalē. Collator aūt pecunie nl pdit nisi tm̄ .x. flore. et ñ opā corpalē. Casus aūt nequaq̄ licitus est sꝫ fit in fraudem vsuraꝝ. ¶ Scd̄s casus est de illo q credit mercatori .c. ducatos sic q̄ medietas currat ad piculū mercatoris et alia ad piculū ipius tradētis: et de eadē vtq2 lucrentur et pdātur. tunc em̄ idem est ac si medietatē currentē ad piculū mercatoris sibi mutuasset. et racōe talis mutui nullum salariū mercator habeat de industria sua et opere quo reliquā medietatē p tradēte in mercacōe de ducit. et iō idē ē ac si mercatori cui q̄nquaginta libras mutuasset dicēt do tibi alia q̄nquaginta: et ppt mutuū quod feci tibi deduc michi eas absq2 stipēdio alio: cum tamen talibus pro stipendiis quarta pars soleat assignari. absq2 hoc quod in capitalis pdicōe absq2 sua culpa

p dicõne absq; sua culpa facta nil penitus p dat; io talis
otractus illicit9 est ¶ Terci9 casus est de illo qui in so:
cietatẽ dat pecuniã mercatori: et conuenit secũ q7 det sibi
terciã ptẽ lucri et nichil dicit de damno. In hoc casu di
stinguendũ est. si intẽdit hr̃e lucrũ et nõ damnũ vsura ẽ
vt ex de vsu: cõsuluit. Si aũt intẽdit pticipare lucrũ et tã
nũ licet de dãno nichil dicat: tũc otract9 licitus est: et
licet de damno non exprimat intelligi tñ habet de illo.
sicut de lucro. ut insti. de socie. § illud. Sz pone q7 nego:
ciator qui pecuniã recipit ad mercãdũ paciscit cũ illo q
eã sibi dat dicẽs. volo in fine p industria mea et labore
meo hr̃e. xx. flore. nolẽs in eis aliqd damnũ sentire: nũ:
quid licet. Dicẽdũ q7 sic sz iste est otractus locacõis nõ
societatis. q2 talis negociator p illo p̃cio opas suas lo:
catur et hoc modo nichil etiã sentit de lucro. Posset etiam
pacisci q7 nõ solũ debet hr̃e illa. xx. sine aliquo dãno sed
in talem et talẽ ptẽ de lucro et nullã de damno. Sepe
eñ otingit q7 tãta ẽ industria socii q7 plus oferat socie:
tati qz ipa pecunia: utputa. si ipe solus nauigaret et so:
lus peregrinaret. ff. pro so. si nõ fuerint. § ii. Et tũc ex pacto p
tem nõ sentiret damni et tamẽ pticiparet in lucro. Sz in
rei veritate tũc illa recipiat nõ ut socius sed rõne sui sa:
larii. Ad naturã societatis faciũt omia que supra in p̃nti
sermone et articulo dicta sunt: et etiã que dicent in se:
quẽti ser. p totũ. vbi de sociedis dicturi sumus. insup et
q in so. c. dicent ¶ Circa hoc q̃rant tria. Primo nũqd q debz
p onẽ cpã scz negociãdo vel circũcirca nauigando dz cã
ponẽ sumptu9 suis an societatis. Dicẽdũ sm bal. et ia
co. de are. q7 qñ pficit cã societatis exceptis ipis q̃s fe:
cisset domi dz hr̃e expẽsas de corpe societatis. Arg. ff. de
pe: hẽ. l. sz et si lege. § q7 aũt. q2 nõ dz lucrũ nisi deductis
expe nsis. ff. pro socio. l. mutuis. Hoc etiã tenet Cynus.

¶ Secũdo põt q̃ri an in diuisiõe societatis q̄ q̄nꝫ p lon-
ga tpa fit multis laboribus ac sudoribus p̄cedẽtibus: si
nõ inueni͛ nisi tm̃ capitale saluũ: debeat hr̄e ille qui po
suit illud an debeat equalit͛ diuidi. Circa hoc diuersi di
uersa senciũt. Glo. i. l. i. C. p socio dicit q͛ debeat equali
ter diuidi nisi aliud actũ sit. Et hoc ꝓpt͛ triplices rõnes.
primo rõe cõiõnis. scdo opacõis. tercio ammissiõis. pri-
ma respicit ɔtractũ primũ. scda mediũ. tercia terciũ. ¶ Pri
ma aũt rõe cõiõnis: qꝛ tale capitale videt͛ a pñcipio cõ
municatũ. sicut dicim⁹ in societate oĩum bonoꝝ: qꝛ vn⁹
quisqꝫ videt͛ alteri cõicasse qd̓ primo ꝓpriũ erat: et de ꝓ-
prio in cõe trãsit: ff. p socio. l. i. ¶ Scdo rõe opacõis. qꝛ
ille qui posuit opã intelligit͛ p̄ciũ ope posuisse: qd̓ q̇dē
p̄ciũ lex assimulat et adequat pecuie posite ex alia pte.
vnde pinde est si vnus ponit. et alt͛ opã ac si vt͛qꝫ pone-
ret ꝑ. Sed tũc q̇dem certũ est q͛ si diuisiõis tpe nõ repe
riret͛ nisi ꝑ. qlibet hr̄et. v. & in ꝓposito ita ē. ¶ Tercio rõe
ammissiõis. qꝛ si ille qui opã ponit pdit opam: & q̇ po
suit pecuniã pdit ꝓ pte pecuniã: alit͛ seq̄ret͛ absurdũ q͛
vnus pderet totũ alt͛ nichil. Et hãc ptē tenet. g. in di. l.
i. C. p so. de iure. de ɔsuetudie aũt dicit q͛ capitale dꝫ cē
saluũ. Et si ē ita ɔsuetũ intelligit͛ tacite hoc actũ. qꝛ cõ-
suetudo in tacitũ pactũ deduci videt͛. ff. loca. l. licet. ¶ Ꝫ
q̇dã dicũt q͛ ɔsuetudo illa nõ vꝫ. nec etiã pactũ. eo q͛ p
tale pactũ ɔtc͛t⁹ traheret͛ ad natã v̄sure. nã sicut i vsura ē
piculũ debitoris. et tñ creditor vsuras recipit: ita hic eēt
piculũ receptoris. piculũ inq̄ꝫ pdicõis opaꝝ: et nichilo
min⁹ si ope aliquē attulisset fructũ lucꝝ cõe esset. Ad
hoc q̇dã rñdent di. q͛ nõ est veꝝ q͛ ex hoc ad natã vsu
re trahat͛. ut patꝫ q̇one se. Et no. ff. loca. l. cũ duobus.
¶ item ex facto. Tu aũt dic sꝫm Jaco. de are. q͛ non so
lum de consuetudine sed etiam de iure est q͛ capitale

sit saluū: quare etiā socius meꝰ debet hr̄e pecuniā. Et si
dicis qꝛ ponit opā. Rn̄deo qꝛ p̄ an ope intelligit corre
spōdens milupurio pecunie: non aūt ipi sorti. proinde si
vnus ponit comoditatē ope equidē; et alr̄ ponit comodi
tatē pecunie nō aūt ꝓprietatē. finge em̄ qꝛ vnus in socie
tate ponat mille millia: alr̄ tn̄ opā tm̄: tūc in nulla pōt
esse ꝓporcō nisi de comodis ope et comodis pecunie nō d
ipa totali sorte p idē expssum ē. qꝛ in societate ponit spe
cies ex vna pte puta pecus: et ex alia ope pastoralis. qꝛ
sola comoda et damna in obuencōibus oīa sunt nō autē
ipm pecus: ut in .§. si in cobibēda. l. si ducbꝰ. ff. p socio
Vel dicamꝰ qꝛ in dubio pociꝰ intelligatr̄ in societate po
situs vsus rei q̄ȝ ipa res. Et hoc facit ad qōnem soccide
ouiū qꝛ fetus lana lac et hmōi sunt oūia s̄ȝ nō oues soc
cide date Veȝtn̄ est qꝛ licȝ p̄ncipalia capita sint mortua
tn̄ societas in fetibus durat. ut. ff. p socio. l. si illud qd.
et. ff. de pigno. l. grege. in pri. Et qꝛ dico qꝛ oues in so
cietate date nō sunt oūes intellige qꝛ capitale meū non
est oūe. s̄ȝ melioratū et deterioratū est oūe. verbi grā dedi
agnos in soccidā tūc quātū valebāt agni an̄ omīa retra
hā illud tanquā meū capitale. In illud aūt qd cresat
puta qꝛ agni castrones sunt facti: aut porcelli porci tractu
tpis illud diuidit tanquā int̄ socios. Et si dedi equā in
soccidā et tractu tpis deteriorata est facta int̄ nos extima
cione p medietate deterioracōis. periculū et damnū ptinet
ad me: p alia vo medietate ptinet ad te. Nā hec ē na
tura societatis q̄ nata tanquā qddā intrinsecū oibus cō
tractibus inest. qꝛ nichil aliud est q̄ȝ dispositō q̄dā q̄m
lex vel ↄsuetudo statuit sup ↄtctū. ut. ff. d pac. l. si vnꝰ.
.§. pactꝰ. ¶ Tercio q̄rit si ipm capitale ē pditū seu dimiu
tū vana scȝ supueniēte fortuna nunqd iste q̄ ponit opā
tenet aliqd dare illi q̄ pecuniā dedit. vbi grā. i. dimucoe

ponamus q in societate posuerim.xx.p dita sunt.x.nūqd tenens tu michi restitue. Et videt q sic.qz dānū dz eē cōe.ut in dicta.l.si nō fuerit. Nā si totū damnū eēt meū foret ɔtra naťam societatis. Cōtrariū tn̄ determiat.glo.i dicta.l.si nō fuerit.§.illo.sup vbo solus.dicens.q ille q pomt opā suā solā nūquid se obligasse videt ad damnū sortis.sufficit em̄ damnū pditaꝝ opaꝝ. Et hoc pbat.d. q correlatiuoꝝ eadē est naťa.vn̄ dicit d capitali michil lucrať ponēs opā.ita de capitali michil dampnificeť Si aūt lucrareť ita dāmficari debēt:qz de ɔtrariis eedē dāntur regule.ut.C.de furē.l.manifestissimi.§.sz cū in regula in tex:ibi vbi em̄ piculū ibi et lucꝝ. Sed petrus dicit q aut pecunia est statim pdita:et tūc dz damnū esse cōe aut post opas phibitas et tūc sufficit opaꝝ damnū. Et hāc opiniōz dicit Cynꝰ esse eqorē. Jaco.de are.dicit indistincte q damnū dz eē cōe.ut in.l.cū duobus.§.qdā sagariā.et.l.si id qd.§.itē celsus. Tu vo dic q quatenꝰ est cōe lucꝝ eatenꝰ dz eē cōe damnū.et nō alit ut pdixi Et iō primā opi.tene. Hec omia bal. Ad pdictā matiā faciūt plura q infra dicent in ser.se.arti.iiii. Unde si ɔtracta est societas ad ptē damni et ad ptē lucri tene terciā opi. Nec pōt ɔqri qui pdit opā.nā alt pdit interlucriū tpis. Sed si nō apparet qualit sit ɔtracta societas itelligit ɔtracta sm ɔsuetudinē regiōis:et inť mercatores intelligit sm ɔsuetudinē mercatoꝝ:ut i auē.de fide instru.§.si.et.ff.de edili.edi.l.qd si noluerit.§.qz asſiduatet.C.de fideius.§.fi. Hee em̄ supra posite qōnes sunt sm baldū de pusio.in.l.ii.C.p socio.

¶ Qn̄ ɔtractꝰ ɔmissiōis sit licitus et qn̄ nō. Ca.iiii

Quarto quoqz pōt eē mutuū palliatū et vsurariū in ɔtractu ɔmissiōis. Licet etiā qdā societas dici possit. Ad cuiꝰ intelligēciā qri pōt an ɔmittēs pecuniā

bona fide cuidā mercatori ut lucretur inde et iuste et ha
beat ptē in lucro licite agat. i. utrū talis ɔtract⁹ sit lici-
tus. Dicendū q᷒ ɔmissio pecuie dupliciter fieri pōt. Primo
cū trāslacōe dnii in toto uel in pte: utputa si fiat trāsla
cio pecunie siue rei ɔmisse in dniū illi⁹ cui ɔmittitur: et tūc
ꝓ pecunia sic ɔmissa nō licet aliqd sperare. Sicut nō li
cet alicui sperare lucꝝ de re nō sua: q̄ mutuū est: et ɔse
q̄nter in. de lucꝝ sperare nō licet: ꝓhibēte dn̄o Lu. xi. mu-
tuū date nichil inde sperātes. Ad hoc faciūt oīa supra
dicta s. ser. xxxvi. et. xxxvii. p totū. et ex. de usu. ɔsuluit.
Secūdo sine dnii trāslacōe pōt talis ɔmissio fieri sꝫ qn̄ to
ta res ɔmissa remanet in dn̄io ɔmittētis: pōt lucꝝ spera-
re ut de re sua. q̄ pecuīa uel alia res est ɔmissa. sicut cō
mittitur aliqd seruo uel mistro. qui negociatur de reb⁹ dn̄i
ad eius utilitatē: et ꝓ dn̄s qd excrescit sorti. sicut rei ꝓ-
prie iusto titulo possidetur: nec est simile de mutuo et cō-
misso. q̄ in mutuo pecunia stat in piculo illi⁹ q̄ eā acci-
pit. Nō sic aūt in pecunia q̄ ɔmissa est q̄ stat piculo cō
mittētis. Ideo de tali pecuīa pōt licite sperare lucꝝ: op
tet tn̄ q᷒ tota pecunia ɔmissa sit: q̄ si ptim ɔmissa eēt et
ptim nō sꝫ mutuo data. posset esse viciū usure Si eīn ali
q̄s cōmittit alicui. c. ita q᷒ mutuet ei medietatē. et aliā
retinet dn̄io suo: ita q᷒ iste cui ɔmittitur debeat de illa ne
gociari ad lucꝝ: tūc tale lucrū viciū usure hꝫ: q̄ sperat
nō solū ex re ɔmissa sꝫ etiā ex mutuo data. Et ideo ex mu
tuo adiectōe in toto ɔtractu viciū gn̄at. Sicut eīn i lo-
ca locucō iudicatur falsa ꝓpt̄ falsam adiectiōꝫ. licet directe
significet vitatē. Sicut si dicatur hō volās est aīal. Ita
in moralibus iudicatur actō viciosa qn̄ vicio ɔmiscetur. Sic
est in ꝓposito. Si q̄s aūt obiciat q᷒ et si in ɔmissiōe alia
rū rerꝫ q̄ de se pariūt fructū: ut est ager et vinea potest
sperare aliqd: tn̄ i ɔmissiōe pecunie q̄ de se nullū fructū

parit nõ videt̃ aliq̃d posse sperare: nec speratũ si accipe tur videt̃ iusto titulo posse retinerī: q2 gratis nõ dat̃ nec laborī ꝓprio reddit̃. nec p aliã rẽ ꝓpriã ꝯpensa t̃: ꝓpterea vi detur simpliciť iniuste possideri. Ad hoc dicẽdũ q2 in ta li ꝯmissiõe pecunia nõ parit pecuniã immediate. s3 ma gis ex hoc ꝯtingit q2 q̃s negociat̃ emendo uel vendẽdo Et ideo talis excrescẽcia lucri magis est de rebus q̃ per ꝯmissam pecuniã iusta ꝯmutacõne acq̃site sunt q3 sit ex pte pecunie iã ꝯmisse. Hec Alex. Lom.

Articulus tercius de cambiis atq3 varietate eoꝝ

Ercio ꝯsideremus qñ licet cãbiũ .i. qñ ars cam psoria licita sit. Circa qd̃ sciendũ est q2 tria sunt gñ̃a cambioꝝ. primo sunt q̃dã artificia lia. scd̃o sunt q̃dã realia. tercio sunt q̃dã ca sualia. de q̃bus seriatim videamus Ca. primũ

De cambiis artificialibus .i. de arte cãpsoria. et quõ ẽ in uenta.

Primo sunt q̃dã cambia artificialia de q̃bus tria ꝯsideramus. primo quõ sunt inuẽta scd̃o quõ sunt necessaria. tercio quõ sunt licita.

Primo ꝯsideramus quõ sunt inuẽta. Ars em̃ campsoria s3m philo. i. polli. casu et fortuna forte primitus inuẽta ẽ. s3 demũ p experienciã artificialis est facta. Solet em̃ num misma in regiõe ꝓpria q3 in aliena plus valẽ. Accidit ꝗ forte quosdã hr̃e nũmismata q̃ nõ multũ appciabãt̃ i re giõe sua eo q2 ꝓpria nõ erãt regiõi illi. Illis ꝗ casu ve nẽtibus cũ eis ad alias regiões i q̃bus ꝓpria erãt accidit eos p nũmismatibus illis plus recipe q3 valerẽt in re giõibus suis et videntes inde hr̃e lucꝝ arte cãpsoria sunt vsi. Et tali mõ hec ars origmẽ sumpsit. Demũ ꝯsiderant tes hoĩes q̃ nũmismata in aliq̃bus ptibus plus valerẽt et melius expẽderent̃ ꝓpt lucꝝ inde inuentũ: mittebãt vt portabãt illa: et sic ꝓpt ꝯsuetudĩnẽ i artificiale exerciciũ

hoc diuersum est. Scdo ɔsideram9 quō ars campsoria est necessaria. necesse em̄ ē hr̄e campsores in diuersis regionibus primo ꝓpt̄ nūmismatū diuersitatē. Scdo ꝓpt̄ pegrinātes et circūeūtes diuersās regiōes. tercio ꝓpt̄ ɔmutaciōes rerꝫ siue nūmismatū vsum: cū in diuersa loca remota res et qn̄qꝫ etiā denarii ad ꝑmutacōꝫ portari nō pn̄t. ſꝫ campsor ꝑ cambiū tali necessitati subueniri pōt. Tercio ɔsiderem9 quō licita est. ꝑmutacō em̄ campsorie artis ꝓpt̄ quatuor maxime licita est. Primo q2 n̄ hꝫ mutuirōꝫ. eo q7 ꝓpt̄ dilacōꝫ tpis nō sperat̄ lucrꝫ. Scdo q2 cāpsori spetie vel numero nō reddit̄ sors eadē eo q7 tribuit monetā vnius gn̄is et recipit alti9. puta dat grossos et recipit florenos: dat florenos et recipit ducatos et d cō similibus Tercio insup ſꝫm archi. xiiii. q. iiii. c. i. sup glo. ꝯ Nō pōt dici empcō vel vendicō ꝓprie loqndo: q2 empcō et vendicō ꝓprie ɔsistit in appciabilibus rebus quarꝫ ꝑcia nūmismate mensurant̄. ſꝫ hoc genus fit in sola ꝑmutacōe nūmismatis diuersorꝫ gn̄m: ꝓptea nō est empcio uel vendicō ſꝫ simpliciť ꝑmutacō dici pōt: et licite: nisi cambiētes de diuersis gn̄ibus nūmismatū capitaliū inducere intendāt. Quarto insup et nō indebite putāt qdam hoc licē rōne interesse videlicꝫ ꝓpt̄ labores et expēsas salariorꝫ pensionū et similiū: q̄ campsor subiit ꝓpt̄ hāc artē. quaꝓpt̄ ex ea viuē pōt. Vn̄ .i. cori. ix. dicit apo. Nemo militat suis stipendijs vnquā. Licita ḡ sunt cambia ista. dūmō cū debito moderamīe fiāt. et discretū suscipiat̄ lucrū. Circa em̄ hec cambia ponant̄ aliq̄ dubitabiles casus. Prim9 casus est de illo q̄ dat marchā argēti ꝑ alia marcha argēti certo tp̄e et termīo soluēda et recipiēda. dubitat̄ an sit vsura. Dicēdū q7 ad hoc et similes casus pōt rn̄deri ſ distinctōꝫ supra positā ser. xxxiiii. ar. i. c. iiii. vbi est tercia regula. Et idē iudiciū qn̄ dat̄ species

pro specie puta frumētū p frumēto vinū p vino et hmōi

¶ Scōs casus est de illo qui hz pecuniā spālem quā ti
met pcio tpe futuro minorari iux dnorx ordiacōes siue
ciuitatū et regnimū sanctiōes. p inde ppt hūc timorē nō
vult dare mutuo pecuniā suā nisi in equali pcio restitua
tur sibi in quo est. cū ab eo mutuo daf. verbi grā quidā
hz argenteos grossos qui nūc valēt quinqz solidos cū di
midio: et timet q futo tpe maiorx auctē reducant ad
qnqz quā ppt facto mutuo et diminuto pcio tpe et tmio
seqnti nō vult recipe numero tot grossos quot ipe tēpe
mutui dedit. qbus dā videt q talis vsurā omittit. Et ve
rius iudicio meo hūc casum licitū esse. qd pbat tripliā
rōe. qz aliud est in mutuo sperare lucx: et aliud est vi-
tare suū damnū. Primū quidē n pōt fieri sine iniuria dei
a quo tale lucx (ut in pcedētibus pz) phibitū est. Nec
etiā sine iniuria pximi cui mutuū debz dare gratis. Qui
aūt damnū suū vitat nec deo iniuriā facit. cū hoc nulla
lege phibitū sit. nec etiā pximo fit iniuria. cū etiā nō le
dat pximū sz suū euitat damnū. In pposito igit casu ma
gis qrit mutuās damnū vitare qz lucx hrē. Scda rō ē
qz debitor nō minus recipit mutuacōis tpe qz reddē te
neat eo tpe quo mutuū ab eo receptū est; qntū valebat
tm reddē tenet. Nec etiā verisimile erat grossos minus
valituros qz valerēt tpe quo mutuo dati sunt: cū mino-
racō talis pecunie nō accidit dilacōe tpis sz ex volūta-
te ipius legislatoris. Tercia rō est qz debitor pecuniā n
accepit ut seruaret eā vsqz ad tps quo verisimilit vali-
tura eēt min9 sz ut ea vteret uel saltim ut possit tpe isto
quo habebat valorē suū. ¶ Ca. iii.

¶ De cambiis realibus et quō tripliciē variant. vbi de de-
posito tangunt qdam.

Ecūdo sunt qdā cambia q realia dici pnt: qz ut

plurimũ realit̃ deducunt̃ Ad quoꝝ intelligẽciã aduertẽ
tendũ est q̃ sicut patẽ põt p ea q̃ dicta sunt ĩ ser·xxxvi·
ar·iiij·p totũ.vbi nulla interuenit rõ mutui ibi nulla põt eẽ
vsura.ꝯpt̃ea si aliqd viciũ ibi est/est aliud ab vsura.Vñ
p gñali regula tenendũ est q̃ q̃cũq3 aliqd ab alio rece;
pit nichil illi dãdo nisi tpe solucõis vel reddicõis accep
ti:nõ cmittit vsurã aliqd lucrãdo racõne talis accepti.
¶Pro hac regula declarãda notãdũ est q̃ in hiis cãbijs
realibus triplicit̃ põt intuenire lucꝝ.primo rõne custo;
die.scdo rõe p̃rie.tercio rõne monete.¶Primo rõne cu;
stodie uel depositi;utputa si sine periculo et labore de;
portacõis de vna terra in aliã mercator cum ꝯtrario lucro
depositũ uel eius equalẽs reddit:ut cũ ei9 ꝓgẽs ro;
mã deponit ĩ auicne mille ducatos alicui mercatori ha;
bẽti tabulã pecuĩe rome.et ibi recipit ab eo ducatos.p̃
ut p̃fatos mille ducatos reddat sibi rome in denariis.in
tali casu licꝫ nõ sit vsura:tñ sꝫm quosdã ibi est turpe seu
indecẽs lucꝝ.Et maxĩe ꝓpt̃ duo primo q̃ mercator iste
absq3 periculo et absq3 expensis et etiã sine deportacõnis
labore facit eos ẽpo in roma dari.Scdo q̃ anq̃ã redo;
dat eos põt ex traditis in auicne mercari atq3 lucrari.
Nõ tñ(ut p̃diximus)est ibi vsura.cũ ip̃e nichil mutuauẽ
rit ẽpo anñdicto.Nec ad restitucõeꝫ illcꝝ.p̃sꝫm quosdã
obligat9 est.q̃ vere seruiuit ẽpo in aliquo equalẽti;q̃3
uis hoc fecerit absq3 suo periculo et labore.ꝯpt̃ea n.decen
cia talis lucri nõ ꝯtinẽt simplicit̃ iniusticiã imo p̃ca9 q̃n
dam equalitatẽ.Credo aũt saluo iudicio meliori q̃ñ tali
cambieri qui de hoc facit artẽ imminẽt circa hãc artẽ ex
pense pensionũ cpaꝝ.salarioꝝ a discipuloꝝ insup pericu;
la et labores sicut pleꝝq3 talib9 ꝯtingẽ solet.q̃ ex hiis
cambijs põt sumẽ moderatũ lucꝝ et maxime rõe interesse
sicut in cambijs p̃cedẽtibus dictũ est.secus aũt de eo q̃

hāc nō exercet artē: nec ꝓpt hoc opus imminēt sibi picla: nec hꝫ inde labores uel expēsas ex quo racōne interesse possit inde lucꝝ hre. et sm hoc ꝯsenciēdū est prime opi nioni. Scdm em bal. ex. de plus pet. in. c. i. pono casum q̄ numero campsor. c. p. xc q̄ michi parisius dare facit. talis q̄dā ꝯtractus licit9 est iure gēciū et necessari9. et munitus natali rōne: eo q̄ campsor subiit picula viaꝝ et damna nūcioꝝ. ut no. ff. de nau. fenore. l. piculi. et. ff. de ac. et obl. l. traiecticie. § de illo. et de v. obl. l. q̄ rome. § calume9. Et si aliqd plus lucraẗ ipe campsor ex iusticia et licite lucꝝ sumit. q2 industria accidit rei licite. ut no. ff. ad legē falsi. l. si heres. ꝯptea licitū est numerāti. p. pacisci q̄ reddanẗ. ip. tm̄. q2 sortē minuē nō est pctm̄. au gere aūt sic. Et est tex. no. ff. si cer. pe. l. rogasti. § si tibi ¶ Scdo in talibus cambiis pōt inuenire lucꝝ rōe pa trie de quo duos casus ponam9 In primo pōt inuenire lucꝝ ex pte dantis. Scdo ex pte recipiētis. Primo ex pte dantis. vbi grā. plus em valꝫ florenus senensis senis q̄ꝫ alibi: et florēcie simili florētin9. et simili ducat9 vene tus et romanus: et sic de ꝯsimilibus. ꝯptea si pura et sola cambii rōe ꝓpt monetā plus valentē in ꝓpria pria q̄m in aliena inueniat lucꝝ nō cadit ibi vsura. vbi grā. Siqs vltramōtan9 mille venetos ducatos intēdebat ferre ve necias et ibi cambire seu expendē eos: et inueniēs in pa tria sua campsorē hñtem tabulā cambij in ciuitate vene ciaꝝ sibi tradat eos tanq̄ꝫ cambiēs illos venecijs. ac per ōns ad foꝝ cambij veneciaꝝ: tūc si nichil aliud hic in tendit nō est ibi vsura: licet plus p̄dicti ducati veneti valeāt venecijs q̄ꝫ alibi vbi tradit eos. Sꝫ tm̄ si ex hoc q̄ ducatos p̄dictos prius tradidit vltra mōtes q̄ꝫ reci piat i venecijs cambiū eoꝝ intēdit aliqd lucꝝ acq̄rere. tūc prior tradicō induit mutui rōnem: et est ibi vsura.

Scdo pōt inuenire lucꝝ ex pte recipiētis: et tūc solet fieri cambiū alio diuerso modo. ut dr cambiū p lrās. vbi grā. florēcie exñs indigeo pecuniā venecijs: do tibi. c. vł mille floꝝ: et tu in venecijs p lrās tuas facis michi consignare. c. ducatos venetos. licet em̄ tu inde lucreris. tñ talis ɔtractꝰ licitꝰ est: tū qr n̄ est q̄dā mutuacō nūmismatis ad nūmisma. sꝫ ec rōe pecunie q̄ de se fructū nō parit sꝫ rōne pp̄e supueniēt lucꝝ. Tū qr est ad vtilitatē vtriꝰ qꝫ ptis. Neqꝫ em̄ sine tali cambio mercātie possent exercitū rōe iteresse sicut ē de expēsis rōe custodie dictū est. Tercio quoqꝫ in p̄dictis cambiis pōt lucꝝ inueniri rōe monete. Sunt nēpe monete seu nūmismata q̄dā q̄ nō tm̄ in ppria pr̄ia sꝫ quasi vbiqꝫ maiorē hn̄t cursum et valorē q̄ꝫ alie multe: ut pꝫ de ducatis veneciaꝝ et d bologinis antiq̄s et hmōi. Insup eadē nūmismata q̄ in tali maiori pcio sunt adhuc magis in vna pr̄ia q̄m in alia curiūt et cariꝰ extimant. Si q̄s ḡ tradit mille flore. flo rentinos alicui vltra mōtes ut sibi citra mōtes reddat pecuniā p̄ualenciorē: aut totidē florēnū florem in terra vbi plus valēt vsurā ɔmittit. Sed pone qꝫ aliq̄s pecuniā mutuet ad certū terminū receptuꝰ altius gn̄is monetā aut auꝝ uel argentū uel aliā spēm nūquid vsuram ɔmittit. Ad hoc ḡ dicēdū sm̄ Gof. et Hosti. qꝫ si hoc iō faciat ut in extimacōe lucret vsurariꝰ est. Sicut hii qui de nūdinis in nūdinas mutuare solēt. hāc vsurā execrabilior ē oibus iudicat Hosti. vidꝫ lꝫ q̄ncūqꝫ sub spē vēdicōis uel ɔmutacōis uel altius liciti ɔtractꝰ velet et subornet cū excedat centesimā vsurā. Et q̄cūqꝫ nomē imponat ex quo fraudulent et mala intencōe fit. et aliq̄d sorti accidit vsura est. ex de vsur. ɔsuluit. xiiij. q. iiij. plerīqꝫ. Secūdū em̄ Alex. lcm. dicēdū est qꝫ ille qui mutuat pecuniā receptuꝰ pecuniā altiꝰ gn̄is ad certū t̄minū peccat

si rōne termini dati vult hr̄e pecuniā quā pbabilit̄ cre
dit amplius valiturā in t̄mino dato q̄ʒ sit pecunia quā
ipe dedit. sperat eīm excrescētiā ꝓpt̄ tp̄is dilacōz. Potest
etiā circa hec fieri distinctō q̄ supra posita est scri. xxxvii.
.c. vltet. q. ii. Pone etiā casum q̄ȝ petrus exn̄s ianue emit
a martino turonēses recipiēdos in frācia in talibus nū=
dinis. q̄nt̄ nūquid licet. Dicēdū s̄m Alex. Lom. q̄ȝ si e=
mens plus uel min9 dat ꝓpt̄ tēpis dilacōez. uel q̄ȝ plus
uel min9 dimittit pecuniā suā vendēti uel pmittēti da=
re turoñ. in frācia. ut puta si vsq̄ȝ ad nūdines sunt tres
mēses minus dabit emēs .x.x. libris turonēsiū q̄ȝ si cēnt
tm̄ duo : ɔtractus tūc licitus nō est et maxime si pecuni
am in t̄mino recipiēdā plus valiturā pbabilit̄ crederet.
vel si sic emēs cōiter lucraret. Hoc aūt posito videt̄ esse
mutuū indirectū. ut puta si q̄s dat minus pbabilit̄ rece
pturus plus in termīo. Sed si esset dubiū pbabilit̄ uel
cōiter acc̄ntis. rōe dubii ɔtractus excusaret̄.

De cambiis casualibus et fortuitis q̄ sicca a quibusdā vocant̄ Ca. terciū.

Tercio sunt alia cambia q̄ casualia nomīari pn̄t. a q̄busdā tñ nominant̄ cambia grossoꝝ: celebrā
tur aūt tali mō. Nā cū indigeā florēcie .x. libris grossoꝝ
ibi recipio p illis a campsore .c. sex florenos aut pl9 uel
minus. s̄m q̄ȝ tūc florēcie talia cambia currunt. i. s̄m q̄ȝ
ibi valerēt .x. grossoꝝ libre. Demū ad vnū mensem te=
neor sibi restitue̅ tm̄ q̄ntū infra .x. dies ɔputādos a die
celebrati ɔtract9 valebūt .x. libre grossoꝝ in ciuitate ve
neciaꝝ. q̄ quidē aliq̄n plus valēt q̄ȝ receptū sit a me. ali
q̄n aūt minus: ꝓptea campsor aliq̄n pdit. aliq̄n tñ lucra
tur. licet cōiter inde recipiat lucꝝ: ideo cambia ista exer
cent atq̄ȝ freq̄ntāt: talis q̄dem ɔtract9 oīno illicit9 est.
pmo q̄ȝ est ɔtractus mutui. scd̄o q̄ȝ sperat̄ lucꝝ nūmi.

tercio qz cum damno ꝓximi. Primo qz est otractus mu-
tui cū intencōe recipiēdi vltra sortē ad mensem qd ꝓhi
bitū est. sicut lacius i ser. xxxviii. c. ii. dictū est. Nec obstat
qꝫ ꝑdicte libre grossoꝝ nūqꝫ valēt minus: qz intencō mu-
tuātis est ex tali mutuo hr̄e lucꝝ. ꝓptea dubia et picu-
la in vsura vtiqꝫ nō excusantur. ut pꝫ de vsu. in. c. nauigāti
Scdo aūt illicitus est. qz sperat lucꝝ nūmi de quo nul-
lū pōt egredi lucꝝ. vt pꝫ. lxxxviii. di. c. eiciēs. Tercio au
tē illicitus est qz cū damno ꝓximi scꝫ recipiētis pecunīā
ad cambiū. cū experiēcia teste q̄ magr̄a est oium de eleō. i
c. quā sit. Italia cambia sunt hodiernis tēpibus submer-
sio et destructō oium ciuiū q̄ talia cambia frequētare ꝓ
bant. Ex ꝑdictis satis patē pōt qn̄ ab vsura in otractu
excusat dubiū vel piculū: et qn̄ est mutuū palliatū: nec
nō qn̄ liceat cambiū: ut a fetore impioꝝ otractuū cū la-
zaro iam resurgāt qui in eis iam corrupti fuerunt. Hoc
illis ꝑstante dn̄o ihesu q̄ mortuis dat vitam. impiis dat
grām. et iustis gloriā sempiternā. Quā nobis ipē ocedit
qui cū pr̄e et spū sancto gloriosus regnat in secula secu-
loꝝ. Amen.

Sabbato post quartā dn̄icam in quadragesima de va-
riis loccidis aīaliū Sermo. xl.

Ego sum lux mundi. Jo. viii. Et in euan-
gelio hodierno. Nemo quippe hec vba
dicē valet nisi dn̄s ihesus xp̄s: qui inqn
tum deus et inquātū hō solus pōt tene
bras de aīa effugare. vn. de vbi s̄ subdit.
Qui sequit̄ me nō ambulat in tenebris
scꝫ ignorācie neqꝫ culpe et p ons nō veniet ad tenebras
gehēne que termin9 sunt ꝑdictaꝝ tenebraꝝ. ꝓptea. math.
viii. c. dicit dn̄s. qꝫ pctōres eicient̄ in tenebras exteriores
scꝫ in vltimas tenebras. Scꝫ p xp̄m facta est veritas otra

tenebras ignorãcie: et grã otra tenebras culpe: et glori am in fine largiet̃ otra tenebras gehẽne. Ad illuĩandũ ꝙ tenebras ignorãcie nr̃e ne ĩ illas incidam⁹ ad pũs am bulem⁹ in lumĩe suo in matia otractuũ soccidaꝝ. Ad in telligenciã ꝙ soccidaꝝ et alioꝝ otractuũ q̃ inter se varie omiscent̃ añ oĩa tria pnoscenda sunt. Primo q̃ncũqꝫ in soccida et ĩ aliis otractibus mutui rõ omiscet̃. si rõe mu tui fiat in illis porcioꝛ odicõ pstitoris qꝫ mutuãtis ab il lo semp ꝓ tanto est ibi vsura ꝓ quãto ob rõeꝫ mutui re ri vel inꝑpretati fit porcioꝛ odicõ pstitoris. Et ex hoc ptꝫ lata ianua ad casus multos vsurarios tã soccidaꝝ q̃m alioꝝ otractuũ discernendos: et ad eoꝝ mercacões ꝓpẽ variã omixtionẽ eoꝝ cũ ceteris otractib⁹ dissoluẽdos et enodãdos. Scdo aũt pnotandũ est qꝫ in soccida q̃ est q̃ dã societas in otractu aĩaliũ duo ocurrũt scꝫ societás et locacõ: qꝛ ex hiis duobus otractibus soccida oposita ẽ. Propẽa qui discernẽ vult qñ soccida licita sit uel non. duo osiderare dꝫ uel optet. Primo id qd̃ est formale in vera societate pecunie a ꝑposite: qꝛ videlꝫ ille q̃ mutuat pecuniã mercatori ad verã societatẽ tenet̃ in se piculũ fortuitũ retinẽ. Scdo osiderare dꝫ illud qd̃ est formale in ipa locacõe: qꝛ locãs etiã retinet in se piculũ casuale ipius rei locate. Si igit̃ ĩ soccida apud eũ dantẽ rema net fortuitũ piculũ tũc ibi nõ est vsura. Iꝫ sicut infra pa tebit posset esse iniusticia ex vtraqꝫ pte et maxime ex p te ipius soccidam dantis. Tercio insup est notãdũ qꝫ qñ oũiter nõ ꝑcipit̃ et ꝓbabilit̃ dubitat̃ vtrꝝ isti⁹ vel illius detioꝛ odicõ sit in forma cõtractus et pacti adhibiti in soccida seu in quacũqꝫ alia societate: tũc ibi nõ est pec catũ. vbi aũt altius odicõ notabilioꝛ deterioꝛ a ꝑparet. ad arbitriũ boni viri: pctm̃ est ex parte ꝑualẽtis. si hec scient̃ facit et talis ꝑualens totũ qd̃ vltra debitũ iusticie

recipit. Ipsi decepto restitue obligat cum illud perdendit. Propterea aduertendum est quod locator dicitur ille qui rem suam seu aialia tradat que vtat illa seu conducat. Unde scdm catholicon locare dicitur in respectu ad conducere. Nam conducit hospicium qui pro eo pretium dat. Conducere autem est simul ducere aliquibus ducatum prebere. et mercede constituta aliquod conducere. Unde versus Conducit precium tradens prebensque ducatum. Qui capit ille locat conducit qui pretium dat. Articulus primus

De soccidis ouium et aliorum aialium minutorum

Primo ponamus casus de ouibus et consimilibus aialibus minutis. De quibus tractemus tria capitula. Primum est de quatuor casibus licitis. Secundum de tribus casibus illicitis. Tercium est de tribus licitis. Licet omnes variari possint scilicet de licito ad illicitum etc.

De quatuor licitis casibus in soccidis Secundum seu aialium minutorum. Ca. primum.

Primum capitulum de quatuor licitis casibus. Quorum primus est. cum fit societas hoc modo. videlicet habens. xx. capita ouium init societatem cum alio habente totidem. et ad inuicem committant ipsas oues et earum periculum et emolumentum et expensas circa pastum earum. et vltra hoc paciscuntur quamquam similiter quod de earum fetibus capita moriencia reparentur. uel de earum velleribus et pellibus emantur alia ad augmentum gregis. In hoc quidem casu quum nulla interuenit ratio mutui non potest esse vsura quamuis in huiusmodi pactis alterius conditio deterior esset uel melior. cum ibi vicium iniusti precii esse possit. Secundus casus est cum Petrus. tradit in soccidam ipsi Joanni. x. oues. et ipse Joannes emit alias. x. Et iterum petrus addit alias. x. contra expensas et expensas quas facit Joannes in alendis pecoribus. Demum in fine anni eas equaliter diuidunt. et talis contractus licitus est.

Tercius casus addatur. Et pone quod petrus dat Joanni soccidam centum oues paciscens secum sibi satisfacere de labore et

expensis quas faciet p dictis ouibus custodiendis. hoc addito q Jo. pdictus de pdictis ouibus soluat terciā ptē et stat ad terciā ptē lucri et damni. Talis siquidem ɔtractus licit9 est. q Pe. satisfacit Jo. de labore suo. Ex hoc patz q Jo. nō ponit in soccida nec opas nec aliqd aliud s3 ppt fructū siue lucx obligat se ad soluendū terciā ptē ouiū pdictax. et hoc licitū est. ¶ Quart9 casus insup addi pōt q talis est. Tradit in soccidā pe. ipi Joi. oues pasicēs secū q pdictus Jo. de oibus hēat medietatē in pncipio medio et fine. Et talis ɔtract9 licitus est dūmō pe. recipiat in se fortuitū piculū.

¶ De tribus casibus illicitis. ¶ Ca. scdm.

Secūdū capl'm subiūgat de tribus casibus illicitis in soccidis ouiū. ¶ Prim9 casus est cū quis certa capita ouiū tradit in soccidā certo pcio extimata. cū hoc sc3 pacto q de puentibus recipiat totū pciū antequā alius aliqd de ipis puentibus pcepturus sit. Aut etiā sub tali pacto. q de fetibus reparent capita quolibet casu moritura anquā alius aliqd de puentibus recipere debeat. qd est quasi oues tradē immortales. Talis aūt ɔtractus oino vsurarius et impius est. Si tn post p dictā extimacōz pcii ouiū. aut cū repacōe eax de fetib9 ɔtractus societatis sic fieret q quātū leuat ouiū past9 et custodia pastoralis. tanto melior fieret porcō societatis in recipiēte et custodiēte et pascēte oues: tūc nō est vsura nec pctm iniusti pcii. ¶ Scdus casus est cū quis hñs. xx. oues tradit eas alicui extimatas. xx. libras. hoc sc3 pacto q sibi teneat reddē medietatē sc3. x. libras. quicqd postea d ouibus ɔtingat. Tūc qdem idē est ac si debitori creditor dedisset mutuo. x. libras p qs emptor .x. capitibus ɔtraxisset secū societatē cū debitore habēte .x. alia capita. ita q sint ɔīa et ipi sint socii in piculo et

prouētibus:tūc ꝑ quāto ex cōtemplacōne mutui grauat creditor debitorē in otractu ꝓfate societatis. ꝑ tāto est ibi vsura ¶Tercius casus est de illo qui emit oues a pau pibus vel nō paupibus quas mime hēat et scit et cre dit eas nō hr̄e·ac ꝑ tali empcōe dat aliquā pecunie q̄titatē:et quasi iā a venditore illa aīalia accepisset:locat illa venditi ꝑ certa annua pensiōe. Talis quidē otra ctus licitus est et vsurarius.et fit in fraudē vsurarum.vbi talis ꝓstitor aliqd lucrari debeat vltra pecuniā quā pri us dedit. Si autē credit eū illa hr̄e et sine fraude emit. tūc non est vsura si capitale stat ad piculū eius.q: tunc vera locacō est. ¶Ca.tercium.

¶De tribus casibus etiā licitis in socidis ouiū.

Ercium capitulū addit de tribus casibus etiā oui um qui licite pn̄t et solēt fieri. ¶Primus casus ē qn̄ quidā tradit oues monasterio sub tali odi cione q de qualibet oue recipiat ānuatim duos solidos cū longe plus valeat fructus earum.puta quatuor vel.v. Sz addit q etiā si oēs ꝓdicte oues moriant̄ vult ꝓdi ctū fructū.si multiplicent̄ oues istius monasterii sunt. Insup q post mortē tradētis etiam si centuplarent̄ ad ipm monasteriū veniāt. Scdm hosti.talis otractus licitus est.nec pōt etiā petē restitucōz:ex quo in ipa tradicōne nō fuit lesa q̄uis mortalitas ꝓdictarum ouiū seq̄ret̄:nisi forte oues iā vtiq3 infecte essent et ad mortem parate. et hoc monasteriū ignorauerit.et nō ꝓspexerit mortali tatē venire posse.ff. de minori·l·verum·§·si locupleti. Cōsu lo tn̄ tradenti in hoc casu.q inspecto lucro de ouibus a monasterio habito q forsitan fuit puū et longo tpe in solidū habuit lucrum nō exigat aut remittat ꝓtēret sic sen ciet ptē damminet cum iactācia monasterii locupletari velit:ex.de reg.iur.locupletari.l.vi. Caueat insup talis

tradēs q̄ nisi in hoc ɔtractu ɔuentus ɔsenciat nō tenet monasteriū de omib9 abbati uel cellerario uel hm̄oi cū p̄ dicto pacto datis. ex. d. depo. ci. i. hec sm̄ ho. ¶Scd̄us ca. ē pone q̄ p. c. dat. xx. oues io. usq̄ ad duos ānos tali ɔdi cōne q̄ ip̄e io. teneat eas et eaꝝ fetus et fructus cū dili gēcia pascē et seruare suis expēsis. Fetnū vo et fructuū eaꝝ medietatē ip̄i p. fidelit̄ ɔsignare et dare atq̄ in fine t̄ mini ip̄as easd̄ oues uel alias q̄ eis occasione t̄pis extra hūt ip̄i eidē assignare si tñ ip̄e uel aliq̄ eaꝝ aut ip̄aꝝ fe tus uel fructus/culpa aut dolo ip̄i9 io. aut eius nūcii pie rint uel deuastati fuerit ad dānū ip̄ius io. spectet. Si vo diuino iudicio uel cāu fortuito hoc euenerit ad ip̄m p. ba beat ptinē. dūmō ip̄e io. p̄dicto p. de hm̄oi faciat plenā fidē. Talis q̄dē ɔtract9 licit9 eē videt q̄ satis videt eq̄ et bona ɔdicō vtrusq̄. ¶Terci9 ē sm̄ bal. d. pusio in d. l. i. C. p socio. vbi gr̄a dedi oues i soccidā ad q̄nq̄nniū et d̄ cō suetudie ē q̄ i fine q̄nq̄nnij diuidāt oues et fructus eaꝝ et iteri oues natalit̄ peut. nūq̄d rustic9 ad aliq̄d obliga tus ē michi. Dicēd̄ q̄ in tali cāu pōt inueniri t̄plex dā nū. p̄mo ex na. a. scd̄o aūt ex fortuna. tercio vo ex culpa ¶P̄rio q̄dē in tali cāu pōt inueniri dānū ex na. a. et in h̄ cāu. q̄ fuissent p̄ite eciā penes me ideo restituē n̄ tenet eciā si fuissent extimate. Nā in ɔtctibus nō ɔrdiāriis ad dñiū trāsferēdū extimacō empcō nō facit. ut. ff. p socio l. cū duob9. § dāna. ff. locati. l. iiii. et hoc p regulā toitam ff. d. ɔtbē emp. l. cū manusata. § nēo. ¶Scd̄o p̄t ɔtingē ta le dānū ex fortuna. vñ si pierint fortuito casu cui resisti nō potuit. tex. dicit in p̄dicto § dāna q̄ piculū est ɔūe. ꝑinde si oues extimate erāt. xx. libris rustic9 tenet michi restituē. x. nā si michil restituet totū dānū vtiq̄ forꝫ meū q̄d eēt ɔt istū tex. i. § dāna q̄ dicit q̄ dānū ē ɔūe. Ex hoc p3 q̄ alit̄ iudicam9 de cāu fortuito. alit̄ de cāu naturali. ¶Tercio ɔtingē pōt ex culpa. vñ si culpa rustici dānū illud

supueniret ipe ad emēdā tenet̄ toci9 sc3 q̄ntitatis; q2 ant̄ tēp9 diuidēde societatis oēs oues erāt mee; licet extimate tradite fuerit sicut p̄dictū ē. Facit ad hoc. C. de pactis. l. si pascēda pecora τet eciā dict9. §. damna in d. l. cū duobus. ff. p socio. Si vō postq3 oues equalit̄ ptiri debebāt damnum inuenit rustici culpa τtūc nō tenet̄ michi nisi ad dimidiā ptē p̄cij; q2 in plus me nō dāpnificauit. Ex hiis p3 s3m bal. q7 si p̄dictū dānum inuenit ex nat̄a ptinet ad tradentē si ex fortuna ptinet ad tradentē et recipientē si ex culpa ptinet tm̄ ad recipientē. plura q̄ faciūt ad hanc mat̄iam dicta sunt in p̄ceden. ser. ar. ii. c. iii.

¶ Articulus scd̄us de soccidis boū et aīaliū grossoꝝ.

Ecūdo ponam9 casus ptinentes ad boues et ad alia aīalia gn̄is grossioris d̄ q̄bus eciā tractabim9 tria alia capitula. p̄mū erit d̄ q̄tuor cāibus licitis. scd̄m de tribus cāib9 nō licitis tercīū iteꝝ d̄ t̄bus aliis cāibus licitis. licet oēs a licito ad illicitū et econuerso ab illicito ad licitū possint mlt̄ipliciter variari. ¶ De q̄tuor cāib9 licitis circa soccidis boū.

Rimū capi. sit de iiii. cāib9 licitis ī soccidis boū Prim9 tal̄ ē. p. t̄dit io. bouē et vitulū nutendos vsq3 ad annū. hac sc3 ouencōne q7 in fine āni vendant̄ et p. añ omia extrahat capitale. deinde diuidit̄ lucrū. ¶ In hoc cāu duo necessaria sunt ad hoc q7 licit9 sit. Primū q7 p. retineat in se piculū fortuitū capitalis alit̄ illicit9 esset ɔtract9. Scd̄m q7 si aīalia mi9 vēderēt̄ q3 fuerint ēpta. nō tm̄ ex hoc io. tenet̄ ipi p. ad supplendū capitali deffiaēte; q2 tūc cēt capitale saluū ɔt̄ ea q̄ dicta sunt s. ser. pce. ar. ii. cāi. Ex q̄bus p3 q7 talis ɔt̄ctus vsurarius esset ¶ Scd̄us talis est pone q7 petrus locat io. duos boues volens quolibet mense duas minas seu sextarium frumenti et retineat sibi piculū p̄dictoꝝ boū; q̄d iuris

Dicendū q̄ talis locacio licita est dūmō tm̄ sit lucrū q̄ respondeat vtilitati q̄ pōt haberi de bobus alias illicita esset nā si nulla de bobus utilitas adueniret nichil dare deberet alit̄ meteret vbi nō semiaret qd vtiq; iniustū eēt ¶Tercius cāus addat̄ et pone q̄ petrus locat iohām̄ duos boues extimatos cū hac condicōne. scȝ q̄ si iohānes laboret sibi cū dictis bobus in āno xii. bobulcas uel in gera terre et in fine āni boues vendi debeāt atȝ petrus totū suū capitale prius retrahē debet et iohānes habere debet medietatē lucri. quid igit̄ iuris. Dicendū q̄ talis otractus licitus est si ipe obseruet duo. Primū q̄ retineat sibi piculū p̄dictoꝝ boum. Scdō q̄ pmittat ipi iohāni sibi satisfacere de labore quē sustinebit in laborando terras suas et hoc ad arbitriū boni viri. que satisfactō computat̄ in hoc q̄ dat sibi medietatē boum. Sȝ si nullum lucrū fieret de bobus tūc petrus recōpensare tenet̄ p expensis factis a iohāne de ipa scȝ boū sorte vno p̄dictoꝝ duoꝝ deficiente otractus illicitus est ¶Quartus cāus addat̄. Nā eodem mō licitū est locare boues ad laborandū ad quartā ptem lucri et dāni dūmō locās boues laboranti pmittat opetent̄ se satisfacturum p labore quē sustinet siue fiat satisfactō de expensis factis ex pte dantis siue d sorte boum si ibi nō fuerit lucrum alioquin otractus illicitus esset

¶De tribus cāsibus nō licitis in soccidis boū ¶Ca. iii.

Ecūdū capitulū est de tribus cāibus nō licitis i soccidis boum ¶Primus cāus est qn̄ quis locat boues ad medietatē scȝ p certis sextariis bladi seo videlȝ pacto q̄ si moriant̄ uel deteriorent̄ conductor subeat piculi medietatem. Si aūt meliorent̄ habeat medietatē comodi. In hoc em̄ casu q̄ tradens boues sub spē locacōnis q̄si mutuat seu comodāt boues suos nō in tali

locacõne dat̃ potior odicõ locatori et detior oductori. quia vix aut nunq̃ põt habere conductor tm̃ cõmodum de melioracõne boum quantũ põt habere dãnũ d̃ morte ipoꝝ nisi sextaria q̃ ꝑ oductõne dimidij bouis darentur sufficienter equiualerent condicõni q̃rte ptis .ii. dimidij bouis. puta si bos ad arãdũ ꝑ ãno sufficiẽt ꝑ quatuo sextariis oducat̃ q̄ dent̃ duo sextaria ꝑ dimidio bouis; p̃dictoꝝ rõ est qꝛ in hoc cãu ocurrit duplex ɔtract9· Vn9 scʒ empcõnis medietatis bouis·ꝑpter qd̃ medietas illa currit in piculũ susceptoris·Scd̃us est ɔtractus oductõnis·scʒ alterius medietatis. Si igit̃ ꝑ expectacõe solucõis p̃cij empcõnis prime medietatis nõ vltra iustũ p̃ciũ oductõnis scd̃e medietatis grauetur nulla est ibi vsura. nec ec̃iã iniustum p̃ciũ. Si aũt locator apponit p̃dictũ pactũ qꝛ timet q̄ cõductor nimis grauaret boues si de hmõi pacti piculo nõ timeret firmitq; ꝑponeret q̄ si bos sine oductoris culpa aut nuncij eius peat michil de illo piculo exiget d̃ eodem tũc nõ est licitum ex hoc respectu. Sʒ qꝛ ɔtractus in forma vsurarius appet·primo ꝑpter scandalũ mortaliter peccat eo q̄ hoc scientes. qꝛ rectam eius intencõʒ nõ vident scandalum inde sumũt. Scd̃o qꝛ heredes eius nescientes ibi suã intencõʒ possent repetere capitale. Si quis obstet in p̃fato cãu nõ esse vsurãr. qꝛ cõductor suscipe põt in se piculũ et fortuitos cãus rei oducte q̃ntum est de nac̃a ɔtractus. Dicend̃ q̄ in p̃fato cãu sunt duo ɔtractus. vnus est locacõnis et oductõnis. Et ali9 est societatis. scʒ in piculo ac melioracõne et detioracõne bouis. contractus q̃dem societatis de sui nac̃a exigit equalitatem ꝑporcõnis sicut patet in p̃cedente ser. ar. ·ii·et·c·iii·vnde quãtum ego in societate do vel facio tm̃ ꝑporcionabilit̃ inde recipiã. Si aũt ꝑpter mutuum michi factũ p̃s societatis mee detioratur ꝑ tanto est ibi vsura

Secũdus casus ē talis. p. tradit iohāni duos boues extimatos. xx. floreis ut cū eis laboret vsq; ad ānum. tali videl; pacto q ipe iohā. teneať eos videlic enutrire expensis suis atq; in fine āni p̄dictos boues. uel extimacōz p̄dictā quarta pte lucri si inde lucrat fuerit vel tm̄ minus ipa extimacōne q̄ntū portat q̄rta ps dāni si inde sū puenerit dānum tūc teneať ipe p̄dare et assignare. In quid talis ɔtractus licitus erit. Dicendū q iste cāus ē similis illi de quo dictū est s̄ in p̄cedenti ser. ar. i. et. c. iii. et in cāu. iii. ꝓinde videť dicend̄ sicut ibi sc; q illicitus ē Esset aūt licitus talis cāus si adderet in pacto q si dānum aliqd̄ sine culpa ip̄ius iohā. aut nūcij eius inueniret q ad ip̄m p. integre ptinēt: nichilominus tale dānum petrus a p̄dicto iohāne nō teneť acceptare nisi iohānes p tres testes fideles de hoc facēt plenā fidem. Aduertendum est eciā q p̄dicta debēt intelligi s̄m debitū eqtatis Nam qd̄ deductis extimacōnibus opum et laborū ip̄ius debitoris et expensis factis de bonis eiusdem in bobus et opacōne eoꝝ facta diligenti et fideli examinacōne et estimacōne supesse repiť. Jd siqdem extimandū ac diuidendū est. Terciꝰ cāus addať et ponē q p. tradat iohāni vnā vaccā. v. libris extimatā cū tali sc; pacto qd̄ ip̄e iohānes teneať eam et omēz eius fructū et fetū cū diligencia seruare et custodire sumptib suis fructūq; ei et fetū nō alienare sine licencia p. atq; de fructibus eius et fetibus p̄rioribus tm̄ ipi p̄dare et assignare donec sit sibi de dicto pacto integre satisfactū. deinde sibi assignare dimidiū in futuꝝ de fructib et fetib talis vacce. Si tn̄ vacca uel eius fruct et fetus / culpa iohānis aut nūcij eius quocūq; mō piret: ipe io. integre teneatur restitue. Si aūt dīno iudicio aut fortuito casu supuenerint ante dicta pertineat damnum ad ipsum petrum. Quid iuris

Dicend̄ q₇ talis ɔ̄tractus licitus esse videt̄ s᷑m quosdam doc᷑. Nā licȝ petrus p̄us sortē suā recipiat. tñ inconueniens nō videt̄ cū in se suscipiat piculū fortuiti cās̄ et dāni iudicij. Sȝ verior snia est q̄ tenet q₇ ɔ̄tct̄ᵘˢ illicitᵘˢ est. Nā euident̄ appet q₇ pocior est ɔdicō locatoria quam ɔductoria. q₇ potest euenire q₇ postq̄ȝ petrus suā sortē recepit vacca cū omī fetu et fructu pibit. Et sic de omībus expensis et laboribus habitis circa vaccā ip̄e iohānes nichil habe= bit qd̄ iniustū esse videt̄. ppt̄ea dicēdū q₇ talis illicitᵘˢ ē

De t̄bus casibᵘˢ licitis in soccidis boum. Ca. iii.

Erciū capitulū est de tribus casibᵘˢ etiā licitis in soccidis boum. Primus est iste. locat petrus ip̄i iohāni duos boues extimatos. xx. flo. cū pacto q₇ vbi est ɔ̄suetū dare p̄ duobus bobus. xii. frumenti sex taria det sibi ip̄e io. octo̅ita tñ q₇ stet ad piculū tercie p tis boū. nunq̄d licitus est ɔtractus. dicēdū q₇ sic. si tñ pe trus satisfecit iohāni de labore suo et tūc licitū est q₇ io hānes obliget se ad piculū terciæ p̄tis boū alit̄ nō liceret. Scdus casus est q₇ cum petrus locat io: duos boues pascēs secū q₇ det sibi sextariū frumēti quolibet mense nec de piculo mēcōȝ facit. In hoc cāu aduertend̄ est q₇ si pe: vult capitale firmū tūc q̄rᵐ vsura est. Sȝ si inten= dit fortuitū piculū i se suscipe tūc cāus licitus est. sicut etiā eodem mō licitū ē hoc agere in vectura equi. Tunc insup si morerent̄ boues p̄ io. incuriā eo satisface teneť. Tercius cāsᵘˢ ɔtingit scȝ hoc mō. Emit p. duas vaccas et eas tradit iohāni sub hoc pacto q₇ illas pascat et cū eis de t̄rā colat. ita tñ q₇ ip̄e p. d. p̄mis fructibᵘˢ illoꝝ reci piat medietatē p̄cij eaꝝ. quo recepto medietas illaꝝ fi at agcole. et medietas alia sit ipiᵘˢ p. et eq̄lit̄ diuidant fructus hoc addito q₇ agcola ānuatim det vnū sextariū tritici ip̄i emptori scȝ p. p̄ eo q₇ t̄ram colit cū ip̄is vaccis

Et si moriant vacce equalit ducent dānū: nunqd licet. Dicendū qꝛ ɔtractus licitus est: sꝫ magis est ɔtractus locacōnis qꝫ societatis: qꝛ locat vnā vaccā q̄ est sua ꝓ vno sextario tritici ānuatim et ꝓ pastu vacce et fetus est ipe fruct⁹: sꝫ de alia nichil recipit: qꝛ nō sua sꝫ agcole est

¶ Articulus tercius de soccidis q̄ fieri pn̄t vario mō de ouibus et bob⁹

Erto subdam⁹ casus ptinentes simul ad boues et oues licꝫ multi sup̄ dictoꝝ casuū ad hoc tuplex aīaliū gen⁹ applicari possint. Et de hoc ponant tm̄odo duo casus ¶ Primus cās est cū quis locat aīalia ꝓ certa q̄ntitate frumēti seu ꝓ quacūqꝫ re ānua: talis q̄dem ɔtract⁹ licitus est dūmodo ɔductor nō ḡuet ex imoderata mercede. Licitū quoqꝫ est in tali ɔtractu apponē pactum qꝛ dānum et lucrū rei locate dn̄e sit: sꝫ nō licet paciscī qꝛ dānum solū sit ɔductoris nisi de eo qd̄ ꝓcedit ex culpa sua ¶ Scd̄us est talis quis hꝫ viginti capita et tradit illa pascenda atꝫ custodienda sub certa mercede pecunie ul' ꝑticipacōne ꝓuentuū gregis. sic tn̄ qd̄ dn̄s retinet sibi piculū capitū ꝑdicioꝝ. In tali q̄dem ɔtractu nō est vsura qꝛ in eo nulla intuemr rō mutui. Sec⁹ aūt esset si dn̄s sibi piculū nō retineret sꝫ ɔductori imputaret: qꝛ tūc ɔtctus illicitus eēt. Scd̄o ut audiuis et attencius mane diei seq̄ntis capitis matiaꝫ imp̄stitoꝝ seu locoꝝ siue montis q̄ amplissima et difficilima atꝫ vtcia et necessaria vobis est ꝑmonitos vos esse volo ac ad audiendū sollicitos gra ciam et veritatē hui⁹ rei apiendi et vobis seruādi p̄stā te dn̄o nr̄o ihesu xp̄o qui cū p̄re et sp̄ū sancto in vnitate gloriosus triūphat et viuit in secula seculorū Amen

¶ Dominica in passione in mane de imp̄stitis venetoꝝ: et de monte florentinoꝝ: ac d̄ ianuansiū et aliis locis que idem in substancia sunt ¶ Ser. xli.

Ex promissionē accipiāt qui vocati sunt
etne hereditatis in xpo dño nro ad he:
bre.ix.c.et in epistola hodierna: En as
sum hesterne pmissioni fidelis locutus
de matia impstitoꝝ locoꝝ et montis:q₃
vsq₃ ad hūc diē distuli eo qꝫ ei9 dignitas
feriat dicti ñ paciebat molesta breuitate artari·Rex pmis
sio₃ ꝫ accipiāt cū apostolo vobis loquor q̄ vocati sunt
etne hereditatis.hoc est ut p obseruacō₃ pmissionis q₃
vobis vocatis feci in pcedenti die ꝓpt obseruāciam eoꝝ
q̄ dicent₃ oseqnt₃ gloriā sempitnā quā omes iusti here:
ditabūt in xpo ihesu dño nro·Res em̄ quā p maibus ha
bebim9 apud me grauis est at₃ dubia.Et magnū vndiq₃ p
fert piculū:ñ sum ego pfūdi sensus: nec adeo pspicacis
ingenij ut noui q̄cpiam in hac matia ex me adinuenire
que āls₃ est fons indeficiēs sapia dei q̄ fidelibus at₃ do:
ctoribus suis pꝛ:de quoꝝ riuis haurire intendo.ex me ñ
audens in tāta re tanq₃ dubia aliqd temerarie diffinire
vnū tñ fident₃ dico qꝫ sicut pūer.xi.c.Salō.ait.Qui ti
met laqueū securus erit.Et iteꝝ ppheta in ps.lxxxviii.
de homie iusto inquit.Posuisti firmamētū ei9 formidi:
nē sc₃ in matia occurenti.Et qdlibet pdictoꝝ vboꝝ pōt
esse thema in pñti ser·Ad rem deniq₃ veniam9 Verba
statuti ciuitatis Florencie circa matia₃ montis:¶Ad in:
telligenciā igit₃ dicendoꝝ notandū est qꝫ montis de Flo:
rencia casus series talis est.Cōmuītas Florentina pecu:
nia egens imponit q̄dam onera ciuibus suis q̄ vulgarit₃
pstancie nūcupant₃.Et ad has soluendas omes ciues su:
os opellit.Statuit quoq₃ vsq₃ quo restituat sortē ipis
creditoribus dari vltra ipa₃ sortē.v.p cētenario quelib₃
āno.Ex hoc em̄ qnq₃ ōtingit qꝫ dictis creditorib9 uel ab
eo iura hñtibus tm̄ rnsum fuit de accessione pdicta atq₃

p tm̄ tpus·aliqn̄ accessio adequata est sorti·aliqn̄ non in tantū·Aliqn̄q; insup excedit ip̄am sortē·Ceterū ad osciarū ciuiū exoñacōz statuit ip̄a ciuitas q quicqd puisum est p ordines p̄dicti oñis dari debere talibus mutuantib; pro dono dām̄ et interesse seu p puisiōe vel merito dictorū creditorū intelligat̄ debē dari et recipi. Et dēt̄ et recipiat̄. et peti et recipi possit p spontaneo et libero et mero dono et donacōnis titulo/et talit̄ recipiat et recipe intelligat̄ q̄libet talis creditor a ciuitate p̄dicta:et hoc p dāno et interesse et p aliq̄ remuneracōne discreta at; ita et taliter totū illud recipiat vnusqq; creditorū. sicq; petere et exigē valeat q nullo mō quo ad osciam.nec quo ad mūdū restituē obliget̄·Statuit quoq; illud sic receptū absq; vlla alia liberacōne uel fine p dictā ciuitatē fiendā sine vllo oscie scrupulo ut sibi vere donatū in ppetuū valeat retinē Supaddit eciā q p̄ns puisio et oīa et singula in ea otenta in p̄dictorū creditorū fauorē singulis diebus p futo tpe donec p ciuitatē p̄fatā fuerit renouata intelligat̄ singulis diebus et horis/singulorū dierū de nouo odi et renouari.et de nouo odita et renouata:et sic effectū suū singulis dictis horis et tpibus sortiat̄:atq; lex p̄ns loq̄t̄ ac si singulis diebus et tpibus odita esset:extēdendo eciā eas ad q̄ntitates i p̄ntū iā receptas p quoscūq; creditores ciuitatis p̄dicte. s. ex causis memoratis.

Itē q sibi solū vendicet locū in ciuibus ciuitatis p̄dicte et districtualibus suis:ita tm̄ q p hec nō p̄iudicet̄ ciuitati p̄dicte in aliquo iure sibi q̄sito seu q̄rendo in posterū vigore alic; vltime volūtatis facte siue fiende. Insup ciuitas p̄fata sanxiuit hmōi credita cū iure papiendi tales accessiones et fructus in alios posse alienari. Cum hoc nichilomin; pacto q ipi ciuitati liceat redimē dictū debitū creditorū soluendum p p̄ao et redempcōne

dicti iuris ad rōȝ.xxviii.ꝛc̄.ꝑ centū. Et q̄ talis creditor teneat ad dictā rōȝ reuendere dicto dn̄i ad omēȝ volun tatē eius remanente venditori p̄dicto lucro facto vsqȝ ad tp̄us dicte vendic̄onis. Et ad hoc sepe et sepius cōsti tuit sindicū ad liberand et p illū liberant omes hecclicȝ talit qualit dicta sint vbis statuti morā gessi. Cōsimiles quoqȝ cōtractus in ianua et in venecijs freq̄ntant. addi tur quoqȝ in venetis. q̄ eius status securior est. q̄ mul ti dn̄i diuites et magnates dubitantes de instabilitate sui stat9 volūtarie ponūt ad imp̄stita pecuīas magnas Ex hoc ꝓuidere volentes et sibiip̄is et filiis suis in cāu in quo statū pderēt· aut eis cōsimilia aduersa venirent. Quidā quoqȝ licet videant cogi p̄dictas pecuīas soluē tn̄ nō ex ciuitatis caritate. sȝ ex ip̄a cupiditate ponūt eas qn̄ȝ ꝓpt magnitudinē lucri ꝛ q̄ qn̄qȝ dant.x.vel·viii.p cē tū. Varianț nomīa hoꝝ cōtractuū in ciuitatib9 an̄dictis. Nā in florencia vocant mons. in ianua vocāt loca. in ve necijs vo p̄stita nomiant· Tria igit hoīm gn̄a hos cōtra ctus freq̄ntant. sicut p experienciā pȝ. primi sunt coacte soluentes. scdi sponte ponentes. tercij vo libere emētes Et de hiis tribus tres cōclusiones p hūc ordinē subiun gamus. ¶ Articulus p̄mus in quo ōndit q̄re mutuare coactus licite exigē pōt interesse dām̄ et ꝓbabilis lucri

Rimo q̄dem tractand est de hiis q̄ coacte sol uūt de quo cōclusio talis sit· Prestare coact9 pōt licite exigē interesse dām̄ et ꝓbabilis lucri Ex hac q̄dem cōclusione talis vitas seu corro ariū ad ꝓpositū elici pōt· q̄ coacti p venetos ianuenses et florentinos p̄stare cōiūcati pecunias suas licite pn̄t ali q̄d ꝓ suo interesse recipe vltra sortē. Et hoc ex triplici rōe primo rōne dn̄ij cōpellentis. scdo rōne dām̄ emergenti s. tercio rōne lucri cessantis. Quarto insup subiūgemus in

quibus cāibus ius p̄dictoꝝ denarioꝝ sic coacte solutoꝝ licite transferri possit ¶Nō coactō violentatis ī mutuo facta excusat aliqd accipe ultra sortē. ¶Ca.i.

Primo qdem p̄dictis ciuibus licet aliquid accipe vltra sortē rōne dāni opellentis·Possent qdem p̄dicte dūitates rōnabili cā reqrente et maxime p rei pu. defēsione vti psonis subditoꝝ suoꝝ multo fortius pecunijs eoꝝ: nā et si gnalem collectā camere fiscali applicandā nemo imponē possit sine pncipis pmissione ut.l.i.C.de exac.tbu.li.x. et e.li.de excu mu.l.i placet. itē collectā specialē vnaqq3 ciuitas et vniuersitas p necesitate sibi incūbēte indicē pōt ut.l.omes ii.C. de opr. pu. de quo ē dare notabilē glo. in d.l.i.§.q si nēo. sup v. posul. ff.q cuiusq3 vni.noiet hoc legiste tenēt.Ex p̄dictis at3 expiencia demonstrante patē pōt q tales ciues ad talia soluenda onera et pnt cogi et de facto cogūtur hec qdem coactio et violēta cō de rōne mutui multū aufert intm q verius pōt dici dnatiua coactio uel tirānica rapina q3 solucio ciuiū volūtaria Dnatiua qdem coactio qn dūitas seu rex ex iusta cā cogit ciues ad pstandū pecuniā seu blad et similia. Tirānica merito dici possit qn hoc fit ex cā irrōnabili et iniusta hec rō vidē meo multū ponderāda est q3 multi nō ponderantes deuiantes forte a vitate iuris gvantes qd nimie gvandū est. Nā cū de natūa vsure sit q fiat in mutuo volūtario et nō coacto et in facto hic cogunt ciues sequit q violentū mutuū non vicū vsure sapiat. s3 mutuātē ad posse intesse recipe iuste disponat.Preterea q lege phibente nō pōt ciuitas licite suadente rōe iusticia et honestate releuare ciues suos sicut oprimē et gvare pōt gvare: pōt et releuare. vult gvare vult et reluare volūtarie gvat volūtarie releuat si licet ciues suos gvare quare nō liceat etiā releuare: cum

gñalibus licite possit ciues suos releuare pocius q̃3 g̃ua re,vbi grã si eos(ut faciat iniustũ bellũ g̃uat)iniuste gra uat:et cũ talit coactos si de iusto lucro p̃mia t iuste re: munerat,Ex quo p3 q7 g̃uare qñ3 licet/qñq3 nõ licet.Re muncrare gñalius licet.Preterea tanta est in tali ciuitati et in g̃uando et in releuando volũtas libera q7 pecunia babita in tali coactõne nec reperi põt:nec ex ea sp idem p̃cu dat .S3 qñ3 maius qñ3 min9 s3m meliores seu detio: res ciuitatis odicõnes.Ex quo p3 q7 tales coacti aliqd recipe p̃nt a tali ciuitate; q3 coactõ excusat eos.Facit ad hoc c.p̃.d regumur·q7 n.vbi d3 qd ñ e licitũ in lege necessi tas licitũ facit:et de ose.di.v.c.discipulos:et di.i.c. sic. eadem cã vbi d3:necessitas legẽ nõ h3.Nec tales hoc mõ g̃uati/p̃nt d suo dãno alit p̃uidei nisi accipiendo qd vo lũtarie a ciuitate offert seu vendendo. Qd quidẽ insup dãnosum est cũ centũ qñ3 vendant p.xxvii.qñ3 aũt pl9 qñ3 min9.p̃ntem attũ re3 non pondero multũ.lic3 a ple: risq3 in tali cãu soleat assignari cũ adduci posset p libere mutuãte.Nec obstat si quis obiciat q7 talis mod9 a ciui tate ordinatus inuitat homĩes ad peccandũ:eo q7 mou: eat ciues ad sperand et ad recipiend plus q̃3 dederint et vltra sortẽ.Ad hoc dicendũ q7 hoc tũc vm esset qñ sol uens spe lucri pñcipalit moueret .S3 tales soluentes nõ pñcipalit spe lucri mouent.S3 scdaria spe moueri p̃nt:q̃ qdem spes nõ facit homĩem vsurariũ:ut p3 no.p glo.in.c. osuluit.ex de vsuris.Insup idem declaratũ est plenius s ser.xxxviii.ar.iii.c.iii.Et qs queso expienca teste q̃ ma gistra oim est.de elec.q3 sit lic et:quis inq3 p̃maria inou eius intencõne ad.v.p cẽtenario ciuitati volũtarie mu: tuaret:osiderato q7 longe plus lucraret expẽdendo eos in alios vsus licitos et honestos vbi hret denarios suos. eciã tuciores:cũ eciã si vellet vendere e,mutuata ciuitati

vt cētū:xxv.seu.xxx.tm̄ potīt rehabē cū si emeret.c.pos sessiōꝫ siue domū ciuīt tm̄dem reuendere posset. Nec in sup obstat q cohacta et inuita ciuitas soluit ut aiūt q̄daꝫ cū nimie cogi possit a subditis suis. Soluit em̄ volenti iustā rōnabili et honesta cā regulata sic in pn̄cipio pn̄tis ser. patet. Insup si soluēt inuite nō ostat creditoribus suis/maxime cū reformacōne sua sicut ē in pn̄.psenti ser. pꝫ Cōtrariū ciuitas asseueret et nō in certis sꝫ in dubiis locus sit coniecturis.ff. de vi.ob.l.hotinuus.§.cū ita cū suis ccor. Notandū est tn̄ sm̄ fride.de seris q si p9 coactōꝫ quouis cāu ɔtentaē q̄s eē creditor alicui9:ut scꝫ gr̄a mu tui recipiat vltra sortē vsurarius fit/qm̄ sola spe seu intē cōne recipiendi aliq̄d vltra sortē gr̄a mutui vsurariū fa : cit. Tamē si tales recipiūt.v.velut ḡtuitū donū sperātes recipe illa nō ꝓpt mutuū q̄uis mutuū in cā sit ex pte ciui tatis sꝫ illa sperāt tanq̄ꝫ a psona ḡuata ꝓ seruicio sibi fa cto nimie vsurarii dici pn̄t. Concordat cū hoc tho.scda scde.q.lxxviii.ar.ii.faciūt ad hec q̄ dicta sunt ē ser.xxxvi .ar.iiii.c.iiii. De intencōne insup addi pn̄t ad sn̄iaꝫ federi ci q̄ de intencōne antecedente subseq̄nte et ɔseq̄nte dicta sunt ser.xxxviii.et.c.vl. Ex hiis pꝫ q p̄dicti cues sic coa cti pn̄t p̄dcā recipe vlt̄ sortē. Pateat hoc eē p exēplū po ne q q̄s vult vti pecūia sua in mercancijs nec illā ꝓposu erat mutuare/demq̄ꝫ ab amico requisitus instanē q vsqꝫ ad certū tpus sibi mutuet pecuniaꝫ illā. ex caritate sibi libere mutuat eā absq̄ꝫ omi fraude vsurarū. Addito tam̄ q p̄dict9 si in t̄mio statuto nō soluat.tm̄ teneaē soluē vl tra sortē. Tali vtiqꝫ cāu elapso t̄mino et mutuo nō solu to pōt mutuās recipe et exigē p̄dictā penam a debitore rōe sui interesse. si (ut p̄dictū est) pena n̄ sit apposita ī frau dem vsuraꝝ.ex̄.de arbi.c.dilecti.xxi.q.iii.fraternitatis. sꝫ de hoc lacius in ser.seq̄n.ar.iiii.c.i. Et si ī p̄dicto cāu licꝫ

vbi nõ multa violencia appet nisi detencio rei vltra tmi
nũ ↄstitutũ ↄt dñi volũtatẽ, qntomagis licebit ciui rõe
intẽesse sumẽ ante dicta cum pecunia sua et ↄtra suã volũ
tatẽ et auferẽ et detinet ꝑ sp nõ tm̃ p aliqd tpus sicut
in pfato casu detineri videt. Aliud quoq; exemplũ simi
le subiũgamus creditori dãnificato ex longa mora solu
cõnis rõe dãni põt aliqd recipe vltra sortẽ. ex. d fideiuss.
in. c. puenit. Ergo et mutuare coactus et tali coactõe q
nũq; ei reddit capitale. Et ex hiis nõ parũ dãnificatus
põt recipe vltra sortẽ ↄsequẽcia. px. Jtẽ si quis istorum
duoꝝ crimẽ vsuraꝝ debẽt incurrere, is qdem q volũtarie
mutuasset pocius incurret illud crimẽ q qui mutuasset
inuitocio q sicut pdictũ est nullus vsurarius essic põt nisi
si volẽs dare mutuũ ad vsurã queadmodũ luce vi. c. dñi
ca vba sonãt mutuũ date nichil inde sperantes. Asecu
rat quoq; plurimũ a dñitate tale pmiũ recipienciũ mer
ces q tale lucrũ ab illa donat sponte. Nã vt dicit canõ
oblacio nullã culpe maculã ingerit q nõ ex ambiciis pe
ticõne pcessierit dz. i. q. iiii. c. sicut episcopũ et c. cã et. q.
iii. c. q; pro et. xiiii. q. iiii. qsta . ¶Qd coacti mutua da
re rõne emergentis dãni põt licite aliqd accipe vlt sortẽ ca:

Ecũdo qdem ciuibus ante dictis licet accipe ul
tra sortẽ rõne dãni emergentis qd scz supueniẽt
eis ex solucõne pstanciaꝝ. Hoc nempe rõ; intm̃
expiencia mõstrat q oĩno negari nõ põt. Quot etẽm ci
ues ante dictaꝝ ciuitatũ ꝑpter enera pdictaꝝ pstanciaꝝ
intelleximus sua mobilia et immobilia distraxisse; quot
ditissimos ad paupertatẽ; imo qñq; ad mẽdicitatẽ deuenis
se; quot orphanos viduas et pupillos totã suã exposuis
se substanciã; ꝑinde mirũ nõ est si pdicte dñitates talit
statuerũt q habito respectu ad qntitatẽ pecunie mutua
te aliqua quota talibus soluentibus det in excitacõnem

emergentis dāni. Preterea a p̄dictis cōitatibus tali modo mutuare coacti et ex hoc dāmficati sue vtiq̄ȝ indemnitati p̄uideri nō possent si nō liceret eis aliquid accipe vltra sortē. Insup q̄ sine pc̄tō suo sȝ artatus est a suo sup̄iori qui ut supius pȝ eū artare pōt. hō nō habeat viā iuris. vñ sibi satisfaciat et satisfacē possit de dāno suo. Nimis vtiq̄ȝ videt̄ durū nec alius modus ē. nec magis cōsonus iuri et rōni q̄ȝ q̄ ip̄a cōitas cuius cā talis ciuis dāmfica tus est satisfaciat cōpetent̄ et hoc nō ex solo dicto capitali q̄m adhuc remaneret dānum. sȝ p id qd̄ vltra capitale fit. ad hoc aūt de iure tenet̄. Facit ad hoc ex. de fideiuss. c. p̄uenit. Amplius nō ob aliā cām in aliis cōtractibus cōcedit̄ q̄ quis possit recipe vltra sortē nisi rōe interesse. i. lucri cessantis [?] dāni sicut in seq̄nti ser. plenius appebit. Ergo sic in p̄posito fieri licȝ. Pateat hoc etiā p exemplū. Ubi grā si p potentē dnm et supiorem meū ut p inuasores stratarum uel p̄dones me dāmficari cōtingat/ licet nō possim facē q̄ seruet indemnis de facto/ nichilominus habeo ius ex quo habeo restitui p̄ dāno meo/ et si restituit liate recipe possum qd̄ michi restitui debet. Sic vtiq̄ȝ i cāu nr̄o cōtingit qd̄ p̄uidet̄ ciui a cōitate de dāno suo. Itē talis cōitas p experientiā clare intelligēs talibus p̄stātijs dāmficari ciues suos. ne p defectū mēbrorum p̄eat totū corpus dictāte ip̄a lege nat̄e. q̄ corpus subueniat mēbris sicut et corpi ip̄a membra spōte et libere tanq̄ȝ pia et discreta suorum ciuiū mr̄ p̄uidet emergenti dāno suorum ciuiū statuendo q̄ quilibet ciuis p. c. ānuatim habeat. v. et de sua libere dispone pōt. ergo et ciues pñt illa recipe hoc mō. Nec videt̄ ad hoc sufficiēs impugnatio cōtra p̄dicta. Sȝ hec rō p̄cederet hoc mō p̄ dante ciuitati mutua sponte. Itē cōitas p libato minie dispone pōt cōtra dīnā legē sicut plenius in seq̄n. ar. appebit: quare hoc assumptum ut hic

assumptū posset esse dubiū vniuersalit̄ sumptū.

¶Nō licet coactis mutuare aliqd accipe vltra sortē rōne cessantis lucri. ¶Ca.iiii.

Ercio vō quibus supra dictis licet aliqd accipe vltra sortē rōne cessantis lucri.ponas similē nē: pe ex retencōne debiti uel mutui vltra legitimū tpus a dn̄o pcessi impedita a lucro qd licite negociādo uel alio mō licito lucrati fuissent licite exigē seu recipe pnt recōpensacōz sui dām̄ et cessantis lucri sm̄ discretū iudiciū prudentis viri osiderantis simul q̄ntū eo tpe alii similē negociacōz vel artē exercentes cū equali pecunia lucrati eēnt. Insup arbitrari deberēt vtꝝ isti fuissent nō mutuādo sz aliquid iuste agendo lucrati uel nō. Nō di co tm̄ q̄ talis retinens obligaret̄ satisfacē totū lucrū qd extūc illis pbabilit̄ puenisset si eam habuissent. imo tm̄ inde subtrahi deberet q̄ntū pporcōnū dubietas in merca: cōibus uel empcōibus otingenciū pensanda esset et pi torꝫ iudicio pbabilit̄ estimanda. Hec est oñis snia pi: torꝫ sicut lacius dicet̄ in ser.seqn. ar.ii.c.iiii. Pretea amis sio talis lucri qdam dāmificacō est hmoi pstitoris. Et iō eoipo q̄ mutuās pōt iuste exigere interesse emergentis dām̄ sicut s̄ in pceden. c. mōstratū est pōt iuste exigē e qualens dāmificacōis pdicti cessantis lucri. Si igit̄ in ca su hoc cuilibet licet aliqd dicto modo accipe vltra sor: tem. Eadē vtiqz rōne pdictis quibus licitū esse euident appet. Probo eciā q̄ eis magis liceat q̄z pdictis. Nā di screta rō dictat q̄ in pposito casu post q̄z capitale violē ter detentū nō potuit ipi pstitori uel mutuati pdi seu pi clitari sicut poterat in mercando uel negociādo. Ideo cō tm̄ debet sibi subtrahi de pbabili lucro q̄ntū ppondē rat incertitudini certitudo pfata. sz quibus an̄dictis nō tm̄ aufert̄ et retinet̄ sz eciā nunq̄z reddit̄ capitale eorum

Cuna xpte pinguiore remuneracoz q3 pfati merito suscipe
pnt. ¶ Si quis aut obiciat q pecunia illa quauis ciui:
tas dedit non valet nisi seipam nec ex seipa pot fieri lu:
crosa. Dicedum q pecunia illa dno verisimilit valuisset
plusqua seipam xpt industria qua ille fuisset vsus: non
solu ad pcauendu damna que ex eius industria origerut
sed etia ad lucru p mercaconu industria cumulada. Et
non ideo habuisset ex se s3 ex industria dni sui: et ideo re
ceptor pecunie no solu priuat dnm pecunia sua sed etia
toto vsu et fructu exercitade industrie in illa et p illam.
¶ Si quis etia obiciat q pecunia illa a ciuitate sic ab:
lata atq3 retenta non habet alia q3 mutui racoem. Non
eni habet raconem capitalis seu depositi. sed ex mutuo
nullu lucrum creditor sortiri pot quin vsurarium sit: ac
per oseques et indebitu. ergo zc. Respoderi potest q li:
cet pecunia illa non habeat realit vim capitalis habet
tame interpratiue seu ablatiue: quia exquo dns vsus fu
isset illa ut capitali suo: ciuitas illa non abstulit sibi so:
lam simplice pecunie racoem sed etia capitalis: et ideo
sibi tenetur tanqua de capitali. Et ex tali racone ciuitas
satisfaciat ciuibus suis. De hac etia materia dicet in se:
queti sermoe arti: ca. iii. Nec insup obstat. si quis obici:
at q non videt esse intenco ciuitatis remunerare cuius
racce interesse damni emergetis et lucri cessantis Nam si
pdicta intencone remuneraret amplius remuneraret eu
qui magis damnificatus esset q3 qui minus: cuius con
trariu manifeste appet. Ad qd dicedu q si hoc possibile
eet equu vtiq3 foret. S3 cu hoc impossibile sit de quolib3
pticulari ad ciuitatis noticia puenire: insup si quibusda
noticia fieret ne inuidie liuores et scadala i populo oria
tur de impitate solucois et satisfactois: xptea de dni bo
no sanxiuit q pari satisfactoe remunerent Et est bonu

est ar. de ostit. cū omīs. cū ibi notatis. l. di. ut ostitueret
et qd no. de re. iu. qui scādalizauent. in glo. Simile qui
dem videm9 in collegio mgrōꝝ et ordiatoꝝ qꝫ qui prior
est tpe prior insup est in sede. Quociēs insup p experien-
ciā videm9 mgr̄m vel doctorē pcedere alios plures qui
dignus vtiqꝫ nō esset solue corrigiā calciamētoꝝ illius.
Hec pbant de maio. et obe. c. ii. et c. statuim9. et vtro-
biqꝫ cū circūstanciis suis et ocoꝝ multis.

Articulus scd̄s qꝫ illicitū est aliqd accipe vltra sortem. his q ad dicta impstita denarios volūtarie ponūt

Ecūdo quidē tractādū est de hijs qui in di-
cto mente seu impstitis siue locis spōte de-
narios ponūt. licet talis modus rarius obser
uetur. Nam ciuiter volētes talē ctractū facē.
emūt ab hiis q tales denarios ibi hn̄t et vendē volunt.
Et de hiis et circa hoc psenete hn̄tur vel a ciuitate tan-
quā ab alijs solēt emi. qd idē est qꝫ sponte ponē. Et de
hoc talē ponamus oclusiōꝫ. videlꝫ. spōte ponētes pecu-
nias suas sup impstita et loca et sup florēcie mōtem. et
ex pacto aliqd vltra sortē recipiētes vsurarii sunt et re
stitue obligant Pro hac qōe lucidi9 declarāda circa eā
quadruplicē intencōꝫ osiderem9. Prima est intencō ca-
ritatis. Scda est intencō cupiditatis. Tercia est inten
cio otrarietatis. Quarta est intencō vitatis

Qd qui feruētis caritatis intēcōe spōte mutuat sue ciui
tati libere sibi oblata ab ea vltra sortē licite recipe pōt.

Rima est intencō caritatis. Circa hoc aduertē-
dū est qꝫ pn̄t esse quidā licꝫ rari veri reipublice
amatores qui videntes imminentē necessitatē.
ac picula ciuitatis sue sponte ex caritate saltē pn̄cipalit
mouent suā pecuniā mutuare sue ciuitati. Et de talib9 n̄
loquit oclusio anīdicta. Nā licite recipe pn̄t qd spōte eis

a cōitate offerꝫ. ſicut et hij de quibus dictū eſt in arti. pcedēti. Nā nō minus pmiari mereꝫ volūtaria caritas q̄ʒ arctata neceſſitas. ꝫeo qꝫ nō minoꝛ rō eſſe poſſit et dam ni emergētis et lucri ceſſantis ī volūtaria caritate q̄ʒ in arctata neceſſitate. Vñ. ii. coꝛin. ix. c. apo. ait. Hylarē em datoꝛē diligit deus. Et habeꝫ etiā hoc. xxviii. q. i. ſicut em. vbi de hoc lacius tex. poſitus eſt. Si tñ talis ſpōte mutuās credit ſuā ɔīuitatē aut dñm ꝓpter exercendā iniu ſtam guerrā aut aliā iniuſtā cām tali pecunia indigere tūc ſpōte talibus pecuniā mutuare eſt omibus malis in de ſequētibus efficacē cām miſtrare. et tūc nō ſolū pōt licite aliquā remuneracōꝫ inde accipe. verū etiā omibus dampnis et malis q̄ ſine ſuo tali fauoꝛe data nō fuiſſent nec facta iuxta poſſe ſatiſfacere obligaꝫ. Juxta illd ex. de iniu. et dam. da. in. c. ſi culpa. vbi dr. Qui occaſionē dampni dat damnū dediſſe videꝫ. Sed incidit dubiū cir tra p̄dicta qd de facto quotidie euenire ɔſpicim⁹. pone. qꝫ imponiꝫ pſtancie onus cum incremēto conſueto ſeu ɔdecēti p illos pcipiēdo dūtaxat qui ſoluerint infra cer tū tps. Nūquid infra dictū tps ſoluētes qui alias infra illud tēpus nō vtiqʒ ſoluiſſent peccēt in tancū qꝫ pcepta reſtituere obligenꝫ. Similiꝫ pone qd etiā quotidie con tingit fieri de menſe nouēbꝛis indicaꝫ onus atqʒ ſtatuiꝫ pꝛo hiis qui ſoluerint infra menſem qꝫ in kal. Januarii incipiat dictū lucꝝ. Qui vero ſoluerit poſt pꝛedictū mē ſem incipiat in kalēdis ſeptēbꝛis. peccāt ne ita ſoluētes qui alias infra illū menſem non ſoluiſſent Dicendū ſʒm quoſdā qꝫ ex quo mutuū qd ē in hoc caſu pncipale et fū damētū atqʒ ſubiectū nō ē in intencōe coꝛruptū. qꝛ tales ex caritate mouenꝫ vel ſaltē nō pꝛimaria intencōe lucri aut fuerūt coacti. ſicut patuit in ar. pce. ſiō nō coꝛrūpiꝫ edificiū ſupedificatū ſeu qualitas ſubſequēs inde. que

est ut ꝑincipat uel citius accipiat p̄dictū lucrū.ꝑpterea non potest dici ibi esse vsura. Probat̄ ꝯseq̄ncia. Nam ex quo tale lucꝝ licitū est ideo non est illicitū illud desiderare. Quod quidē ꝑ simile intelligi pōt.verbi grā Donat michi ꝯūitas mille si infra mensem ad exercitū ꝑgo alit̄ nō:aut michi etiam donat mille recipiēda infra sex menses si ad exercitū ꝑgo. Si aūt post mensem / q̄ngentos tm̄ seu mille ſ3 infra annū ꝑcipiēda. Nempe si ut illa citius ꝯsequar seu ut illa alit̄ nō ꝯsecutur2 acquiram. migrabo2 infra mensem.nullā tūc ꝯmitto vsurā seu peccatum. Nec obstat si dicat̄ hoc nō esse mutuū sicut in casu nr̄o/q2 ex quo(sicut p̄dictū est)licitū est lucꝝ rōne dn̄i ꝯpellentis seu rōne damni emergētis et lucri cessantis. Ideo int̄ hūc casum et illū in p̄ncipali radice nulla est racō diuersitatis:ꝗ et nulla altacō in disposicōe iuris.

Qd multiplici argumēto ꝓbat̄ q7 spōte ponēs denarios ad imp̄stita ex intencōne cupiditatis nichil inde recipe potest. Caplm̄. scdm̄.

Secunda est intencō cupiditatis. Circa hoc aduertēdū est q7 spōte ponēs denarios supra montem sperās aliquid recipe vltra sortē vsurarius est. Et hoc q̄dē ꝓbat̄ multiplici argumēto vel rōne. Et primo rōne intencōis.scdo rōe ꝑticularitatis.tercio rōe trāslacionis.quarto rōe infructuositatis.q̄nto rōe ꝓhibicōis sexto rōe similitudis.septimo rōe dubitacōis. Primo rōe intencōis sc3 cupiditatis quā q̄b3 dās spōte mutuum cōitati sc3 cū intencōe p̄ncipali remuneracōis.vsurarius est etiā si nulla pactō de hoc extiꝰ interueniat.sicut p3 ex. de vsu: c. ꝯsuluit. Et quicq̄d ex illo mutuo recipit restitueē obligat̄ si pōtiet si nō pōt mortalit̄ peccat si satisfacē cū poterit nō ꝓponit. Et hoc siue intencō s̄ dicta sit mutuū āns siue subseq̄ns siue ꝯsequēs. Itm q7 de hoc

supra sermõe.xxxvii.ar.iiii.c.iii.plen⁹ dictũ est Nã oĩe
lucr̃ ex mutuo pñcipalit̃ intentũ vsura est.sicut lati⁹ p3
s̃ ser.xxxvi. ar.i.c.iii. in descripcõe vsure. Sz illud lucr̃
est lucr̃ ex mutuo pñcipalit̃ intentũ:ergo est vsura ¶ Se-
cũdo pbat̃ rõe pticularitatis. Nam p̃dicta vendicãt si
bi locũ cum psona pticularis atq3 priuata mutuat alte
ri psone priuate:ergo multo fortius de illo qui mutuat cõi-
tati.qm magis peccare videtur qui feneratur cõitati cui
amplius obligat̃ qm qui feneratur singulari psone. Pro-
inde Aug⁹ ait. Caritas cõia ppriis et non ppria cõibus
antepõit. Et in.c. bone.i.de postu.pla. Magis eñ at
tendendũ est bono cõitatis qm pticularis psone:ac per
cõseqns magis tenet̃ homo gratis mutuare et benefacẽ
cõmunitati ceteris paribus q3 singulari psone:ergo cõ
trariũ facere peccatũ est ¶ Tercio pbat̃ hoc racõe trãs
lacionis. quia talis mutuãs in cõitate dñium illius pe-
cunie transfert:et per cõseqns pecunia illa nõ remanet
sua.ut in.l. iusfisi cer.peta. Ex quo sequit̃ q2 si pro pe-
cunia illa aliquid recipit vltra sortem.recipit de nõ suo
ppterea vsurarius est. Hec quidẽ cõseqñcia pat3.qm s̃.
in ser.xxxviii.ar.i.p totũ est mõstratũ plene p.xii.rõnes
qm etiã in lege nat̃e vsura phibita est:int̃ quas in.ar.iii.
c.racõ assignat̃ q2 phibita est eo q2 mutuãs ãdictus
recepit fructũ de eo qd nõ est suũ:qd vtiq3 facit mutu-
ans ãdictus.ppt̃ea vsurarius est censendus. ¶ Quarto
pbatur idem rõe infructuositatis. pecunia quidẽ nõ est
apta nata facẽ fructũ:ergo talis qnt fructũ de eo qd non ẽ
aptũ natũ facẽ fructũ:ut ponit.inno.in rubri.d vsu. Ex
quo sequit̃ q2 iste q nõ coact⁹ libere ponit vsurari⁹ ẽst.
Cõseqñcia p3 ex p̃cc.motiuo. Hoc quoq3 arg. roborari pt
p p̃dicta i ser.xxxviii.ar.i.c.iii.vbi ponit̃ scdã rõ q̃re vsu
ra ẽ cõt legẽ nat̃e ¶ Quito pbat̃ hoc idẽ rõe phibicõis

oclusiōem: dicūt em̄ p̄dictū ɔtractū licē. Et primo rōne indemnitatis. Scdo rōe donacōis. tercio rōe cōis vtilitatis. quarto rōe liberalitatis seu ꝓuisiōis. quito rōe possessiōis. sexto rōe notabilitatis. septimo rōe pmissiōis.
¶ Primo dicūt hoc licē rōne indemnitatis. Unde sic arguūt. ponēs libere ad impstita seu sup montē ⁊c. pecuniā suā. pōt licite se seruare indemnē. ergo et aliqd recipe vltra sortē. Añs qdem appet. ɔcedit em̄ q̄ coactus rōe intēē pōt aliqd recipe vltra sortē. ergo in ꝓposito casu. qm̄ iste aliter pateret̄ damnū. Ad qd rn̄deo q̄ ɔcedo añs. et nego ɔseq̄ncīa. qm̄ si vult seruari indemnis nō mutuet cōitati pecuniā suā. s; sibi retineat. et sic se seruabit indemnē. S; si mutuat libere mutuet. et michil recipiat vltra sortē. q2 alit̄ agit ɔtra dictū xpi. luc. vi. mutuū date michil inde sperātes. ¶ Scdo dicūt hoc licere rōe donacōis. vn̄ sic arguūt. Recipiēs mutuū pt libere donare de suo sibi mutuū danti. et trāsferre dn̄iū qd in re sua habet i ip̄m mutuātē. et facere ip̄m dn̄m rei sue. Et p ɔñs mutuās pōt recipe illā rem tanquā rem suā. nō obstante q̄ sit vltra sortē. Hoc aūt fit in ciuitatibus antedictis libere ponentibus suas pecunias ad impstita. ergo licitū est. Ad hoc respōdeo et ɔcedo añcedēs. et ɔseq̄nciā nego et totū vsq; ad illā ptem. hoc aūt fit in ciuitatibus ante dictis. qm̄ non libere donāt sed pro pecunia iam recepta. ꝓptea minime illud recipe pōt. Ad hoc vide supra sermone. xxxvi. ar. iii. c. xiii. Hoc qdē exēplū p3. Nā s3m bona. in. iiij. di. xxiiet s3m Alex. de al. et Scotū in. iiij. di. xxi. q. i. Cōfessor nō pōt manifestare peccatū ei p ɔfessionē manifestū etiā de licēcia ɔfitētis. eo q̄ confessor ligatus est. nō tm̄ ex iure penitētis. sed etiā ex iure ecclesiastico. supra qd non potest talis penitēs dispensare. ex. d̄ peni. et remiss. omnis vtriusq; sexus. Et de peni. di. vi. in c. sacerdos.

Ita et in ꝓposito nr̃o. Nõ em̃ ligat̃ vsurarius aut q̃lib; alius ad nõ recipiendũ aliq̃d vltra sortẽ ex mutuo dato ex solo iure singularis ꝑsone. s; ex p̃cepto dñio supra qd nõ põt talis penitẽs dispẽsare recipiẽs mutuũ. Propterea licet huic mutuãti de suo licite dare possit nõ tñ põt sic libere dare q; mutuãs recipe possit licite ꝓ pecunia quã illi mutuauit aliqd vltra sortẽ: post cõsiliũ est vtiq; mãdatũ. Ait em̃ dñs Mutuũ date nichil inde sperãtes. Ecce ɔsiliũ. licet sit q̃nq; p̃ceptũ. sicut s̃ ser. xxxv. ar. ii. p;. Et addit̃ nichil inde sperãtes: ecce p̃ceptũ qd obligat sp et ad semp: ꝓptea si qd recepit hõ hoc mõ restitue d;et si postea ille donauerit recipe põt licite: nichilomin9 additis ɔdicõibus q̃ ponunt̃ s̃ ser. xxxvi. ar. iii. c. iiii. ¶ Tercio qñ hoc licẽ dicũt rõe cõis vtilitatis Vñ arguũt. q̃libet de suo in quo plenũ ius et dñiũ hab; dispone põt in licitis et honestis ꝓ sue libito volũtatis vt in. l. in re mãdata. C. mãda. ꝫ et tota ɔĩtas hoc põt ɔseq̃ncia p;. qm̃ in ɔsensu tota9 ɔĩtatis intelligit̃ ɔsensus oim̃ singulariũ ꝑsonaꝝ. s;m scotũ in. iiii. Licita quidem et honesta sunt q̃ in ɔmodũ et salutẽ reipublice fiũt Quaꝓpt̃ ille ɔĩtates potuerũt sic dispone de reb9 suis q; ponẽs tantã pecuie quãtitatẽ tm̃ recipiat cũ modis supius annotatis. Et ꝑ ɔñs alius põt recipe licite: ɔseq̃ncia p;: qm̃ ad hoc illa mutua facta sunt. videl; ad cõmodũ et salutẽ ciuitatũ illaꝝ. Ad hoc dicendũ q; ɔcedẽdũ est añs et ꝑ ɔñs ɔña prima insup et assumptũ. dummõ nõ sit ɔtra legẽ iuste p̃ncipantis. et signant̃ ipi9 dei. ɔtra cui9 legẽ videnť posita talia im̃stita et supra dicti ɔtractus in supra dictis ciuitatibus Nã bonũ ɔmodi h; distingui ɔt̃ bonũ honesti Sẽpe aĩe sal9 saluti corpis et reꝝ tpaliũ p̃ferẽda est. xii. q. ii. in c. papim9. Et ad hoc vide glo. in c. ille. xxiii. q. v. vbi glo. ait. q; maius dãnũ

est in ammissiõe vnius anime q̃ȝ mille corpũ ¶Quarto quoq̃ȝ dicũt hoc esse licitũ rõne liberalitatis ꝛ ꝓinde arguũt dicẽtes. Petr9 de eo qđ suũ est libere et pleno iure põt dare martino. l. i. ff. de dona. et in c. quã piculosum. vii. q. i. Et ex hoc martinus licite põt recipe ꝛ g̃ et tota cõitas põt de suo ipo martino libere ꝓuidẽ. et sic ipse põt libere acceptare ꝛ cõseq̃ncia ptȝ. qm̃ plen9 ius hȝ tota cõitas in quolibȝ ipius cõitatis q̃m aliqua singularis psona sup ꝓpriũ suũ. Nã põt cõfiscare et põt restituẽ qđ nõ põt singularis psona ꝛ eo q̃ nõ possit post destructionẽ recupare. ut no. ff. qđ cui9q̃ȝ vni. no. l. itẽ eoꝝ. Et sic p cõns põt in cõitatis vtilitatẽ ꝓuidẽ. Et signanter illis quoꝝ scȝ intest. ¶Rñdeo ꝯcedo assumptũ dũmõ supior lex nõ sit in oppositũ. sicut s̃ dictũ est i rñsiõe ad scđm argu. Nempe singularis psona aliqđ de suo non posset dare ꝓ pecunia sibi mutuo dato ꝛ ita q̃ mutuans licite illud recipe possit ꝛ cũ (sicut s̃. dictũ est) sit ꝯtra p̄ceptũ supioris iuste pñcipãtis ac mãdantis mutuũ date nichil inde sperãtes ꝛ et c. ꝯsuluit. ex. de vsuris. ¶Quito etiã hoc licitũ esse dicũt rõne possessiõis ꝛ ex quo sic arguũt ꝛ ista q̃ ponunt ad impstita supra mõtes et loca nõ nõ sunt mutua sȝ possessiões ꝛ g̃ põt hic ex illis tanquam ex possessiõib9 suscipe fructũ. et hoc annuatim. sicut fit de possessiõe ꝓ ȝ vtiq̃ȝ ãns eo q̃ pecunia illa nũquã restituẽda est nec repeti põt. sȝ tanquã possessio põt vendi. et nũc carius nũc vilius. sȝm ꝯdicõn. em et statũ ciuitatũ ãndictaꝝ. sicut etiã de possessiõibus ꝯtingẽ solet ꝛ ꝯseq̃ncia pȝ ꝛ qm̃ eũdẽ locũ tenet pecunia illa in hoc ꝯtractu q̃ȝ tenẽt si ex ipa emisset vnũ annuũ fructũ tãti p̃cii ¶Rñdeo et primo nego assumptũ ꝛ cũ qđ sit i vitate hoc ꝯtract9 vocabulũ manifestat. Nã in venecis nõ possessiões sed impstita. i. mutua nomiant ꝛ nec a ꝓprio signo vocabuli

est realit recept̄ tū, ut in .l. nen alit. ff. de lega. iij. Nec
sunt sicut agri sz sicut mutua. sz alio cūi mō cū rebrı nō
possint. Nec sicut possessiões qm̄ ipignoratā possessioẽz
ad me reuocare possum. possum etiā vendē precio iusto
sz impstita illa nō, qm̄ nō pn̄t vendi centū p centū. sz lō-
ge minori p̄cio, qd̄ satis vide absurdū, q̄ de centū flo.
nō possim h̄re centū florenos. Cōcesso ꝑ añte nego ꝯse
q̄nciā. Et rō est q̄z pecunia nullū aliū vsum hz p̄ter expo
sicōez. Ex agro aūt h̄ntur fructus ex labore huāno. Est
eīn ager aptus nat9 fructificare. pecunia aūt nō. Insu-
per ager est meus, et si de eo recipio fructū vtiq̄z de re
mea accipio fructū. Pecuīa aūt a me libere mutuata vti
q̄z nō est mea, ꝓpt̄ea non sic licite possum ex illa pecunia
recipe fructū sicut i agro meo. Nec etiā vex est qd̄ assu-
mitur. videlz q̄ eūdē locū teneat pecunia ibi posita quē
tenēt si emisset annuū fructū, qm̄ ibi vā vendicō eēt hic
vō vex mutuū est. sicut patebit infra in .iij. ar. c. iii.
Terto insup asserūt hoc licē rōe notabilitatis et singu-
laritatis, ꝓpt̄ea arguūt dicētes. p̄dicte sunt notabiles ci
uitates i tota ytalia imo i tota xp̄ianitate i q̄bus hui9
modi ꝯtract9 exercent̄. Magni dn̄i ponūt ad impstita p̄
dicta. Itē religiosi int̄ quos sunt valētes viri et in sacra
theologia doctores. Insup et deuoti religiosi ac timē-
tes deū. Deuoti ciues et deuotissime mulieres. et ponūt
et emūt, de q̄bus nō est de facili credendū q̄ sint decep
tores et spretores saluti aīax suax, nec ꝓp̄ie fame, ut p
bat̄ .ii. q. viii. in .c. sanximus, quare tenēdū est tales ꝯtra-
ctus licitos. Respōdeo et primo ꝯcedo primā p̄tē añtis
Et quātū ad scdam nego ꝯseq̄nciā. Nāpe in ytalia sunt
alie ab istis spectabiles ciuitates. ut Roma Mediola-
nū Genna Bene pusiū Neapolis et alie plures extra
ytaliam Parisius Londome Tholosa Bruge Colonia

Sabina Gandauū Arogomia. Et alie multe in quibus nullatenus exercent tales ɔtractus q̄ ciuitates libent p uiderēt ɔmodis suis sicut iste tres p̄nomīate si salua cō sciēcia hoc facē possent: nulle forte repirent in tota xp̄ia nitate in q̄bus exerceant tales ɔtractus. vel saltē tm̄ q̄z tū frequētant in ciuitatibus ā̄n̄dictis. Scdo dico q̄ in ciuitatibus illis etiā nō ɔsenciūt oīs. sicut ego satis per experienciā noui. licet hēant ibi in dictis impstitis denari os nō sponte positos. sz ex coactōe ɔ̄uitatis. sicut p̄dictū est. Et si sint ibi q̄dā sponte ponētes minime mirū est: qm̄ etiā multi absq3 aliquo rubore publice mutuāt ad vsurā Nec insup admirādū est q̄ magni dn̄i ponāt sponte pe cunias suas ad impstita illa qm̄ magni p̄ncipes et mag ni dn̄i vsurarii extiterūt. Insup et p̄dones aliqui etiam dn̄i nō bn̄ informati an liceat hoc dubitātes d̄ statu suo sicut p̄dictū ē: ne totā suā substāciā subito p̄dē possint. tales denarios ibi ponūt.. Ad aūt religiosi de talibus impstitis recipiāt fructū nō debuit mutua illa licita eē Ipi em̄ ɔ̄uiter nō ponūt impstitis illis pecunias ad mu tua illa. sz modus eoꝝ ɔ̄uiter talis est. Nam q̄daz habē tes pecunias ad mutua illa quas scz coacti soluerūt. aut alias in p̄dictis impstitis licito mō adepti sunt in vltis volūtatibus suis p elemosina dimittūt p̄dictis religio sis pecunias illas seu redditꝰ illos uel ptē illoꝝ ut hāc ptē deputati p dn̄ium venetoꝝ: utputa pcuratores san cti marci p̄dictis mittāt religiosis: illā aūt ptē p elemo sina suscipe pn̄t dūmō libere largiat. Si aūt ā̄n̄dicti re ligiosi p̄dictā elemosinā imo tales redditus hr̄e sollici tāt. et ptendūt ius hr̄e ī illis. videāt ɔsciēcias suas. Nā licet q̄dā sicut ē mōstratū est possit ex impstitis aliq̄d recipe vltra sortē: nō tn̄ oīs ad quos deuenīūt impstita ipa, sicut ex p̄cedētibus pz. Proinde si de fenebri pecūia

aliqd dat. puta q₂ denarii montis relicti religiosis fue-
runt a testatore empti vel sponte in monte positi. nō co-
acte soluti. Tūc quidē ɔpleta sorte a receptōe taliū ab-
stinendū est: possunt qnq₂ p̄dicti religiosi etiā alit legi-
time excusari. Cōstat eñ q₇ nullus efficit vsurarius nisi
volēs aliquid recipe vltra sortē. sicut ex p̄cedētibus p₃.
Si igit p̄dicti religiosi nō recipiūt illas pecuias seu ele
mosinas ab ipis imp̄stitis p pecunia q̄₃ ibi libē posuerūt
uel quā sponte emerūt modis ante dictis vsurarii non
vident. s₃ apparet q₇ recipiāt elemosinā iure ipoꝝ q̄ eis
iuridice relinquere potuerūt: et ius suū in eos legitime
trāstulerūt. licet non in qualēcūq₃. iuxta ea q̄ in p̄cedēti-
bus circa istā matiam dicta sunt ¶Septimo quoq₃ cre-
dūt hoc licitū esse rōne pmissiōis et taciturnitatis. Pro
inde arguūt dicētes. Ecclesia papa et cardinales aliq₃
plati istos ɔtractus frequētare intellexerūt in ciuitati-
bus antedictis: nec tamē aliqd attēptauerūt ɔtra eos.
p amonicōes reprobacōes et excōicacōes: quapp̄ter de
negligēcia argui posset vid₃ q₇ tantū piculū pmitte-
rēt in ecclesia regnare in aīaꝝ discrimin eis nō puidē-
do de aliquo remedio salutari. Quia g̃ hiis ɔtractibus
nō puiderūt s₃ eos pertransierūt. sic intactos vident eos
tanquā licitos quodāmō approbare. ¶Cōsumo etiā rōnem
Ciuitates p̄fate hos ɔtractos frequentāt tāquā iustos
et eos fere licitos assecurāt: g̃ si ɔtract₂ vsurarii sunt te
nent approbāt et ɔfirmāt saltē implicite: et ex ɔñti ē licitū
dare mutuū ad vsurā. ɔtra dñicū verbū Mutuū date ni-
chil inde sperātes. Ex quo sequit manifeste q₇ errāt i fi
de: quapp̄t sic p̄cedēdū eēt p ecclesiā ɔtra p̄dictas ciuita
tes sicut ɔt alios hēticos: nec circa hoc puidet: et lōga
tpa ab ortu illoꝝ ɔtctuū iā fluxerūt: g̃ vīsimile nō videt
hos ɔtct₂ vsurarios eē uel aliquo mō iniustos. ¶Rn̄deo ad
p̄dicta: et p̄io nego scdā₃ ptē assūpti: q̄m p̄uisiōes ɔūis

iuris et decretales facte otra vsuras otra istos otract9 sunt et oms subditos ligāt nisi exempti et priuilegiati sunt. Sed q2 ex mutuo aliqs intendē possit aliquid vltra sortē ex priuilegio pape absurdissimū et falsissimū ē. Tum q2 ē otra legē nature. sicut s ser. xxxviii. ar. i. plene p totū mōstratū est.. Tum q2 otra legē scripte est. sicut p3 vbi s ar. ii. maximū otra pceptū dei negatiuū qd est nō furtū facies Tum q2 otra legē grace est hoc est otra verbū xpi. Luc. vi. mutuū date nichil inde sperātes. Tum q2 otra ordinacō3 ecclesie. ex. de vsu. in. c. osuluit. et in. c. sup eo. Alex. terci9 ait. Cum vsurā crimē vtriusq3 testamēti pagina detestet. sup hoc dispensacō3 aliq3 posse fieri nō videm9. q2 cum scripta sacra phibeat pro alterius vita mentiri. multomagis est phibēdus qs ne etiā pro redimēda vita captiui vsurā crimē inuoluat. Hec ille. Ex hiis verbis colligit primo q2 aliqua dispēsacō nō est posita in vsura. Scdo quoq3 colligit q2 nec p sustentacōe viduā vel pupillorū aut quorūcūq3 aliorū dare ad vsurā mutuū aliquo mō licitū sit. sicut qdā falsissime fabulant. p quo facit. c. nō est putāda. i. q. i. et. xxxii. q. viii. c. vnico et maxime opensato q2 nec hoc liceat p redempcōe captiui. sicut nec licitū est p alterius vita mentiri. Cū s3m apo. ad ro. iii. Nō sunt facienda mala ut veniāt bona. Si qs forte miret q2 otra tales n pcedit ecclesia sz pt hoc pmittē videt tanquā licitū. Ad hoc etiā pōt dici q2 ecclesia hunc otractū pmittit eo sc3 mō pmissiōis. de quo s. ser. xxxviii. ar. iii. c. iii. d pmissione declaratū est pmittit. i. nō punit. Ad ofirmacō3 etiā dico q2 dubito añs et nego oseqnciā. p negacōe añtis. et si ad ptē aliquā declinarē pocius negarē ipm. qm spectabiliores viri sepe de mā ista dubitāt et inquirūt. sicut manifeste appuit florencie i nro gnali capitulo ibi

celebrato Anno dñi. M.cccc.l.iiii. In quo vtiqȝ couene-
rũt multi valẽtes viri. inter quos fuit mgr Guil. de Cre-
mona. vir vtiqȝ ingẽtis sciencie et magne fame. Et tunc
quidẽ ad gñalẽ ordinis nr̃i quidã ciues missi sunt ex p
te ciuitatis instãtissime porãtes vt materiã istorũ mutuo
rũ tractare et declarare vellẽt p serenitate consciẽciarũ sua
rum, an contractus pfati essent liciti an nõ. Interrogant
etiã de hoc quotidie pticulares psone pdictarũ ciuitatũ
sicut pȝ pitis religiosis qui ibi cuersantissimo cõtra tales
ementes ibidẽ tpe nr̃o extitit sepius pdicatũ, et hoc susti
nuit dñium et populus paciẽt sicut ego ipse p expien-
ciã vidi. Quod igit dicendũ est illos tenere firmit illa li
cita esse. Cõsequẽcia etiã nichil valet: qm cũ hoc qȝ ali-
qs teneret illa mutua licita esse staret qȝ nõ teneret lici-
tas esse vsuras, opteret eñ ipm sic arguere. Iste tenet
hec mutua eẽ licita, et iste tenet hec mutua esse vsuras.
ergo iste tenet vsuras eẽ licitas. Et tũc minor eẽt negãda, licȝ
cclusio seqret ordie debito. Forte eñ qȝ aliq vsurarii cre
dũt vsuras eẽ licitas. sicut ego quosdã cognoui, licet ta-
les ne tãquã heretici puniant hoc nõ manifestãt, p quod sol-
uit quod obiciur ad illic cotenta. Ca. quartũ

Cõfirmacõ scde cclusiõis pdicte scȝ qȝ de impstitis spõ
te positis nõ licet aliqd accipe vltra sorte.

Quarta est intencõ vitatis. Pro roboracõe autẽ
scde cclusiõis et huius scdi articuli sic efficacis
sime argui põt. Iste ciuitates et spectabiles ea
rũ dubitãt vtrũ hij cõtractus sint liciti an vsura. ut pdi-
ctũ est, ergo in hoc dubio sepe dictis cõtractib9 exponẽtes
exponũt se piclo mortalis culpe, quare sic ccemptores
mortalit peccãt. Secdo sic isti dubitãt an isti cõtractus
sint vsure, ergo se exponẽtes et in hoc dubio sciẽt se expo
nunt, et sciẽt piculo vsurarũ, quare videntr saltẽ mente

vsurarii.Nam nō dimittūt p hoc qd pōt esse q ex hoc ɔtractu sint vsurarii ¶Tercio etiā sic isti dubitāt an isti ɔtractus sint vsurarii:ꝰ ɔsencientes de hoc dubitāt an re stitueꝛ obligent̄:et p oñs tenēdo et retinēdo cū ista opi niōe ɔtinue stant in piculo et discrimini se exponūt mor talis culpe:et sic ɔtinuāt mortalē culpā uel restituūt:et oñs tūc se hñt ac si vsurarii extitissent. Nec alius mo dus apparet q; p ipam restitucōem q possint a vinculo mortalis culpe absolui.sicut etiā de ceteris vsurariis di cemus. Igit̄ in talibus dubiis dicit tex.q est tuci2 ab stinē.ut in.c.in ciuitate ex̄ de vsu:qd quidē directe loq tur in ɔtractu dubio vsurar. Ad idē.l.adoptiu2.ff.serui lis.ff. de ritu nup.ibi in re dubia ɛc.et de spon.c.iuue nis. de pe.,di.vii.c.baptisat2.in fine. Itē p salute aīe ē semp via tucior eligēda:ut in.c.illud ex̄ de cle.ex.mi:et in.c.ad eius.v.di. Volentibus ꝰ saluare aīas suas hec est tucior via sc; a talibus ɔtractibus abstinē q; in tāta pitor titubacōe eligē alterā ptē minus tutā. Est siqui dem graue in re dubia certā ferre sniam.xi. q.iii.c.gra uem.xi j.q.vl. iudicantē.Et hoc maxime in cā seu in fa cto ppio.sicut est illud emere uel nō emē.Nempe in re ppria neq; iudex neq; testis neq; arbit̄ esse pōt.C.ne qs in sua cā.l. vna.et.l. nullus.ff. de testi.et.l.penul.ff. de arbi. Nā amor et cupiditas q versant̄ i ppio facto puer tunt humanū iudiciū.ut in.c. quatuor.xi.q.iii. Si ergo periti in hoc dubio dessident inter se.et opinio illa que h; q ɔtractus iste et articuli subseqntis sint liciti nō sit tuta p aīar salute.sequit̄ q ab ista spōtanea denarior posicōe et ipor empcōe debeat qlib; abstinē/donec apo stolicū tanquā papā nō tanquā pticularē hoiem s; tan quā vicariū dei ad q; spectāt dubia q de nouo emergūt decidē ɔsulātur ut in.c ,p veñabilē.ff.rombus, ex̄.qui fi.

sint le.ict.l.cū de nouo:C.de legi.Quod aūt p papā licet nō p bullā hoc declaratū sit sicut referā ut michi cōstat. Legi cm in q̄rto sup s̄nias dn̄i de ceremona epi papien. q cū q̄dā vir p̄diues et ī pecuniis potēs p̄dicto mō in= tendēt ponē quādā pecunie quātitatē in vna p̄dictarū ciuitatū triū p elemosinis in ppetuū dispēsandis. hito a p̄dicto dn̄o Guil.ob cām illi9 de hoc cōsilio pitorꝝ.fa= ciaq de p̄fata matia mōtis et imp̄stitorꝝ in florenti stu= dio papiēti diligēti discussiōe cū matia apt ōtrarias opi niōes.adhuc dubia remanēt occurrētibus aliis causis. Missus est anndictus dn̄s Guil.ad papā vrbanū sextum ut ambasiator:tūc in Janua cōmorantē.Rogauit igit cū p̄fatus diues instant q de p̄fata matia cōsulet papā:et q de sua intencōe circa imposicōē dicte pecunie p ele= mosinis dispēsandis apositū reuelaret. Cui papa rn̄dit q bn̄ facēt de tali casu eū cōsulē:eo q casus arduus eēt asseruitq eū vsurariū esse Predicta aūt ego legi ī libro suo aprio quē ip̄e cōposuit et in mōte reliqt.Cū igit papa esset peritissimus satis ponderāda ē rn̄sio et s̄nia sua Que aūt s̄nia seq̄nda sit in cōtraria opiniōe doctorꝝ vide in sequēti ser.ar.i.cūi.in fi.

Articulus tcius q spōte emētes imp̄stita supra dicta cū intencōe recipiēdi aliqd vltra sortē vsurarii sunt.

Ercio insup tractādū ē de hiis qui ī dcīo mō te imp̄stitis seu locis aliqd iuris libere emūt Et de hoc talis cōclusio dat.Libere ementes imp̄stita illa aponētes aliqd recipe vltra sor= tem.vsurarii sunt:et lucrꝝ inde habitū restitue obligant Et ad declaracōē hui9 cōclusiōis triplex v̄itas subiūgat Prima ē pbacōis.scda ē defensiōis,tercia ē ōfirmacōis

Multiplici argumēto pbat q emētes talia imp= stita cū lucri intencōe illicite agūt Ca.primū

Prima est veritas probationis. Quam probat praedicta conclusio triplici modo. primo ratione. secundo declaratione. tertio conclusione. Primo ratione et hoc tripliciter. Primo sic vera est conclusio supradicta: quoniam talis libere emens se ponit in eodem statu in quo utique foret si libere tantam pecuniam posuisset. Ergo cum ponens usurarius sit etc. sequitur quod etiam iste: assumptum sic. Si enim libere emo c. florenos qui sunt ad imprestita supradicta sperans quolibet anno accepturum me v: in illo statu me pono in quo me ponerem si libere ponerem c, recepturus v: singulo anno in perpetuum ergo etc. Confirmo rationem ex sola voluntate quis usurarius fit extra de usu. in c. consuluit: et xiiii: q. iii: quoniam multi. Cum ergo iste voluntarie velit et intendat accipere ultra sortem. sequitur quod usurarius sit et mentalis et actualis et per consequens restituere obligatur quod recepit ultra sortem. Secundo sic si iste emens c. pro ipsis recepturus v. pro singulo anno poneret libere c. et singulo anno reciperet v. seu proponeret hic nempe usurarius esset: et quod ultra sortem recepisset restituere teneretur: ergo a fortiori si iste solum libere ponat xxiii: seu xxv: proponens semper recipere v. usurarius equidem et magnus usurarius esset. Ascendit enim ad xv: et ad xx pro centenario lucrum. Et ex proposito et ex certa scientia seu sententia. Et his temporibus in florencia satis ad minus pretium praedicti denarii montis devenerunt. Tercio quoque probatur sic: mutuare coacti non excusantur recipere ultra sortem nisi ratione interesse scilicet dampni emergentis et lucri cessantis sicut supra in ii. ar. dictum est: ergo cum isti nullum incomodum ex hoc incurrant sequitur quod satisfactio pro sorte minime ulterius licito modo licite recipere

possint. Omnia insuper argumenta que supra in pre cedenti ar. iii. c. facta sunt. hic comode adaptari pos sunt. Secundo probatur conclusio supradicta declara cone. Igitur ad declarandum et roborandum verita tem predictam ponam quid de hoc sensit sincerus co siliorum dator federicus de senis in. xxxiii. consilio suo Dicens pro declaracone huius dubii breuissime que dam alia dubia declarabo. primo quid sit vendere. secundo quid possit vendi. tercio quid in hoc otractu vendatur. quarto que sit intencio actoris in prefato contractu. quinto secundum intenconem suam in hoc facto concludam. Primo videndum est quid sit vendere. pro quo aduertendum est quod omnis actus per quem transfertur dominium alienacio est. Nunc autem trans fertur dominium vendite rei pro ipso soluto precio vt notat hostien. in summa de rerum permutacone. § ex su pradictis. ergo vendicio est alienacio quedam qua dominium vendite rei transfertur pro ipso soluto precio. Domi nium autem alicuius rei nullus de iure in alium trans ferre potest nisi dominus eius sicut patet per scotum supra sermone. xxxii. ar. iiii. c. inet. iii. Et dico de iu re quia rem alienam quis vendere pot. sed non sine pre iudicio domini sui. ff. de otrahe. emp. l. i. Solus igitur dominus rei dominium eius transferre pot seu rem ven dere. Secundo considerandum est quid possit vendi pro quo nota quod tam corporalia quam incorporalia ven di possunt. C. de here. uel actio. vendi. l. ex nristotc. ff. e l. nomina. Sic notat hostien. in summa de empco. et vendico. § de quibus. ergo iura et obligacones in corporalium rerum que incorporalia sunt insititu. de

corpo. et incorpore. sz incorpales vtiqz vendi possunt
¶ Tercio considerandum est quid in hoc contractu ven
datur. Pro quo aduertendū est q̄ licet vulgari ser=
mone dicat̄ vendo tibi .c. florenos quos mutuaui cōi
tatitū in rei vitate nō sic est. qz eoipo q̄ mutuaui .c.
ipi cōitati transtuli dominiū eorum in ipam communi
tatem. cum in mutuo dominiū transferat̄ sicut patet
insti. quib. mo. re. ob. tra. in pn̄cipio in verbo. vnde eciā
amnon pōt ergo creditor vendere ista .c. cum non sit
dominus ipsorum. Nā solus dominus rei de iure ven=
dere pōt sicut p̄dictū est. ꝓpter qd̄ videt̄ q̄ in hoc cō=
tractu non vendant̄ nisi iura creditoris que insurgūt
ex mutuo et ex ipa obligacōne cōmunitatis ¶ Quarto
eciā est videndū que sit intencō actoris in cōtractu p̄=
fato. Ad hoc etem dico q̄ pn̄cipalis eius intencō est
ut subintret et teneat locū primi creditoris. videlicet
quo ad hoc q̄ ipe creditor sit creditor cōmunitatis i
sorte. qua venditor recipit .v. ꝓ quolibet cētenario an
nuatim donec recipiat totā sortē. ꝓpter qd̄ colligitur
manifeste q̄ sub uelamine empcōnis emptor fit li=
ber et volūtarius creditor cōmunitatis ut vltra sortē
grā mutui .v. recipiat ānuatim ¶ Quito sm suā intencōz
in hoc facto concludam. Et quid de hoc facto senciā
inducabo. Sed quia non omnes casus in lege repiun
tur. non semp debet requiri ius exp̄ssum. quoniam plu
ra sunt negocia q̄z vocabula. ff. de p̄scrip. ver. l. rei. ꝑ
inde cum talis casus non reperiatur expressus aliqui
bus racionibus et autoritatibus vt potero confirma=
bo. Dico igit̄ q̄ racio quare primi creditores nō sunt
vsurarij ē. qz ad mutuād coacti sunt. et qd̄ n̄ licitū est

in lege necessitas licitū facit. extra de regulis iuris. quod nō est licitū et sine aliqua spe vel mala intencōne primaria recipiēdi vltra sortem gracia mutui mutuāt cōmunitati. ꝓpterea licitum est aliquid recipere vltra sortem. ¶Nam sicut dicitur. i. q. iii. in ca. sicut episcopū ¶Nullam enī maculam oblacio suscipienti ingerit que non ex ambicntis peticōe ꝓcessit. ergo per locum ab oppositis iste qui libere et voluntarie cum spe et intē cione primaria recipiendi vltra sortem gracia mutui. mutuat cōmunitati vsurarius est. xiiii. q. iii. vsura. et c. plerique. xiiii. q. iii. si feneraueris. extra. de vsuris. c. consuluit. ¶Preterea ille in iudicio anime vsurarius est censendus qui eo ꝓposito pecuniā mutuat et credit. licet conuencōne cessante non plus inde recipiat. ut patet extra de vsuris. consuluit. xiiii. q. iii. si feneraueris. Sed talis emptor efficitur creditor. et eo ꝓposito pecuniā mutuat ut licet omni conuencōne cessante recipiat vltra sortem: nec alias mutuaret. sicut ex eius intencōne iam patet. ergo in iudicio anime vsurarius est. ¶Preterea quicquid alteri tradidit quouis mediante contractu ut plus sorte recipiat vsurarius ē sicut patet. xiiii. q. iii. c. vsura. et. c. plerique. Sed talis emptor huiusmodi est. sicut patet ex intenciōe et affectu. ergo vsurarius est censendus. ¶Confirmatur sic. Si talis emptor simpliciter et absque velamine aliquo fieret creditor cōmunitatis ut reciperet vltra sortem vsurarius esset. Sed iste sub empcōnis velamine eque fit creditor ac si simpliciter tradidisset cōmunitati. ergo vsurarius est. ¶Tercio ꝓbatur cōclusio anōdicta multiplici alia cōclusiōe q ex p̄dictis colligi p̄nt. p̄ria ē

Primus creditor nūquā ponē pōt p̄dictū emptorē in loco suo cū omnibus illis circūstātiis cū quibus est ipe cū ipe violent creditor sit. Secūda oclusio est q̄ si talis emptor cogeret emere a cōitate sicut prim⁹ extitit excusatus esset vbi principalit nō eēt otent⁹ accipe vltra sortē mutui racōe. sicut supius dictū est. Tercia quoq; est. si talis ēptor daret. c. p illis cētū: q̄nimo si daret etiā vlt nō minus vsurarius eēt. ex quo sola intencō recipiēdi vltra sortē gr̄a mutui hoiem vsurariū facit. Quarta ē q̄ primū nō solū coactō sz intencō recta excusat. q: si placeret cogi illicitū eēt. eo q̄ coactō in volūtariū trāsiret. Quīta est nō ideo q: libē emit et creditor volūtari⁹ fit emptor iste vsurarius est. sz q: intēdit recipe vltra sortē Hec ē s̄nia frederici de senis de verbo ad verbū

De multis argumētis q̄bus quidā pbare conant q̄ licz emē dicta impstita cū spe lucri. Et quō omia rōnibus efficacibus repellunt Ca. ii.

Secūda aūt est veritas defensiōis. Multis nēpe argumētis nitunt quidā impugnare opiniōem q̄ in pcedēti ca. posita est p̄onem⁹ igit illa. et ad q̄ libz intendimus r̄ndere. Primū argumētū est. h̄ns ius et liberū dn̄iū in aliquā rem illud in alterū trāsferre pōdet p dn̄s alius licite acceptare. ig cū mutuare coact⁹ annuatim habeat ius in centū sequit q̄ libere et licite pt ipm in alterū trāsferre: et sic aliū licite vendē. insup et alius licite emē: q̄d vtrq; est pbandū. Cōfirmo etiā racōnem Aliq rō est q̄pt quā possum rē meā alteri vendē vel donare: et ipius ius in alterū trāsmutare. Nec q̄dem videt alia n̄ q: ad me pleno iure dn̄iū eius spectat. ig et i pposito possum vendē licite ius q̄d hēo in redditibus illis. Ad hoc r̄ndeo ocedo an̄s et nego on̄am illā. ig cū mutuare coactus ꝛc. an̄s q̄dē ocedendū est. Cū enī nō est p bi:

bicō supioris nec est insup dispositō ex pte recipientis uel dantis: et libex est ex pte dātis sicut et recipiētis. tūc q̄dē trāslacō possibilis est s3m Scō.i.iiij. di.xv.q.ii. Et plenı᷒ dictū est s̄.ser.xxxii.ar.iiii.c.i.et.iii.vbi gra. Ego em̄ sum liber dn̄s agri mei a nullo hoīe i hoc depē dens:et alius ē susceptur᷒ nō p̄hibitus:tūc q̄ē possum ius qd̄ in illo habeo in talē hoīem trāsmutare.sic nēpe p̄cedūt donacōes/sic vendicōes/sic etiā in aliq̄bus ab ipo p̄ncipe subiectōes.sicut etiā p3 ser.xxxii.ar.i.c.iij.li: cet s3m scō.prim᷒ int hoīes p̄mus fuerit p̄ncipatus quo videl3 p̄r naturalit̄ filio p̄ncipabat:ɔsecut᷒ est et politic᷒ qui huic potuit esse annexus multi ab eodē p̄re a quo il li descenderāt habuerūt iniciū q̄bus alius potat ciuiliter dn̄ari inducēdo ius int eos. Sed et vna ciuitas de alteri us potēcia et sagacitate ɔfidēs et de se diffidēs potuit illi alteri libere se subicē et tm̄ altera ius habere in illā cōitatē.vel si vna ciuitas ɔfidēt de prudēcia vni᷒ p̄sone se illi submittē posset:et hoc casu ille h̄ret ius in illā ciui tatē Ex quo p3 q7 n̄ intēdo negare q7 vn᷒ h̄ns ius i aliq3 rē nō possit illud in aliud trāsferre.s3 dico q7 nō q̄libet ɔsideratis ɔdicōibus diuersox s3m q7 in arguēdo p̄ oclu siōe appet. Cōseq̄nciā aūt nego q̄m prim᷒ rōne intēe sic s̄ in.i.ar.p3.pōt recipe vlt̄ sortē.s3 i scd̄o nō ē intēe seu euitacō dāni:ɔpt̄ea cessat cā q̄ rex it̄ in p̄mo ɔpt̄ q3 reci pere pōt. Ad hoc facit:c.cū cessante d̄ a ɔpel.vbi tex.ait q7 cessante cā cessat effect᷒. Et idē poīt.i.q.iii.q7 p̄ re medio:et de pe.et re.cū infirmitas.vbi hoc idem d̄r:qua ɔpt̄ mix nō est si nō p̄ot prim᷒ tale ius in scd̄m trāsferre Est nichilominus aduertēdū q7 sicut in p̄cedēti.c.dictū est.si secundus cogeretur accipe mutuū primi.et eadem forma qua prius:tūc etiā ipe rōe intēsie sui posset reci pere sicut primus. Scd̄m em̄ q7 volēti ɔsiderare euidēt

potit a ppa re hmoi emptores fiūt in fraudē vsurarꝝ.sicut statim infra patebit.Quis itaqꝫ alias audiuit tale forꝝ q7 emā centū floꝛe.p.xxx.aut p.xxvi.Si em̄ emerē librꝝ aut aliā rem q̄ ↄstitisset centū floꝛe et nūc emerē p.xxx tollerabile esset sm̄ q7 nūc ego emā vnū floꝛe.p tercio flo.Iste ē vnus ↄtract9 sup oīs ↄtract9 mūdi Ad cō: firmacōꝫ vo ↄceco assumptū q̄ꝫtū ad pꝛimā ptē sꝫ nego scdaꝫ.qm̄ ut pꝫ sm̄ sco.š ser.xxxii.ar.iiii.c.ii.reqrit etiam aptitudo ad recipiendū ex pte passi.actus em̄ actiuorꝫ sunt in paciēte dispositoꝛut ait Aristo.ii.de aīa. Reqrit etiā q7 nō sit ↄtra phibicōꝫ supioꝛis.sicut d̄ hoc ī rūsiōe pcedētis argu.dictū est Scdm argumētū ē hoc.Pe.q coacte mutuauit cōitati et ānuatim recipit.v.tenet mar tino in.x.assignat martino petr9 suū ānuū redditū.quē qdē recipit ex mutuo facto.et tūc martinus ↄstitut9 est loco pe.vel g martin9 absqꝫ pctō recipit ista.v.aut nō. Si pꝛimū g potuit pe.ius et dn̄iū qd h̄ebat licite ī alte: rū trāsferre et sic habet intentū.Si nō.g nec pe.cū hoc recipiat noīe suo et loco pe.martinus ↄstitut9 sit.Pre: terea si pe.recepisset pecuniā illā videlꝫ.v.martin9licite ab ipo pe.recipe posset.et hoc qꝛ illā libē dabat.et sibi etiā tenebat.g et a dātib9.p.potuit m.licite recipe ī cāu nr̄o.Cōseqncia tꝫ qm̄ eadē ē pecuia eadē rō qꝛ volūtas p.et ad eūdē finē q̄re zc̄.Rn̄deo et admitto cāum.et tūc cū q̄rit si mar.peccat recipiēdo illa.v.zc̄.Dico q7 vel m. recipit ista.v.noīe pe.uel noīe ipius m..Si pꝛimū non q̄dem ex hoc peccat:nā accipit solucōꝫ a p.et nō agit vi ce sui in hoc casu sꝫ vice pe.vbi gr̄a.pe.tenet m.in.x.et dicit ei vade ad pcuratoꝛes sancti marci et ibi accipias p me.v.q̄ ibi h̄re debeo.tūc m.accipit a pcura.ādictis illa.v.sicut accipet alius pcuratoꝛ pe.et hoc mō licitum est.Si aūt ille recipit nomine suo.qꝛ videlꝫ accipit ius

mutui in solutu ac de illo mutuo agit sicut de mere suo Tuc distinguo. qz uel petrus habebat aliunde vn satisfa- ceret ipi martino ad qd potat se reduce p satisfactone sua aut nc. et hoc scient. si pmu tuc dico q martinus co- pleta sorte capitalis pe. vltra recipe nichil pot. Nullum em interesse ad hoc alegare pot qm ad alia se reduce po- terat et imputet sibi si ex hoc osequit dannum Si dz sm videlz qd no erat aliqd ad qd martin9 rone sui interesse se reduce posset tuc siquid licet. Sicut em damnificatus fu erat pe. ita in illa coactoe martinus q ius habebat in re bus p. ¶ Tercio arguut qdam ex illa regula iuris q ha betur ex de reg. iur. li. vi. vbi dz nemo pot plus iuris tras ferre in aliu qz sibi cpete dinoscat. iste est regule text9. Ex qua qdem regula videt sequi q qntu quis hz iuris i aliqz rem tm in aliu transferre pot. Ad qd rndeo ocedo assumptu et ons. sz si ons vniversalit accipiat nego ose- qncia qz ancedens est nemo pl9 pot n qnto plus iuris tras fert q vna negatiua est. Ex qua no sequit qd in quelibz qdlibet suu ius transferre possit. Ptea notandu est qd argui a otrario sensu colligi non dz qm in iure resultaret absonus intellectus ut no. glo. in c. sigficasti. de foro co petet in. d. cu prem. c. de odicomb9 insertis. ¶ Quarto quoqz sic argui pot. illa q sunt in mutuis possessiones sunt. & ita libere vendi possunt sicut et cetere possessioes hoc argumentu supius in ii. ar. et iii. c. est deductu i im pbando pcedentes oclusiones. Similit sextu et septimu cum suis ofirmacoibus ecia hic pnt adduci. Sed qz ibi distincte posita sunt: ea hic iterz replicare non est neces se. Ad hoc qrtu argumetum rndeo et nego assumptum. Nam vera sunt mutua vel si vis vocare possessione ome qd possidet et ius et alia ut dicit tex. aug. ii. q. iii. in c. to tu. et. d. i. reg. tarit. ff. d. pe. he. ocedo ancedes et nego onaz

Pro cuius rei declaracōne notandū est q̄ si mutuo p. c. flo
renos ita q̄ eos teneat ad libitū suū/et tū singulis ānis
q̄bus tenebit eos dabit michi. x. saluo michilominus capitali
Constat q̄ usurarius sum: nūquid talis dici pōt ɔtractus
vendicōnis ut ista sit possessio et nō ponatur ɔtractus mu
tui. In hoc siquidem cāu de capitali michil petere possum
cū in petri ptāte sit p libito retinere. Si quoq̄ ɔtingat
petrū restitue capitale michil amplius recipiā de dicta
vtilitate sicut in veneciis et aliis p̄dictis locis ɔtingere
solet. Si eīm ɔ̄uitas veneciarū restitueret illis q̄ ibi posuerūt
pecunias suas michil amplius daret illis. Nūc vo ponā
mus q̄ cogar ad mutuandū petro illos. c. et darent mi
chi. x. singulo āno. si alius emat ius qd̄ in eis habeo et
libere q̄s dubitabit hoc fieri in fraudem vsurarū sub pre
textu et palliovendicōis. Sic quoq̄ in fraude vsurarū fi
eri solent vendicōnes ad redimendū de q̄bus s̄ ser. xxix.
ar. iii. c. ii. dictū est. Talis nempe se ponit in ea ɔdicōne
in qua foret si p̄mo libere ponet pecuniā illā. Insup et
manifestior est vsura cum iste emat p. xxx. quis eīm non
suspicaretur hoc fieri in fraude vsurarū cū accipiat tm̄ p
xxx. q̄ntū accepisset p. c. si p̄mo posuisset c. sicut fit in ve
neciis in florencia. ¶ Quinto eciā arguūt q̄dam dicētes
q̄ p̄dicti ɔtractus liciti sunt qm̄ ɔ̄uitates p̄dicte se p̄nt
ɔstitue censuales eorū q̄ p̄dictas pecunias ponūt ad p̄
dictos ɔtractus. Census eīm liciti sunt. § zc. Et q̄r sp̄ i me
liorem ptē declinandū est maxime vbi sunt directores tot
spectabiles quot sunt in ciuitatibus an dictis. Videtur tenē
dum q̄ isti agunt nō sicut rn̄dentes vsurariis de vsuris.
sz sicut de censibus dn̄orū p̄dictorū: q̄r in dubio p̄sumendū
est de vnoquoq̄ bonum nisi expsse ɔtrariū videatur vt in
c. vinco. de p̄scri. in textu. et glo. et in c. dudum de pre
sumpcio. et in l. cum pater. § rogo. ff. de legat. secundum.

¶Confirmo etiā rōꝫ qm̄ licet alicui vendere rem suā et po
stea de illa facē censum emptori cū volūtate emptoris
seu facē vnū censuale de re sua. Ergo et p̄dictis cōitati=
bus videt̄ licere simile facē d̄ rebus suis et sic ipos fecis
se credendū est et p̄ cōns absq; pctō. Ex q̄bus sequit̄ illa
posse licite vendi et licite emi/et sic licite de vno in aliū
transferri et transmutari. Ad p̄dicta duo rn̄deo simul et
dico casus possibiles esse. s; nō sic est in ɔtractibus p̄di=
ctaꝝ cōitatū: qm̄ nec se ɔstituūt censuales nec de suo ali
q̄d vendunt: q̄d q̄dem pōt tripliciter appere. Primo nec
ciuitas nec domus nec ager uel puīcia est de q̄ talis cē
sus reddat̄ neq; vendat̄. Scd̄o q2 de hiis fructibus p̄di
cte cōitates disponūt ad bn̄placitū suū q̄n plus q̄n mi
nus q̄n etiā nichil talibus puidendo et hoc absq; ɔsen
su illoꝝ ad quos ptinē deberet si forent veri census. aut
ve vendicōnes. Preterea si p̄dicti emptores aut dn̄i nullū
recursum hr̄e pn̄t ad p̄dicta in aliquo cāu. s; ipe cōitates
disponūt p̄ libito eisdē ac si nulli alii ius aliq̄d habent
in eis. Tercio qm̄ ex quo fuerūt incboati isti ɔtractus si
facte fuissent veri vendicōnes vtiq; p̄ emptores istarū
cōitatū omīa fuissent assumpta·pt; hoc qm̄ cū summam
maximā pecuniaꝝ singulis āmis teneant̄ creditorib2 suis
q̄si imaginabiles florenoꝝ miliones vtiq; recepissent
ad cui2 q̄ntitatis valorē vna cōitatū illaꝝ nimie forsan
se extēdere posset. Jꝑinde et si quidā dicē vellēt q2 hm̄oi
ɔtractus formalit̄ et expsse vsurarii nō pn̄t dici:nichilo=
min2 negare nō pn̄t q2 nō sapiāt vsurariā p̄uitatē. vel q2
sint vsurarii aut fiāt i fraudē vsuraꝝ. Vel meli2 dici pōt
q2 cēsus ē scripta qua q̄s ɔfitet̄ se posi. dere tbutarios a
gros. ff. d̄ censi. l. forma. ꝛet. ff. de pba. l. census. ꝛet fit cen
sus in signū recog̃cōis supioritatis. l. ɔpit. C. de p̄scri. xxx.
uel. xl. ideo p̄ censum pbat̄ subiectō. ꝛex̄ de cen. c. oīs aia

q̄ oīa (sicut apte p3) sunt ex ꝓpositū nr̄m i fraudem vsu
rar̄. ¶Sexto quoq; arguūt dicētes si petrus mutuat io.
·c.sub hac ↄdicōe vid3 q̄ si n̄ restituat usq; ad duos mē
ses soluat postea ·x· et ·c·. Elapso siqdem t̄mio nec facta
solucōne omi fraude vsurar̄ deducta tenet iohānes pe.
in ·c·,x· Has aūt rōnes et iura potest petrus cuidā alt̄i ↄce
dere ut germano siue nepoti vt ec vendere vel saltē in al
terū ius transferre. Antecedēs ꝓbari pōt p ea q̄ dicent
in ser. seqn. ar. iii. c. ii. Et q̄ntū ad aliā ptē p3 q̄m de hoc
facē pōt ensemū cui voluerit tanq; sc3 de re sua. ꝓ hoc
facit qd habet in ·§· ex ↄdicōnali, instit. de v. obli. vbi dr
q̄ in obligacōne ↄdicōnali añ euentū ↄdicōis spes est
in obligacōne. Concor. eciā tex. in l. cedē diē. ff. de v. si.
¶Ad hoc r̄ndeo et ↄcedo assumptū et assumptū s3m q̄m c·
et x. t̄mino iam elapso facta sunt capitale. Sz si t̄minus
elapsus nō esset secus vtiq; foret q̄m tūc nullū posset di
ci ius esse. nec eciā intesse ex pte alicuius. ipozum. Non
em̄ h3 apud iohānem nisi ·c· et ipa ·c· martino donare pōt
s3 nō illa alia ·x·. Et q2 rōne intesse absq; fraude vsurar̄
fuit adiecta pena nisi n̄ sequat intesse martini nō aderit
cā ꝓpter q̄ recipe habeat vltra sortē. Sz si seq̄ret mar-
tini dānum eciā si nō intueniss et de hoc aliqd pactū d fa
cto tenent mutuo bona fide martino satisfacē. s3m qd in
seqn. ser. ar. ii. c. ii. patebit. ¶Septimo insup arguūt q̄dā
dicētes. pono casum q̄ vendā p̄cio iusto meā possessiōz
petro / āmota omi fraude vsurar̄: et postea emo de fruct
bus illius possessionis t̄m q̄ntū possem hr̄e p tali pecuia
et nō plus ↄūi extimacōne et ad ppetuū michi et heredi
bus suis: et hoc ab emptore pro se et heredibus suis: tūc
siquidem iste contractus licitus est. Igitur possum eo-
dem mō ↄstituē pecuniā meā. antecedēs q̄dem habetur
ab inno. ex. de vsu. in. c. in ciuitate tua. sup illo v̄bo. Ex

forma vbi inno. post pncipiu glose sue de vbo ad vbum ait. Alijs videt et forte melius. q si quis emit redditum ostitutu ante otractu uel vendita actonem siue ostituc9 fuerit in re puta in domo uel possessione uel alijs hmoi siue in psona puta serui uel liberi uel rustici uel acto uel nome. Ite siue certus sit redditus puta q redditp. uel incertus puta reddit qrtam fructuu q pcipiunt de aliq domo uel de opis alicui9 psone. Item siue sit ppetuus contractus puta quia extenditur ad heredes vtriusq otrahenciu siue sit ad vita homis siue sit ad certu tpus vsq ad .v. anos. Ite no refert si redditus sit in pecunia siue in alijs reb9/siue in facto sp in omib9 pmissis otracti9 reputat licitos/q est ibi purus et licitus otracti9 ve dicomis:na ibi est pciu sc3 certa pecuie qntitas. Ite ibi est merces sc3 certus redditus uel ca uel anona: C. de sa cro sanctis ec. l. iubem9. in pncipio et c. in aut. de no alie. re. co. col. ii. in .§. ab anastasio etc. C. de here. uel acto. ve dita p totu et i summa inno. subdit ibi: nec obstat q in ppetuu sit et qd ex eo infra certu tpus plus recipiat q3 fuerit pciu: q ex quacuq possessione iusto pcio empta plus recipiat infra breue tpus q3 fuerit pcium empcois Et addens ro3 inquit: q hoc no est mutuu s3 mera ven dicio rei. Addit ecia si dcet in emphiteosi: tunc em erit ibi pciu certu: nec erut expense et tn forte plus recipiet iste in .xx. anis q3 an tribuisset. Ad hoc rudeo et acedo ancedens et oseqncia nego. In pmo em otractu va ven dicio est: in hoc scdo nec e vendico nec locacoi si esset si cut infra dicet in ser. xlii. ar. iii. c. iii. in fi. ad ostentaco3 s3 meru mutuu est: ac si dicere mutuo tibi .c. ita q dabis michi .x. s. gulo ano sicut palo an ptactu fuit. primus em otractus licitus appet in iuribus ecclesiasticis. Quidam em reddit annuum redditu in frumeto: ut vnu modium

alius duos alius x. florenos redditi alius xx et sic de a-
liis. hoc pot ecia apud laicos fieri q possent vende ista
iura et libere: et sic possent emi in pecunia anui fructus
et ecia in alia re. et eet vendicio va. Sz q astituat pe-
cunia et p ipa tm recipiat no pot intelligi quo licitu sit
Na in cau pdicti ar quo in qone de mote seu de impsti-
tis male vtut qdam male hoc intelliges in de logam asse
qncia falso trahes. Neq vendit pecuia neq emit pecu
nia. neq fructus habet ex pecunia: ut pz pspicacit intue
ti. sz in pecunia hoc licet. Nec mir si licet qz debitas cir-
custancias hz sm inno. arg. seu dictu Octauo arguut q
dam dicentes. talis pot face elemosina de introitibus il
lis § zc. assumptu pbo sic: qm illa sunt sua ex quo sequi
tur q illa in aliu transferre pot et debite. No em appet
quo magis debite aliqd ius trasferre possit q in elemo
sinaz largicone. Ad hoc rndeo qd loqndo sp de coacto
acedo aicedens: dumo redditus illi ia sint sui ita qd ha-
beat eos uel transitur tmin9 habendi eos p quo facit q
habet in .l. q actoz. ff. de reg. iur. vbi dz qd q actoez hz
re hre videt. sz no in cau in quo n sint sui sz de capitali
vtiqz pot: de fructu aut no nisi sint sui qm sine licencia
veri dni de alieno face elemosina minie pot. Na elemosi
na de male acqsitis fieri no dz. xiiii. q. v. p totu. i. q. i. non
est. Et ex hoc pz qd apleta sorte illi quibus hec legata
sunt nisi sint filii et alii heredes q pticipent in dano re-
cipe no pnt fructu. Possent ecia omia an dicta de qbus
menco facta est licite vendi sz non licite emi sm qndam
mod loqndi: qm ipi emptores modis supius declaratis
no pnt esse idonij. pnt ecia licite vendi et emi. sz no ut ac
cipiat aliqd vltra sorte Nono arguut dicentes. eqde
forma contractus inspiciat ad hoc ut qs vsurarius censeat.
ex de vsu. c. in ciuitate. in glo. ii. Sz quia forma otract9

empcōis et vendicōis de se licita est. sequit̄ qd ex tali empcōe nō dz emptor vsurarius reputari. Ad hoc dicē: dū q forma ɔtract9 inspicitur ad hoc ut q̄s vsurarius cen seat̄ in iudicio ecclesie. in. c. ad nr̄am. de emp. et ven. Sz quo ad deū et in iudicō aīe nō forma ɔtract9 inspicit̄ sz intencō ɔsideratur. ut pz in. c. ɔsuluit. ex de vsu. in tex. et glo. Ex quo pz q talis emptor nō ex forma ɔtract9 vsu: rarius est q̄ de se est licita. sz ex intencōe quā hz. ¶ Deci mo arguūt quidā alii dicētes: dn̄a int̄ emptorē et vendi torē est: q2 semp piculū ad emptorē spectat et emolu: mētū. ff. de ac. emp. et ven. l. sz̄m naturaz. Et ideo fruct9 et ptus rei empte ad ipm emptorē spectat. ut. C. de ac. emp. et ven. l. fruct9. et. l. penul. ergo ad ipm emptorē ex vi ɔtractus liciti spectāt ista qūqz q̄ pmittit et dat ciuitas annuatim: cū sint fructus rei empte: ergo pōt ista licite ac ceptare. Ad hoc dicēdū q v tiqz vex̄ cōcluderet̄ si illud intēsse esset fructus rei empte. sicut argumētū supponit sed hoc falsum est. Nō eīn est fruct9 centū florenorum: qz nul lius est fruct9 ex pecunia: ut pz. lxxxviii. di. eiciēs. et mul to magis nō sunt ipoꝝ uirū. Ex quo pz q argumētū ex falsa imaginacōe pcedit. ¶ Undecimo quoqz arguunt dicētes q vsura solū in mutuo locū hz: cum a nullo ɔtra: ctu ɔtrahi seu ɔmitti possit: ut no. host. in sum. de vsu. §. i. et de hoc etiā plen9 dictū est s̄ ser. xxxviii. ar. iiii. vn̄ in dīa pagina vsura tm̄modo in mutuo phibet̄. Iuxta illud. Lu. vi. mutuū date nichil inde sperātes. Sed ī ca su nr̄o nō est ɔtract9 mutui sz empcōis et vendicōis: ergo in ipo nulla vsura ɔmitti habet. Rn̄deo q vex̄ est q in so lo ɔtractu mutui directe et per se vsura cōmitti habet. sed indirecte et p accn̄s ī ɔtractu empcōis et vendicōis ɔmitti pōt: cū fit in fraudē vsurax̄: ut pz ex de empc. et vendicō. nr̄az: et de pig. illo uos: et sic ē in ꝓposito nr̄o

Duodecimo arguũt dicẽtes ꝓpt dubia et picula quibus se mercatores exponũt in mercãciis suis licite ꝺ eis lucrari pñt. Ex quo a simili pꝫ ꝙ in cãu pdicto liceat ipi emptori annuatim recipe pdicta. v. cũ i emẽdo talia verisimilit multis piculis se exponãt: ut puta ꝓpt tirannũ ꝓpt etiã aduersitates ciuitatis qbus coacta ẽ ciuitas sta tuẽ nõ solũ nõ dare. v. ãnuatim. sꝫ forte nũquã restituet ꝗcquã. cũ sit hoc in ꝓpria sua libertate. Ad hoc aũt dico ꝙ dubia et picula vsurã nullo mõ excusant. sicut pꝫ ex de vsu. in. c. nauigãti. Preterea tale piculũ etiã nõ excusat cũ sit ꝯtra tres regulas positas s ser. xxxix. circa pñ. vide diligent ibi. Itẽ dico ad argu. ꝙ nõ solũ ꝓpt picula et dubia licet mercatoribus de suis mercãciis lucrari sꝫ qꝛ mercãcie exercent mediantibus rebus illis de qbus põt fructus aliqs ꝓuenire: qd nõ ꝯtingit ꝺ hmõi empcõne. Nã talis emẽs mediãte pecunia. cui9 (sicut pdictũ est) nullus põt esse fructus sub empcõis velamie fieret creditor et recipet vltra sortẽ. Tredecimo etiã arguũt et dicũt ꝙ ꝯtract9 pdict9 nõ est vsurarius. qꝛ vel talis ꝯtractus vsurarius eẽt int primũ scꝫ pe. et scdm scꝫ Io. vel int scdm scꝫ Io. et ciuitatẽ. qꝛ nõ ꝯmittit vsura nisi int vsurarie ꝯtrahẽtes.. Sꝫ int scdm et ciuitatẽ nullus ẽ ꝯtractus. uel saltẽ nulla interuenit rõ mutui. ergo nullus cõtractus vsurarius ibi esse põt. Pꝫ cña ex iã dictis. Añs aũt ꝓbo qꝛ mutuũ nõ ꝯficit nisi cũ de meo fit tuũ. hoc addito ꝙ tñdẽ michi reddat et in eodẽ gñe cõfirmat qꝛ ꝯtract9 qui fit int primũ et scdm posset fieri de iure etiã ignorãte ciuitate. Ad hoc dicẽdũ ꝙ qñ dꝛ iste ꝯtractus est vsurarius uel inter primũ scꝫ pe. et scdm scꝫ Io. uel int scdm scꝫ Io. et ciuitatẽ ꝛc. Dico ꝙ talis ꝯtractus est vsurarius tã int primũ et scdm qꝫ int scdm et cõitatẽ sed diuersimode. Pro quo aduertẽdũ est ꝙ talis ꝯtctus

dupliciť pōt ɔsiderari.vel ex forma ɔtractus.vel ex ɔtra hētis intencōe. Hec qͣdem distinctō habeť ex̄ de vsu.in ·c.ɔsuluit.in tex.et glo. Si igiť ɔsidereť p̄mo mō ɔtct9 iste si ɔtbať īnt p̄mū et scōm tm̄ n̄ ē vsurari9.s; si scd̄o mō ɔsiderať iste ɔtct9 tūc qͦdē tā īnt scōm et ɔītatē q; īnt p̄mū et scōm vtrobiq; vsurari9 ē:diuersimode tn̄ Nā p̄io cū mēte ɔtrabiť īnt p̄imū et scōm. s; scdario etiā cū mēte ɔtrabiť īnt s;m et ɔītatē:nā scdus p̄io immediate intēdit·et sic facit q? intrat locū p̄imi:ut sc; fiat creditor ɔītatis ad hoc ut recipiat vltra sortē.s; talis intencō vsuraria est.sicut ex p̄cedētibus p;. Et hanc h; scōs eciā cū p̄imo. Nā mediāte forma ɔtract9 scōs intendit q? ɔītas sibi remaneat obligata ad dandū sibi sortē quā ip̄e debebat p̄imo:et etiā vltra sortē sicut debebat p̄imo. Ex quo p; q? scōs vsurarie ɔtrabit.nō p̄p̄t formā s; p̄p̄t maculatā intencō;. Nā quicqͦd agāt hōies intencō iudicat oīs. Scdario etiā mediāte ɔtractu facto cū p̄imo ɔtrabit scōs licet nō explicite s; implicite cū ɔītate ex vsuraria intencōe et affectu Cū ḡ dr̄ q? inter scōm et ɔītatē nullus ɔtractus est·dico q? est falsum. Est em̄ ɔtractus mutui īnt eos tectus sub velamie empcōis:imo ɔtrabiť mediāte empcōis ɔtractu. Hoc autē maifeste p̄bať: mediāte em̄ hoc ɔtractu emptor actōnē h; sup ɔītatē ex empto. insti. de emp.et ven·§·p̄cium ıḡ cōitas obligať ip̄i emptori et debitrix est ip̄ius sicut antea fuit.p̄imoḡ emptor ip̄e est creditor cōitatis sicut et p̄im9:et hoc nō nisi mediāte hmōi empcōis et vendicionis ɔtractu ɔtrabiť mutuū īnt emptorē et cōitatem. aliť emptor nō esset creditor cōitatis;et cōitas nō esset debitrix eius.ḡ est ɔtractus mutui.qͦd erat p̄bandū. S; tn̄ dato p̄ falso q? nullus esset ɔtract9 mutui īnt scōm et ɔītatē.adhuc nō valet ɔn̄a an̄dicta:q; etiā ɔtract9

empcõis et vendicõis vsurarius esse posset. de emp. et ven. ad nram. Et de pigno. illo vos. Et etiã d hoc s sex. xxxix. ar. ii. c. i. la. q dictũ est. Per hoc xz ad cõfirmacõz argumẽti Nã talis cõtract9 fieri posset de iure etiã ignorãte cõitate: nõ tñ ꝓpt hoc tollit quin scõs cõtrahat cum cõitate mõ quo dictũ est. Sez cũ intencõne ꝑ quo facit qd habet. l. i. et ꝑ totũ. C. plus vale. qd agi. et in. c. i. q. me. cã. et in. c. humane aures. xxii. q. v. vbi tex. ait. q ꝓ ad intencõz recurrendũ est. q intencõ ñ dz deseruire verbis s vba intencõi Hec q̃nq argumẽta vltima s posita et solucões coꝝ sunt pfati frederici d senis. Nõnulli plurimũ admirant q pfate ciuitates vbi hmõi cõtract9 quotidie imo cõtinue frequentant noluerunt aut negligẽtes fuerũt hre de hac materia detminatã veritatẽ et irrefragabilẽ ab aliquo gñali cõcilio: cũ in ytalia et ex ytaliam etiã nr̃is tpibus plura cõcilia celebrata sunt. Preterea põt etiã sic dici sm legistas q isti emptori cõpetunt vtiles actiões ex mutuo q̃ directe cõpetebãt ipi primo creditori cõtra ipam cõitatẽ in. l. i. et. ii. C. de ac. et obli. Hinc dz cessionarius creditor primi debitoris: et ꝓprie creditor etiã in materia statutoꝝ. sm bal. in. l. diuersas. C. mãda. Et ita inficiari nõ põt q emptor nõ sit creditor cõitatis Nec mirꝝ q etiã in plerisq ptibus iuris int ignorantes quasi cõtrahit puta in addicõe heditatis. Et quociẽs ignorãtis negocia gerunt vtilit. Itẽ vbicũq lex dat actões vtiles ex equitate. Ca. iii.

Qd nõ licet emere talia impstita cũ lucri intencõe multiplici similitudine cõprobat

Tercia est veritas cõfirmacõis. Nã argumẽta capituli pcedẽtis q̃ militãt cõtra hãc terciã cõclusiõez licet sint sufficient soluta: tñ ꝓ maiori firmitate pdicte conclusiõis et maiori infirmitate pdictoꝝ argumẽtorum

ronan? vnā aliam ɔclusiōꝫ q̄ talis est. ¶ Pōt homo alī
qđ ius in aliqꝫ rem hr̄e qđ ius in quēlibet aliū non pōt
trāsferre: qđ multiplicit̄ pbari pōt. Et loquor de ipo ha
bente ius: ita qđ nō est potestas ad hoc ex pte ipius ha
bētis ius. ¶ Primo pbo de papa: papa hꝫ ius in papatum
nec pōt illud ius in aliū transmutare: ergo nō quilibet hn̄s
ius aliqđ in aliqꝫ rem. pōt illud in aliū trāsferre: añs sa
tis aptū est qm̄ volenti sibi obicē opponēt ius papatus
et q̄cquid faceret ex decretalib? decretis et aliis magis
excepto ɔsecracōe ex iure papatus facit. Et scđa ps pꝫ
qm̄ p cardinales eligit̄ ad officiū suū: vt plene habet̄ in
c. vbi piculū de elec. li. vi. ꝫc. Idem argumētū est de
impatore quo ad officiū suū. ¶ Scđo pbo de sacerdote:
habet em̄ sacerdos ius absoluendi subditū suū a pctīs
suis: nec tn̄ ius illud transferre pōt in quēlibet aliū: ergo
ꝫc. qm̄ in sacro sacerdocii illud ius et ptās ɔfert̄ sibi ergo ꝫc
scđm pꝫ qm̄ n̄ pōt illa in laicū trāsferre. ¶ Tercio pbo de
vasallo. Ipe em̄ vasallus ius hꝫ in feudū: et tn̄ illud in
q̄zlibet aliū trāsferre nō pōt q̄ntū scꝫ est ex autoritate: ergo
ꝫc. assumptū q̄ntū ad p̄mā ptem pꝫ qm̄ ex iure qđ hꝫ in
feudū si in feudo peraret̄ defendēt feudū. Sꝫ scđa ptꝫ
qm̄ si ex autoritate ppria illud in aliū trāsferret et signā
ter de exceptis sine licencia dn̄i pncipalis a feudo cadēt
et a iure qđ pus in ipo feudo possidebat: ergo nō in q̄zlibet
pōt transferre illud ius. ¶ Quarto pbo sic dat pnceps ca
strū petro et successorib? suis ex ipo descendentibus: ita
tn̄ q nō possit illud alienare: cāus est possibilis et qn̄qꝫ
ɔtingit: et sequit̄ q petrus hꝫ ius in pdicto castro et tn̄
nō pōt ius illud in aliū trāsmutare. Assumptū appet qm̄
ɔtra quēcunqꝫ aliū se tenēt ex iure qđ hꝫ in illud castrū
ne pderet illud. Et scđa pꝫ ex cāu: imo addat̄ in cāu q
si ipm castrū quousqꝫ attentaret alienare cadat a quo

cūq3 iure qd hȝ in eo. Quinto etiā pbo sic pñceps iuste pñcipans faciat decretū q nullus subditus suus det aliquid officiali suo, qd si dare attemptauerit sit illud fisci sequit̄ q nullus subditus pñcipis añ dictū sit q dñiū vel ius qd hȝ in rem aliq̄ in quēlibet officialē trāsferre possit, possibile est añs et sepe fit q̄ntū ad pmam ptem et pōt fieri scda eod mō. Sexto quoq3 sic. Et tango potentiā suscipientis: iudex in casu iuridice pōt occidere petrū q3 videlȝ homicida est et p ons hȝ ius occidendi eū, nec pōt ius illud in q3libet aliū trāsferre ergo &c. assumptū satis clarū est q̄ntū ad primā ptē et q̄ntū ad scdam nō pt ius illud trāsferre in ipm petrū ergo nō in q3libet. Cōseq̄ncia pȝ et assumptū qm̄ non pōt aliquo iure hūano petrus nec alius homo occidere se ipm, de quo habet̄ xx. in c. si nō licet, xxiii. q. v. Septimo quoq3 pbat̄ sic q̄dam habȝ ius i pecuiā sua qd ius trāsferre nō pt i frēm minorē, ergo n in quemlibet &c. assumptū pȝ qm̄ frater minor i pecuniā nō pōt hr̄e ius. Quapropter alius nō pōt illud trāsferre in eū, cōseq̄ncia tenet, qm̄ q̄ntūcunq3 frigiditas esset frigefactiua simplicit̄ nō tn̄ esset frigefactiua nō susceptiui frigiditatis. Nō equidē esset frigefactiua ipius celi, nec etiam ignis. Ergo si frat̄ minor nō esset susceptiuus i se iuris pecuiē illius, nullus pōt eā in frēȝ minorē trāsferre, et añs appet qm̄ ex pfessione regule sue nō pōt recipe pecuniā p se uel p interpositam psonā, tn̄ hoc nō est populo pdicandū. Octauo etiā sic facit pñceps decretū q nullus suus officialis recipiat aliquid ab aliquo subdito suo, q si aliq̄s officiat̄ aliqd i oppositū attēptauerit illd sit fisci. Et sequit̄ sicut supius arguebat̄ q nullus subditus dñi ius qd hȝ in aliquā rem pōt in aliquē suū officialē transferre. Cōseq̄ncia ptȝ ex ipa arguendi mō facto in pcedenti.

Nonū argumētū fieri pōt, et est ex dantē et recipiētem

vbi grã h; vir ius in corpus vxoris sue q̃ntum ad carnis omixtõnem:nec põt tñ illud transferre in alterp̄.nec ali9 acceptare:ig̃ ꝛc.:assumptũ quidẽ apostoli est q̃.i.corin· ·vii.c.ait.Vir nõ h; ptãtem sui corpis/s; mulier.Et mu lier nõ h; ptãtem sui corpis/s; vir.Et scda eciã p; qm̃ ta lia adulteria essent.¶Decimo quoq; adda f.facit pnceps decretũ qd̃ nullus su9 officialis aliq̃d recipiat ab aliquo subdito suo:nec aliq̃s subditus suus det aliq̃d alicui of ficiali q9 si secus factũ fuerit sit fisa.Et sequit̃ nullum subditũ quẽ h; pnceps p̃dictus posse transferre ius qd̃ h; in aliq; rem in officialẽ dicti pncipis.p; modus arguẽ di supi9 ¶Vn.decimo argui põt d̃ 9 h; ius vniuersale sup vniuersa creata et tñ nõ põt illud in quãlibet aliã trans ferre.s; de hoc ptranseo.¶Duodecimo bñficiũ elemosinaꝝ facientis caritatiue et deuotẽ missam celebrãtis deuote q; p altero orantis õ iure debitũ facienti elemosinam celebranti et deuoti oranti nõ põt quilibet p̃dictoꝝ in a liũ trãsferre et se illo expoliare qñ illud habeat et etiam p̄ lus p̃dicioꝝ:ig̃ cña p; et añs:qm̃ uel peccaret et sic nec ĩ se nec ĩ alterp̄ trãsferre posset uel mereret̃ et tũc ei ma ius p̃miũ deberet̃.Preterea in casu in quo ꝑponẽs sic trãs ferre non peccaret haberet actũ p̄cedentẽ ex caritate ex diuĩa dilectõne ꝑpter q̃; sic trãsferre ꝑponẽt.Et ex dile= ctõne ꝑximi in quẽ intenderet sic transferre:et p cñs me ritoriũ q̃re augmentũ grẽ foret.Preterea tunc posset exi= stens in caritate et in ṽtute s̃m dei legẽ ius in alterum trãsmutare:et hoc mõ se totalit̃ expoliare qd̃ ñ est vtiq; bñdictũ·Itẽ si q̃s acquisiuit ex suis opibus magnã fa= mã in quã vtiq; h; ius:nõ tñ posset illud trãsferre in al= terp̄ ig̃ ꝛc.:cõseq̃ncia p; et assumptũ appet·de beato petro ·de beato paulo:et de beato francisco et ceteris sanctis. Insuper de allexandro magno/scipione·/iulio cesare:et

osimilibus Vrcx sermo in longū exrexit qm locus ampl9 est et grādia otinēs et paucis minime explicādus. Hec saluo meliori iudicio sencio esse vera. Que si vera sunt, uel quecūq3 circa hec sint alia veriora clarificet et ape-riat veritas veritatū et illustrator mencium dñs ihesus xpus: qui cū pre et spū sancto viuit et regnat p infinita secula seculoꝝ Amen.

¶Dominica de passione infra diem De interesse: et in qui-bus casibus: et quare liceat accipe vltra sortē

¶Sermo xlii9.

Si quis sermonē meū seruauerit mortem non videbit in eternū Jo. viii. ca. Et in euangelio hodierno. Dulce verbū/ama bilis vox/ac sentēcia omī animaduersio ne odigna. Ait em dñs. Si quis sermo nem meū ꝛc. Seruare siquidē verbū dei est corde ore et opere illud cum pseuerancia custodire. Nam teste Aposto. ad Ro. x. Corde credit ad iusticiā, ore aūt ofessio fit ad salutē. Et de ope ppheta ait. Me-mores sunt mandatoꝝ eius ad faciendum ea. Talis in-quā verbū xpi obseruās mortē non videbit in etnū. Bea ta etenim vita in visione et fruicōe dei osistit. Et ideo p exclusiōe3 mortis gehēne que huic visione apposita est osecucō beatitudinis denotat. ppterea inquit mortē non videbit in eternū. i. non experietur in eternū. Sumit enim sm Aug9. hic videri p experiri eo modo et gñe loquēdo quo videre pleruq3 sumit pro forti et certa experiencia oium sensuū exterioꝝ et interioꝝ. Sicut sumit Exo. xx. quādo loquēte dño cum moyse in mōte synai: ac mādata pcipiēte: cūctus populus (ut ibi dr) audiebat voces. Ad

aūt seruans verbū xpi in eternū non visurus sit mortem racō esse pōt: quia semen est verbū dei. ut dr Luce.viii. Vita siquidē sempitna in verbo cōsistit sicut in quodā pncipio seminali: quia scz finaliter pducit ad sanctā vitā. sicut vtute semis pducit fruct9. Et ideo sicut ille q semen seruat puenit demū ad fructū. sic seruās diuinū verbū puenit ad beatitudis statū. Sed quia sicut in sermone supra. xxxviii. patet. dns pcepit luce. vi. Mutuū date nihil inde sperātes: ad elucidādū quosdā casus in qbus videt eē vsura et nō est: ne indebite qsquis morte incurrere videat: de casibus in qbus licet accipe vltra sortem differendū est. Sed primo osiderandū qd sit sors. Scdm em Alex. Lom. sors accipit duobus modis. Primo qdē modo sumit pro signo distinctiuo rez. Sicut puer. xvi in fine Salomō ait· sortes mittunt in signū. Et numeri. xxxiiii. Dedi vobis terrā in possessionē quā diuidetis sorte. Et item pheta ait. Sup vestē meā miserūt sortē. Secūdo mō sors sumit p re iuste possessa in diuisiōe videlicet aliquaz possessionū. Et hoc mō numeri. xxiiii. vocātur possessiōes filioz israhel sortes. Ex quo pz q res iuste possessa sors merito appellat. vñ vsus. Sors notat euentū signat quoqz sors capitale. Fm Catholi. Tercio mō et magis pprie pōt dici sors et quātitas mutuo data et expliate uel implicite. vel sors est capitale creditoris. expssi uel palliati. qz vsura eē nō pōt nisi circa sortē in capitale rez mutabiliū. Accipiēdo g sortē hoc modo in cōtractu otingit esse vsurā uel non esse. ex hoc q aliquid accidit sorti uel est de sorte. Nā si aliquid accidit sorti vsura est. verbi grā. Si aliquis possedit aliquā domum uel fundū. fructus inde excrescēs de sorte est non accedit sortem. Unde si quis iusto pcio emat aliquam rem: res ipa portat secum sortem suam. Et si aliqua excrescencia

inde puenit est quidē de sorte. Eodē quoq; mō in loca
tione otingit. Cōmodatū vero si remaneat in sua natā.
nō recipit excrescēciā sortis s; magis in alios otract2trā
sit. sicut ē ser. xxxviii. ar. i. c. iii. p2. Et sic trāseūdo lucrum
inde habitū fit de sorte; ppterea nō cadit ibi vsura. In
mutuo aūt semp excrescēcia est extra sortē. Proinde/ q2
accidit sorti minime licitū est aliquā excrescēciā racōne
mutui acceptare; cum non liceat accipe rōne sortis nisi
qd est de sorte. Ex hoc aūt certū habet q7 in re pignora-
ta fructus debēt oputari i sortem. aliter est in vsura. In
re aūt vendita nō sic. Qd aūt teneat homo oputare fru
ctus in sortē qñ data pecunia recipit rem titulo pigno-
ris; clare patet extra de vsu. c. i. et. ii. et. c. oquestus. Ex
hiis patet q7 quia in mutuo lucx accidit sorti ideo non
licet accipe excrescēciā ipius mutui rōne Propterea oīs
doctores in hoc ocordāt q7 in mutuo non licet accipe vl
tra sortem. Et q7 solū in otractu mutui ueri uel intpreta
ti et non in alio cadit vsura. sicut supra in ser. xxxvii. ar.
i. c. ii. dictū est. Hiis igit pnotatis nūc merito queri po
test vtx in aliquo casu de facto accipe liceat vltra sortē
id est vtx in aliquo casu otractus vsurarius sit ocessus.
vel pmissus a iure. Ad quod dicendū simpliciť q7 nō ni-
si forte loquamur de pmissiōe primo mō dicta supra in
ser. xxxvii. ar. ii. c. vi. s;m quā pmissiōem ius ciuile per
mittit vsura;. sicut ibi latius dictū est. Habet eñ se ius
ciuile vniformiť affirmatiue ad oēs vsure casus; quia
in omni casu s;m illā pmissionē vsurā pmittit. Ius vero
naturale diuinū atq; canonicū se habēt vniformiť nega
tiue ad oīs vsurarios casus; q2 in nullo casu aliquo de
triplici mō pmissiōis in ser. isto pdicto et. c. pdicto vsu-
rā pmittit. Nā pari rōe q̄ phibēt eā in vnō casu in quo-
libet phibē dicūt; cū de sui natā sit mala. Proinde pari

racõe qua eã ɔcederẽt in vno casu deberẽt ɔcedẽ vel per mittere in quolibȝ alio casu·qđ pȝ esse falsum ex hijs q̃ dicta sunt supra ser·xxxviii·p totũ.Ex hijs igiť pȝ q̄ im ꝓprie dici soleat q̄ in tali et in tali casu aut in tali terra in tali ɔtractu ꝑmittať vsura·qꝛ in nullo casu breuiť ꝑ‑missa est.Vñ qñ aliqui casus ab vsura a doctoribus exi‑munť nõ est intelligẽdũ;q̄ in dictis casibus ɔmittať vsu‑ra.ſȝ q̄ in eis prima facie aliqđ simile ɔcurrat vsure.si‑cut in ꝓcessu pñtis sermonis in multis casibus diffusi9 apparebit.Huius sñie est Joan·in mercu·in regula pec‑catũ in arti·iiii·Et in hoc etiã ɔcordant oms doctores.

Circa hoc etiã est notãdũ q̄ sȝm Alex.Lom.cũ vsura de se sit malũ.sicut s̃ ser·xxxviii·p totũ lacius dictũ est·iõ ipa remanẽte sub rõe illiciti et mali·nullo mõ i ea dispẽ‑sacõ cadit.sicut apte pȝ ex̄ de vsu·in·c·sup eo·vbi Alex· terci9 ait.Cũ vsuraꝝ crimẽ vtriusqȝ testamẽti pagina de‑testeť.sup hoc dispensacõȝ aliquã posse fieri nõ videm9 ·qꝛ cũ scripťa sacra ꝓhibeat ꝓ alterius vita mentiri·mul‑tomagis ꝓhibẽdus est q̄s ne etiã ꝓ redimẽda vita cap‑tiui vsuraꝝ crimẽ inuoluať.Posset tñ aliqua circũstãcia in ɔtractu a tali vsure excrescẽcia tollẽ vicii racõem;ita q̄ mutuãti tale mutui incremẽtũ licitũ fieret.Et hoc cõ‑tingẽ põt triplici rõne.Primo racõe damni emergẽtis. Scđo rõne lucri cessantis.Tercio rõne debiti postulan‑tis uel requirentis.

Articulus prim9 q̄ rõne intesse·i·damni euitãdi licet i varijs casibus recipe vltra sortẽ

Rimo quidẽ tolliť ultra sortẽ vsurarie excre‑scencie viciũ rõe damni emergẽtis·i·rõne intẽ esse.Est eñ interesse qđdã euitacõ damni sȝm tho·scđa scđe·q·lxxviii·ar·ii·Intesse ẽ recõpẽsacõ dãni Innoč·aũt in apparatu de sen·ex·sacro·inqt q̄ intesse est

extimacō dammi qd idem est. ¶ Et circa hāc qri pōt vtrū p intesse .i. pro occurrēti damno vitādo pacisci liceat aliquid vltra sortem. Et dicēdū q homo paciscī pōt pro interesse dammi emergētis. Et hoc quidē tripliciť. primo pro damno de pterito. scdo p damno de pñti. tercio pro damno de futuro.

¶ Plures casus in qbus pōt hō pacisci p intēē dāmi emergētis de pterito. Ca. i.

Primo quidē pacisci pōt homo p intesse dammi emergētis de pterito. Et de hoc ponunť sex casus ¶ Primus casus est cum fideiussor p debitoris defectu cōpulsus est; forte qr iurauit soluē creditori vsurā et capitale. Tūc quidē a debitore repetet eam: et omīa damna que occasiōe debiti habuit repetere pōt a debitore. quia seruari debet indemnis. ex. de fideius. c. i. et .ii. et de foro cpe. c. fi. li. vi. quia totū hoc intesse creditoris est. ff. manda. si fideiussor. ff. de admi. tu. ad ca. pti. l. ii. § vlt. Cū hoc ccor. Tho. Ray. et Alex. de al. Et de hoc casu diligētissime ac doctissime tractat Joan. in mercurialibus in regula peccatū de reg. iu. li. vi. Et scdm Alex. de al. recte aduertēti in tali casu nō est vsura. qr nō attendit fideiussor accipe vltra sortem. ¶ Secūdus casus ē qñ numerās siue mutuās incurrit damnū ex hoc q iste qui accepit mutuū nō reddidit in termio assigto ex. de fideius. puenit. debet em mutuās seruari indemnis sed de hoc lacius in ar. ii. c. iiii. dicet. ¶ Tercius quoqz casus est scdm aliquos rōne more: ut si debeas michi centū ad certū terminū: et in ťmino soluē noluisti: ex quo oportuit me pecuniā accipe sub vsuris: teneris michi soluē vsuras illas si solui eas Quidā tñ dicūt hoc eē verū si pmo seruanť hec duo. pmo q sibi dicē debeo si michi meū nō reddis optet me recipe ad vsurā: qr aliť nō teneretť Secūdo q non possis aliť mutuo inuenire nisi per vsuram.

Si vero nō soluis teneris me liberare ab obligacōne p̄dicta.ſʒm Alex. de al. Innocē.et Hosti.et Rap. Ad hoc etiā facit ex̄ de fideiuſſ.c.puenit.et.c.ɔſtitut9.nec eſt in hoc interesse cauſa lucri captādi ſʒ cā damni vitādi.ſʒm etiā Bal.C.de vſu.l.vſuras.pone q̄ emi a petro lapides ſeu ligna: et ſimilit̄ res ex q̄bus natalit̄ nō pcipit̄ aliq̄s fructus et ut ſoluerē p̄ciū accepi illud mutuo ſub vſuris ac vendēti ſolui ſʒ nō tradidit michi lapides ſeu ligna. ſʒ fuit in mora.ſ. ūquid tenet̄ reddere illas vſuras. Dicēdū q̄ ſic ſʒ tāquā interēēet ad hoc habet̄ tex.ff.de act. emp.l.iulian9 ti.a9.ſʒm vnā lecturā. Et idē dicendū ē de ſimilib9 ɔtractibus.puta i locacōib9 et ɔductōib9. Quartus caſus eſt cū vendo tibi p̄diū et trado tibi illud atq̄ inde pcipis fructus: et tamē ad terminū p̄ciū michi ñ ſoluiſti.hoc p̄ſuppoſito potero elapſo termio repetē vſurarum.cū fructus rei vendite facias tuos. et tñ nō michi ſoluiſti.hūc caſum ponit glo. in.c.ɔq̄ſtus.ex̄. de vſu: et ait q̄ hic nō accipit̄ aliq̄d ſicut vſura ſed ſicut interesse. ·xiiij.q.iiij. q̄ñ. Et q̄ñ dr̄ q̄ vſura ē quicq̄d accidit ſorti. intelligi hʒ in mutuo. Et q̄ñ aliq̄d exigit̄ in fraudē vſurarum aut q̄ñ ex pacto aliq̄d exigit̄: uel fit cauſa lucri et non damni vitādi.nō vtiq̄ʒ eſt vſura. Si em̄ res etiā in pignus daret̄ michi poſſum inde recipe fructus etiam ſi trāſcendāt quātitatē intereſſe. Nam licet talis res a venditore non poſſit peti.tñ fructus eius pcipe pōt poſtq̄m ɔtra volūtatē ſuā res vendita detinet̄. Quintū caſum ponit eadē glo. verbi grā. Si vendo tibi p̄dium tali pacto q̄ q̄ñcūq̄ʒ ſoluero tibi p̄ciū agri qd̄ michi das ager reuertat̄ ad me. Ad hoc facit.C. de pac.int̄ emp.et vē. ·l.ij·. In tali caſu emens lucrat̄ fructū ſi ſit p̄ciū iuſtum. Q̄ñ aūt ſit iuſtū vel nō laa9 de eo dictum eſt ſupra ſer. ·xxxix·. articulo.ij.c.ij. Nolet̄ aūt in hoc caſu vſure viciū

ꝓpter vendicōem rectā ad eq̄tatem naturalis iuris seu ꝓpt equitatē seruatā int̄ ementē et vendētē. ¶ Sext9 casus est in ↄtractu locacōis in quo licite pcipit hō aliqd vltra sortē .i. vltra id qd̄ dat. Et q̄re hoc i mutuo fieri nō pos sit dictū est s̄ ser. xxxviii. ar. i. c. iiii. ¶ Uñ hō licite paciscī pōt ꝓ interē dāni emergētis de p̄nti vbi ostēdit q̄re pign9 dotis vxoris marito n̄ ↄputat̄ i sortē ¶ Ca. ii.

Ecūdo pōt hō paciscī ꝓ interesse dammi emergentis quodāmō de p̄nti. Et de hoc ponit̄ casus ex. de vsu. salubrit̄ vbi dr̄. Sane generū ad fructus possessiōes que sibi a socero sunt ꝓ numerāda dote pignori obligate ↄputādos in sortē nō credimus ↄpellendū Et de hoc assignās cām subdit. Cū frequēter dotis fructus nō sufficiāt ad onera m̄rimonii supꝑortāda Tūc em̄ tradicō illoꝝ redituū nō h̄z rōez mutui. s̄z pocı9 quādā recōpensacōz subleuacōis oneris ↄiugalis q̄ ꝓueniret ex dote soluta. vñ interim stat ꝓ vice et quasi pro dote. vt sic fruct9 dotis marito cedāt ꝓpter m̄rimonii onera supportāda. C. de iure do. ꝓ oneribus. S̄z ad hoc q̄ maritus lucret̄ fructus rei dotalis req̄rit̄ q̄ sustineat onera m̄rimonii. ff. de excep. doli. pa. l. in p̄n. Itē oportet q̄ possessio rei dotalis tradita sit. ff. solu. ma. de diuisiōe. Nā fruct9 qui an̄ m̄rimoniū recepti sunt mulieri restituant̄. nec lucro marito succedūt. ff. de vsu. videam9. ꝯ. an̄. Alia quoqꝫ cā de hoc casu assignat̄ ab hosti. scꝫ ut dos salua remaneat mulieri. Itē s̄m quosdā si fruct9 supāt onera m̄rimonii nō pōt marit9 pcipe nisi quātū se extēdit m̄rimonii onus. qꝛ cessante cā cessat et effectus. ex. de ap. in. c. cū cessante. Alit̄ ↄtingēt casu ↄsumi. Et sic multum respublica in hoc lederet̄. Sed aduertēdū est q̄ in hoc casu nō ideo abolet̄ vsura: qꝛ fructus illius possessionis a genero pcipiunt̄ intuitu pecunie a socro suo detenti.

tere·q2 nō pōt dici tūc q7 ꝓpt̄ subleuacōez oneris ꝯiuga: lis ꝑcipit redditus illos. sicut dici pōt de marito spōse. Posset tñ dici q7 si ex amicicia spōse et absq3 fraude vsu re emit illos ꝑdicto mō q7 vltra mille libras prius i em ꝑcione datas. potit inde tm̄ ꝑcipe quātū iuis et posses: sio mille librarꝝ datarꝝ ꝓualet iuri futurorꝝ redditū ꝑ plures annos ascēdenciū vsq3 ad mille libras: iuxta regu lā et formā supius datā de empcōe iure annuorꝝ reddi: tuū futurorꝝ ꝑ annorꝝ. de quo s̄ ser. xxxiiii. ar. iii. ca. iii. di: ctū est. ¶ Quarto insup pōt q̄ri. Nūquid hēdes mariti hēbūt priuilegiū mariti: de quo in primo casu supius di ctū est. videl3 q7 nō teneāt̄ ꝯputare fruct9 i sortē de pos sessiōe quā socer obligauit genero suo. ꝑ dote filie sue. Sicut nō tenebat̄ maritus et hoc q̄zdiu relictā alē ob: ligāt̄ cū nō teneāt̄ restitue dotē vsq3 ad annū post mor tem mariti. C. de re. vx. ac. l. vna. Dicēdū q7 Jo. an. post hosti. in dicto. c. salubrit̄ ꝑ illā rōem q̄ reddit̄ de onere ꝯiugali: arguit q7 sic demū ꝯtrariū determiauit. q2 in hoc casu rō est diuersa ab illo. Nam hēdes se statim possint expedire de muliere dando illi pignus vel rē obligatā qd nō pōt maritus. Et q2 soluto m̄rimonio desinit esse dos. Et s3m bal. mutacōe ꝑsone mutat̄ priuilegiū quo: ciēs ꝑsona immediata cā est ipius ꝑuilegii. ut. C. d im: po. lu. do. l. i. li. x. et. l. licita. ς. fi. ff. de public. ¶ Quito quoq3 addat̄ qd talis. decur q7 soluto m̄rimonio mariti hēdes obligāt̄ mulieri ꝑfatā seu aliā possessiōz ꝑ dote sua. q2 nō hn̄t vnde soluāt. Nunqd fruct9 ꝯputabunt̄ in sortē. Dicēdū q7 sic. ff. de solu. l. ticia. et imputet sibi mu lier q2 nō recepit in solutū. Nō est eīn eadē rō in primo et scdo casu. ꝓptea nō ē idē ius. q2 maritus sustinet m̄ri monii onera et nō vxor. Hec no. Bern. Jnnoc. Host. et Antho. de butrio. in. c. Salubrit̄. Sit g̊ cauta mulier ne

auditor est simplex:et nō pōt discerne inter doctores:et credit illos fide dignos q dicūt dubiā ptē:talis sic se exponēs piculo nō peccat mortalit:qz nō reputat illud piculū licet sit in rei veritate:nisi esset tale q foret de naturali iure uel regula fidei.quod scire quilibet obligat:qz tūc simplicitas uel ignorātia nisi sit inuincibilis nō excusat. Et p hoc pz ad primū. Ad scdm nulli sunt in piculo mortalis culpe:n piculo dē ōsciaz se exponūt. hec ille

¶ Nō hō pacisci pōt p interesse dāni emergētis de futuro:de quo plures ponunt casus ¶ Ca. terciū

Tercio pōt hō pacisci p interesse damni emergētis de futuro. Et de hoc ponant aliqui casus. ¶ Primus casus est qn q̄s emit fructus alicui9 castri vel ville.qz licet satis plus papiat de fructibus nō tenetur inde aliqd restitue.et hoc incertitudis rōne.ff. de here.vel act.vendi.cum heditate.et.l.se.szm Hosti.et archi. Tres alios casus ad hoc.ca. ptinētes vide s̄.ser. xxxiiii.ar.i.c.iiii. Itē in pcedēti ser.ar.i.p totū ponit casus de īpstitis venetoꝝ loci ianuēsis et mōte florētinoꝝ

¶ Articulus scds qn licet accipe vltra sortē rōe lucri ¶ cessantis

Ecūdo quoqz tollit vltra sortē vsurarie excrēscēcie viciū rōe lucri cessantis. qd est etiā interesse et euitacō damni Ad hui9 tn intelligēciā p tribus capitulis q̄rant tria.

Querit an sit vsura trade centū ducatos sub hoc pacto. q sicut ōsimiles centū ducati apud Jo.mercatorē fidelem lucrabunt vel pdent sic isti lucrent vel pdāt. ¶ Ca.i.

Primo em q̄rit an otract9 ille vsurarius dici pōt quo quis tradit alteri centū ducatos mox i suis domesticis necessitatibus expendendos. Tradat inquā cū hoc pacto q sicut cōsimiles centū ducati apud Jo.mercatorē lucrabunt uel pdent.sic isti lucrent

vel pdāt. Dicendū q̄ a magnis doctorib9 casus multū dubius reputat. Et maxie ꝓpt tria. Primo q2 talis hoc pactū in fraudē vsuraꝝ inuenisse videt Scdo q2 sicut ꝑ3 ·lxxxviii· distīctiōes pecunia ex se sola minime ē lucrosa. nec valet nisi seipā3. s3 industria mercāciū fit p eoꝝ negocia nonē lucrosa. s3 nichil est hic tale. Tercio q2 efficacius est q2 de tribus est vnū in hoc. Nā aut illa pecunia est tradita p modū mutui: aut p modū depositi: aut p modū capitalis: ut sc3 in psona tradētis emptōibus et mercacōibus tradet. Primo si p modū mutui tūc manifeste vsura est: q2 mutuū sicut ex p̄cedētibus ꝑ3 cedit in dñiū eius cuius noīe mutuū factū est· vnde non debet lucrari nec3 ꝑdere nisi sibiipi. Scdo vo si p modū depositi tūc etiā sola ipa reddi d3 absq3 omi lucro: quin pocius ille qui tale depositū seruauit remunerādus esset. Et tñ ex forma p̄dicti casus p3 q̄ nō est tradita p modū depositi Tercio insup nō est tradita p modū capitalis: q2 tūc in pacto esset q̄ ille teneret eā solā in mercacōibus fidelit deputare. Hec quidē vltima racō fortit ꝓbare videt q̄ pecunia sic tradita nō pōt hr̄e racōem nisi mutui tm̄. Ex quo quitusdā et nō inmodice ꝯtractus illicit9 esse videt Et hui9 snīe fuit Innc. ex de vsu. c. fi. Et ibidē Jo. an. idem dicit. Q Ueritur an sit vsurarius qui rogatus ex pietate tradit centū ducatos ex q̄bus mercatur9 erat: inde volēs nisi solū id qd sibi mercādo ꝓbabiliter puenisset. Ca. ii·

Secūdo q̄rit an ꝯmittat vsurā is qui tradit c. ducatos ex q̄bus erat mercaturus per se uel per aliū: aut aliqua q̄cunq3 lucrosa emptur9: et sola pietate ac necessitate ac instanti amici sui p̄ce eos sibi tradit: inde aliquid volēs nisi solū id qd inde ꝓbabilit ꝓuenisset. Et hac sola de cā sub forma p̄cedētis ꝯtract9 ꝯtrahit pactū sequēs: nō q̄dem ad

semp s3 ad aliqd tonale tepus. Nd qd dicedu s3m magnos doctores q7 talis otract2 licitus esse videt. p eo q7 no tradit sibi sola simplicis pecunie roem. sed etia tradit sibi capitale suu. qptea merito pot et d3 et sibi tenet taqua de capitali. Et de hoc q7 licit2 sit otract2 triplex ro dari pot. primo em licet hoc roe eqtatis et pietatis. scdo roe indemnitatis. tercio roe vtilitatis. Primo autem licet hoc roe eqtatis et pietatis. Na equu et piu e in necessitate seruire amico. Insup no est iniquu si ro capitalis qua iste ia in expssa intencoe et quasi in facto hebat sibi seruet indemnis. Scdo licet roe indemnitatis. Na sicut in se. artu. ci. appebit. Retetor mutui vltra ocessum tps dno obligat qui illo fuisset vsus taqua capitali suo ita q7 respectu talis assumit tuc roem capitalis. quauis nullus ex mutuo mercet. Tercio quoq3 licet roe vtilitatis. Na ex. de vsu. in. c. nauiganti. d3 q7 qui pannu vel granu vel alias merces vendit ut amplius q3 valeat in certo termio recipiat p eisde. Si tn ea tpe otract2 no erat venditur2 vsurarius no reputat si verisimilit credit q7 tpe solucois pfixato tm sint valiture. Ecce q7 hic dicit si tpe otractus no fuerit venditur2 illa. q oodico hac sola ponit roe. q3 si tuc fuerat illa venditur2. tuc p futuro tpe pfixato apud eu vendibilis no habuissent ro3 Quia g p tpe illo futuro hut apud eu roem vendibilis ideo licite eas vendit s3m valore illius tpis futuri pbabilit creditu. Ergo osimili roe q3 iste in sua pecunia iam h3 roem capitalis. pot ex ea roe sue capitalitatis exige in pfato casu. Si em excepto casu necessitatis et pietatis et instanti pcis amici hoc faciat tuc eoipo ouincit q7 plus vult vti ut vsurario mutuo q3 in mercacoibus aut in lucrosis empcoibus et capitali vio Et ideo extuc de cotractu vsurario nullatenus excusat. Si em homo alicui

mutuaret ad certū tēpus: qꝛ credit q̄ ille tūc nō soluēt. et sic extūc teneret ad interesse ꝓbabilis lucri: cōstat q̄ talis vsurarius esset. Et quicq̄d inde ultra sortē reciperet. vsura foret: qꝛ patēs est q̄ nō tradit eā fideliter ut simpliciter gratuitū mutuū sꝫ pocius ut vsurariū. Et ideo trāslacō pfati termini iustā rōem capitalis minime pōt dare. Ergo sic est in ꝓposito casu si pncipalis tradendi intencō sit: qꝛ pelegit p hāc viā lucrari plus q̄ꝫ p viā ipam mercandi illicitū est. Predicta aūt credo esse vera nisi qui mutuū recipit in tali necessitate cōstitut⁹ sit: q̄ ille qui ei mutuū tribuit ex vi illi⁹ pcepti qd dr Lu. vi. mutuū dare ꝛc̄. necesse obligaret illi mutuū dare. Juxta distīctō nē positā supra ser. xxxviii. ar. iii. p totū. Nā qn̄ (ut ibi dr) hō tenet ex illa necessitate mutuū ꝓximo suo dare: ꝓpt duo nō dꝫ inde recipe lucꝝ. Primo qꝛ est ɔtra pceptū d mutuo dando. quodāmō vendet caritatē. Nā si ei ē obligatus ex caritate/recipiēdo pmiū est ei vendē caritatē qd est vsura Scdo qꝛ si recipiēs mutuū in pdicta necessitate impiū esse videt q̄ p accepcōꝫ hmōi lucri ad maiorē necessitatē deuenire cogat. Si tam̄ mutuās ex illo mutuo ad maiorē uel ɔsimilē necessitatē venīret: aut ex mutuo illi dato nō puū damnū incurrēt: tūc rōe damni emergētis intēsse recipe posset: iuxta ea q̄ in pnti arti. sunt dicta. Cū hoc ɔcordat Antho. de Butrio.

Queritur an tenēs mutuū uel debitū ultra tpus legitimū a dn̄o pcōcessum teneat restitue totū intēsse damni et etiā lucri qd inde ꝓbabilit ꝓuenisset. Ca. iii.

Ercio q̄rit an tenēs mutuū uel debitū ultra tps legitimū a dn̄o pcōcessum teneat restitue totū intēsse damni et eciā lucri qd inde ꝓbabilit ꝓuenisset. Ad qd dicendū q̄ oms pitī i hoc ɔuenīt ɔsenciūt q̄ extūc tenent ad totū intēsse damni extūc creditori

ex hoc ꝓuenētis. Et hoc intelligo vbi ex culpa ꝓueniat defectus ipē soluēdi. qꝛ ibi absqꝫ omī culpa sua fit im= potēs ad soluendū. nō sic stricte loquēdū est. nō tñ tene tur ad totū lucꝝ qd extūc illi ꝓbabilit ꝓuenisset si eā habuisset. imo tm̄ inde subtrahi dꝫ q̄ntū p dicōis dubie tas in mercacōibus uel empcōibus ꝯtingenciū pēsanda est. et pitoꝝ iudicō ꝓbabilit extimāda. Cum hoc ꝯcoꝛ: Tho. scda scde. q. lxxviii. q̄rā fauoꝛabilioꝛ est cā damni uitantis q̄ꝫ lucꝝ captantis. Inde est qꝫ qui pecuniā mu tuat si occasiōe illi⁹ mutui laboꝛes sustinuit. Foꝛte itine ris uel alias de re pignoꝛata. pōt tm̄ recipe fructū quā= tū sibi sufficiat ꝯdigne. ſꝫm Antho. de bu. ex͂ de vsu. c. cō questus. Et ex hoc casu pñt quoqꝫ alii ꝯsimiles colligi. qd notabile est. Hec tñ nō sunt ꝑpt piculū populo pdi= canda. Est nichilomin⁹ aduertēdū qꝫ si creditoꝛ ex illa pecunia nichil fecisset nec factur⁹ fuisse supponit vnde lucꝝ aliqd ꝯsequi posset. utpote qꝛ p certo supponit qꝫ eā simplicit expēdisset seu in archa seruasset. tūc ad nul lū interesse lucri obligatus est. ſꝫ quidā ab hoc casu excipi unt debitū vsuraꝝ. et id qd q̄s lucratus est ex vsuris Et hoc ex triplici rōe. Primo rōe volūtaria. qꝛ licet pactū de danda vsura sit p se et absolute inuoluntariū ex pte mutuū accipiētis. est nichilomin⁹ volūtariū ex occurrēti ꝯdicōe. Et ideo nō simplicit ab vsurario accipit et tene tur ꝯtra volūtatē illius. ꝓptea ad nullū damnū inde sibi ꝓuemēs pterquā ad solā vsurā reddendā ſꝫm eos tene tur. Scdo rōe dñii. q̄rā ut dicūt dñium vsurariaꝝ reꝝ vē vsurarii est. vnde nō tenet ad idē numero satisfaciendū ſꝫ ad equalē solū. Fur vero vel raptoꝛ aut mutui reten toꝛ ex quo trāsit tpus sibi ꝯcessum nō hꝫ dñium i re quā debet et tenet inuito dño. et iō tenet ad interesse. qꝛ dñm veꝝ dāmficat in foꝛo suo et in ꝯmoditatibus suis quas

ex re sua traxisset. Tercio rñne ɔsueti modi. scꝫ qui cõiter obseruat in vsurarum satisfactõe. qꝛ nũquã vidimus aut legimus vsurarios ɔpulsos ad restituendũ nisi solũ incrementũ vsure. ¶ Sed nũquid qui recipit domũ in pignus pro centũ mutuatis vsqꝫ ad annũ. hoc pacto qꝫ si non soluit in termio cedat debitor in amissum et pignoracõ cadat in vendicõem. põt tenere domũ sibi pignori obligatam. eo qꝫ debitor non soluit in termio. cũ domus satis valeat plus. ¶ Dicendũ qꝫ valor domus dꝫ pensari. et q̃ntũ excedit p̃ciũ ɔputari debꝫ. etiã si creditor recepit vsufructũ de domo. Siã si recipit tũc iudicari non põt qꝫ in aliquo dammficatus sit. Unde s̃m aliquos non tm̃ non põt recipere seu retinẽ domũ. verum etiã vsufructũ restituẽ obligat uel ɔputare in sortẽ. Si tñ dãnificaret de pecunia sua. tũc sicut ex p̃cedẽtibus pꝫ posset petẽ interesse. Si aũt creditor nõ recipit vsufructũ domus cũ illa superfluitas valoris domus cedat in debitoris penã supposita vtriusqꝫ bona fide qñ ɔtractus mutui celebratus fuit. Tunc dicendũ est s̃m qꝫ in sequẽtibus dicet de tercia pena q̃ ɔuencõnalis ibi denominat et hoc (sicut p̃dictũ est) nisi factũ sit in fraudẽ vsurarum. Est insup aduertẽdũ qꝫ si a p̃stitore mutui sub aliquo p̃cio seu lucro talis vltra terminũ detencõ ɔcedat. tũc eo ipso ɔmittit vsurã. qꝛ ex tali ɔcessiõe sortit potius rõem volũtarii mutui q̃ȝ inuite detencõis. Ad hoc ex. de vsu. in c. ɔsuluit. Plura q̃ dicta sunt i p̃cedẽti sermone. iuxta pñti materia facẽ probant

¶ Articulus tercius qꝫ propter triplex debitũ põt homo recipere vltra sortẽ. nec est ibi vsura

Ercio quoqꝫ tollit vltra sortẽ vsurarie exercere scencie viciũ rõe debiti postulãtis. In multis em̃ casibus ultra eos q̃ in pñti sermone numerati sunt ex debito reqrenti põt vltra sortem.

excrescencia recipi sine culpa:et maxime ꝓpter triplex debitum. ꝑmo ꝓpter debitũ seueritatis.scd̃o ꝓpter debitũ equitatis.tercio ꝓpter debitũ caritatis

Capitulum ꝑmum

An liceat exigẽ penã appositã in ɔtractu uel q̃ʒcunqȝ aliã penã a iure uel a iudice illatã:et an liceat acq̄rere ab hostibus p vsurã

Primo em̄ pōt homo accipe vltra sortẽ ꝓpter debitum seueritatis.q2 sc3 seueritas iusticie hoc exposcit. Et circa hoc q̄runt plura· Primo q̄rit an sit vsura si i ɔtractu mutui imposita sit pena detento ri vltra t̃m mũ sibi ꝑfixũ:et an iuste exigi possit illa pena Dicendũ s3m scotũ in.iiii.di.xv.q.ii.q2 si talis pena īposita est absqȝ dolosa intencōne vsurarũ ꝑci seu lucri:tūc ꝑ sticori eã exigẽ licet.vbi gr̃a s3m eũ vbi si ego indigeo pecunia mea ad mercandũ:ia te rogatus ɔcedo tibi eam vsqȝ ad certã diem.adiciẽs penã ɔuencōnalẽ q2 nisi tali die soluas:quia multũ dampnificabor solues postea tm̄ vltra.Pena aũt hec licita est:q2 licet me seruare indem ;nem ꝑmonendo illum cum quo ɔtraho.Signum autẽ q2 nō fiat in fraudem vsurarꝝ est:q̄n creditor magis vell3 pecuniam sibi solui prefixo die quam i crastino cum pena adiecta Et p oppositum in fraudem est quando vult diem illum transiri pocius quam pecuniam die illo solui Aliud quoqȝ signũ addi pōt:et non licet tunc talem exigere conuencōnalem penam:si prestitor ꝓbabiliter credit et sperat quod receptor mutui penam illam incurrit. Alex.lom. distinguit triplicem penã.ꝑma dr̃ pena cãta seu legalis.secunda vero iudicialis.tercia est pena conuencōnalis Prima autem dicitur pena siue vsura cansata siue legalis:de qua duodecima questi.ii. in legibus.

de qua verbi gracia ponatur casus de·v·p centenario q̄ ex vi statuti dat tutor pupillo que non tanquam vsurā. sed tanq̄ penam legalem tutor pupillo soluit·ar·in pal legato·c·in legibus·Fit aūt hoc ne tutores aut negligen cia seu malicia inuidi pupillis fiāt·Nā de pecunia emere debuit possessiones pupillo vel dare·v·p centenario. Hoc nichilominus firmū tene q pupilli pecuniā non pōt reddere tutor ad rō·v·uel alterius q̄ntitatis citerioris uel vlterioris p centenario·q omnino vsurarius esset et ad satisfactō ipe obligaret. Scda pena est iudicialis id est imposita a iudice pter puniendā ɔtumaciam de bitoris et hec exigi pōt sicut patet·xxiiii·di·in·c·quāq. in fi. Secdo aūt circa hoc queri solet an qui debet re cipere pecuniam ab aliquo qui est impotens ad soluen dum, vnde eius possessionem recipit insoltium s̄m sen tenciam ɔmunitatis que tamē plus valet q̄ sit ipm debi tum teneat restituē supfluū valoris ipius possessionis. Et an sit a bsolutus q autoritate ɔmitatis possidet eam Dicendū q si creditor nō pcipit aliquā vtilitatē de dicta possessione nō tenet restituē illud qd plus possessio va let nec em est peioris ɔdicōnis q̄ quelibet alia puata p sona que nisi de pignore pcepit emolimētū valorem rei excedentem debitū restituē nō tenet·qn sc ex pacto mu tuum cadat in ɔmissum potissime in hoc cāu quia talē possessionem tenet ex iudicato ɔmunitatis·vnde si debi tor damnificat maxime ex culpa sua imputet sibi qa a ɔmunitate nō damificat nisi p accidens cum dicta ɔmu nitas non posuerit creditorē in possessionē ad inferendū iniuriam·sed ad obseruandā iusticiam. Et hoc intelligi debet quando bona fides interuenit ex pte creditoris q̄ ex ɔmunitate ɔsequit pprietatem possessionis. Si autē creditor fraudem ɔmisisset in ipam rē puta vilificādo eā

¶Dicendum q possessio tm̄odo valet·c·et nichilominus valet mille et insolutū accepit eā: tūc totū illud q valz vltra quā fuerit debitum creditor in foro ɔsciencie resti: tuere obligatur/eo q illicite egit ɔmittendo fraudem et dolum¶Aduertendum tamē est q si debitor qui sub pe: na infra certū tp̄us ꝓmisit debitum soluere impeditur paupertate seu alia iusta necessitate·nō tenetᷣ penā soluē vltra sortē nec licite pōt ab eo peti sꝫ in iudicio hoc ꝓba ri pōt extra de solucōne·odardus·¶Tercia vero pena est ɔuencōnalis·i·de ɔsensu paꝛ̄ū apposita ut saltē pene me tu debitum certo die soluatur: et hanc eciam exigere li: cet ex·ō arbi·c·dilecti·xiii·q·iii·fratꝛ̄nitas.¶Ppᵗ omīᷣ aūt ta lis pena ut pacta seruentᷣ ex̄ de penis·ɔstitutus: dum tū sit intencio recta: qꝛ ut p̄dixim⁹ si creditor ea intencōne det mutuū·qꝛ credit aut sperat penā esse soluendā: tunc nō aboletᷣ viciū ip̄ius vsure cū ip̄e mutuet cā lucri et cum ip̄e sperat lucrari penam/q̄ q̄dem spes destruit liberali: tatem et gratuitum mutuum. ¶Predictis concordat·ho: stien.et addit q conuencōnalis pena p̄sumitur esse vsu: ra/qñ scꝫ talis solet exercere vsuras aut stipulatᷣ penam in mense uel singulos annos:ut in auten: ut nullus mu: tuans agricolis col·x·iiii·posita:C.de vsu.auten.ad hec. De interesse aūt lucri talis detencōnis sꝫm quosdam te: nendum est idem qd̄ in precedenti·c·dictum est: tamen in omni euentu petere penam non est licitum: nec vide: tur honestum qñ debitor sine culpa sua factus est impo: tens ad soluendum vel ad promissa soluenda: quia puni ri non debet.vnde si absqꝫ dolo et fraude in contractu apposita fuit pena q si in tali termino seu in alio loco tali non ponat merces,subeat talem penam si ex eo qd̄ non habuit merces dampnificatus est.videtur quibus: dam quod possit petere saltem absqꝫ interesse·nisi illa

fuisset legitime excusatus. quia tūc eū non licet grauare ¶ Tercio querit̄ vtrum statutū vel ɔsuetudo sm̄ ɔsciam va leat qua ordinat̄ q̄ missus in possessionē lucret̄ fructus ad rōz·v· p cētenario ¶ Dicēdū q̄ bal ·in·l· acceptā·C·de vsu·i·q·xviii·tm̄ iauit q̄ sic cū talis lucret̄ illos rōe e t no mine interesse. Ad ecā dicit ·in aut·de exhibē· reb9·§·si vo in glo·q̄ incipit q̄ leges·q̄·glo· sm̄ eū singularis est Nec mirū cū hoc ꝓpt̄ nimiam ɔtumaciā auctas ptoris fa cere possit ut·l·fulcius·§·finali·ff·ex q̄bus ca·i pos·eat̄ Sciendū tñ q̄ bar·in·l·si fincta·§·iulianus·ff·de dā·infe· ad fi· inquit·q̄ licet glo·in aut·supradicta id dicat scil3 q̄ de ɔsuetudine inmissus lucret̄ fructus ·tñ ɔsuetudo illa nō est iusta sm̄ eū cum sit ɔtra ius diuū in fraudem vsu rarū· quare dicit eos ɔputandos in sortem. Alii vo circa hoc distinguūt et bñ dicentes q̄ si p̄supponat̄ in fraudē esse factū. Bar·vm dicit q3 si nō·q̄ p locū penalis legis aut attrahat̄ ad satisfaciēdū uel loco interesse·sc3 ꝓpt̄ mo ram statutum uel ɔsuetudo emanasse videt̄·tūc ꝓcedit glo·et dictū bal·qd̄ tñ ego vm intelligo in eo qui iuste missus est·nō tū ex ordine s3 ex cā· Si em̄ i vitate credi tor nō foret seu iusta cā nō subesset si recta ɔscia capita le seu sortē retinē nō posset/sic ecā nec fructus noīe int esse ¶ Quarto quoq3 q̄rit̄ si licet ab hostib9 exigere uel recipe vsuras. hoc dico ꝓpter v̄bum ambro· qd̄ ponit̄·xx iiii·q·iiii·in·c·ab illo·vbi dr̄ ab illo exige vsurā cui noce mento desideras cui iure inferunt̄ arma. huic legitima auferūt̄ vsure·quē bello vincē nō potes ab hoc vsuram exige·quē nō sit crimen occidere sine ferro dimicat qui vsuras exigit. sine gladio se de hoste vlciscit̄ qui fuerit vsurarius exactor inimici·ergo vbi ius belli ibi ius vsu re. Hec ambrosius ¶ Ad quod dicendum est q̄ de hoc tri plex opinio est doctorū sm̄ alex. lombar ¶ Prima est q̄

hoc licitū ē. Et huius sniē est hest. allegās illud deute. xxiij. non feneraberis fratri tuo ad vsuram sed alieno. Huic etiā sniē videt adherere io. an. hec etiā zre sonare videt vba illius c. ab illo. si diligēt examinēt. Huius quez sniē est gregorius de arimino in qōne de impstitis venetiaꝝ. Et hec opinio michi videt esse vera: et tūc abolet vsure vitiū: q2 solus deus vus est dñs oīm reꝝ: et bona tēporaliū dant hominibus ad colendū vm deū et dñm vniuersi. Vbi igit cultus dei nō est sicut ab inimicis dei vsure legitime exigūt: quare hoc nō fit cā lucri sz cā fidei et rōne fratne dilectōnis ut scz inimici dei debilitent et reuertāt ad deū. Insup q2 bona q̄ hñt nō sunt eoꝝ exquo ve fidei sunt rebelles. ppterea merito ad catholicos deuolui: ac te possumus accipe vsuras. Nā omia eoꝝ bona licite possumus auferre. sic pz. xxiii. q. viii. c. i. et. ii. Et qbuscūq; nūc. Proinde expdicto decreto dixert qdā q2 ab hostibus insidiis otra illos vti. scz occultādo ab eis illa p que eos possumus expugnare. q2 ppositum nrm nō tenemur apire eis. xxiii. q. ii. dñs. Et ex hoc etiā dixerūt q2 xpianus accipe pōt vsuras a iudeis siue a saracenis sicut a cetis hostibus catholice fidei. De hoc etiā aliquid dictum est s ser. xxxvi. ar. i. c. viii. Scda vo opinio est eoꝝ q̄ dixerunt q2 dictū decretū nō intelligit de aliqbus infidelibus sz solū de rei publice inimicis qbus licitū est apte et p insidias nocere. A ceteris aūt qui seruire pati sunt non licet accipe sicut pz. xxiii. q. viii. c. dispar. vbi alex. papa ait. dispar nimirū est iudeoꝝ et saracenoꝝ cā. In illos eñi q̄ xpianos psequunt et ex vrbibus et ppriis sedibus pellunt iuste pugnat hii vbiq; parati sunt seruire. Tercia est opinio glo. q̄ sup pfato decreto inquit q2 vbum ambro. ne gatiue itelligi dz. Dit eñi ab illo exige vsurā cui merito nocē desideras. q. s. d. nulli dēc desiderare nocē q̄ a nullo

usuras exigere debes. Et sm hunc intellectum a nullo licet usuras exigere siue xpiano siue pagano. seu iudeo. Archidiaconus recitat in dicto c. ab illo opinionē hugu. q post plurima. licet se nō firmet. tn̄ sentire videt' q nullo cāu licet vsuras recipe: nec eciā ab hostibus cū gnaliter phibite sint. Et idem dixit in c. si qs ead cā et qōne.

De triplici statu in quo licet recipe vlt' sortē rōe eqtatis

Ecūdo pōt hō recipe vltra sortē ꝓpt debitū equitatis. qꝛ scꝫ equitas hoc reqrit. Et de hoc tres subiūgamus cāus. Primus est qn̄ ecclesia recipit a suo vasallo in pignus feudū qd ab eodē tenet. Tūc em̄ ex equitate ecclesia nō tenet' fructus ꝯputare in sortē. Et de hoc habet' tex. ex̄ de vsu. in c. ꝯquestus vbi dr̄ q monasteriū detinēs t'ram titulo pignoris debꝫ ꝯputare fructus in sortē et recepta ex fructibus sorte terra debitori restitui debꝫ. Et hoc nisi t'ra sit de feudo monasterii. Tūc em̄ sm glo. tenet' ꝯputare fructus in sortē. Intim tn̄ nō dꝫ recipe seruiciū a vasallo. Hec tunc ē vsura: qsi dicē velit: q ideo cāus iste licitus est. qꝛ ab eo viciū vsure auferet' eo q ecclesia rōe feudi n̄ dꝫ recipe alienū. Reciperet aūt si intim vasallus ad seruiciū teneret'. Tolli' ḡ in hoc cāu vsure viciū rōe feudi: qꝛ talē excrescēciā feudū sub licito ponit. hoc itē ē eciā habet' ex̄ d feudis. c. i. vbi determinat' q in tali cāu fructus nō debēt ꝯputari in sortē: ita tn̄ q vasallus intim ad seruiciū nō tenet'. Sꝫ ex hoc cāu dubiū surgit. vtꝝ hoc solū in feudo eciā habeat locū cū hoc nō sit p̄uilegiū ecclesie qd appet ex̄ de feu. c. i. vbi ad ꝯsultacōꝫ factā pape r̄ndet. Preterea si esset usura papa nō posset aliqꝫ p̄uilegiare ꝯt' p̄ceptū dei. xxv. q. i. sunt qdā. Sꝫ ē intelle tm̄: qꝛ nō recipit seruiciū a vasallo ut dictū est. Dicendū sm ber. q hoc idē licꝫ i quocūqꝫ feudo laicali: qꝛ ead rō: ḡ idē ius ex̄ de ꝯstitu. translato

Nā licet respectu laicoꝝ execrabilis sit vsura/ Execrabi⸗
lior est respectu clericoꝝ ex̄ de vsu. c. i. et. ii. qꝛ multa li⸗
cēt laicis q̄ clericis ꝓhibent·lxxxviii. di: fornicari. ex̄ ne
cle. uel mona. c. i. Sꝫ quid si vasallus ecclesie uel dn̄o
seruire velit pignacōne ꝑdicta durāte/nunqd si velit cō
putare fruct9 ac accipe licitū erit ei. Dicendū qꝫ si in hoc
ꝯuemāt debēt ꝯputari ex̄ de pac. c. i. Si vo in hoc nō cō
uemāt ꝯputari nō debēt. vt no. ber. et hosti. ex̄ de feu. c.
.i. qꝛ res de facili vertit̄ ad id qd̄ sibi ius. et nāta ab ini⸗
cio ꝯcessit. ff. de pac. si vn9. ꝯ pactus. et. ꝯ se qn̄. ex̄ d̄ offi.
de leg. sup qōnū. ꝯ porro. Videt̄ tn̄ dicēdū qꝫ vbi eēt no
tabilis dispropocio int̄ fructus feudi et seruiciū vasalli
uel eciā p uasallū n̄ staret quo min9 seruiciū exhibēt· tūc
ecclesia nō facēt fruct9 suos qd̄ sentit Anto. d̄ butrio in
·c. i. de feudis. ibi· dn̄ dicit maxime si seruiciū fructib9 dis
ꝓporcōnat̄. Nō igit̄ est qꝛ in hoc cāu abolet̄ vsura/qꝛ va
sallus nō est dn̄s feudi q̄uis in eo habeat vtile dn̄iū. Et
sm̄ aliquos nō est maior dn̄o/ꝓsumit̄ eciā velle dare qꝛ
ad antidotē est nātalit̄ obligatus. Ex his pꝫ qꝫ eq̄tatē
ꝯtinet iste casus. ❧ Secūdus cāus eq̄tatē ꝯtinēs subiūgat̄.
q̄ talis est qn̄ ecclesie possessio clerico in bn̄ficiū est assi
gnata. et laicus tenet eā iniuste et violent̄ sm̄ allex. de
al. ꝑōt tūc clericus huius bn̄ficii fructus recipe vltra sor
tem/sicut pꝫ ex̄ de vsu. c. i. vbi mādat̄ qꝫ fructus ꝯputent̄
in sortē qn̄ possessio loco pignoris obligata est/nisi for⸗
te bn̄ficiū ecclesie fuerit qd̄ redimi debet de laica manu.
Sꝫ hoc sm̄ allex. de al. nō fit lucri cā. Sꝫ vt res ecclesie
eo mō d̄ manu laici redimat̄ sicut in ꝑdicta decretali pꝫ
Tūc siq̄dem ecclesia seu clericus fructus talit̄ receptos
retinere pōt/nec est ibi vsura cum tantum suū recipiat.
Idem quoqꝫ esset de laico/qꝛ hoc mō sibi liceret redimē
possessionē de manu detentoris iniuste. Si aūt licite q̄s

res ecclesie haberet in feudū: tūc siquidem in sortē oputā di essent fruct9. s3m ber. inno: et hostī. ex de vsu. c. ii. Abo leť aūt vsure viciū in hoc cāu s3m richar. q2 hoc fit nō cā lucri s3 ut res ecclesie de manu laici redimāť. Hec ecia3 pdicta decretalis dicit. Simile quoq3 habeť ō decimis s3m rai. Nā similes decimas tenet iniuste. nec pōt eccle: sia il las recupare. pōt redemi de manu illius absq3 pi: culo simonie: dū tñ hoc de autoritate episcopi fiat: q2 ō talibus iudicis autoritas multū excusat. ex de rex pmu: qsitū. possunt ecia3 recipi in pignus sicut et quelibet alia possessio quā miles detinet violenť et iniuste: nec teneť sic recipiēs fructus oputare in sortem: dū tñ nō ptineāt tales decime ad alienas ecclesias quas recupare non d3 ex de decimis. c. ineodicim9. Idē quoq3 dicit intelligendō de omibus possessiōibus emptis ō illis fructibus iniuste pceptis: q2 s3 tales possessiones in pign9 recipi nō pōt fructibus ñ oputatis in sortē. ¶ Terciū ecia3 casum eqta tem in se otinentē subiūgam9 de eo q̄ pecunia pstat ad pompā. pōt ecia3 talis recipe vltra sortē sicut s̄ ser. xxxvi. ar. iiii. c. vi. dictū ē. Scotus em̄ in qrto di. xv. q. ii. ait. q pecunia h3 aliquē vsum vtilē ex ppria natā: utpote ad vi dendū uel ornādū tāq3 diuitē possidentē et ad istū finē locari pōt sicut equus uel aliud locabile et p tali vsu re tento dño pciū recipi pōt. Et tūc ex toto otractus ē lo: cacōis uel oductōis. Aboleť aūt vsure viciū in hoc ca su: q2 nō est ibi mutuū s3 locacio: et in locacōe lic3 aliqd acape vltra sortē sicut s̄ in pallega. ser. et. c. p3. q2 ergo talis pecunia locať et a oductore locanti eodem modo reddi debet: ideo nō est ibi vsura: in tali quidem pecuīa nō transferť dominiū in mertatorem: nec stat piculo ei9 sed piculo omodantis sicut si locarentur argentea vasa. Idem sentit hostiē. et habeť ff. omoda. l. iii. § fuet. l. se.

Addit etiã scotus q7 idem deberet i numero restitui nisi forte sufficiat locati equale in pondere et valore

In quib2 cãib2 vltra sortẽ datũ ex caritate licet recipe

Ercio põt hõ recipe vltra sortẽ ¶Ca.iii. ꝓpter debitũ caritatis. Et in hoc scʒ qñ absqʒ oĩ intencõne uel pacto dat aliqd vltra sortẽ. sʒ li mitãdus est casus iste sʒm illa q̃ dicta sunt s̃ ser.xxxvii. et. c. vl. circa pñ. Et ser.xxxvi. a. r. iiii. c. iiii. Abolet aũt in h̃ cãu vsure viciũ: q2 vsura iõ illicita est. q2 corrũpit liberalitatẽ et g̃tuitũ qd in mutuo esse dʒ. Gratuitũ aũt nõ destruit g̃tuitũ sʒ magis ad auget illud: ꝓptea in tali casu recipe licet. Est nichilominꝰ aduertendũ sʒm durand q7 si mutuãtis intencio corrupta fuit ita q7 mutuũ nõ dedisset nisi sub spe lucri: tũc nichil inde recipe põt et receptũ restituẽ obligat. licet debitor illud dederit ex caritate siue quacũqʒ alia cã. Si tñ debitor ex sola dilectõne dat aliqd creditori nõ põt illud repetẽ: nec põt restitucõnem sibi ɔsulere nisi forte habeat aliqd de ipius creditoris bonis. Itẽ sʒm thõ in qõibus de malo. q. xiii. ar. iiii. ad primũ sicut creditor licite põt minus recipe sua ꝓpria volũtate. sic etiam debitor sua ꝓpria volũtate põt amplius dare: et ille cui dat licite recipe valet. Ex p̃dictis pʒ q7 in multis casibus p̃ma fronte appet q7 ocurrat vsura et tñ liciti sunt ɔtractus. Assit igit ex munere dei ipa caritas p quã q̃libet vrm euadere possit vsurariã p̃uitatẽ ioiꝑ in p̃stantẽ dño nr̃o ihesu xpo q̃ cũ pr̃e et spũ sancto regnat in gloria triũphali p infinita secula secu.

¶Feria scda p2 dñicam d passione: qñtũ vsura aduersetr dicioẽ vsurariũ ydolatre facit: et q7 g̃uis blaspemia dei ac fidei sue sit vsurariis fenerandi libertatem p̃stare.

¶Sermo xliii.

Si quis sitit veniat ad me et bibat Joh.
vii.c. Et in euāgelio hodierno. Constat
nempe esse duplicē sitim. vnam q̄ parit
amor dei: aliā q̄ gn̄at amor sui. p primā
designant eterna. p scdam ɔcupiscunt tre
na. vna finē hꝫ deū: alia hꝫ p fine mūdū
Vna aūt pmanēs expectat: alia vo transiēs et deficiēs
ɔpbat: impossibile quidē est aīam arbitrii libertate pre
ditā vna istaꝝ carere sicut etiā impossibile est vtranqꝫ
insimul possidere: dn̄o attestante q mat. vi. c. ait. nō po:
testis seruire deo et mamone: p inde eternoꝝ sitis peligen
da est. Hec est illa q̄ saciat alia vo cruciat: ista pficit
alia q̄dem deficit. Teste apostolo. q de illa. i. corin. xiii. c.
ait. Caritas nūq̄ excidit. Et de scda. i. iohā. ii. c. scriptū
est. Transit mūdus et ɔcupia eius. Ad pmū igit inuitat
nos dn̄s i pposito vbo dicēs. Si quis sitit veniat ad me
et bibat. Ad scdam trāsit mūdus et ɔcupia eius. hec se:
cūda cū plene captiuauerit mētem ɔrupe facit in vsura:
nam prauitatē: que cū creuerit maiorē sitim cupidis gi:
gnit sicut plenꝰ in ser. xlv. et. xli. apparebit. Cū aūt vsura
occupauerit hoiem infelicē: facit eū impiū ɔtra deū: seuū
et iniquū ɔtra pximū: atqꝫ neqꝫ et prauū ɔtra semetipm
De pmo agemꝰ in pn̄ti ser. de reliqs vo in seqntibus di:
cturi sumꝰ. Deniqꝫ ad sitim dinoꝝ hos vocat dn̄s sicut i
ps. xlix. pphēta testat dicēs deꝰ deoꝝ dn̄s locutus est et
vocauit trā a solis ortu vsqꝫ ad occasum: qd vbum pt
esse thema in ser. pn̄ti: in quibus vbis triplex vocacō insi
nuat. pma est psonalis. scda est natalis: tercia est spūa
lis. Prima est psonalis et de hac inquit deus deoꝝ dn̄s
locutus est. scꝫ cū carnē assumpsit et ɔtemptū trenoꝝ p:
dicauit. p inde iohā. xv. c. ait. Si nō venissem et locutꝰ
nō fuissem eis scꝫ de ɔtēptu mūdi et ɔtra vsurā pctm̄ nō

haberēt. Scḋa est vocacō natalis: et ḋ hac subdit et vo cauit terram .i. trenos et auaros. Tales aūt iere. xxii. c. admonet dicēs: terra terra tra audi sermonē. Ecce tna citacō. pma est corrupcō natalis. Scḋa est infirmitas ac cidentalis: tercia est pemptoria et finalis. scȝ ipa mors. Tercia est vocacio spūalis et de hac subdit a solis ortū vsqȝ ad occasum .i. ab infancia in qua orit eis sol gr̄e per baptismū vsqȝ ad occasum .i. vsqȝ ad mortē in q̄ occidit eis sol .i. omis spes gr̄e et venie. Sȝ quid eueniat tali: bus otemptoribus ḋnorū et dilectoribus mūdanorū atȝ vsurarū p vsure osideracōȝ intelligam9. Facit nēpe vsura aduersariū deiunō solū q̄ facit aduersari triplici legi ei9 scȝ nat̄e. scripẗe et gr̄e. vm eciā q̄ triplices abhoīacōes seu abhomiabiles impietates gn̄at in aīa otra deū. pmo em̄ facit deū derelinquē. Scḋo facit ydolatrare. tercio fa: cit deū impugnare. Articulus pm9 q̄ vsura facit vsurariū in tota aīa derelinquē deū

Primo em̄ vsura gn̄at in aīa vsurarii pmā im: pietatē: q̄ facit deū derelinquere et hoc quo ad om̄es triplices aīe vires. Nā ve cū intelle ctu in deū nō credit: cū memoria in deo nō sperat: cū vo lūtate deū nō amat. Q̄d vsurarius in intellectu de um nō credit. Ca. i.

Primo em̄ cū intellectu deū nō credit: q̄ntū em̄ corporeus oculus fit ꝓpinquior t̄re: tanto minus ac minora videt. Sic nempe oculus nr̄e mentis quāto ꝓ pinqui9 affigit t̄renis et transitoriis reb9: tanto ampli: us lumē fidei pdit p qḋ deus cognoscit̄ et videt̄ et oīa q̄ dei sunt clarius cognoscūt̄: ꝓinde vsurarii ceci ex t̄re: nis effecti. vsurā nō credūt eē pcām̄ nec pcipe valēt quā rōne debeat esse malū: q̄ sicut ꝓpheta inquit. Oculos su os statuerūt declinare in terram. Tres em̄ cecitates seu

ad crucifixū ait. Jhesu xpe ego te adoro sꝫ nō tibi credo. Nempe si xpo crucifixo vsurarius crederet proculdubio ab vsura cessaret et male acq̄sita satisfaceret diligenter. cc. ii
Quod vsurarius sperans in mūdo desperat de deo.

Secūdo cū memoria in deo nō sperat. Nā sc̄s aug. ait de deo desperare est spem posuisse in creaturis. Intm̄ em̄ taliū mens rapit ad terrena q̄d obliuiscant dei creatoris sui. vn̄ de eis lamentat dn̄s p prophetā dicens. Obliuioni datus sum tanq̄ mortuus a corde. Et vere mortuus est in taliū corde cū totus vigor et spes illorū sit in hiis caducis rebus. Derelicta igit spe et confidēcia quā in deo tenent hr̄e in tribus ponūt totā spem et fiduciā suā. pmo in maliciis suis. scdo in diuiciis suis. tercio in suis consanguineis. Primo em̄ confidūt et sperāt in suis maliciis. Considerant multa cumulasse astuciis cautelis et circūuencōib9 suis delectant egisse gloriant sensse confidūt similia et maiora adhuc perpetrare posse. quos propheta dure increpat dicēs. Quid gloriaris in malicia q̄ potēs es iniq̄tate. Audiāt huiōi infelices q̄d illa sancta iudith. in .v. c. ait. Nō derelinques p̄sumētes de te dn̄e. et p̄sumentes de se et de sua v̄tute gloriantes humilias. Et iterū iere. iiii. c. scriptū est. Sapientes sunt vt hn̄facent mala bn̄ aūt facē nescierūt. Scdo confidūt i suis diuiciis quos considerantes illuminare et timorare mētes admiratiua cōpassio ē et intellectiua derisione stupēt q̄d tota illorum spes sint diuicie transitorie et fallaces. Proinde propheta ait. Videbūt iusti et timebūt et sup eū ridebūt et dicent Ecce hō q̄ nō posuit deū adiutorē suū. sꝫ sperauit in multitudie diuiciarum suarū et p̄ualuit i vanitate sua. verba sunt sacra et miro sensu et plena lumie. ppterea saporanda et digno pōdē pscrutāda sunt. Ait em̄ videbūt iusti scꝫ hoiem supradictū. Ex qua q̄dem visione fiunt iusti

prudēciores sicut puer.xxi.c.scriptū est multato pestilē te sapiēcior erit puulus. Ex hoc quoqꝫ fiūt cautōres et būiliores ꝓpterea subdit et timebūt. Felix qꝫ faciūt alie na picula cautū. Insup intelligūt malos irrisiōe dignos et de hoc infert et sup eū ridebūt: qꝛ clare cognoscūt de um deridere tales sicut ꝓpheta ait: q̄ babitat in celis irri debit eos: et dicēt scꝫ ipi iusti. Ecce demōstratiue ad ꝯfu sionis exaggeracōꝫ hō ab humo: qꝛ ex cupidine qua tm̄ trena dilexit totus trenus effectus est: q̄ nō posuit deū adiutorē suū: scꝫ sperādo in eū: q̄ sicut ꝑs̄.ait. ꝓtector ē oīm speranciū in se. S3 sperauit in multitudine diuiciarū suaꝝ. scꝫ nō ꝯsiderās qꝛ sopho.i.c. scriptū est argentum et aurū eoꝝ n̄ potuerūt eos liberare ī die furoris dn̄i: i in die mortis: qn̄ furor dn̄i descendet ꝯtra illos: et ꝑualuit in vanitate sua: i acquirendo diuicias et tp̄alia vana: qꝛ aduertēs apostol9.i.thi: vi: ip̄m ꝯue faciēs ait diuitib9 hui9 seculi p̄cipe nō sublime sapere. nec sperare in mone to diuiciaꝝ. s3 in deo viuo q̄ p̄stat nobis omīa babunde·

¶ Tercio hm̄oi hoīes ꝯfidūt ī suis pentelis et ꝯsanguineis nesciētes qꝛ hii sepe ampli9 q̄ꝫ alii cū desiderio expectāt eoꝝ mortē: nec plus diligent eos in restituendo: qꝫ illi dilexerūt semetip̄os ī fine nichil satisfaciendo: ut veniat sup eos illa maledcōnis imp̄cacio: de q̄ iere.xiiij.scriptū ē maledictus hō qui ꝯfidit in hoīe: et ponit carnē brachiū suū: i: ꝯfidit in pentibus qbus bona reliquit qꝛ eꝯbant eū de ꝓfūdo inferni. Et seq̄t: et bn̄dictus vir q̄ ꝯfidit in dn̄o et erit dn̄s fiducia eius. scꝫ dū in vita ip̄e ꝑ se satis faciet aliena.

¶ Ca.iii.

¶ Qd̄ vsurarius cū volūtate non diligit deū

Ercio in volūtate deū nō amat s3 totū affectū ef fundit ad transitoria mūdi. vn̄ aug9. sup episto lam ad phili. ait. hoc ab homīe colit qꝛ p̄ ceteris

diligit. Contingit hoc autem fieri maxime triplici modo. primo per affectualem concupiam. secundo per affectualem complacenciam. tercio per affectualem leticiam. Primo per affectualem concupiam Concupiscunt anime usurariorum desiderare possessiones mundi in omni tempore. nec aduertunt quod per prophetam dominus hoc prohibet dicens Rapinas nolite concupiscere ubi a rapina usure non tantum prohibet manum sed eciam animum. Nempe diuicie usurarum ideo rapine denominantur. non tantum quia rapiunt iniuste. verum eciam quia per ardentem concupiam rapiunt mentes. quod dominus mat. vi. c. insinuans revolens inquit. ubi est thezaurus tuus ibi et cor tuum. Job quoque in persona usurarii in xx. c. ait. Idcirco. propter hanc improbam cupidinem rerum cogitaciones mee varie succedunt sibi. et mens mea per diuersa rapitur. propterea quidam ait. Non credas quecunque audis: nec dicas quecunque nosti: nec concupiscas quecunque vides. Secundo effundunt se propter affectualem complacenciam. propinde de talibus erat diues ille. quia apoca. iii. c. spiritus vita tis dure increpat dicens. et dicis quia diues sum et locupletatus et nullius egeo. et nescis quia tu es miser et miserabilis et pauper et cecus et nudus. Et iterum per prophetam admonet dicens diuicie scilicet eciam iuste acquisite si affluant nolite cor apponere. Ille nempe diuiciis cor apponit qui illis per affectualem complacenciam toto corde adheret. sicut in persona huius moni propheta inquit. adhesit pauimento anima mea. Tercio effundunt se per affectualem leticiam exultantes in diuiciis suis de quibus erat diues ille qui luce. xii. c. exultando dicebat anima mea habes multa bona. Ecce sapida atque saporosa copia temporalium rerum que cumulauerat multa reposita. Ecce custodie diligencia in annos plurimos. Ecce spes vana. quia numquam credit derelictum se illa requiesce. Ecce ignauia ociosa et pigra. comede. Ecce inhians gula. bibe. Ecce ebrietatis demencia. et epulare. Ecce vita luxuriosa. vbi notari possunt septem gaudia siue exultaciones quibus de diuiciis

vsurarii et auari loco dei fruunt̄ in p̄nti vita. Sz attēde qd̄ sequit̄ et vide finē illoꝝ·Dixit aūt illi deus. O tu q̄ mō tibi longa t̄pa in diuiciaꝝ leticia sposponderbas·hac nocte aiam tuā repetēt a te.scz demones exactores q̄b9 illā seruasti s̄zm·glo. Que aūt pasti cui9 erūt scz an filio rū uel ɔsanguineoꝝ aut alioꝝ illa inhiāti fame expectā ciū deuorarent nō sepe sed semp viscet̄ de eis qd̄ ꝓphe ta ait. Relinq̄rūt alienis diuicias suas et sepulcra eoꝝ dom9 coꝝ in etnū. Tūc nempe relinquūt alienis q̄ in di uiciis cumulauerāt·qn̄ remanent hiis q̄ ab eis alieni sūt corde et caritate licet s̄zm carnē cariores ꝓpinqui sunt

Articulus scd̄us q2 vsura facit vsurariū ydolatrare attri buēdo nūmo cultū sanctissime trinitatis.

Ecūdā abbominabilē impietatē generat vsu ra in aīa ɔtra deū q2 facit aīas ydolatrare. Nā p ipsam vsurarii attribuūt create qd̄ solū ɔuenit creatori. Vnde ad·ephe.iiii.c. Auari cia q̄ est ydoloꝝ seruitus·q2 sicut ydolatrie subdunt se ydolo:ita auari subdūt se nūmo.vn̄ sup p̄dictū vbum a postoli·glo·ait. Auari de9 est nūm9:attribuūt eīn vsura rii et auari nūmo.p̄mo potēciā p̄ris. scd̄o sapiam filii. tercio clemēciā sp̄us sancti·

Qd̄ vsurarii attribuūt nūmo potēciā p̄ris Ca·i.

Primo attribuūt nūmo potenciā p̄ris·dū p opa mōstrant q2 plus pōt in eis nūmus q̄z deus. vn̄ ·xlvii. di.c.oms·grego.ait. Omes hui9 seculi di lectores in t̄renis rebus fortes sunt in celestib9 sunt de biles. Nā p t̄pali gloria vsq2 ad mortē desudari appetūt et p spe ppetua nec paꝝ q̄dem in labore subsistūt·p ter renis lucris quaslibet iniurias tollerāt·et p celesti mer cede uel tenuissimi·vbi ferre ɔtumelias recusant·terreno iudici toto eciā die assistē fortes sunt. In orone vo corā

domino uel vni9 hore momēto laxant. sepe nuditatem deiectoꝝ famē ꝑ acqrendis diuiciis atꝫ honoribus tollerāt et eaꝝ rerū se ꝑ abstinenciā cruciāt ad quas adipiscendas festināt. Supna aūt laboriose querēitātomagis dissimulāt qntomagis ea tribui tardius putāt. hec ille. Qd vsurarius attribuit nūmo sapiam filii dei. Ca. ii.

Ecūdo attribuūt nūmo sapiam dei filii. Tanta em̄ fuit sapia xpi filii dei q7 postqꝫ carnē nraꝫ assumpsit ꝑ discipulos suos ꝑ vniuersum orbē omnē idolatriā extirpauit. ſꝫ auaricia impia inter xpianos idolatriā inouauit In hui9 misteriū osee. iiii. c. scriptum est ſꝫm multitudinem fructus sui israhel. i. xpiana gens multiplicauit sibi altaria scꝫ ad vsurā pata iuxͣ vbertatē tre sue exuberauit simulacris. Et iero. in epistola ad rusticū monachū inqt: extimato male ponderē pctoꝝ. leui9 videt alicui peccare auar9 q̄ ydolatra. ſꝫ nō mediocriter errat. Nō em̄ graui9 peccat q̄ duo grana thuris ꝑicit sup altare mercurii. qꝫ q̄ pecuniā auare cupide et inutilit seruat et ogregat. ridiculū videt q7 aliqs iudicet ydolatra. qꝫ duo grana thuris offert creatē que deo debuit offerre. Et ille nō iudicet ydolatra q̄ totū seruiciū vite sue offert creatē. Attribuit vsurari9 nūmo clemenciā spūs sancti. Ca. iii.

Ercio quoqꝫ attribuūt nūmo clemēciam spūs s. dū ꝑ opa mōstrant amplius trāsformare posse mētes eoꝝ amor nūmi q̄ꝫ dei. Habet em̄ nūmus auaroꝝ et vsurarioꝝ deus: qꝫadmodū spūs sanct9 suos spūales status. hꝫ visiones. hꝫ extasim. hꝫ quoqꝫ orōnem ꝑinde in di. iiii. in. c. sicut bti ambro. ait. Sicut hii q ꝑ insaniā mēte trāslati sunt. nō res iā ipas ſꝫ passiois sue fātasias vidēt; ita et mēs auari semel vinculis cupiditatis

astricta semp aurū semp argentū videt semp redditus
cputat. Ecce visiones dei nūmi Et sequit̃ Gracia2au; q̄
solē intuet̃: et hec ē extasis nūmi: et addit̃ ipa ei oro et
supplicacō ad dn̄m. aurū q̄rit: ecce ipius nūmi orō mani
festa. Vel dici pōt q̄ usura aduersat̃ toti trinitati. Primo
ptāti pr̄is aduersat̃: q̄z vendit tpus qd̄ solius dei est et
gr̄is ad vitā hoīs est ɔcessum. vnde actu. i. dicit dn̄s
Nō est vr̄m noscere tpa vel momenta que pr̄ posuit in sua
ptāte. Si igit̃ nō est nr̄m noscere tpa multominꝰ est nr̄m
illud vendē. ꝓinde dn̄s mat. x. c. ait. Gratis accepistis
gratis date. Scd̄o aduersat̃ vitate filii: q̄a facit men-
dacē xp̄m: q̄ io. xxii. ait. nisi granū frumēti cadens in ter-
ram mortuū fuerit ipm solū manet Et .i. corin. xvi. apo.
ait. Insipiens tu qd̄ semias nō vinificabis nisi pus mo-
riat̃. s; vsura multiplicat gnum et denariū absq; eorum
morte. Tercio aduersat̃ bonitati spūs sancti. q̄ q̄dem oia
gratis donat. sicut mat. v. c. dn̄s ait Solē suū oriri facit
sup bonos et malos/et pluit sup iustos et iniustos. s; vsu-
ra gr̄as vendit. ꝓ̄ā mutuare ex sua spe opus gr̄e est q̄
vsura venale reddit: ɔtra qd̄ luce vi. dn̄s ait: mutuū da-
te zc̄. si mutuū datis e. s a q̄bus speratis q̄ est vobis gr̄a
q̄si dicat nulla Articulus tercius q̄ vsura ge
nerat ī aīa seuā blasphemiā ɔtra cūcta dīna: et impugna
tur error eo; qui dicūt ciuitatē stare non posse sine vsu-
rario manifesto.

Erciā abhomiabilem impietatē: imo crudeli-
tatem gn̄at vsura in aīa ɔtra deū: q̄z facit eum
blasphemare: ɔtra tales ꝓpheta ait in .ii. ps̄.
fructū eo; de t̃ra pdes. et semen eo; a filiis
hoīm. q̄m declinauerūt in te mala. Et pōt esse thema in
pn̄ti ar. vbi nota qd̄ triplex est blasphemia. ꝓ̄ma affir-
matiua. scd̄a negatiua. tercia vsurpatiua: de q̄bus in qua

dragesimali de xp̄iana religione ser. xli. in p̄n. Hic autē de p̄ma agit̄. Quot hodie int̄ xp̄icolas mētes dementes repiūt̄ q̄ credūt q̄n pocius manifeste asserūt populū sine aliquo manifesto vsurario nō posse stare. Ecce p̄mo t̄ribilis blasphemia ɔtra deū dum sibi imponit̄ impossibilia p̄cepisse cū in multis ꝓhibuerit vsurariā prauitatē Scd̄o eciā blasphemat̄ xp̄s q̄ (sicut s̄ dictū est) luce vi. p̄cepit mutuū ḡtis dari: ɔtra quos blasphemos clamat iero. dicēs. Anathema sit qui dixit deū p̄cepisse aliqd̄ impossibile. Tercio quoq̄ʒ blasphemat̄ ecclesia sancta que tam acerrime in sacris canonibus et decretis vsuras p̄sequit̄ et impugnat: atq̄ʒ dicentes vsurā nō esse pct̄m tanq̄ʒ hereticos puniendos esse decernit sicut pʒ ex̄ de vsu. c. ex ḡui. in fi. in cle. vbi sane dr̄ si quis in illū errorē inciderit ut p̄tinacit̄ affirmare p̄sumat exercē vsuras nō esse pct̄m decernim⁹ eū velut hereticū puniēdū. Locoꝝ nichilomin⁹ ordinariis et heretice prauitatis inq̄sitorib⁹ districtius iniūgentes ut ɔtra eos quos de errore huiꝰmoi diffamatos inuenirīt aut suspectos tanq̄ʒ ɔtra diffamatos aut suspectos de heresi ꝓcedē nō obmittāt. Quarto blasphemāt̄ oīes sancti doc. atq̄ʒ mēdaces extimant̄ dū vsura q̄ʒ ipi ɔdemnant in populis necessariā esse temerarie affirmat̄. Et licet quilibet xp̄ianus q̄ nō vult ruere in tot blasphemias firmit̄ credē obliget̄ q̄ possibile ē hūano generi et cuilibet populo absq̄ʒ manifesto vsurario stare: nichilominꝰ hec fides pa valet lucide ipis fidelibus rōnibus declarari si ɔsiderem⁹ tria. p̄mo q̄ ad hāc falsam opiōnē inducūt. Scd̄o q̄ ab illa retrahūt. tercio q̄ huic falsi opiōni nō credere cogūt ¶ Tria inducūt populū in errorem illū quo dicūt ciuitatē nō posse stare absq̄ʒ manifesto vsurario ¶ Ca. i.

Primo quidem ɔsiderem⁹ q̄ populos sic opinari inducūt. Circa qd̄ aduertendū est q̄ ad hoc sic

credendo tria inducūt eos ꝑmū ēst necessitas. Scdm ē cō-
modi.as.tercū ē vtilitas. Primū qd ad h̄ mouat neces
sitas q̄ triplex pōt assignari. Pria inq̄ necessitas ē q2 ra
rus inueniť mutuator q̄ gratis mutuare velit: quapter in
necessitatibus egenorum ut dicūt necesse est posse hr̄e re-
cursum ad aliquē sub vsuris publice mutuantē. Quibus
dicendū est q2 licet possit hoc p vo supponi. sc3 q2 rar2
qui gratis mutuare velit repiať. tn̄ indaganda est rō vnde
hoc puenire otingat. que q̄dem maxime est dissimilitu-
do mutua gratis dādi. Et q̄ inoleuit abusio sub lucro
fenoris mutuādi. Hec igiť necessitas que ex vicio ori-
ginē h3 in hiis q ei cām pstāt nō excusat culpam s3 agg-
uat necrā. cū ex impia osuetudine originē sumat. Scda
aūt necessitas ad hoc impellēs est. q2 rarus inueniť em-
ptor. Nā licet qs habeat aliqd qd possit pignori dari.
nō tn̄ tam cito repiri pōt cui valeat vendi et interim qui in
digens ē plura cōmoda portat. Hiis quoq3 rn̄deri pōt
q2 sicut in seqn.ser.ar.iii.i.diceť. Cōmunis vtilitas pti-
culari pponenda est. vn̄ aug2. ait. Caritas oīa ppriis et
nō ppria oībus anponit. Et in autē res q.c. oīa de leg.
arcē. de postulati bone. S3 ve infelici mundo: q2 vt ait
aposto. ad phili.ii. Omēs em̄ q̄ sua sunt querūt nō que
sunt ihesu xp̄i. Tercia (vero ut aiūt) necessitas ē: q2 rar2
inueniť iustus appciator: qui sc3 rem iusto pcio emē ve-
lit. Dicendū q2 malū spūale nūquā ppetrari/nec ecīā p-
mitti debet pter aliqd cōmod tpale. Scdo mouet po
pulos ad sic credendū ipa cōmoditas. Nā ut aiūt pter
facilitatē quā psto hn̄t mutuū hm̄oi a publico vsurario
subueniť indigenciis et necessitatibus suis. Quib2 rn̄deri
pōt q2 si vitas bn̄ penseť triplex hoīm genus mutua acci
piūt sub vsuris. Primo pter necessitatē accipiūt quidā
q2 sc3 ad hoc aliq necessitate opulsi sunt: nec aliūde sibi
subuenire valēt. Pro qd dicendū est q2 cōmoditas hec et

necessitas in re puta nō est attēdenda: qñ cōit in ea inde se quit maius damnū q̄z sit ipm cōmodū: cū (sicut infra latius appebit) hic cadit dānosa vtilitas et pnicōsa cōmoditas ad cōe bonū: qpt ea si suscipiēs tale mutuū paup ē et i pau ptate sua indiget adiuuari et subleuari: p hūc modū pau per paupior fit et inde amplius opprimit et grauat vn̄ sub leuari videt. Ex hiis g pz q haec necessitas pximi quā q̄: dam inaduertent aduertūt scdm rei vitatē hr̄e publicū vsu rariū nō excusat sz amplius aggrauat et ordinat. Scdo sunt q̄ dā q̄ mutuū sub vsuris accipiunt ppt iniqtatē scz ut ludē possint seu ut sectent luxurias suas: impleāt gulā atqz va nitates et voluptates i se et in suis p libito volūtatis se: ctent. Et forte taliū q̄z pcedēciū nō mior est numerus: et p talibus publicos vsurarios ordiare vel sustētare nichil ē aliud q̄z fauere iniqtati et apire vias impietati: pinde cui libet talit fauēti pphēta ait. si videbas furē currebas cū eo: i. publicū vsurariū: et cū adultis porcōz tuā ponebas. scz dū publico vsurario fauebas. Tercio aūt sunt quidā qui mutuū accipiūt sub vsuris pter cupiditatē. sicut fa: cere solēt quidā artifices et mercātes qui maxime vidua rum dotes sub vsurario mutuo recipiētes querūt non sue necessitati parcere sed sue insaciabili cupiditati diuicias cumulare. Sunt insup quidā qui a publico vsurario pro minori vsura mutua q̄runt ut ea aliis p maiori dispēsent Plerosqz etiā repire otingit q̄ verecūdātes aut timētes i vita sua seu in morte vsurarii reputari: dāt ptem vsurarii lucri vsurario manifesto: et hii maxime eos defendunt et eis fauēt. Tercio quoqz populos ad sic credēdum indu: cit vtilitas quam sibi putāt inde venire: nā plurimi sunt qui pro paruo tēpore denariis indigentes mutuū sub vsu ris accipiūt sperantes paucis in diebus tale onus depo: nere puūqz inde incōmodū reportare. Nā si rem quam p

pignore ponũt vendẽ vellẽt:ul' emptorẽ tã cito ñ repirẽt aut satis ꝓ minori ꝑcio q̃ȝ poscat iusticia darẽt Insup qñ qȝ rẽ vẽditã iterȝ emẽ necesse hñt:et ex q̃bus oib9 cõiuis q̃ȝ d' vsura (ut aiũt) incõmodũ reportarẽt:et aliũde sue in digẽcie ꝓuidẽ nõ pñt. Ad hoc dicẽ rñdendũ ẽ qꝫ q' tales ctinuũ molitũ vsure venenũ sensibilit' nõ aduertũt illud nõ ꝑcẽderãt dãnũ. Sȝ experiẽcia teste paulatim insensibilit' labẽte tpe ut plurimũ repiũt se in fine deceptos:et i reb9 csumptos et diuersimode deuoratos:et iuxt ꝓpositũ rarissime euenire. Insup si alicui euenire ctingat attñ dũi vtilitati q̃ ꝑicula ii ꝑferẽda est ꝑniciosum esse ꝓbat' dicam forcius ꝑsupponat' qꝫ p dictã cessiõȝ multa vitarent' mala:utputa damnũ in rebus ꝑiculũ in ꝑsonis. Itẽ ꝓpt' hoc plura seq̃rent' bona scȝ paupũ sustẽtacõ:mercãciarȝ salua cio et csimilia:nichilominꝰ nõ dȝ talis libertas dari nec talis ctract9 fieri:nã mala q̃ vitari pñt p ꝑdictã cessiõȝ ut pȝ sunt tpalia et corpalia. Sȝ nullũ malũ spũale dȝ cmitti nec etiã ꝑmitti ꝓpt' aliqd malũ tpale uel corpale vitãdũ:nec ꝓpt' aliqd bonũ adipiscendũ. Adhuc forcius addã q' dato qꝫ p talẽ cessiõȝ ac p ctctũ vsurariũ i aliquo casu aliqd spũale malũ euitaret':regularit' tñ nõ vid' illd posse ee maius q̃ȝ pctm̃ illd qd cmittit' in tali ctctu si tñ csiderent' q̃ iã dicta sunt in ser. pñti et q̃ dicent' in duob9 aliis qui nũc sequunt'. Ꝓpterea nõ dȝ hõ trãsgredi p̃ceptum dei ꝓpt' qd̃cũqȝ bonũ pticulare qd sibi uel alteri suꝑuenire possit. Ad hoc faciũt q̃ dicta sunt supra ser. xxxviii. ar. iii. c. iii. et maxime in scdo notabili. Ca. scdm.

Ꝗd tria sunt q̃ retrahẽ pñt a ꝑdicta fallaci opiniõe

Secundo csideremus q̃ ab ista falsa opiniõe retrabunt. Scȝ qꝫ in populis sit necessarius public9 vsurari9 q̃ triplex vtilitas ẽ. ꝑma gñalis. scda tpalis tercia spũalis. Prima ẽ vtilitas gñalis. Nã si nõ haberet'

vsurarius manifestus hii qbus pecunia opus esti qn de mu no invenirēt aliū subventorē res suas venales expo: nerēt : ex quo seqret oīs practica atq3 oīe comerciū et trāsitū mercāie et vtibiliū rez. Hāc quidē vtilitatē tri: plex hoīm genus pticipare noscunt. sc3 paupes diuites et mediocres. Primo paupes qui venderēt res suas p necessitatibus suis. Et licet nō semp venderēt illas pcio iusto: tn̄ omibus hīncinde pensatis oīit ad minus dānū paupibus puenirēt talit vendē sicut latiꝰ infra patebit Scdo aūt hanc vtilitatē pticiparēt diuites uel qcunq3 ementes q p omodo suo uel p revendēdo emerēt res il las venales et possent lucrose exercē artem suā. Tercio quoq3 hāc vtilitatē pticiparēt hoīes mediocres atq3 cō munes a primis emptoribus p loco et tpe reemētes oū repire pñt pstc qd querūt atq3 verisimilit p meliori fo: ro repire debēt. ¶ Scda vtilitas inde pueniēs ē tēpa lis siue ciuilis: q3 triplex oseruacō inde sequit osequent Prima est oseruacō ciuiliū rez: q3 ciuiū substācia rema: net int eos. Nc cotra si in manibus vsurarioꝝ pscribunt talia pignora iā pscripta trāsmittē solēt ad alias ptes. vbi carius illa vendē solēt. Scda est oseruacō denario: rū: nā siue ille res vendant siue emant semp denarii re manerent int ciues: nec oēs in vno irreplebili et insacia: bili sacco vsurarii ogregant cumulant et ocludunt Ter cia est oseruacō ciuitatis atq3 terraꝝ: tū q3 ex pcedētibꝰ oseruacōibus imminētibꝰ piculis ac guerris ciuitas uel terra melius h3 vnde possit in ciuibus suis obuiare pres suris Tū q3 cessante fenore populi nō tā dire flagellant a deo sicut i se. c. plenꝰ disseramꝰ ¶ Tercia quoq3 vtili tas inde pueniēs ē spūalis: tria eñ bona inde sequūt. p: mū ē pctōꝝ dimīucō. scḋm dilectōis gñacō. tciū caritatis augmētacō et oseruacō. Primū bonū est pctōꝝ dimīucō

Quã ex tali vsurario maīfesto innumerabilia pctā multi ꝯplicanť incredibiles intricacões oriunť et grauissime excõicacões: et ad satisfaciendū obligacões importabiles acq̄runť sicut in q̄dragesimali de xpiana religiõe ser. xxxv. p totū. et maxime in fine pꝫ. Et aliq̄d de hoc in. ca. se. diceť. Scdm bonū ē dilectõis gñacõ. Quã mutua dilectõ q̄ ex dissuetudie alterutrꝝ subueniēdi extincta fuerit int̃ ciues viuificať ꝑ mutua seruicia facta et accepta domesticanť et intrinsecanť siluestra corda effiať vera ciuitas q̄ est cordiū vnitas. Terciū bonū est caritatis augmētacõ et ꝯseruacõ. Quã sicut ex dissuctudie sibi mutuo seruiēdi nasciť ruditas et asperitas cordiū int̃ ciues et ex asperitate faciliť iniurie oriunť: ex q̄bus nr̃e dissensiones secte et guerre sumūt originē et fomentū. Ita ex mutuis seruiciis gñata caritas inter ciues crescit ꝯualescit et mirabiliť ꝯseruať. Tria malorꝝ gña q̄ ex maifestis vsuris venire solent retrahē debent a p̄fata

Ercio ꝯsiderem⁹ falsa opiniõe. Ca. terciū. q̄ p̄dicte false et heretice opinioni nõ credere conguntur: p̄inde ꝯsiderāt populi q̄ꝫ grauiora dāna supueniāt eis ex publico vsurario q̄ꝫ ex vendicõe suarū rerꝝ. Circa q̄d aduertēdū est q̄ tria sunt gña grauissimorꝝ malorꝝ q̄ ꝯsueuerūt fieri i populis ex vsuraria prauitate maxime si publica est. prima sunt tēpalia. scđa sunt spiritualia. tcia corporalia. Prima q̄dē sunt tempalia et hec mala et damna ad q̄tuor reduci pñt. pmū est pignorꝝ destructõ. scdm est ipoꝝ p̄scripcõ. tcuū est denariorꝝ ꝯsumptio. q̄rtū est ad vnū locū reductõ. Primū quidē damnosuꝫ malū ē pignorꝝ destructõ. nã mlta pignora q̄ publico vsurario danť sic sunt lanee et linee vestes et alia supellectilia a tineis ꝯsumunť seu a muribus roduť. et mō vario destruunť. Scdm autē malū est ipoꝝ pignorꝝ

pscripcõ. Sepe nãqz ɔtingit q7 ꝑ mutuo pignus ponẽs sperat in paucis diebus recollẽ illud:tũ nõ ex hoc cessat trãsire tpus de die in diẽ ꝓstolabit̃ ann9 et dũ spabat ĩ paucis diebus illđ recolligẽ supueniẽtib9 impedimẽtis nõ recolligit in multis mẽsibus:ita ut demũ in pscripcõ; id trãsire necesse est. Et qz tales publici vsurarii cõĩter volũt q7 duplo uel in triplo plus valeat pignus q̃m mu tuũ suũ et trãsacto anno totũ ɔũit̃ pditur pign9. Ideo ɔsideret̃ quãtũ sit damnũ supueniẽs hoc mõ a publico vsurario volẽtibus mutuare. Teraũ quidẽ malũ est de: narioꝝ ɔsumpcõ. Nã paulatim denarii minuunt̃ ĩ popu lo dũ quotidie atqz quotidie die noctuqz vsura et can: cer serpit:et quasi insensibilit̃ substãciã ciuiũ rodit atqz ɔsumit. Nã qui clare hoc intelligẽ cupit multiplicet lu crũ vnius florem q̃ ab vsurario mutuo det̃ ꝑ q̃nquagin ta annis ad p̃miũ vni9 bologini ꝑ mẽse. hoc supaddito pacto q7 nũquã soluat̃ vsure meritũ nisi ĩ fine q̃nquage: simi anni:semp oni ĩ anno fenus de fenore multiplicãdo Et si bñ nouerit artẽ multiplicãdi discet q7 tm̃ ascẽdet et ad tm̃ numeꝝ florenoꝝ q7 nulla ciuitas in italia repi tur:neqz forte in toto mundo q7 posset soluẽ tale fenus. Quartũ damnũ ẽ ipoꝝ denarioꝝ atqz diuiciaꝝ ad vnũ locũ reductõ. Regulare vtiqz est q7 quãtũ diuicie atqz denarii ad pauciores et pauciora marsubia reducunt̃:pe ioris status ciuitatis et terre iudiciũ est:quẽadmodum deficiẽtes nature aptissimũ signũ est hoĩs mori in breui Cũ natalis calor extremitatibus derelictis solum ad cor et ad ipa interiora reduci videat̃. Et si ad paucos redu ctio diuiciaꝝ piculosa est statui ciuitatis:multo graui9 piculũ imminet cũ reducunt̃ et coadunant̃ hec diuicie et denarii ĩ manib9iudeoꝝ:qz tũc natalis ciuitatis calor q̃ eius diuicie dici põt nõ recurrit ad cor nec subueniẽt ci.

s; p fluxū pestiferꝝ currit ad apostema Et cū oms iudei et maxime fenerātes sint capitales inimici oium xpiano rum. Miror nempe nō paꝝ et ammiracōe cessare nescio. nec volo quō in xpicolis tāta regnet insania tanta ve: cordia dñetur: ac tanta ignorancia imo cecitas obtene: brauit eosiq; nō aduertūt ↄsummatā ac excogitatā ma: liciā iudeoꝝ: qua vtunt cū ↄuersant int xpianos. Cū enī xpicole sint oms reges in sanguine eius qui ē primoge: nitus mortuoꝝ et pncepꝰ regū terre. Apoc. i. tāquā veri reges iusto dñio habēt diuicias suas a qbus iudei iusto dei iudicio priuati sunt ꝓpt incredulitatē et duriciā cor dis eoꝝ. Sūt inquā xpiani diuicias tpales·diuicias cor porales·et diuicias spūales. has qdem q; nō valent iu: dei ab eis violent auferre subripe nitunt malicia et va: ria cautela. saltem moliuntur diminue diuicias tempa: les xpicolaꝝ publicis vsuris extorquēt ut pat;: diuicias corpales .i. sanitatē et vitā auferre conant: dū ↄtra oia ecclesiastica instituta corpū medicos omino esse procu rant. Quibus etiā ignorātissimis et rusticanis mira insa nia pocius multi xpiani adherēt: atq; de sanitate et vi: ta sua in eis totā fiduciā ponūt qm in pitissimis et expi: tissimis medicis xpianoꝝ. Ad aūt xpicolas uel ignoran cia uel malicia necēt nouit deus diuicias spūales .i. id est fidem et ecclesiasticoꝝ pceptoꝝ obediēciam: cum cete: ris spūalibus thezauris veroꝝ xpicoloꝝ suis blandiciis venenatis et amiciciis exquisitis et muneribus toxicatis et ↄuersacōibus simulatis et prodicōnibus excogitatis. et libertatibus ac fauoribus acqsitis rapere dispergē cō sumere deuorare et dissipare nō cessant secū ad inferos xpianoꝝ insensatoꝝ trahētes animas infelices. Secūdo vo mala q̄ supueniūt populis ex vsurario maifesto sunt mala spūalia que ad quatuor gña reduci pnt. Primū est

mortales offensiões. Scdm maiores excōicacōes. tercia grauissime obligacōes. quartū difficilime intricacōnes. Primū genus maloꝝ spūaliū inde veniēs sunt mortales offensiōes. Nā q̄ sine legitima cā et sine necessitate ab vsurario etiā manifesto sub vsuris mutuū recipit mortaliter peccat. sicut dr̄ ser. xxxvi. ar. iiii. c. vl. l. lacius dictū est Eodē etiā modo peccat qui eoꝝ recipit oblacōes. sicut p3 ex̄ de vsu. q2 in omibus. Simili mō peccāt oms scienter eoꝝ elemosinas recipiētes vbi faciūt illos impotentes ad satisfaciendū male ablata peccāt inquā nisi aliqua legitima cā excusent. Peccāt quoq3 grauissime q̄cunq3 locāt vel alio sub titulo ocedūt aliquā domū ad exercēdū vsurā: et oīum pctōꝝ que ex fenore illo patrātur ꝑticipes fiūt. Insup vltra hec si sunt pr̄iarche archiepī incurrūt ipo facto suspensioꝫ. Si sunt singulares et minores excōicacoꝫ. Si est collegiū vel vniuersitas intdictū incurrūt. Et si talē sniam p mensem sustinuerunt. extūc intdicte sunt terre eoꝝ q̄zdiu p̄dicti vsurarii ibi cōmorant. Si vō laici sunt ecclesiastica censura p ordinarios opelli debēt. sicut p3 ex̄ de vsu in vi. c. vsuraꝝ. li. vi. Multe insup alie offensiōes sunt in populis q̄ veniunt p vsurarios manifestos quas cā breuitatis obmitto: et etiā q2 satis copiose colligi pn̄t in q̄dragesimali de xp̄iana religiōe in ser. xxvi. p totū. Scdm vō malū ex vsurario manifesto ꝓueniēs sunt maiores excōicacōes: quia multi incurrūt excōicacoꝫ maiorē ꝓpt indebitū fauorē talibus datū. Nā sicut p3 ex̄ de vsu in c. ex graui i cle. excōicati sunt excōicacōe p̄dicta oms ptātes capitanei rectores ōsules iudices ōsiliarii et quis alii officiales q̄ delinquūt in casibus infra scriptis. Et ponūt ibi sex excōicaciones. Prima est si statutū de cetero facere scribē uel dictare p̄sumpserit q2 vsure ab vsurariis exigi possint.

Scđa est si q̇s iudex̄ q̄ vsurariis soluant̄ vsure p̄sump-
serit iudicare. Tercia ē si ad soluendū vsuras debitores
ↄpellūt. Quarta quoqȝ est si q̇s de supra dictis opā de-
derit q̄ vsure olim solute nō repetant̄. Quīta est si sta-
tuta hactenꝰ edita ī vsurarū fauorē q̇ hoc facē pñt infra
tres mēses nō deleuerint de libris ciuitatū. Sexta insup
est si ipa statuta siue ↄsuetudies effectū vsurarū hñtes/
p̄sumpserint obseruare. Oēs igit̄ ꝓpt̄ fauorē ↄcessum vni
vsurario manifesto p̄dicto mō excōicati sunt. ¶ Sed q̄ꝗ
pōt vtrū statuētes q̄ subditi sui nō possent recipe ꝑ vsu
ris in anno vltra duos solidos ꝓ libra. et hoc sub pena.
nō tñ dicūt q̄ vsuras faciāt. sȝ si fecerint nō recipiāt vlt̄
summā p̄dictā. Nūquid incidūt in p̄dictā sñiam excōica
cionis. Et videt̄ q̄ sic: cū quodāmō colorē et audaciā p̄
stāt saltem indirecte ad exercēdas vsuras. ex̄ de vsu. ex
graui. in cle. ibi. diuersis coloribus ꝛc̄. Et q̄ negādo d̄
maiori indirecte videt̄ tacite ↄcedē de minori. ff. r. c. de p̄
curat. maritus. xxv. di. qualis. ex̄ de testa. si pr̄. li. vi. et
de p̄sump. nonne. qd̄ verū est si in fraudē hoc fieret ut p̄
hoc possent exercē vsuras. Secus si in nullo intendēt ↄce
dere et sicut indigene. ex̄ de vsu. vsurarū. li. vi. Licet illd̄
pmittēt ut maius malū euitaret. Sic nō solum de maiori
summa sȝ etiā de duobus solidis denegare vident̄. xiiii.
di. ca. i. xxxi. q. i. hac rōe. Huius sñie ē Io. an. et guil.
¶ Terciū quoqȝ malū ex illo ueniēs sunt grauissime obli-
gacōes. Nā oēs supra dicti fauētes vsurario maīfesto
sicut p̄dictū est. obligati inde remanēt satisfacē ī solidū
oēs vsuras illas: quas suo fauore et auxilio vsurarii ad
exti sunt nisi ipi usurarii restituant eas. Sicut d̄ hoc ple
nius dictū est in q̄dragesimali de xp̄iana religione. ser.
xxiiii. c. i. circa finē. et etiā ser. xxxv. ar. iii. c. iv. ¶ Quartū
genꝰ sp̄ualiū malorū inde ꝓueniēs sunt difficilime intri-

catiões atq; pliritates: qbus ex vno maifesto vsurario repiũt se inicatos: et in arctissimis pplexibus colloca= tos. ¶ Tercio quoq; mala q̃ ex prauitate vsure pueni= unt et maxime ex vsurario maifesto sunt mala corpalia. Quatuor quidẽ flagella et mala ppt̃ eas sup xpianoꝝ corpa pmittit deus. primũ sunt homicidia. Scdm fames terciũ pestes. quartũ crudelitas bestiaꝝ. Et de hijs ma nifeste ait Jo. Apo. vi. in appicõne quarti sigilli vidisse se dicit sedẽtem sup equũ pallidũ. i. diabolũ auaricie et vsuraꝝ mãmona nomiatũ: nã mãmona diuicie interpretat̃. Equ9 aũt pallidus sup quẽ sedebat vsurari9 est. Nẽpe pallor pprius auri color est: et ideo merito auꝝ desigt. sicut ppheta ait. Et posteriora dorse eius in pallore auri qz vsurarius totus aureus est corde. Sequit̃ tex. Jo. et data est illi scz diabolo potestas scz auctas pmissa est. Sup quatuor ptes terre scz vbi regnet vsura et maxime manifesta: i. ad orientẽ occidẽtalẽ meridiẽ et septẽtrio= nalẽ interficẽ gladio fame morte et bestiis terre. Ecce q̃= tuor pdicta flagella hic p ordinẽ numerant̃. Primũ qui dem flagellũ sunt homicidia: nã deficiẽte caritate, q̃ maxi me defecit ex manifesta vsura. sicut in se ser vi e t in c. di cet̃. gñant̃ oia diuisiões secte pcialitates et guerre. ex qbus omibus homicidia sequunt̃. Et d hoc Jo: ait inte= ficere gladio. Scdm flagellũ est fames scz ppt̃ terraꝝ sterilitatẽ seu ppt̃ guerras seu ppt̃ grãdines et desiccãtes rores uel ex inundãcia pluuiaꝝ et fluuioꝝ: aut ppt̃ mures rodẽtes bladas uel ppt̃ inordiata frigora et calores. et consimiles famis occasiões. Et de hoc Jo. subdit et fa mes. Terciũ flagellũ sunt pestes sicut p corrupcõez ae= ris uel aq̃ uel terre morbos varios gñantes febriũ fluxi= um tussiũ iurgiũ apostematũ et ↄsimiliũ tã crebre quasi oĩs patrias ↄsumẽtes. Et de hoc Jo. subdit: et morte.

Quartū flagellū est crudelitas bestiarū: utputa lupoꝝ aut vrsoꝝ vorātiū hoīes seu rabidoꝝ canum venenato morsu toxicanciū eos et ꝯsimiliū bestiaꝝ. Et de hoc Jo. subdit. et bestiis terre. A qbus ī psona iustoꝝ ꝓpheta po stulabat liberari dicēs. Ne tradas bestiis aīas ꝯfitētes tibi. A qbus omibus nos misericordit liberare dignetur immēsa pietas saluatoris ihesu xpi: qui cū p̄re et spū s. iustus et misericors regnat in secula seculoꝝ. Amen.

Feria tercia post dn̄icam de passiōe. quantū et quot im piis modis vsura ꝓximo sit nocua. Ser. xliiii.

Nemo quippe in occulto quicquā facit. et querit ipē in palā esse. Jo. vii. c. Et ī euāgelio hodierno. Scdm em̄ ysido. iii. de sum. bono. Maioris est culpe mai fe ste q̄ʒ occulte peccare. Dupliat em̄ reus est qui apte deliq̄t: q2 agit et docet. Et si hec vera snīa sit: nō tn̄ minor culpa credēda est. q̄ ideo occulte agit ut impune ac liberius et nequs ꝑpetretur. Hoc quippe solet occultis vsurariis ꝯuenire q nō ut mi nus offendāt occulte peccāt et ꝯtractus simulatos fre quentāt. sʒ ne ꝯphendant in malicia: q2 regulare ꝓuer biū qd ꝑmisimus. Nemo in occulto quicquā agit et q̄rit ipē in palā esse. Sʒ tāta est malicia hui2 culpe ut neq̄at aliquo pallio seu versucia occultari. Nā et si hec taciāt lingue hoīm/ ꝯpīm palā faciēt lapides parietum. Teste dn̄o lu. xii. Nichil opertū qd n̄ reueleť et occltū qd n̄ sciať. Clamāt itaqʒ corda paupū deuoratoꝝ p impietatē vsu re. Sicut in. iii. ps. p ꝓphetā ait dn̄s. Audiui vitupacoʒ multoꝝ ꝯmorancū in circuitu: qd verbū pōt esse aliud thema in matia occurrēti. In quo ostēdiť triplex offen sio dei q ex vsura in aīa vsurarii gn̄ať. prima est offēsio ꝓximi ibi. Audiui vitupacoʒ multoꝝ. Scda ē offensio sui

ibi amorancium:tercia est offensio dei ibi in circuitu. ¶Pri=ma est offensio proximi. Nit enim audiui vituperacionem multorum passiue legatur: quia multi vituperantur ex multiplicacione vsure publice uel occulte. ¶Secunda est offensio sui. quia ait amorancium scilicet non transeuncium. sicut faciunt iusti qui de temporalibus tantum necessaria sumunt et ad celestia regna transeunt. Vsurarii vero amorantur in eis corde ore et opere. Primo quantum ad cor de eis propheta ait. Oculos suos statuerunt declinare in terram scilicet per desiderii ardorem inextinguibilem. Secundo quantum ad os ait ysa. xxix. de terra musitat eloquium eorum. Et iterum. Qui de terra est de terra loquitur. Tercio quantum ad opus quia omnia faciunt ut ditentur. ¶Tercia est offensio dei: quia in=quit in circuitu. Et ve in circuitu huiusmodi homines amorantur quia non appropinquant ad centrum xpm qui in medio ecclesie amora=tur. Proinde. i. reg. xxvi. mistice scriptum est. Nimmo inimi=corum dauid rotabitur quasi in impetu et circulo funde. Sed quia de offensione quam facit vsurarius deo et sibiipsi dictum est in precedenti ser. et etiam in sequenti dicetur. Nec insuper potest proximus offendi quin offendat homo deum et semetipsum Ideo quantum offendat vsurarius proximum ad presens tantummodo ostendamus proinde inquantum perniciosa est proximo. Et cum multipliciter offen=dit vsura sic describi potest. Vsura est eradicacio caritatis seu extinctio fraterne dileccionis: fons proprii amoris: et omnis vere amicicie corruptela: mater illegalitatis et decepcionum: le=galis prodicio et domesticum furtum: dolosa pietas: pauperum homicida: impia inter propinquos: prodiciosa inter proximos: de=structio patriarum: inquietus cancer: morbus contagiosus: et per=dicio innumerabilium animarum. In quibus verbis. xii. describun=tur iniquitates quibus vsurarii proximis suis nocent. Et has in tribus articulis declaramus

¶Articulus primus de quatuor iniquitatibus quibus vsurari=us proximo suo nocet.

[P]Rimo describamus quatuor iniquitates crudelis usure: et quod nocuum efficiat usurarium contra proximum suum apiamus. prima iniquitas mala est. secunda peior est. tercia pessima. quarta vero nequissima comprobatur. Quod per usuram in palam eradicatur caritas et extinguitur amor fratne dilectionis. Ca. primum.

[P]Rima usure iniquitas repitur que est eradicacio caritatis seu extinctio fratne dilectionis. Secundum enim Augustinum de fide ad petrum. Cupiditas venenum est caritatis. sic etiam in gradu maxime usura dici potest. hoc luminosa ratio dictat; auctoritas firmat et clare experiencia monstrat. Primo quidem luminosa ratio dictat. Constat enim quod ex multis actibus virtuosis bonus habitus generatur et generatus adhuc ex bonis actibus dilatatur atque eo dilatato animus in aliis actibus delectatur. Insuper tali ex dilectacione actuum frequentatorum efficitur opus bonum. Ex quo patet quod mutuum liberale atque gratuitum actus est caritatis atque fratne dilectionis. Ex tali nempe actu in proximum frequentato: quia secundum Alex. de al. mutua beneficia accendunt caritatem ideo fratne dilectionis habitus generatur vel si aberat vel si aderat dilatatur demum delectatur tale mutuum frequentare. hec frequentacio delectat et firmat habitum fratne dilectionis: quo firmato dilectio inter proximos firmiter perseverat. Sic econtra si actus dandi mutuum non ex caritate sed ex cupiditate et spe lucri ab homine frequentatur: talis cupiditatis actus iam generata cupiditas crescit et dilatatur: atque intantam complacenciam terrenorum animum blanda quadam violencia trahit quod in voraginem insaciabilis et inextinguibilis appetitus pecunie mergit. Ecclesiastes v. c. ait Avarus non implebitur pecunia. Si quis etiam cum sit mutuum dare gratis negat etiam si in tantam cupiditatis voraginem non labatur non tamen ab hac avaricie macula immunis est. cum dare mutuum in multis casibus sit preceptum. sicut patet ser. xxxvii.

a.x.iii.dictū est. His nempe duobus modis et nō dādo mutuū gratis aut nullo mō illud cōicando: et si non pit īnt ciues eradicat̄ et extinguit̄ amor frne dilectōis et mutue caritatis: qr īnt eos nō practicat̄ actus dilectōis qui īnt eos hēat ligare et vnire corda mutua carita te ut iā verificet̄ qd etiā apo.ii.thi.iii. ait. in nouissimis diebus instabūt tpa piculosa. et erūt hoīes seipos amātes cupidi. ¶Scdo hoc idē auctas firmat. Ait eīn apo. .i.thi. vi. Radix oīum maloꝝ cupiditas est. qr omia fere mala oriunt̄ ex illa. Sicut de caritate ecōtra ɔtingit. qr omia bona ex amore originē hñt: eo qꝫ oīum virtutū ac qꝫ bonoꝝ radix et forma caritas esse dicat̄. Ad hoc etiā ex. de vsu. c. vorraginē. li. vi. vbi dr. Nullus imꝓbior fur uel raptor qꝫ vsurarius q aīas deuorat et facultates exhaurit. Ex hijs ꝫ pꝫ quare modernis tpibus tm̄ extraneum atqꝫ quodāmō horridū paret īndigētibus mutuum dare gratis: qr scꝫ iā verificat̄ qd dn̄s Math. xxiiij. ca. ait. Qm̄ habūdauit īniqtas refrigescit caritas multoꝝ. Et qd ɔueniēnt9 dici pōt īniqtas qꝫ vsura: qr et nō eqtatē sonat. et verā ɔtra primū īniqtatē importat ¶Tercio quoqꝫ istud idē clare expiencia mōstrat: didici nāqꝫ expiencia teste qꝫ qui alicui assuescit elemosinas dispēsare semp ad ampli9 largiendū dilatat̄ cor eius: et qd mirabile est illius substācia ex hoc nō minuit̄. sꝫ quodāꝫ īncōphensibili mō crescit: ut expiencia ipa veridic9 testis sit scripta q ait pūer. xi. Alij diuidūt ꝓpria et diciores fiunt. Alij recipiūt aliena et semp in egestate sunt. Et iterū Lu. vi. Date et dabit̄ vobis. Ex hiis q dicta sunt pꝫ. qꝫ sicut ex ipo actu mutui gratis dati siue ex elemosinarū frequētacōe caritas īnt xpianos gn̄at̄ et ɔualescit. Sic ex defectu eoꝝ eradicat̄ caritas et extinguit̄ īnt xpianos ꝓximos dilectō vera,

¶Qđ vsura ē fōs et fomentū amoris ꝓpii uel pticularis

Secūda iniqtas est fons ꝓpii ¶Ca.scdm.
amoris. et omis vere amicicie corruptela ut cū
Aug9. testat et s̄ positū est. Caritas oīa ꝓpiis
et nō ꝓpria oībus anpomit. vsurari9 aūt opositū facit.
Nā sicut p experienciā pꝫ: quilibet hō exercicio suo in ar:
te reipublice vtilis est: agricole cerdones sutores fabri
sculptores pictores milites et osimiles oms. Solus vsura
rius sibi soli vtilis est atqꝫ nulli alteri nisi sibi soli lucra
tur. Apt̄ miluo opandus est qui semp clamat Mio Mio
Mio. sꝫ in hoc deterior est vsurarius q̄ꝫ miluus: qꝛ solum:
mō clamat ore vbi vsurarius cupido corde impio ore at
qꝫ nequissimo ope clamare nō cessat Tāta de iniqꝫ ꝓpii
amoris vsurarius cupidine flagrat: qꝛ inquātū talis ne:
minē diligit nulliqꝫ se associat nisi cā ꝓpii lucri atqꝫ cō:
modi suiꝑ eo qꝛ miro mō gnat vsura corrupcōez omis
amicicie atqꝫ omis ciuilis societatis: pinde ꝓpiissime d
talibus ad philipꝑ: ii. loquit̄ apo. dicēs. Oms scꝫ vsurarii
q̄ sua sunt q̄runt nō q̄ ihesu xp̄i: pinde qꝛ solū sibi pdest
et aliis obest: de morte illi9 magis letant̄ oms etiā con
sanguinei eius q̄ꝫ d alio cuiuscūqꝫ gnis pctore Cui9 etiā
rō est qꝛ dū viuit oīt̄ auarus et tenax estincc de bonis
suis pticipant osanguinei uel amici sui: non paupes uel
vicini: qñimo tota familia domus sue ex auaricia sua cū
illo viuit in angustia. sicut plени9 appebit ser. se. art. iii.
c. ii. Cū vo talis vsurari9 defunct9 est si dimisit qꝛ resti:
tuant̄ male ablata certis iocūdant̄ cūcti qui ei soluerūt
vsuras. si etiā dimisit qꝛ restituant̄ incerta letent̄ paupe
res et mēdici: et oīt̄ oms audita vsurarii nece gaudēt.
Et maxime hii q̄ de bonis illi9 qd ante nō poterāt pti:
cipare sperant. vn̄ talis merito assimulat̄ porco: de quo
dū viuit nulla habet̄ vtilitas sed multus laborieo vero

mortuo de illo et magm̃ et pui et qũqȝ ↄsanguinei et qñ qȝ vicim̃ pticipãt. ¶Qd vsura est mater illegalitatis et decepcõnũ. ¶Caplm̃ terciũ.

Ercia iniqtas est mat̃ illegalitatis et decepcõnũ. Nã subtilissimos ↄtractus et dolos studiosissime excogitans: ut multiplicibus viis fenus exerceat et lucra exaugeat et rapinas acqrat: qd cũ fecisse cõspiciat letant̃ gloriat̃ se sapient̃ egisse et multos alios tam in maliciis qȝ in diuiciis supasse. Ad quē increpatiue ꝓpheta ait: quid gloriaris in malicia. i. in pecunia male acqsita. q potēs es in iniqtate. i. vsuraria pecunia nequiter possessa. tota die iniusticiã cogitauit lĩgua tua. sicut nouacula accuta fecisti dolũ. Nēpe cũ ait: tota die. pseuerantē sollicitudinē in malicia notat. Cũ aũt addit iniusticiã iniustũ ↄtractũ et lucꝝ demõstrat Et qȝ talia omni malicia cordis oris et opis ppetrauit recte subiũgit cogitauit. Ecce cor nequã malicia pregnãs lingua tua nõ dei, potēs em̃ in iniqtate esse ꝓbat̃ qȝ absqȝ labore iniusticiã nõ cessat cogitare. et loqui etiã malicia oris. Sed cũ lingua nõ sit cogitare sȝ loqui q̃re ꝓpheta ait. Cogitauit lingua tua. nisi ut in boꝝ duoꝝ ↄiunctõnũ exprimat̃ impii lucri excogitacõ velox cum ꝓmpta ac pata ꝓlacõe verboꝝ. seo qȝ prompte nouit ad lucra formare verba. iuxta cupidinē cordis. Et ut oñdat qȝ simile opꝰ p̃dictis duobꝰ oĩno ↄforme sit merito subdit. sicut nouacula accuta fecisti dolũ. i. ope pfecisti dolosum lucꝝ. Vide qȝ apte barbitõsori vsurariũ ↄpat et nouacule linguã eius. Tria nēpe in nouacula ↄsiderari pñt. prio em̃ occultat aciē sua in scipa. sic quoqȝ vsurarius acutã suã maliciã abscõdit i corde sua. ꝓinde de taliũ corde Iere. xvii. ait. prauũ est cor hoĩs et inscrutabile. Scdo ante quã radat. acuit̃ nouacula sup lapidē oleo vnctũ. Sic

adulacō malicōsa vsurarioꝝ ɔtractū ꝑcedit. Et de tali ꝑ
pheta ait. Mollití sunt sermōes eius sup oleū et ipi sunt
iacula scȝ ferientiū hoīm corda: ita scȝ efficaciter et recte
videt̄ loqui. Tercio vo cum ipa nouacula radunt̄ pili .i.
paulatim auferunt̄ tpalia bona. Vñ ezech. v. pmissiue do
minus ad vsurariū inqt. Sume tibi gladiū acutū radēn:
tem pilos. Et subdit̄ a ꝓpheta. Dilexisti maliciā .i. mali:
ciosum ɔtractū sup benignitatē .i. plus q̄ȝ mutuū dare grīs.

¶ Quod vsura est quedā legalis ꝓdicō et domesticū furtū

Quarta iniqtas est legalis ꝓdicō ¶ Ca. iiii.
et domesticū furtū. Legalis quidē ꝓdicō est qȝ
vsurari9 et maxime manifestus ꝑdicit q9 lucrari
intēdit: tn̄ ꝓdicō dici dȝ qȝ sub pallio pietatis atqȝ ser:
uicii aliena ꝑdat̄. Est insup domesticū furtū: qȝ vsurari9
facit ɔtra ꝑceptū dei. Exo. xx. vbi dȝ. Nō furtū facies. In
cui9 misteriū Math. xxi. c. scriptū est. intrauit ihesus in
templū dei et eiciebat oēs emētes et vendētes in tēplo.
et mēsas nūmulorioꝝ et cathedras .i. sedilia vendēciū co:
lūbas euertit: et dicit eis. Scriptū est psa. lvi. dom9 mea
domus orōis vocabit̄. vos aūt fecistis eā speluncā latronū
Spelūca nāqȝ latronū dȝ esse ille loc9 vbi q rapiunt̄ spo
lia ɔgregant̄. Ecce q9 latrones vocat dñs nūmularios q̄
ꝑ munusculis fructuū et ɔsimiliū pecuniā mutuo dabant
vt offerent̄ in tēplo. Deteriores eni sunt nō simpliciter sȝ ali:
quo mō vsurarii q̄ȝ latrōes et fures: et hoc quadruplici rōe
primo rōe familiaritatis. scdo rōe assiduitatis. tercio rōe
sagacitatis. quarto rōe securitatis. Primo rōe familiari:
tatis: nā latrones et fures dici pñt latrones siluestres: ipi
vero vsurarii latrones domestici ɔprobant̄. Latro nempe
siluester audito clamore manifestāte illū subito fugit: qd
quidē circa expiēciā ꝓbari pōt. hic vo cenciēs si ad latro
nem clamaret̄ tāquā domesticus latro nō fugit: qd ɔtē

certa expiencia pbari pōt. Proinde piculosior est quam latro silvester cum nulla sit ad nocendum efficacior pestis quam inimicus familiaris ¶ Secūdo rōne assiduitatis eo q; magis otinue ab eis q̄3 a ceteris furibus derobant et denomiantur cum fur et raptor expolient aliquo tpe determinato. sed ipe vsurarius homies expoliat die noctuq3 in quolibet die festo in die dominice passionis in pascate. eciā dum audiat missam ¶ Tercio rōne sagacitatis. Nā vsurarius cum maiori malicia rem alienam vsurpat q; fur et raptor eo qd compellat voluntatem eius q mutuum recipit ad consuetudinem i talem rapinā atq3 p hoc simulat proximo suo aliquam iniustam non inferre ¶ Quarto rōne securitatis. Tū quia vsurarius rem alienam vsurpat sine timore psecucōis. Tum eciam quia detinet eam sine timore repeticōnis cum habeat libertatē et securitatem id agere si publicus est. Vel quia vsurarios contractus tanta malicia circumuoluit et celat q; in eis vsuraria labes apparere nō pōt. Fur vero et raptor hoc duplici timore minie priuati sunt

¶ Articulus scd̄us de quatuor aliis iniqtatib; p quas vsurarius proximo est nociuus

Dedamus eciam quatuor alias iniqtates vsure p quas manifeste clarescant hui; sceleris nocumenta quibus gradatim vsurarius proximo suo nocet

¶ Qd̄ vsura est q̄dam apparens pietas dolis et decepcōibus plena Ca. i.

Prima iniquitas addi habet q̄ est dolosa pietas eo q; sub spē pietatis et subsidii caritatis paulatim et a pñcipio q̄si isensibilit̄ serpit/et serpēdo vsq3 ad totam devoracionem tpalis substācie proximorum absq3 pietate pertingit. put multiplex expiencia docet.

Quasi eñi mutuũ qđ ab vsurario paupi dať ·opium di ci pōticum dormiens soporetur ut insensibiliter de illa modica substancia sua euisceret atz priueť. Preterea tanta cupiditatis affectōne eruit sibi ꝓprios oculos mentis vt seipm credat atz dicat se ꝓximi intendere pietatē vbi so lũ aut pñcipalit̃ intendit ꝓprium lucrũ atz comoditatem. Ecce dolosa pietas et ipocrasis simulata contra qđ deuť. ·xv·c·Nō ages quippiā callide in fratris necessitatibus subleuandis·Hac qdem de cā in qbusdam italie ciuita tibus·el piatoso·p antifrasim vsurarius nomīať videlicz cum sit impius et crudelis: qua eñi rōne hic impius pōt intendere aut ptendere pietatem qñ paupem et egenum indigentem aliquo mutuo gratis dato uel alio iuuamie subleuari iuuat paupiorem fieri et illa modica substancia que non sufficit ei quadam crudeli pietate priuari: o se ua pietas et crudelissima fera q̃ audacia q̃qz temeritate qua demqz fronte dicis te ex pietate moueri aut in hoc agere opus pium. vere vtiqz est sentencia illa que ait· nulle sunt accuciores insidie quam que sub officii simili tudine latent

Per vsurā paupes impie trucidanť

Capitulũ scđm

Secũda iniquitas est paupum homicida. Nā pau peri aufert vestimentum calceamentum domum lectum cibum potum et victum et p consequens aufert ei vitam. Proinde·ecclesi.xxxiiii.c. ait·Panis egē cium vita paupum est et qui defraudat illum homo san guinis est qui aufert in sudore panem quasi qui occidit proximum suũ. Omnis nempe natura rerũ subuenit hoīs indigencie gtīs et q̃ntum in se est illi cōicat bona sua. sidera sol et luna homī lucē pstant. ether rorē nubes plu uiam ignis calorē·aer flatũ. aqua potũ et lauacrum ·tra

multiplicē fructū. vnde aug9. Judicium maximum dīne bonitatis est qđ quelibet res cogit̄ dare seipam: et tam̄ hec om̄ia bonī nō sua bn̄ficia vendūt sicut vsurarius ne quā. sed gratis illa impendunt. Pretea si in die iudicii ut dicit̄ mat. xxiiii. Dicet dn̄s hiis qui indigentibus de bonis suis nō fecerint pietatem. Discedite a me maledicti in ignem et̄num qui pat9 est diabolo et angelis ei9 Esuriui et nō dedistis michi manducare. Sitiui et non dedistis michi potū. Hospes eram et non collegistis me Nudus eram et non me cooperuistis. Quid obsecro vsurarius dicturus est: qui tanta impia impietate et simulata nequicia rapiūt aliana. Auferūt nempe panem de manu famelicoꝝ et pueroꝝ. potum de manibus sitibūdoꝝ hospicium et domiciliū ab errantibus circūquaq; et vagis: indumentū de corpo nudoꝝ: ex penuria infirmari faciūt sanos; et in carceribus trudunt: et cruciant liberos et tanq; lupi rapaces de carnibus miseroꝝ se satagunt saciare

Quod vsura facit hoīem crudelem et seuū non tm̄ in extraneos: sed eciā in ꝓpinquos Ca. iii.

Ercia iniquitas est impia in ꝓpinquos. Facit em̄ vsura hoīe; seuum et impiū nō tm̄ in alienos: s; eciā in ꝓprios filios et in alios consanguineos impietatē et nequiciā effundere facit dū spūalit̄ intimūt̄ p eū. Hinc oseas. ix. c. ait. Effraim deducet ad interfectores filios suos. Effraim nempe crescēs interp̄tat̄. Et merito vsurariū qui p vsuram in diuiciis creuit significat̄. Hic vero tunc ad diabolum animarum interfectorem filios suos deducit: cum ꝓprijs filijs diuicias male acquisitas relinquit. Ex quo patet qđ non tantū se. s; om̄es cōsanguineos suos quibus in vita uel in morte vsurarius compartitur vsuram demonis imolare comprobatur. Hinc ꝓpheta ait. Imolauerunt filios suos et filias suas

demonijs. Proinde i inferno pr̄ et filii iuicē maledicēt Dicet nempe pr̄ filio cū eo isimul odemnato maledict9 sis tu fili mi q2 pter te crucioz biis tormentis. Fui em̄ v-surarius ne tu esses egenus pter carnē tuā pdidi aīam meā/q2 te iniuste ditaui/me iuste dānauit ut esses in mū dana osolacōne. sum ego in etna dānacōne/o maledicte fili ut quid vnquā te genui. vtinā nūq3 fuisses in mundo ne ego essem in hoc tormento. Rūdebit filius pr̄i. Imo maledictus sis tu pr̄ mi/q2 nisi me implicasses i tuis im piis lucris nūc nō essem in biis etnis tormentis/q2 pl9 amasti me q3 te:dānasti me et te/q2 nō timuisti deū p te nō timuisti deū p me. ppterea iuste dānauit me et te/ut vificet qd eccles. xli. c. scriptū est de pr̄e impio oqrunt filii qm̄ pter illū sunt in obpriū. Idē faciūt vxores vsu rarioꝝ maritis suis et q̄buscunq3 ppinquis. et euerso si iniuste pticipauerūt impia lucra vsure ¶Qd vsura facit homiem otra suos pximos pditorē. Ca. iiii.

¶ Quarta iniquitas est pdiciosa in pximos/q7 aūt vsurarius pdicōz eaā in pximos suos agat ipa expiencia manifestat. Sepius em̄ otingit q7 cō spiciēs ppriū vterinū fratrē aut aliū attinentē sibi pul-chram hr̄e domū uel aliq3 aliā possessionē plurimū gra-tā tact9 ocupiscēciis oculoꝝ subuenire illi nititur aliquo mutuo vbi p pignere pōt hr̄e qd acquirē ocupiscit/quo equidem inito otractu paulatim pmittit crescere fenus/cūq3 tantum excreuerit q7 cernit fratrem non posse col-ligere pignus/accepta occasione occulta cautela et qua dā iusticia simulata iuridice possessioꝝ uel domū ingre-dit/et q̄si aduertenē sic frēz suū illis possessioib9 puat Ecce pdicio impia in ppīquos In alienos aū hec pdicio clarius p3. q2 ā omedendo et bibendo cū eis intendit ab illis p usurā rape bona sua more pditoris iude/q̄ cū xpo

comedens ac bibens inimicis suis ꝑdidit eū. Similis igit̄ est parce q̄ nulli parcit Sȝ ī hoc deterioꝛ est qꝛ illa peurit semel hic aūt semꝑ uel saltem sepe ¶Articulus tercius de vltimis q̄tuoꝛ iniquitatibus q̄bus vsurarii ꝑxi= mis suis nocent

Speraddamus vltimas quatuoꝛ iniq̄tates vsure ut plenius innotescat q̄ncū ꝯtra ꝑximū seua sit ¶Quō ꝑ vsurariam pꝛauitatem patrie multipliciť destruunť ¶Ca.i.

Rima iniquitas est destructō patꝛiꝫ. Tria em̄ sunt grauabilia mala q̄ ex vsuraria pꝛauitate supue nire ꝯsueuerūt in felicibus patriis xp̄ianoꝛū; quorum p̄ma sunt mala tp̄alia. scd̄a mala sp̄ūalia. tercia sunt mala coꝛpalia. de q̄bus in p̄cedenti ser. c. ultimo pleni⁹ dictū est ¶Quō usura est tanq̄ꝫ inquietus canč qꝛ semꝑ pauꝑum substanciā rodit ¶Ca.ii.

Ecūda iniq̄tas ē cācer inq̄et⁹ quolibet nāq̄ꝫ tp̄e quolibet die q̄ libet hoꝛa quolibet pūcto atq̄ꝫ momento pauꝑum substanciā fen⁹ vsurarii ro= dit. Et qō mirabilius ē cūcta illius bona dentes hr̄e vi deně. Nūmi etem̄ ei⁹ dentes hn̄t. Similit̄ frumētū illius qō ut ab hoib⁹ ꝯmedat̄ a dn̄o factū est dentes hꝫ. Et cūcta illi⁹ bona tales hn̄t dentes qꝛ ꝯmedūt egenoꝛum domos vineas vestes ⁊c̄. et cūc illoꝛū bona ꝯsumūt; imo qō mirabilius ē ꝯmedūt paupū xp̄ianoꝛū carnes et ossa Pꝛoinde solet a q̄busdā paupib⁹ lamentabilit̄ dici. heu me qꝛ habeo ab vsurario. c. ducatos mutuo q̄ michi ꝯti= nue rodūt ossa. Ecce sine intermissione crudelis vsura. vn̄ iob. iiii. ca. in persona talis pauperis loquitur dicens; q̄ me cōmedunt non doꝛmiunt. Hinc merito vsura nuncu= patur a quibusdam moꝛsura; qꝛ ꝯtinue moꝛdendo ꝯsumit substāciā egenoꝛū; imnirū si moꝛiendo ꝑuenit ad infernū

cicius q̄z ceteri peccatores q̄dāmodo:q3 ɔtinue die no ɔ ctuq3 incessant currit ad eū/dū in quolibet momento ꝓ uocat ad iracūdiam deū. vñ p ysa. ōns lxv. de talib9 ait. populus sc3 vsurarioꝝ ad iracūdiam me ꝓuocans añ fa cie meā semp ¶Est insup vsura tanq̄3 pestilens et ɔtagiosus morbus. ¶Ca. iii.

Ercia iniquitas est morb9 ɔtagiosus. Graue q̄p pe piculū reputat̄ cū leprosis diuci9 ɔuersari. Sȝ incōpabilit̄ piculosius est cū vsurariis ɔuersaciōȝ hr̄e aut q̄cq̄3 acceptare ab eis:cū illud corpale. hoc vo spūale piculū sit. Hic iero. ait. Cauēdū ē nobis marie ne ab hiis acci͞piam9 munera quos nouim9 viuere de lacri mis paupum:ne dicat̄ nobis si videbas furem currebas cū illo. ꝙ ide legit̄ in vita beati fulcõ:q̄ cū mortuus esset statim diabolus obiecit ei q̄ veste a quodā vsurario ac cepisset Ad intelligens deus miseratus illius aie ex ve ste illa piclitanti ꝓstine vite restituit eū ut culpā quā in vita ɔmiserat añ finē vltimū emendaret. Attñ in hmoi si gnū dño pmittente diabolus sic g̃uit pcussit eū:q̄ p to tā vitam illius pcussionis in eo aliqd̄ vestigiū appereret Deniq̄3 q̄ ɔtagiosum sit fenus expiencia ptȝ:q̄ñ vsq̄3 ad tpa nr̄a tm̄ excreuerit vsuraria labes q̄ iam nullus de ea rubor:nullus de ea timor:nullus deniq̄3 g̃uitatis eius respectus int̄ xp̄ianos remansisse videt̄. Tātū em̄ vbiq̄3 hec ɔtagio creuit q̄ sicut vbi oms fetēt. supuenies ali9 fetens eius nō sentit̄ fetor. sic tm̄ dilatata est hec impia pestis q̄ ne dū viros. vm̄ eciā mulieres infecit:at3 nunc iam vificat̄ qd̄ iere. vi. c. scriptū est a maiore vsq̄3 ad mi norē oms auaricie studēt:at3 multo lacrimabilius ē qd̄ subinferē a ꝓpheta vsq̄3 ad sacerdotē cūcti faciūt dolū. i. dolosam vsurā:dū sc3 multiplices ɔtctus vsurarios simu lata calliditate freq̄ntant Olim em̄ in tota vna ciuitate

magna vix omnis solus fenerator repertus esset. sic qn̄ etiā de tali nefaria fama diuulgabatur omnia bona sua bona diaboli dicebantur. Si quis domū eius aspiciebat aut vineā siue agrū aliis circūstantibus execrantue dicebat. Ecce domū seu agrū diaboli: et sic de ceteris eius bonis. nemo sumpsisset de domo illius ignē: nemo in ecclesia ab illo sumpsisset uel ei dedisset osculū pacis. pueri quoq3 ad occursum illius expauescebāt et inuicē illū digito monstrabant. Nūc proh dolor et amētia deploranda tales ab hominibus honorantur omnes illis assurgūt. preponuntur in officiis. extimantur in consiliis. cōitatiua magna sortiantur in platheis: copulantur in cōiugio cū nobilibus parentelis: et quod execrabilius est nō restituentes. Sz quā3 restitue simulantes in cimiteriis i ecclesiis etiā cōsecratis locis cū sollēnioribus exequiis q3 ceteri tumulātur: q2 iam quasi vbiq3 hoc scelus assumpsit faciē honestatis et pietatis. Fugiēda igitur imo oino abhorrenda est cōtagiosa cōuersacio ipsorū: nec cum eis comedendū: nec etiā bibendū est: exemplo illius qui scdm cor dei repertus de se ait. Superbo oculo. et insaciabili corde cū hic nō edebam. Et iterum. i. cho. v. c. apostolus ait. Si is qui fratur nominatur est fornicator. aut auarus. aut ydolis seruiens. aut maledicus. aut ebriosus. aut rapax cū huiusmōi. nec licet cibū sumere. ¶ De innumerabili multitudine aiarū que ex vsura seu occasione vsure periclitantur. Ca. iiii.

Uarta iniquitas est illaqueacio et perdicio innumerabiliū aiarū. Diuersis nēpe causis rōnibus et modis innumerabiles aie ex hac vsuraria labe illaquantur atq3 periclitantur. Et quod dolendū est paucissimi de hoc aduertūt. Inter hos aūt connumerari pūt plurimi absq3 legitima cā sub vsuris mutuū recipiētes: notarii q de vsuris scienter cōficiūt instrumenta. Testes quoq3 et sensales seu in huiusmōi mediatores locii

vsurarioꝝ atq; factores illoꝝ serui atq; ꝑcuratores ad v:
surā inducētes:aduocati patrocinantes ꝑbentes talib9
ptātem exercendi fenus.sicut ptātes capitanei/rectores
ꝯsules/iudices/ꝯsiliarii/in fauorem vsurarū statuta ꝯfi
cientes ꝑfati uel ꝯsimiles scienē ius reddentes ꝺ vsuris
Similit omes ꝑdicti statuta in fauorē vsurarioꝝ facta
sustinētes uel obseruantes seu ec ñ delentes:nec periculis
sunt inmunes pupilloꝝ tutores et curatores dū ꝑ eis co:
tractus vsurarios ꝯficiūt.vel iam ꝯfectos execucōne re
quirendo fenus ꝑficiūt.Hiis quoq; ꝯnumerari pñt·vi:
due. mres idipm coopantes:rectores hospitaliū atq; spi
ritualiū domoꝝ gubernatores:minisli vsurarioꝝ heredes
inecnō et testamentoꝝ vsurarioꝝ iniqui executores:pri:
cipes atq; dñi;et dñia iudeoꝝ uel xpianoꝝ fenora susti:
nentes:usurarioꝝ vxores filii et filie:serui et ꝯsanguinei
affines amici et qcunq; alii i culpa seu vsura ꝑticipātes
vsurarioꝝ generi de fenore vxoꝝ suarū dotes recipiētes
Hiis quoq; ꝯnumerandi sunt omes qui locant uel ven:
dūt vsurariis ad exercendū fenus/domos/uel apothe:
cas:necnō et denarios ut melius fenorari possint vsura:
riis mutuantes.Insup et ꝑlati atq; curati q vsq; ad mor
tem ꝑmittūt vsurarios hec impia cumulare lucra.Cōfes
sores quoq; cōtra iura in vita seu in morte vsurarios et
quoscūq; supra nomīatos absoluentes seu ut verius di
cā decipientes vsurarios manifestos sepelientes uel se:
pelire fingentes:elemosinas iniuste de fenore recipien:
tes:et quocunq; ad nō satisfaciend certas vsuras occasi
onē ꝑstantes.Horū tñ oīm ꝑticulares assignare rōnes
et autoritates nō est tpis occurrentis cū de eis plenius
dictū sit in qdragesimali de xpiana religione ser:xxxv.
ꝑ totū.Sufficiat ad pñs omia supra dicta ꝑ sniam apo
stolicā ꝯfirmare :ad ro:i:vbi apostolus ait de omnibus

supra dictis nō intellexerūt q̄ qui talia agūt digni sunt morte nō solū q̄ faciūt ea. sꝫ etiā qui csenciūt facientibꝰ A quibus omībus nos ihesus xp̄s imunes faciat et cser uet directoꝛ cseruatoꝛ et tutoꝛ oīm qui sperāt in eo qui glorioſus et laudabilis ꝛc̄· ¶Feria quarta post dn̄icam de passione. quot prauitatibus depraueť homo p prauitatē vsure Ser. xlv.

Si michi nō vultis credere opibus credi te. Ioh· x. c. Et in euangelio hodierno mirabilia sunt opa viciorꝫ. et inter ceta maxime cupidis viciū mentales oculos eruit; ꝑinde in. xxxviii. ps̄. ꝓpheta de ta li cupido inquit. Thesaurizat et igno rat cui cgregabit ea; qd v̄bum pōt esse thema in p̄nti ma teria vbi ondiť cupidi et vsurarii triplex cdicō pñcipaľ p̄ma est insaciabilis cupiditas; qꝛ thesaurizat. scd̄a est culpabilis cecitas· qꝛ ignoꝛat; tercia ē miserabilis īfeli citas; qꝛ cui cgregabit ea. p̄mū ptinet ad cupiditatē af fectus scd̄m ad cecitatē intellectus. terciū ad possibili tatē seu facultatē effectus. Et iterꝫ qd p̄t etiā esse aliud thema in ps̄. xlviii. idem ꝓpheta ait. Relinquēt alienis. Ecce terciū: diuicias suas Ecce p̄mū et sepulcra eorꝫ do mus illorꝫ in etnū. Ecce scd̄m Sꝫ infra ii. c. exponeť pleni us hoc verbū Ad hec tria miro mō disponit vsura eo q̄ totū homiez et vitam eius depꝛauat nō tm̄ ctra deū sed ctra ꝓximū sicut in duobus sermonibꝰ p̄cedentibꝰ pꝫ· sꝫ etiā ctra seipm stupendā prauitatē gn̄are p manifesta opa manifestat· Proinde vsura sic describi pōt. Vsura ē terrenorum inextinguibilis sitis cecitas mentis seruitus miseranda augustia cordis obꝓꝛiū vite illaqueacio dia boli certitudo dānacōnis· impenitens malum et horribi litas mortis In qua descripcōne nouē prauitates vsure

sub triplici articulo declarent᷑ ꝓme tres sunt male. scdo e sunt peiores. tercie vo tres pessime ondunt᷑. Et si mich i nō vultis credere opibus credite. sicut dn̄s ait. in ꝓposi to vbo ¶ Articulus ꝓmus triplicat᷑ depauat᷑ homo quo ad seipm̄ p prauitatē vsure.

Primo ponantur tres ꝓme prauitates vsure qbus quo ad seipm̄ vsurarius depauat᷑. Et hec qdem ꝓme tres vtiq₃ male sunt ¶ C. i.

¶ De insaciabili cupidine tpaliū rex̄ q̄ p vsurā in aīa gnant᷑

Prima aūt prauitas eius ē trenox̄ inextinguibil᷑ appetit9 et sitis: gnat em̄ vsura auaricie et q̄st9 īfimitū ardorē et īsaciabilē sitim. Et hoc triplici rōe. Pri mo rōne desiderii. scdo rōne mōi. tercio rōne tmini. Pri mo rōne desiderii. q2 q̄nto plus vsurarius h₃ tāto plus similia ocupiscit. vn̄ puer. iii. Ignis nunquā dicit sufficit ignis eciā nō extinguit᷑ ex apposicōne lignox̄ siccox̄. s₃ auget᷑. Crescit amor nūmi q̄ntū ipa pecunia crescit. Nō hui9 est. q₃ pon9 pecunia nō ibi ponit᷑ vbi sitis auari ē vn̄ sicut vinū in dolio nō sedat corpalem sitim. Sic pecu nia in bursa vel in archa sitim mentis sedare nō pōt. q̄n to magis hec ocupia crescit. tāto eciā min9 h₃ qd ei suffi cere possit. Talis quoq₃ insufficiencia rex̄ maiorē esuri em et amorem rex̄ tpaliū gignit. ex quo sequit᷑ manife ste. q2 auari cupiditas diuitē vsurariū in summo egenū facit. ꝓinde idropico simulat᷑ qui quanto amplius bi bit tāto amplius sitit. sic vsurarius cupidus q̄nto plus lucrat᷑ tāto amplius lucrari desiderat. Proinde. ber. ait Auarus terrena esurit ut mendic9 fidelis ptēpnit. ut de9 Scdo rōne modi. quāto em̄ modus augendi pecunias. ē facilior / cercior / at₃ securior. et lucx̄ maius. tāto inhiāti ad incrementū illi9. delectabilior ac suauior fit nisi a tali

excessu mentis virtute homo cohibeatur. Sz modus ipse au=
gendi pecunias p usuram preceteris hz predictas quatuor cõ
dicõnes: qz facilior/certior/et securior ē/ac p oñs lucrum
eius est maius. ppterea ad affectū succedendo ad cupidinē
efficacissime operatur. Hinc eccles. xiiii. c. ait. Insaciabilis
oculus cupidi. in ptem iniquitatis nō saciabitur donec cō
sumet iusticiam arefaciens aīam suā. Talis qdē sanguisuge
suge assimilari pt/que mēbro tumido delectabiliter appli
cata sanguinem infectū insaciabiliter sugit Et dū infirmū
mēbrū a putredine sanat sibiipi necē sugendo pcurat. Sic
insaciabilis feneratoz dū venenosam pecuniā insaciabili
ter bibit semetipm inosiderate occidit. Sepe quoqz cōti
git qd eccles. iiii. c. ait. vnus est et scdm nō hz: nō filiū
nō frem et tñ laborare nō cessat: nec tñ saciant oculi eius
diuicijs: nec recogitat dicēs: cui laboro: et fraudo aīam
meā bonis. Tercio rōe finis. Scdm em aristo. i. li. pol.
c. vi. finis vsurarii est augmētacō pecunie. Appetitus au
tē finis sm eū vbi ē est infinitus: ppter qd beatitudinem
appetitus q̄ztū in infinitū maiorē possumus cogitare et
qn̄to forcius et intensius nos valemus. Et hinc est sicuti
ipse ait qz pecunie amatores totā suā scienciā et industri
am et potenciā ordināt ad pecunie lucrū. Preterea rōnalis
aīa ad imaginē dei facta creaturis omibus occupari pōt
Repleri aūt oīno nō pōt: qz capacē dei quicquid deo mi9
est impleri nō valet. Insup nullū corpus spūali loco cō
tineri possibili est. Nā sicut sapia nō pōt impleri archa
sic nec pecunia pōt impleri aīa. Et ber. nō plus saciabi
tur cor hominis auro q̄z corpus aura. hec igitur intelligens
gloriosa vgo maria iubilando luce i. c. dicit. Esurientes
impleuit bonis. scz eternis: et diuites. scz p affectū dimisit
inanes: ppinde eccles. c. v. ait. Auarus nō implebitur pecu=
nia Quidā cū pposuisset cū vsura archā implere deinde

ab vsura cessare cepit parce viuere·et ad arche impletō
nē multiplici fenore laborare:cūq; nōdū archam imples
set timens diabolus ne archa impleta amittet eū: talit
ei guttur astrinxit q̄ q̄cquā non poterat deglutire demq;
allatis varijs cibis cepit eger clamare dicens: crucior
crucior et morior fame .sȝ q̄ a diabolo strangulor man:
ducare non possū: quo dicto cū diabolo spūm exalauit
vt verificet̄ qd eccles.v.c. scriptū est. Qui amat diuicias
fructū non capiat ex eis ¶Quantū p vsurā
mens homis excecat̄ ¶Capitulum scdm.

Secūda prauitas est cecitas. Nempe q̄ntomagis
corpalis oculus ad infima inclinat̄ / tāto ꝑpin:
quior fit: tātomagis restringit̄ corporeus visus.
et cōtra si ad supiora leuat̄: ꝑinde si oculi vni9 hominis
essēt in celo. tota terra q̄ nobis tam imensa videt̄ quasi
breuissim9 pūctus apperet eis. Sic nempe cordi diuino
amori suspenso atȝ diūcto cūcta trena nichil esse videnē
Sȝ ab hiis q̄ spūales oculos suos statuerūt declinare in
trāmā: ab amatoribus hui9 mūdi magna existimant̄: q̄
lumie spūali puati sunt. vñ de hmōi ꝑpheta ait. Nō vide:
bit interitū cū viderit sapiētes morientes simul insipiēs
et stultus pibūt. et relinquēt alienis diuicias suas et se:
pulcra eoꝝ dom9 eoꝝ ietnū. In quibus vbis ꝑpheta in
tali homie tres cecitates int̄ alias esse ostēdit. pma ē dā:
nacōis. Scda derelictōis. tercia habitacōis. ¶Prima ta
lis homis cecitas est dānacōis. Cōsiderat nempe vsura
rius q̄ sic paupes iusti sicut et vsurarij moriunt̄ et exce:
catus pulue trenoꝝ aliā vitā nō credit: ac p hoc dānacō
nē suā nō videt. Et de hoc ꝑpheta inquit. nō videbit. scȝ
oculo fidei interitum. scȝ suū etnum. Et cām huius subdit
cū viderit sapientes. i. iustos paupes morientes. Hinc
eccles. ij. c. ait. Sapientis oculi in capite eius: id ē oculi

mentales paupertatis sapientis sunt eleuati atq3 locati in capite suo xpo nō in hiis transitoriis bonis. Et seq̄t stultus. sc3 vsurari9 in tenebris ambulat. i. p tenebrosā viā ḡdit: imo currit ad interitū sempiternū. Et addit. et didici q vnus vtriusq3 esset interitus. sc3 s3m carnē q3 vsurarius videt nō s3m spūm q3 nō videt. Et addit ꝓpheta. d. simul insipiēs et stultus ꝑibūt. Insipiens q̄ppe est q̄ futura nō intelligit neq3 credit: stultus vō qui negligit illa scire. Vtrunq3 vō vsurarius habet: ꝓpterea tales simul peri= bunt/ quia corpore et anima morientur et damnabuntur Scd̄a cecitas est derelictōis: q2 relinquēt alienis diuicias. nec secū asportabūt eas: teste sanctissimo iob q. xxvii. c. ait. Diues cū dormierit nichil secū offert: apit oculos suos. sc3 quos añ p infidelitatē tenebat clausos et nichil inueniet. Nec vtiq3 mirū: q2 totū thesaurū suū i t̄ra reliq̄t. vñ inuit9 recessit. Sepe quoq3 ɔtingē hoc ad l̄ram solet q alienis relinquūt diuicias suas. vñ ecclesi. vi. c. est aliud malū qd̄ vidi sub sole. Et q̄dem freq̄ns apud hoīnes vir cui dedit deus diuicias sc3 pmissiue et substāciā3 et honorē nichil de est aīe eius ex omib9 q̄ desiderat: nec tribuit ei ptātem ut comedat ex eo. sc3 dn̄a auaricia ꝓhibente. s3 homo extraneus vorabit illud. Insup ɔsanguinei ꝓpinqui sepius alieni sunt vsurarii mortē desiderāt et expectāt ut habeāt illius bona: qd̄ et dn̄s mat. x. c. insinuare volēs ait: inimici hominis domestici ei9: et vē inimici illius sunt cū sepe ɔtingat q filii et ceti ɔsanguinei ne vsurarius restituat aliena malicia aut violēcia impediūt ɔfici testamēta et caucōes debitas fieri sicut de plurib9 michi ɔstāt euenisse tpibus meis Nō q̄dem iusto dei iudicio ɔtingit illis ut nō possit cū volūt qñ. cū potant noluerūt. Tercia cecitas est habitacōnis: q2 q̄si opinari tales vident q i sepulcris suis habitare debeāt sp. sc3 ita fatuose exornant ea et in locis sacris collocāt illa. Et

dē hoc subdit. Et sepulcra eorū domus illorū in eternum. Prointe ad talē p ysa. xxii. c. ait. Quid tu hic. scz i ecclesia q̄si qs hic qz excidisti tibi hic sepulcrū: excidisti in excelso memoriale diligent̄ impetra tibi tabernaculū. Ecce dn̄s asportari te faciet sicut asportat̄ gall9 gallinaci9

¶ Quod vsurarius nō dn̄s diuiciaꝝ. sz seru9 merito dici dz

Tercia prauitas est seruitus miserāda Ca. iii. vsurarius em̄ seruus diuiciaꝝ est qd̄ manifeste declarat pp̄heta dicēs. dormierūt somnū suū et nichil inuenerūt oīes viri diuiciaꝝ in manib9 suis. Ordo quidem ɔgruus ē qn̄ diuicie sunt viroꝝ. n̄ aūt qn̄ viri sūt diuiciaꝝ. sz hūc ordinē puertit auaricia et vsura ut viri sunt diuiciaꝝ et nō ɔuerso. Triplex em̄ seruile officiū sub dn̄o diuiciaꝝ vsurarii hn̄t. pmū officiū est obediendi. scdm custodiendi. terciū ɔformandi. vnū aliud seqt̄ ɔnter. pmū ptinet ad nūmos multiplicandū. scdm ad eos ɔseruandū. terciū ad eū illis ɔformandū. Primum illius seruile officiū est obediendi. Tanto nempe flagiti desiderio atqz voto tātaqz seruitudine ac subiectōne cordis/oris/et opis deditatus est vsurius obediencie nūmismaxime ad ipm multiplicandū: qd̄ ad p̄ceptū ill9 cogitat impia et iniqua in corde eius freqn̄t versant̄ studiose cogitacōes pate ad decipiendū circūueniendū atqz fallendū: fabricāt cauillacōes iniusticie simulacōes calliditates peruersitates malicie machinacōnes dupliciates pdicōes et ɔsimilia. ad iussionē illius multiplicat vsurarius mendacia p iniuria sophistica vba: frangit pmissa et sic de aliis hiis similia: pcipiente illo abstinet a delicatis cibis et a vestibus p̄ciosis/a solaciis/ a q̄ete et somno. Illo quoqz īpante patrat̄ crudelitates iniusticias neq̄cias et similia. Insup ad impiū eius expoīt se laboribus et erūpnis itineribus sepe piculis fluminū. piculis latronū/piculis ex genē/piculis ex gentibus/piculis

in ciuitate/piculis in solitudine/piculis maris in fame et siti in ieiunijs multis in frigore et nuditate in calore et estu in morbus frequent. Et qd mirabiliꝰ ē cogit p obedienciā cum nūmis dare aīam suam in manibus demonioꝝ qd et ipe pficit letant utvificet verbum ecclesi. qui x.c. ait pecunie obediunt oīa. scꝫ que in vsurario animo sunt : oēs scꝫ cogitacōnes locucōes et opacōes 2
Scdm seruile officium eius est custodiendi. scꝫ que iam male acqsita sunt vñ glosa sup illō luce xvj nō potestis deo seruire et mãmone ait Seruit diuicijs qui custodit ut seruꝰ Sꝫ qui seruitutis iugū excussit distribuit ut dñs In hoc aūt manifestissimū signū est qꝫ vsurarius nō sit diuiciaꝝ dñs. nec possessor. sꝫ tñmodo custos : qꝫ de eis nō pōt facē quicqd vult/eciā bonū qd iudicat esse faciend. vnde ber. sup cãtica ait. Audire a quo uis eoꝝ qui lucris tpalibus inhiant insaciabili corde quid senciat de illis qui sua vendentes et paupibus erogantes regna celoꝝ p trena substancia mercant sapient ne agant. Rñdebit pculdubio sapienť : quere itē cur qd appbat nō facit nō possum inquit : quare qꝫ pfecto dña auaricia nō pmittit Nō est igit vsurarius dñs eoꝝ que hre videť : nisi forte eo mō loquendi quo quis dñs est opedū quibus opedi tus teneť qui pocius dñianť qꝫ seruiant ei. Et dum qd ãmō videť custodire eos custodiť ab eis. Sic nempe vsurarius nequã dū ipos denarios custodire videť mãmone iussu in custodia retinetur ab eis demum in pūcto mortis tradendus in manus demonioꝝ. Tercium em̄ seruile officiū est se oformandi. scꝫ marsupio suo siue in prosperis seu in aduersis. Hinc ber. sup cantica auaro loquitur dicens. Conformans burse tue tanqꝫ seruꝰ domine sue/dum quomō ille necessario congaudet illi gaudenti ⁊ dolet dolenti. Tu quoqꝫ crescēte marsupio tuo crescis 3

piter in aīo. Et decrescente piter decrescis. Nā cū otra
heris tristicia cum illud exinanit: et soluens leticia. aut
certe inflans supbia cū illud implet.

¶ Articulus secūdus de aliis tribus prauitatibꝰ deteriorib9
q̄s gn̄at vsura in aīa cupidi peccatoris

Ecūdo addant alie tres prauitates vsure q̄
deteriorē efficiūt vsurariū quā pcedentes tres
pme. ¶ Quantū angustiā cordis
in auaro parit vsura ¶ Ca. i.

Rima prauitas est angustia cordis. In mira q̄
dem angustia viuit cor vsurarii cupidi et auari
ut dicere possit illud daniel. xiii. Angustie sunt
michi vndiq;. Triplicē angustiam dolorosam expitur v-
surarius miser circa diuicias tpales pmam in eas acqui-
rendo. scdam in eas expendēdo. terciā in eas āmittēdo
¶ Primam quidē angustiam expitur in diuicias acq̄rēdo
Nā nocte et die q̄etem repire nō pōt. Vero q̄dem anq;
quietē dormicōnis sumat pgit reuidere denarios suos il
los numerat et renumerat speculat et otemplat/oscula
tur et amplexat et tanquā picturā et aīe sue medelā suo
apponit cordi dicto siue infectō exclamantis oh. Qui
specularet clā gestus et mōs et actus et vba quos cca
denarios solus in secreto seruat nō absq; admiracōe re
pleret risu. demiq; p2locatos denarios in loco tuto reli-
quā circuit domū. Scrutat miniat rimat cūcta. reuidet re
liqua osidat ceta et nichil de tota suppellectili dom9 sue
inexaīatū et indiscussum relinq̄t. Tādē dormitū pgens
sobrio seu pco somno illo quo dormit sommat qd ocupi-
scit uel timet: nūc appet et se repperisse thesaurū magnum
nunc maius ei fuisse ablatum. Ex illo letatur iocunda-
tur et dormiendo exultando ridet. Ex alio tristatur la-
mentat lacrimatur/plorat/clamat/ dolet/ conqueritur/

et suspirat et vix absq; osimili somno trāsit somnū: q̄ lingua exprimi posset quāta mesticia obruit̄ cū euigilādo defraudatū se repit de thesauro tūc in somno tā certe repto. Proinde otingit eis sicut ps̄a. xxix. ait. sicut somniauit esuriēs et omedit. cū aūt fuerit exprectus vacua est aīa eius Et sicut somniat sitiēs et bibit. et postq; fuerit expgefact9 lapsus adhuc sitit. et aīa eius vacua est. sic sc3 otingit hiis auaris. Quis etiā exprimē posset leticiā cordis eius cū opit expgefactus nō esse verū q9 ablatū fuisset ei thesaurus queādmodū sommauerat, paulo añ ide die etiā minorē quietē hr̄nā summo mane dū domū egrediēs plateas et loca publica visitat aīo inqeto circuiens et q̄rens quē deuoret aīa eius, et tāquā leo egressus de antro nō reuertit̄ domū donec apphēsa p̄da escā catulis .i. natis suis ferat. Sicut testat̄ ezech. iiii. Leo rugiens capiēsq; p̄dā deuorauit aīam paupis. Secūdam q̄dem angustiā expit̄ i diuicias expendēdo. Tāta eñ miseria ostringit̄ q9 q̄ncūq; de sua substācia vnū denariū diminui cernit: oculū sibi excidisse vel eruisse videt̄: ex hoc quidē totā familiā suā in amaritudie tenet. Subtilissime em̄ discutit et numerat expēsas pāis et vini olei carnīū ouoꝝ gallinaꝝ et quaꝝcūq; minutaꝝ reꝝ fingit terminū artissimū expēsaꝝ. Et si q̄d vltra diminutū in domo repit defraudatū se dicit de gulositate ebrietate atq; latrocinio: oīs de familia sua monet ad abstinēciam atq; parcam vitam. hortat̄ eos obseruat et numerat oīs comedenciū bolos et potuum vices otinuo interim amaritudine vritur et turbat̄ sepe oquerit̄ dicens. In domo hac nō sunt n̄ latrones et lupi: et lamētabilit̄ ait sepius. vos rodetis michi ossa: ex ꝓpriis vbis testiōnū reddēs q9 ipē sp est p̄mū ferculū mēse sue. Ex hijs et osimilibus clarescē pōt q9 nec ipē in ꝓpria domo aliquo tēpe pacē

sibi vsurarius oppositatē omīs debiti modi opādi sibi sa
lubria et licita lucra ut ꝑ tāto efficiat desidiosus attedio=
sus et ociosus. Ex hoc enī ipa vsura necessitat hominem
ad indebitos modos lucrādi ꝯtra legē quam dedit dn̄s
Gen. iii. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et ta
les (sicut ꝓpheta ait) in labore hoīm nō sunt et cū hoi=
bus nō flagellant̄ scʒ nūqʒ in vita sʒ post mortē cū de=
monibus semꝑ flagellādi sunt. ¶ Scd̄m obꝓbriū eius est
malicia que sequit̄ ex ꝑdicta inhercia. Nā sicut ecclesia.
xxxiii. Multā maliciā docuit ociositas. i. inhercia vitead
tantā auariciā scelestē talis auaricia hoīem ducit qꝫ ani
mā suā pro quolibet vili nūmulo venalē ꝓbet imaximū
vtiqʒ scelus est aīam in tāta sublimitate creatā. ad dei
imaginē formatā. tāto ꝓcio. i. sanguine xp̄i redemptā. ad
tantā gloriā ordīatā. ꝓ tā vili ꝓcio venūdare. Ideo ecc.
x. ca. ait. Auaro nichil est scelestius. habʒ enī aīam suā
venalē. Ex quo manifeste appet qꝫ ꝓ nūmo tali ꝓcipita
ret se in infernalē voraginē oīum scelerū et flagiciorū ni=
si forte aliquo mūdano timore refrenaret̄. ¶ Teraū eius
obꝓbriū est infamia. ita infamē reddit hoīem vsure sce
lus qꝫ nullus nisi oīno effrōs eā audeat publice exercē.
Hii qdem sunt illi de qbus puer. ii. Salo. ait. Qui re=
linquūt iter rectū et ambulāt ꝑ vias tenebrosas q letan
tur cū mala fecerint. et exultāt in rebus pessimis quorū
vie ꝑuerse et infames gressus eorū. ¶ Ca. iii.

¶ Qd̄ a diabolo stupēdo mō ꝑ vsurā aīa illaqat̄.

Ercia prauitas est illaqueacō diaboli. Tāta enī
est ꝑtās quā exigēti hoc scelere et dn̄o ꝑmitten
te suscipit diabolus suꝑ tales qꝫ eo opāte vsurariꝰ p͂rio
se illaqat. scd̄o se intricat. tcio ꝓsumptuose sperat. P͂rio se
illaqat. vn̄ iob. xviii. Baldach de cupido loqns ait: imisit i
rethe pedes suos et in maculis eiꝰ scʒ demonis ambulat

xviii. ait. Artabunt gressus virtutis eius et precipitabit eum consilium suum: quod fuit sperare presumptuose in fine vite. Et sic merito tempus et aufertur suum qui vendidit alienum. Contingit enim illi sicut rapaci avi: que ab aucupe hinc inde permittitur advolare ad predam: qua capta ad perticam alligatur ubi ei minime ministratur pastus quem cupit. Sic dum usurarius vivit a diabolo ducitur ad predam. Sed in fine ligabitur compedibus gehenne. ubi non tantum quod non saciabitur concupitis. verum etiam ut dicitur Job xx. c. divicias quas devoravit evomet et de ventre eius extrahet eas deus scilicet per demones infernales.

¶ Articulus tercius de tribus ultimis ac pessimis pravitatibus usurarum. Et quomodo ponunt animam in extremo periculo dampnacionis eterne.

Tercio subiungamus tres alias pravitates usure que pessime ostenduntur atque usurarium statui dampnacionis collocant et dimittunt.

¶ De certitudine eterne dampnacionis quam parit usura. Capitulum primum

Prima pravitas est certitudo dampnacionis. Miro nempe modo inter alia scelera peccatorum certificatur usurarius per usuram de sua eterna dampnacione. Nam tria ad hoc habet testimonia credibilia facta nimis: ut in ore duorum vel trium stet huiusmodi veritatis verbum. Primum testimonium sunt euangelia. Secundum privilegia. Tercium manifesta iudicia. ¶ Primum testimonium sunt euangelia. Hinc inde luc. vi. c. ait dominus. Ea quippe mensura qua mensi fueritis remecietur vobis. Cum enim usurarius (sicut etiam supra tactum est) non det aliquid nisi recipiat amplius: ex hoc quippe certificat semetipsum de dampnacione eterna: quia si vellet acquirere paradisum a iusto iudice qui prescriptam constituit legem: non dabitur ei nisi det aliquid amplius et melius paradiso. Sed quia hoc non poterit unquam observare: necessario sequitur quod nunquam poterit acquirere gloriam sempiternam. Secundum testimonium sunt

priuilegia et autētica instra. Nullū equidē crimen ē qd tam patenē deferat lras eterne mortis sicut facit vsura. Nā in quolibz instro et pticula librorū in qbus otract9 vsurarii oscribunt pticulare priuilegiū vsurarius hz qd obligat eū ad supplicia sempitēna. Ex quo patz q dr hoc tot priuilegia hz quot vsurarius otractus vsurarios fecit. Appt hoc multū certificat9 est de dānacōe etna. verū tū si restituat aliena abradunt et cassant priuilegia s. dicta; nec credit eis sicut nec etiā credit cassato libro et abrasis seu incisis cartis in iudicio seculari. Terciū testimoniū sunt manifesta iudicia; et int alia vnū potissimū est. qz in vsurario otractu fit feneratoꝛ osocius demonis infernalis. Fieri eñ osueuit q qñ mercatoꝛ facit forū cū venditore arrasqz soluit de re empta; et supueniēs ali9 apponat vnū denariū dicēs; in hac mercācia pticeps esse volo; et ille annuat tūc facti sunt socii in lucro pariter et i damno. Sic otingē hz vsurario et demoni infernali. Nā int iusta lucra feneratorū apponit diabolus aliqd impie acqsitū; et dicit se esse sociū suū. ptemqz hre in illa mercacōe. Hoc pbat greg. in libro dialo. vbi eqdem refert. q quidē hō pdiues magnā hēbat pecunie summā licite acqsitā; intra quos apposuit duos denarios quos fenore adeptus erat et totā illā pecuniā locauit in archa Cūqz altera die apiret archam reperit diabolū sup denarios insedentē; q phibuit ei ne otingeret eos nisi eos expēderet cū osensu suo; eo q socii simul ēent i pecunia illa. Ex hiis pz q manifestū iudiciū est feneratores esse dānandos nisi restituāt; eo q sunt in pnti vita socii pctōrū; ita erūt in alia socii tormētorū. Ex hac otracta societate intm cū diabolo ofederat vsurari9. tantūqz in demonē trāsformat q quodāmō induit similitudinē eius. Nā sicut diabolus peccati nūmū quē libent sub spe lucri mutuat

reddicōis postulabit tps et loquit̄ vba tedii et murmu
racōis: et tempus causabit̄ solidi vix reddet dimidiū.
et ↄputabit quasi inuencōez. Que aūt vsurario prodigo
requirant̄ ad hoc q̄ eū reddat excusatū sua impossibili
tas tacta sunt in q̄dragesimali de xp̄iana reli: ser. xxxviii
2 p totū. Scda cā est induracō. Cū eni̅ vsurari9 ↄsiderat
ad statū salutis nō posse uenire nisi pro posse restituat
aliena ac p ↄñs nisi et filios et filias seu alios heredes
suos ī multa paupꝑtate et in inhonorabilitate relinquat
ꝑptea hec abhorrēs p fidem nō intelligens statū suū pi
culosum pocius deliberat ī pctō pseuerare q̄3 debito mō
se emendare. Sic diu pseuerādo indurat̄ cor eius: et licet
hui9 vicii p̄dicacōnes audiat: licet aliquis timēs deū ad
pniam eū inducat: licet eciā exhortacōnes ad hoc. et ob
iurgacōnes de hoc freq̄nt̄ senciat: nichilomin9 cor eius
ampli9 indurat̄. sicut de eo iob xli. c. scriptū est: cor eius
indurabit̄ q̄si lapis et stringet̄ q̄si malleatores incus. q̄
3 q̄nto plus malleo ferit̄ tāto durior fieri solet. Tercia cā
impnie eius est obstinacō. Signū quippe manifeste ob:
stinacōis vsurarii est ↄtamptus dīni verbi et exhortacō
nū ac rep̄hensionū sceleris sui. Proinde pūer. xviii. pec
cator dū in ꝓfundū pctōꝝ deuenerit ↄtēnit scȝ resurgē
p p̄dicta. Mira nempe ē obstinacō vsurarii ↄtēptoris: q̄
quodāmō excedē videt̄ obstinacōz iude. Primo eni̅ iu
das penituit de scelere ppetrato licet nō debito mō: ꝑpt̄
ea inquit peccaui. Scdo pctm̄ suū ↄfessus est cū ait: tra
dens sanguinē iustū. Tercio satisfecit p̄aū qd̄ susceperat
ꝓ xp̄i ꝓdicōne. veniā tn̄ nō meruit q̄z illā minime req̄si:
uit. Sed quid dicere possum9 d̄ vsurario obstinato qui
primo nō penitet de vsura nisi forte q̄ modicū lucratus
est. Scdo si penitet nō ↄfitet̄ scȝ ne a ↄfessore ad satis:
factōez cogat̄. Tercio vō si ↄfitet̄ q̄rit aliquē ↄfessorē q̄

nō hēat ɔsciam neqȝ sciam ne p caucōeȝ debitā satisfacē ɔstringat. ȝ simplici verbo ꝓmittit ɔfessori ignaro restituere aliena. Quarto etiā si hoc in ɔfessiōe ꝓmittit ꝓmissum nō seruat. Et tñ ut dr ep̄ de reg. iu. li. vi. nō dimittit pctm̄ nisi restituat ablatū. ¶De horrēdis signis et indiciis q̄ supueniре solēt vsurariis in eoꝝ morte

Ercia et vltima prauitas est horribilitas mortis. Int̄ cūcta scelera q̄ dĩno iudicō puniunt in fine vite p horribilē mortē vsura de maioribus est; cū mirabilia et terribilia signa sepius appareāt in vsurarioꝝ fine. Hoc quidē accidē pōt tripliti rōe. pῖo rōe derelictōis. Scdo rōe desperacōis. Tcio rōne psecucōis. ¶Pῖo em̄ accidit hoc rōe derelictōis. Cū em̄ vsurarius lucrari nō cesset in quolibȝ sacro die: nō die pascatis pcet: nō die dñico: nō sacratissime passiōis: nō qualibet solēnitate sanctissime v̄ginis nō cessat a tali lucro: nō in diebus aploꝝ: neqȝ ī diebus martyꝝ et ɔfessorū seu v̄ginū: nō in die sanctoꝝ angeloꝝ. insup nō eximit a lucro vsure in die oīum sanctoꝝ. Merito ḡ non solū a deo veꝝ etiā a beata virgine/ab angelis vniuersis/et ab omī multitudīe beatoꝝ iusto dei iudicō in vltimo fine vite ita derelinq̄ merēt. q꜡ nec deū hēat gr̄e donatorem. nec aliq̄ inueniat beatū gr̄e a deo impetratorē seu etiā p illo supplicatorē. Vñ Michee. iij. de talibus scriptū ē. Abscōdit dñs faciē suā ab eis in die illo scȝ extremo. sicē nequit egerūt in adinuencōibus suis. ¶Scdo accidit eis hoc rōe desperacōis. Cū em̄ infelix pctōr a deo et tota celesti curia derelictus ē. facile demonibus est eū ī baratrū desperacōis p̄cipitare: q꜡ qdem libertate eis concessa ope ɔplent. oñdentes ei multitudīnē scelerū suoꝝ. et oblitā esse illius misericordiam dei. Sicut Job. xxiiii. Obliuiscat illius mis̄c̄dia. Et iteꝝ eodē c. auferet ab eo oīs

fiducia venie et gře et glorie. Vñ et ipe in tali desperatione vltima derelictus ait illud Job·vij·Et desperaui nequaquā iā viuā.scʒ nec in vita corpali nec spūali nec etnali. Legit͛ em̄ de vsurario quodā q̄ nocte quadā p9 splēdidā cenā cū dormiret in lecto cū vxore sua. subito expgefact9 exiliuit de lecto. Cū aūt ab vxore sua q̄d haberet interrogaret͛:ait mō raptus fui ante iudiciū dei vbi tot et tā mirabilia sunt posita otra me q̄ nō sciui nec potui rñdere:cū q̄ fuerim diu ad pniam expectat9 nec huc usqʒ volui diuinis p̄ceptis et inspiracōib9 obedire:audiui nūc iudicē ōt me sniaʒ ptulisse:meqʒ datū audiui i potestatē demoioꝝ q̄ me debēt hodie ad etna supplicia asportare:quo dicto de ptica vili veste assumpta:domum rapido cursu egressus est:quē sui hincinde q̄rētes tādē i quodā monasterio matutinū cantātē inuenerūt. Cūctis g eū ad pniam inducētib9 nec pficē valētib9 rōe aut exhortacōe vel p̄ce:custodit9 ē diligent͛ vsqʒ ad sextā horā Deniqʒ cū amici ei9 ad domū eū reducē vellēt:et ad q̄ʒdā fluuiū sup cui9 pontē trāsire vellēt puenissent. viderunt quādā nauī rapido cursu p fluuiū ascendētē:a nullo ut videbat͛ oductā.sʒ ab vsurario plena demonib9 visa est:q̄ ut ait ideo veniebāt ut eū ad etna supplicia asportarēt:quo dicto statim ō manibus eoꝝ violent͛ a demonibus rapit͛ et in nauim piicit͛ et cursu rapido retroacto subito disparuit cum demonibus et p̄da et prefata nauis ¶Tercio rōe psecucōis. Cum em̄ vsurari9 (sicut ex supioribus patet) non offenderit deū queadmodū ceteri pctōres. verꝫ etiā cū vendiderit tpus q̄d est ōue cūctarum creat͛aꝝ:offenderit oīs creat͛as quecūqʒ create sunt. Audita dānacōis snia plata a dn̄o otra eū quodā modo ad psecucōʒ otra illū armant͛. Proinde oīs beati sancti atqʒ vniuersi angeli padisi tūc clamāt otra eū.

ad infernū ad infernū. Celi cū luīaribus suis: sua qdāmō voce pclamant ad ignē ad ignē. Planete etiā clamāt ad pfund ad pfund. Elemēta quoqz seuiūt ɔt illū et clamāt ad tormenta ad tormenta etna. Dom9 quoqz in qua iacet infirmus. atqz pietes et ligna eius ɔtra illū vindictā clamare nō cessant· Sicut baruth. ii. c. ait. lapis de piete clamabit et lignū qd int iūcturas est rñdebit. Fiat sicut in hiis omibus vificet id qd sapie. vic. scriptū est. pugnabit p eo orbis trarū ɔtra insensatos et accipiet armatām scelus illius et armabit creatām ad vlcōnem inimicoꝝ. A quo tremendo iudicō misericordit nos eripiat imensa pietas saluatoris q cū pre et spū sancto glorio sus et tiumphator mortis regnat in secula seculoꝝ· Amē·

Laus et honor deo·